

РІДНИЙ

К 59

ПЕТРО КОЗЛАНЮК

ПЕТРО
КОЗЛАНЮК

ТВОРИ

в трьох томах

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ - 1960

12

ПЕТРО
КОЗЛАНЮК

ТВОРИ

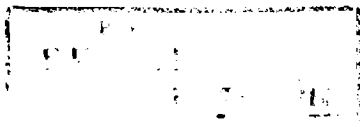
11

том третій

САТИРА ✓
ПУБЛІЦИСТИКА

100-67944
ср

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ - 1960

С а т и р а
і з у м о р

ЩО ПИСАТИ?

— Писати — це не ціпом махати, — говорили наші батьки.

Правду говорили небіжчики, хай їм земля пером! Я все згадую слова їх золоті.

Бо що їм казати — ціп таки краща і вигідніша зброя, ніж перо.

До ціпа прикладешся, розмахнешся — і періщиш собі любенько, аж лускіт іде. Отак і всіх ворогів перебив би ціпом.

А пером уже ні розмахнутися як слід, ані теж періщити не можна.

Що розмахнешся пером і напишеш дещо до газети — прокурор те все «зачарує», і воно тобі чистеньке місце, замість букв, залишиться на папері.

Ось такий чарівник прокурор.

До того ж, іще він завзявся й завзявся на нашу газету.

Кожний номер якимось наврочить, зачарує, і він, нещасний, поблідне, побіліє, засвітить лисинами...

Аж жалко дивитися на нього.

І коли вже наша газета так щораз більше бліднішала, що аж мало не всі букви покинули її, нагнали мене редактори до прокурора.

— Іди, — кажуть, — Мережко¹, та спитай, що писати нам, аби букви трималися паперу в газеті.

Пішов я — прийшов я.

— Славайсу, — кажу, — пане прокурор. Що дієте?

— На векі векув! Газети конфіскую... А чоґ треба?

— Та... теє... Хотів би газету писати. І от будь ласка сказати мені, що б то писати таке, щоб ви не конфіскували і щоб слова трималися паперу?

— Хе-хе! Маєш мені редактора! — поглумився прокурор.— Що писати! Пиши ось про Польщу, про Марса, про Пілсудського, про революцію в Китаї, про більшовиків, про партії, про...

— Та я ж про те саме й пишу, пане прокурор,— кажу.

— Ну, то чоґ ж хочеш?

— Не хочу нічого, але ви те все конфіскуєте...

— Гм! А ти ж звідкіля будеш?

— З Сельробу², паночку.

— З Сельробу! — стукнув себе прокурор у чоло червоним олівцем.— З правого чи з лівого Сельробу?

— З лівого, з лівого, паночку... З Сельробу-єдності тепер... Мережкою звуся.

— А-а! Там самі комуністи, пся крєв! Вже я знаю... Вас би всіх до криміналу загнати — не в газети писати.

— Та це зайве,— говорю,— скажіть ось, що писати нам тепер, коли така вже наша доля газетна?

— Ви б краще кинули цю роботу,— порадив мені прокурор.

Я зітхнув, мов голодний циган до сала.

— Про революцію в Китаї можна, кажете, писати? — говорю по хвилині.

— Не можна! — рубонув прокурор.

— Чому? А от перед хвилиною ви сказали, що можна...

— Бо думав, що з ким іншим маю справу. Ви, сельробівці, про революцію і не згадуйте, хоча б вона й на Марсі була.. Вовка, кажуть, з лісу не викликай! Сконфіскую.

— Ну, а про політичні процеси... Можна?

— Не можна. Яке вам діло до процесів? На те суди й кримінали, щоб були процеси.

— А про страйки, профспілки, комітет боротьби з голодом, сейм, поліцію, арештування...

— Не можна, не можна, не можна! — затріпав руками прокурор.— Це все брєхня більшовицька.

— Та чому брехня?

— Бо брехня! Страйки й профспілки видумали більшовики. Голод у нас, у Польщі, і його дав пан біг, не ви — комуністи, щоб писати про нього та боротися з ним. Сейм наш, польський, державний, не ваш; поліція також державна — не ваша; арештовують і замикають до тюрем отаких саме лайдаків, як ви оце з «Сельробу».

— Гм... То, може, хоч про партію можна писати, коли про все інше не можна?

— Про яку?

— Та про нашу-таки — сельробівську.

— Що ж... Це можна. Але щоб воно не було антипаньство́ве, антизлоді́йське, антиголодове, антивійтівське, антикримінальне, анти...

— Хо-хо-хо-хо! — перебив я злякано. — А про більшовиків?

— Не можна. Сконфіскую.

— А от перше казали, що можна.

— Можна ундовцям³ і радикалам. Вони не скривдять, тільки допоможуть нам своєю писаниною.

— Умгу!.. А про каси й злодіїв?

— Про більшовицьких? Можна.

— Та ні! Про паньство́вих-таки. Державних...

— Про паньство́вих не можна. Нібито — яке вам діло до паньство́вих кас і злодіїв?! Украв то украв, і користі з цього ні вам, ані нам, тільки тим, що...

— А про богів?..

— Про чиїх?

— Та про своїх-таки. Каголицьких.

— Ну-ну! Саме вам давати їх у руки!.. Сконфіскую.

— А про Маркса?

— Про Марса?.. Можна.

— Та не про Марса, тільки про Маркса, Леніна, соціалізм, буржуазію...

— За цим їдьте до Москви й не морочте мені голови. Конфіскуватиму до рисочки.

— То, може, хоч передруки з газет не будете конфіскувати?

— З «Слова польського», «Газети поранної», «Місіонара», «Діла», «Нової зорі», «Нового часу»⁴ — не буду.

— А з соціалістичних і заграничних?

— Конфіскуватиму.

— Бувайте!

— Бондзь пан здруф!

Я пішов у місто та купив «Місіонар» і «Нову зорю». Але там ані читати що селянам і робітникам, ані...

А прокурор завзявся.

І сиджу оце тепер та думаю: що нам писати для вас, селяни і робітники «малопольських» земель, коли на цих же землях є такий великий і завзятий пан прокурор?..

Скажіть, порадьте, і тоді я розмахнуся.

ПОЕЗІЯ В ПРОЗІ

Сиджу оце, братці, в нетопленій та незаплаченій хаті і слухаю концерт.

Концерт чудовий і неабиякий.

Кишки мої, бачите, уставилися рядочком у животі, гей те військо на площі, і такого тобі марша тнуть-витають, що — йой!

Танцював би з утіхи, якби мав силу.

Бо куди й казати — музика чудова!

Грає і гопачків, і тропачків, і чарлстонів — й усе, чого душа забажає...

А що більше — задарма слухає «християнини» цієї музики... Задарма та й уже!

Хіба не гаразд і не розкіш? Хіба хто нарікав би?

Ото файно. Та ви лиш подумайте, будь ласка. Де б то послухав, та ще й задарма, такої чудової музики, якби не був у Польщі?!

Де?

Думаєте, може, що більшовики в Радянському Союзі дозволили б вам слухати ще такої чудесної музики? Га?

А дідька! Та більшовики, кажуть усі пани, такий народ поганий, що — йой!

Отак узяти б та й дали хутко кишкам наїстися! Еге! і вже... Вже було б по музиці!.. Мусив би тоді нещасний чоловік хіба радіо слухати, замість своєї рідної музики. От така кара.

А в Польщі от — ні. Культура західна. Живемо собі, як у раю. Приватна власність зберігається твердо, і кишок ніхто не посміє тобі відібрати. Ні на карі, ні на податки... Це вже а дзуськи! Конституція, не будь-що!

І грають кожному щодня кишки, аби здорові. Грають! Панам — музика й оркестри, людям — кишки.

Користь з оцього велика як панам, так і державі. Ощаджується, бачите, гріш на зброю, податки та й кримінали... Бо правду-таки сказати: навіщо комусь, крім панів, музики й радіо, як у кожного, слава богу, є свої кишки?

Навіщо?

* *
*

Ого! Кишки мої, видно, змучились та й перестали на хвилиночку грати.

Сумно... Хоч нас є два: я та Мережка — але таки сумно без музики... Треба щось говорити, аби журба не брала.

— Мережко!

— Га?

— Скажи мені, будь ласка, навіщо цей світ ще тримається такий поганій?

— Гм! Сказав би тобі по-нашому навіщо, але біда, що в Польщі дуже велика свобода слова й думки, ще більший прокурор... Отже, скажу-таки по-державному, по-панському: світ існує на те, щоб Ідзіковський і Кубаля перелетіли колись літаком з Європи до Америки.

— Ага-га!.. А навіщо існує земля?

— Гм! Також питання. А на чому б лежали панські лани, а на чому б стояли в'язниці в Польщі, а по чому б їздили автами, а по чому б ходили поліцейські?

— Правда... А... а... Ну, а навіщо в людини голова на плечах? Чи на те лиш, щоби було на чому шапку носити, чи на те, щоб було по чому вдарити поліцейському, чи на те, щоб було де ротові приміститися й кричати: їсти, чи, може, ще на що інше? Наприклад, аби думати, вчитися й робити щось, як біда, як кишки марша грають?

— Ні!.. Голова на те, аби було чим казати, як з тебе деруть сьому шкуру.

— Шляк би, браття, це вже трафив, як ми всі бідуємо! І більш нічого...

Грайте ж, кишечки, грайте!

Бо в нас усіх голови лиш на те, аби було на чому носити шапки та аби слухати терпеливо кишкової «музики»!

А хіба більш ні до чого наші голови не придатні?!

КОНСТИТУЦІЯ

Конституція!

Що таке, до лиха, ця конституція?

Люди, бачите, мають про цю штуку різні поняття. Одні кажуть, що конституція — це значить, що все тобі можна, інші, — що деяким можна, а деяким ні, а є навіть і такі — більшовики, що махають на все це рукою.

— Брехня! Жодної конституції немає в буржуазному світі! — говорять на весь рот.

Очевидно, що ця думка помилкова, й вони не знають і не розуміють цієї штуки — конституції.

Бо, по-перше: конституція є як у нас, так і в цілому світі, а по-друге, — треба лиш побачити та зрозуміти її, конституцію. О!

Отже: що таке конституція?

Конституція — це жодні суди чи там арешти, ані дефензиви чи там політичні процеси, ані податки, ані екзекутори, тільки — можна.

Товсте, високе, довге, широке, як в'їтівські штани та поліцейська сваволя на селі, — можна.

Наприклад.

Ви безробітний. Дома пекло, і ви втікаєте з хати та вільно гуляєте собі вулицею. Також вільно й безпечно курите собі цигарку. Як ходити, так і курити конституція дозволяє, можна. І, йдучи отак, ви вільно дивитесь на панів, на нуждарів, на поліцейських, на горобців, на авта, на калік, на театри, на кримінали... Можна вам.

Але напроти вас може надійти... ну, наприклад,— поліцейський з рушницею.

Геп! вас кулаком повз вуха. Можна.

— Чого ти, волоцюго, тиняєшся без діла поміж пнів? Красти хочеш?

Очевидно, ви розсердились.

«Ах ти, роззяво поліцейська! — думаєте сердито.— Б'еш?»

Вас засвербіли долоні, і ви розмахуетесь. Трісь! поліцейського в «ліхтарню» (ніби можна). Н-на, мовляв, на згадку, щоб не чіплявся до добрих людей!

Само собою, поліцейський у репет:

— Більшовик! Більшовик! Більшовик!

Вмить збирається ціла купа інших поліцейських і приємненько штовхають вас попід ребра. Потім у поліцію, а з поліції тягнуть вас до криміналу.

Бо їм можна, на те конституція.

Або ще другий приклад.

Ви, скажімо, мужик. Маєте жінку, шестеро дітей, півморга землі, безліч боргів, копицю злиднів і на додаток — щотижня новий податок та який-небудь штраф.

Це все — ваша приватна власність, і конституція твердо забезпечує вам її. Жоден більшовик не має права зазіхати на неї.

До того ж, ви боїтеся всього на світі: і пана, і попа, і жандарма, возного, коминяра, ексекютора, та, одне слово, — всього конституція забезпечує вам боятися.

Але... податків і штрафів ви таки не платите, бо нема з чого. Крім того: можна вам не платити.

Однак, як вам можна не платити, так само можна ексекуторові прийти до вашої хати й тягнути з вас останній кожух та чоботи.

Очевидно, вам можна не давати.

Само собою, ексекуторові можна покликати на допомогу війта і жандарма.

А вже цілком певно, що цим можна стягнути з вас і кожух, і чоботи і, крім того, замкнути вас за бунт до криміналу.

Бо конституція — це велике, широке і довжелезне: можна.

Думаю, що таке пояснення достатнє, і помилкових поглядів на конституцію тепер ніде вже не буде.

ЩЕ ЛИШЕ ТРОШЕЧКИ

Ех, як тепер покращало нашому селянинові! Розкіш — хоч умирай таки зараз у цьому добрі.

То бувало й собака не загляне в село, крім жандарма та ексекютора, а пині аж роїться від оцих соб... чи то пак панів у кожному завулку в селі.

Що божий день, то новий промовець звідкись приїжджає.

І не з порожніми руками приходять у села ці добряки з міста. Де там! Вони вже добре знають, чого мужикові потрібно. О, знають — дай їм боже рай.

І міхамі приносять землю селянам. Йй-богу, міхам!

Що, бачите, пан — то кілька мішків землі без викупу й відшкодування.

І розкидають між селян оцю землю, розкидають... розкидають.

— Хочете землі? Так нате, беріть — наїжтеся. Задарма беріть. А решту, панове, коли вже послами нас обере.

Отакі щирі та щедрі.

— Ви не думайте, панове, що це легке завдання — посольський мандат. Тож треба з панамі в сеймі говорити — український народ боронити. А це не іграшки, пане добродію. Тож треба навіть з паном Пілсудським деколи позмагатися. Ось де корінь тяжкого завдання!

— Та коли вже буде нагода, тоді ми — українські послы — заявимо разом сеймові: «Панове! Жарт жартом, але український народ бідує і через нас — його провідників — прагне України. Отже, просимо це взяти до уваги і негайно ухвалити закон хоч про маленьку українську революцію в межах польської держави».

Отак буде в польському сеймі.

І тоді державна поліція в селах як не візьметься гонити народ на революцію...

Різками, різками, різками...

— Ану, ура, хлопи, за Україну!

1928

ННБД 9

МИМОХОДОМ

Вибори, вибори, вибори, вибори.

Це крилате диво галасом облітає міста, шугає по селах і... творить між людьми чуда.

Чуда — хоч умлівай від переляку.

Попи шкварять на зборах соціалістичні промови. Поміщики й фабриканти братаються з «хаммами» і хрунями, а найбільші реакціонери революцію пхають на села. Аж страшно.

— Українці! Не даймося! Коли хочемо бути якимись газдами в своїй хаті, коли хочете, селяни, землі і волі, то... то... єднаймося! Єднаймося і шлюс. З паном, попом, поміщиком — тільки єднаймося, щоб побороти комуністів і сельробів. Оберемо послів, виборемо Україну, і в єдності — сила.

— Браття! Тримаймося! Дивіться, вороги вороженні — червоні хочуть Україну занести до Москви. Не даймося, газди! І хоч нас, радикалів, мало, однак тримаймося і не даймося!

— Побожні християни! З божої ласки будемо тепер сейм обирати. Сейм — не корову на ярмарку. Отже, увага, Івани, Гриці, Василі і Максими! Оберемо собі безбожників — будемо всі пеклом смердіти... Оберемо соціалістів — землю нам позабирають. Чуєте? Заберуть землю й тобі, Іване, і тобі, Даниле, і тобі, люба Варваро! О! Бо їх на те сотворив нечистий, щоб землю в людей забирати та псувати святу віру. Але ми хочемо і бо-

га, і віри, і святої землі, ми знаємо, що всяка власть від пана бога. Тож голосуємо всі за УНДО. Розумієте? Воно дасть вам і віру, і бога, і добрих священників. Тож усі до виборів і з богом уперед!

— Селяни й селянки, робітники і робітниці, форнали й служниці! Єдині справжні українські соціалісти на всьому світі — це ми. Ми, ми, ми, і ще раз ми, і тільки ми. Всі інші — зрадники, москвофіли, лайдаки. А ми таки соціалісти і ще вище соціалісти. Тож кажемо вам: ура до виборчої баталії! За землю, за волю і ще за що хочете.

— Руські браття селяни! Оці всі партії, що вам закручують голову, — це вороги руського народу. Вони вам нічого не дають, лиш вас руйнують. Хто ніби чув перед війною за якихось українців? Ніхто. Але червоноруський народ був і є, та він буде голосувати за наш список. За віру, за парцеляцію * панських ґрунтів, за соціалізм.

І от наш селянин здурів. Цей — соціаліст, той — соціаліст, і той — також соціаліст. Наплодилося соціалістів, мов у лісі грибів. Несуть на села волю, силоміць пхають мужикові землю, а злидні шкірять зуби, а широкі панські лани і не думають папів покидати.

Але папір терпеливий і на селі пожаданий.

Буде його доволі і горшки накривати якийсь час, та і мужикам на цигарки дещо останеться.

І стільки, мабуть, і буде користі з теперішніх виборів.

1928

---

* Парцеляція — роздільний продаж поміщицької землі.

СОЦІАЛІЗМ

Ех, соціалізме мій, соціалізме!

Ти, кримінальнику непоправний, ти, вогне, вічно жевріючий, ти, великане дужий і непоборний, ти, пишна любко-мріє всіх визискуваних, ти, справедливий меснику за всі людські кривди, терпіння і зневаги...

Ти, мій скромний і гордий жебраку й багачу з дужими мозолистими руками.

Багацько свинячого бруду залицяється до тебе, щоб хорошою співанкою вбити тебе, багато поганої людської гидоти підшивається під твоє ймення.

Однак ти вже застарий досвідом, щоб не пізнатись на цьому хитрому поганому смітті.

Ти гордо й з відразою топчеш оцю брехливу гиль своїми босими ногами, ти плюєш у вічі всім хижакам і їхнім підлабузникам та все сміливо й усміхнено простуєш уперед.

Бо ти — суд і правда, ти одночасно руїна й відбудова, смерть і життя.

Ех, соціалізме, соціалізме!

* *
*

Цікава, братці, штука, оцей соціалізм.

Простісінько — подиву гідна в якій-небудь світовій «демократичній» державі.

Згадаєш його робітникові — зараз пригадаються йому тюремні ґрати, й він міцно затисне п'ястуки.

Згадаєш селянинові — мигнуть йому в пам'яті жандармські штурханці, і він пооглядається довкола.

— Ц-с-с! — засикотить таємниче. — Аби яка колька вїта або панського економа не наднесла!

Згадаєш попові — розреветься в церкві, як на пуп:

— Гвалт, мовляв, бо хлоп робиться більшовиком і хоче рівності проти божої волі!

Згадаєш полупанкові-інтелігентові — скаже хуленько «славайсу» або «мое поважання, пане товаришу» і чкурне так від тебе, аж пил закуриться.

Згадаєш панові — гукне поліцейського.

А згадаєш біля поліцейського, то так тебе зараз: сілько угріє поза вуха, що будеш тямити це до нових віників, як не довше.

Звичайно, що не з приємністю будеш згадувати.

Аякже. І чому воно вже так прийнялося — господько знає.

Мабуть, тому, що влада всюди так «моцно» демократична.

Та й ще чимсь цікавий соціалізм.

Наприклад — людей чіпляється, як лихе плота. Отак уцепиться — й амба. Еге!

І воно не диво вже, що соціалізм чіпляється селян і робітників — це відомо чому... Але ви тільки подумайте, він (аби його бог скарвав, пане товаришу!) і панів та полупанків чіпляється.

Отут саме празник. Бо через те тепер так багачко наплодилось «соціалістів», що аж у голові макітриться.

Є в нас, нівроку, й соціалісти-радикали, й соціалісти-демократи, соціалісти ундодемократичні, соціалісти песяки...!

І одні «соціалісти» будують тюрми й видають судові комуністичних послів у польському сеймі, другі стріляють голодних робітників і селян; треті соціалістами мусять бути, бо без цього послами не вийшли б і через оте центр самостійної України — Берлін — не рахувався б з ними; четверті ж «тримаються купи» і цією соба-

чою «купою» брешуть з усієї люті на соціалістичний лад на Україні.

Як бачимо, «соціалістів» у нас, наче грибів по дощі, а хто за соціалістичний лад, той... у тюрмі.

* *
*

Що ж таке соціалізм?

Отже, соціалізм — це не те, що за нього лиш поб'ють і замкнуть до арешту, але це наука й сила визволення.

Головний принцип соціалізму:

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Отут і вся мудрість. Значить — ти, Іване в Галичині, й ти, Яне в Польщі, й ти, Йогане в Німеччині, й ти Джоне в Англії,— ви всі працюєте, як коняки, а проте з голоду здихаєте. А є хтось, що не працює ніколи, одягається в золото і їсть, як три слони, та до того ж і б'є вас таки вашими ж руками.

Що ж вам робити? А от тільки всім тісно єднатися й зробити так, щоби по всьому світі однаково їли, однаково спали, однаково теж і працювали.

І більше нічого... Амба!

Отакій наш соціалізм.

Але є ще й інші «соціалізми».

Наші радикали з «Громадського голосу»² кажуть, що й вони теж соціалісти. Але їхній соціалізм дрібочку інакший.

Він каже:

— Ви — тільки, бідні українські івани, тримайтеся купи, бийте всіх бідних янів польських, йоганів німецьких і всіх інших та ходіть чемно щодня до багачів на роботу. А багачі, може, з часом подобрішають і кинуть вам те, що їм з носа капне.

Отакій радикальний.

А ундовський — демократичний «соціалізм» ще демократичніший.

В нього засада:

— Дури хлопа хтозна-якими обіцянками, коли хочеш сісти порядно на його карк. Обіцяй йому землю, волю і навіть самостійного українського дідька лисого на папері, а як уже загнуждаєш його,— пошли йому попа і жандарма.

Хороший теж пепесівський соціалізм!

— Ти, Янек, завзято боровся за ойчизну, але землі в Польщі не дістанеш — вона панська. Йди, отже, на західноукраїнську землю і силою забирай в такого ж голодного, як і ти, бо ти маєш шляхетську кров, отже, всіх Іванів-неполяків бий і очі випікай їм. Тобі можна це, бо тепер...

Чи не цікаві «соціалізми»? Чи не наплодилось їх, «дивоглядних», гей, діточок у бідного халупника?

Вибирайте ж тепер, українські і всі інші селяни й робітники, котрий вам кращий.

А я за той соціалізм, що Маркс, що Ленін.

1928

УСЬОГО ПО ШМАТОЧКУ

«Слава во вишніх богу — на землі мир, ще й во чоловіцех благоволеніє...»

Мир — нічого собі. Благополучний.

Гармати є, військо є, багнети й поліцейські — є, кримінали, аби здоров'я, також ростуть по всьому світі, паче ті гриби по дощі...

Чому ж би не мало бути миру?

Хіба, думаєте, цей «мир» такий уже дурненький, що боїться гармат і криміналів, як наш дядько поліцейського?

Або, гадаєте, паспорта не має в'їхати на землю та сипнути «благоволінням»?

Та де! До куль і гармат він уже привик, криміналів і поліцейських не лякається, паспорта не потребує...

Старий конспіратор!

Адже щороку ходить на землю та сипле «благоволінням»...

І благовольтвуємо ми на землі, аж у носі вертять! Благовольтвуємо, як хто може. Одні — холодні й голонді, інші — обдерті й без хліба, ще інші і цього вже навіть не потребують...

З поверху — вниз або з берега у воду скачуть...

— Най такий «мир» і таке «благовоління» ясененький шлячок трафить! — співають при цьому.

З розкошів та втіхи, очевидно.

А є й такі, що ще краще «благовольствують»... Щасливці, очевидно. Дахи над головою мають, дошки для лежання мають, юшку на їжу мають, безплатного сторожа біля дверей теж мають... Благовольствують собі в чужій хаті і вихваляють мир на землі!

А є ще теж такі, що й не мерзнуть, і не голодують, і «сторожа» біля дверей не потребують, і гроші мають...

Але хто ж би то їм у пазуху заглядав! Нехай тримають собі, доки можна. Нехай!..

На землі «мир»!..

...І благовольствуємо собі, аж у вухах лящить!

* *
*

Нова радість стала,
Яка не бувала.

О! Давненько-таки не бувала. Куди й казати, то давненько!

Подумайте, що маємо вже УСДП! ¹

Розумієте?

Українська соціал-демократична партія на зразок УНДО й польської ППС, а не який-небудь патинок панський!

Страшно. Ніщо інше, тільки буде, мабуть, уже «революція» незабаром! Напевно буде.

Бо подумайте! Як «соціалісти» з УСДП та з'єднаються з такими ж «теж соціалістами» з УСРП ¹.

І як до того ще всі собі гукнуть: «Тримаймося купи!»

Йой, і подумати лячно!

Все це як кинеться, кинеться... Всі тарелі панські повилізує, всі недоїдки поїсть, всі панські рученьки вицілує!

Єдність — то сила!

А яка-то гаркітня буде з УНДО біля недоїдків! Охо-хо-хо!

Якби ще хотіло й УХО ¹ взяти участь у тій хапатні, то — сила небесна!

Погризуться всі на цурпалки, на качани об'їдять себе біля недоїдків...

На Даниловичеву «партію» ², якби ще животіла, напевно б не стало вже місця...

І зачуваємо, що першим народно-соціалістичним подвигом відновленої УСДП буде спільний різдвяний хор з радикалами.

Стахів з Ганкевичем³ диригуватимуть об'єднаним хором.

На різдво підуть усі «купою» колядувати під воєводство та гримнуть об'єднаним хором на ноту «дивная новина»:

Пане добродзею,
Зробіть нам програму,
Наймем кілька службів божих
В панську честь і шану.

А ми, радикали
І УСДПісти,
Будем вірно вам служити —
Дайте лишень їсти!

Або ще такої:

Пане добродзею,
Дай ти боже «щісте»,
Що б'еш тільки комуністів,
А нас ані трішки.

Очевидно, подія буде небуденна і успіх, хто знає, чи не колосальний!
Зіспівуються продажні душі...

КОРИТО

Зашуміло, загуділо старій бабі в... ,
Аж почули християни в четвертій халупі.

Зашуміло, задудоніло, заклекотіло одного дня по
«городі князя Льва»:

Вже є!

Вже є!

Вже є!

І-і-і-й!

— Що? — запищав «Новий час».

— Що, що? — підхопила коров'яча «Народна справа»¹.

— Що, що, що? — забекали «Неділя», «Поступ», «Литаври» й інші «подобія господні»².

— Корито, браття! — гукнуло хазяйським голосом «Діло». — Корито!

— Ко-ри-то!!! — повторила ошелешена братія і захляпала язиками.

— А широке воно, оце корито? — вирвалась із нертерплячки «Неділя».

«Новий час» — ліктем «Неділю»:

— Не лізь поперед батька в... А мені можна буде дотовпитись до нього?

Коров'яча «Справа» аж заревіла, небога.

— Му-у! А мене допустять?

«Діло» замахало руками.

— Та цить, коров'яча, не реви, бійся бога!.. «Громадський голос» іще почує та набіжить...

Братва ковтнула слину, повторила ще раз тихенько «ко-ри-то» й заштовхала себе ліктями.

— Пс-с-ст!.. Нехай «Діло» говорить!

«Діло» попустило пояс на три дірки, штовхнуло себе пальцем у живіт і:

— Але-м наїлося, нівроку. Але-м нажерлося, господи прости! — ледве простогнало.

«Нова зоря» перехрестилася й побожно піднесла очі до неба.

— Во ім'я отця, і сина, і святого духа, амінь! Побожні християне!—каже.—Сталося нове чудо на світі—солідне й широке корито з'явилося недалеко. Господь наш милосердний свою ласку показує українцям. І можна буде з того корита їсти всякому, хто в бога вірує, можна буде сидіти біля нього день і ніч, щоб лише був побожний християнин-українець, щоб лише бога, панів та святих слуг його не гнівив, щоб лише...

Братва тепер зітхнула, склала побожно руки і зашепотіла нишком:

— Сусе, сусе!.. Отче святий, угоднику господній, скажи: де це таке всещедре корито перебуває та на рабів господніх — українців — чекає? Помилуй!

— Чекайте і не грішіть, братіє,— каже «Нова зоря».— Корито єсть, але потрудіться вечором до небесного консульства на Святоюрську гору. Там дізнаєтесь — де. Дізнаєтесь іще там, побожні християни, який кому буде доступ до корита. Ніби — кому щодня, кому що другий день, кому щотижня, а кому й ще рідше. Як до заслуг будемо розділювати. А тепер — во ім'я отця і сина, та:

— С миром ізидім!

Братва пожвавішала. Гукнула хором: «Буде ім'я господнє благословенне» та з піснею «Пречистая дівмати руського раю» революційно рушила «во-своясі».

* * *

Проухав св. Юр шибку на небі, пороздмухував зорі і дивиться на свою резиденцію на землі галицькій.

Підсміюється.

«І не сучі сини, оці ундовці! — думає.— Диви, яких коритників злетілося!»

Св. Юр дивиться, а братва на землі «Льва-города» руки побожно склала. Підняла догори очі та з «серцем сокрушеним і смиренним» слухає інформації небесного консула на землі — митрополита Шептицького:

— Воньмем, братіє! — тягне той урбчистим басом.— Глаголю вам: корито єсть. І довгеє, і широкее, і харч у ньому масний, аж капає. І аще речу вам, що для щирих і побожних українців сотворене воно, то для українців. Але — премудрость! Сокрушім і усмирім свої серця, братіє. Блаженні нищії духом, ібо тії матимуть доступ до корита. А шлях до нього через Рим до Варшави. Там корито оце животворяще.

Кающаяся братія зашепотіла:

— Пом'яни мене, владико, егда прийдеши в царство твоє...

— Очисти всі согрішення і беззаконія наша вольнії і невольнії...

А Шептицький веде далі:

— Воньмем, братіє! Отуди тільки й дорога до нього, і візу на в'їзд до корита гут лише, на Святоюрській горі, видається. А тепер премудрость! Ти, «Нова зоря», щодня ходитимеш до корита.

— Блаженні віруюці, ібо тії...— зашепотіла «Нова зоря».

— Ти, преславний козаچه український «Новий часе», поки що через день, а згодом і щодня.

— Слава тобі, господи, слава тобі! — «Новий час».

— Ти, пресвята «Неділе», — поки що раз у тиждень, а згодом, може, і більше.

— Господи, помилуй, помилуй!

— А ти вже, «Діло», їж, скільки хочеш, та можеш навіть і не відходити від корита. Пузо ж у тебе велике.

— Амінь! — гукнуло хутко «Діло».

— Угоднику небесний! — виступила «Нова зоря». — Допусти ще своєю ласкою і «Наше слово» до корита. Хоч раз на місяць допусти, отче. Християнин це побожний і...

— Ні-і! Ні! — заgrimіла кругом розлючена братія.— Так не можна!

— Не можна, бо мало місця біля корита.

— Браття! — гукнув «Новий час». — Перемога! Співайте ж тепер усі! Ану!

Ще не вме-е-ерла У-ук-ра-їна,
Ще-е її не вби-и-то,
Ще-е нам, бра-а-а-т-тя у-ун-довській,
Всміх-не-ть-ся ко-ори-и-то!

Браття гриміла так, що аж сплячі горобці падали з дерев.

За Україну біля корита страждали.

ОТАК-ТО СТАЛОСЯ

«...І було так», говорить свята біблія:

Колись-колись, ще як не було у світі ані панів, ані попів та, розуміється, ані тюрем, ані жандармів, висіло, погойдувалось собі в повітрі отаке велике-величезне — ніщо.

А на небесах сидів наш господь, милосердний та всемогучий.

Сидить собі господь на небесах, оперся він на ніщо та й задумався над нічим.

Сидить, думає, ніби наш-таки мужик у корчмі без шеляга. Думає, міркує, розмірковує.

І прикро милосердному з нічим та без нічого «газдувати». Ані помолитися до нього нікому, ані згрішити, ані там до пекла всадити кого-небудь. Сумно— журиться господь.

І — ех, як не засуче, як не закотить пан біг рукави! Та як не крикне, як не гукне до нічого:

— Ану, хай буде світ!

Матінко! Пан біг змучився працею та спати ліг, а земля та водиця летять. Летять, гримлять, валяться, наче теперішні податки та штрафи на бідного. Диво та й годі.

Прокинувся господь. Прокинувся, позіхнув, у долоні плеснув.

— А хай же тобі, мовляв!..

Стоїть оце, поблискує перед господом чорна багнюка з землі та водиці. Хоч кидай туди солону, міси ногами та йди мужицькі хати ліпи. А тю!

— Ану, земля окремо і вода теж окремо! — замахав господь руками.

Махнув та й здрімнув перепрацьований. А земля тимчасом відділяється, а водиця шумить. І шум, і плескіт навколо.

Прокинувся господь.

— Я тут! — гукнуло щось.

— Чекай, я не бачу! — каже господь. — Зараз подивлюся, але раніше я сонце та зорі змайструю.

Мах!

Стоїть-викручується перед господом наша земляця, ніби дівчина чорнобрива. І горбки випнулися, і долинки чорніють, і річечками чиста водиця шүшушукає.

— Х-хі! — значуще посміхнувся милосердний.

А потім глянув на сонце, примружився — позіхнулося втомленому.

«Е, таки втомився вже я сьогодні, — подумав. — Відпочину ось до завтра».

Раненько встав.

— Нехай будуть птахи і звірі!

Сталось. Загавкали наші собаки, зацвірінькали горобці, заїгикали з дива коні, захрунькали з переляку поросята.

А завтра господь:

— Хай ростуть дерева і трави!

І-і-і-і! Пнеться оце все навколо, росте тільки: ш-ш-ш-ш!

А пан біг іще виспався добре, позіхнув разів кілька і сказав: — Гм! — І ще раз: — Гм!

А далі нагорнув святої землі зо дві тачки.

Плюнув.

Засукав рукави.

— Здоров, чоловіче Адаме! — плеснув по спині.

— Святий боже, святий кріпкий, святий безсм... — Адам так.

— Дивися, лобуре, оце все я тобі намайстрував. Розумієш? Отже, жий, уживай світу, як то кажуть. А я піду й ляжу собі на деньочок. Бо — ох, і змучився я за шість днів! Ох, натовився я...

* *
*

Ходить собі перший чолов'яга по раю, світу божого вживає. Їсть раз у раз ягоди і порічки, податками не турбується, роботи тобі ніякої.

Їсть і не журиться нічим, тільки... Ну, та вночі чомусь сон не береться. Перевертається чоловік з боку на бік — товариства ніби мацає. А вранці мов отруений ходить.

І запримітив це господь наш милосердний.

— Ти чого ось похнюпився? — питає.

— Т-так... Жінки б, господоньку, мужикові. Прикро якось.

— Лягай, якщо тее!

Ліг Адам, і пан біг у ребрах йому зашпортався. Вирвав одне — хухнув на нього.

— Дивись, яка краля! — штовхнув Адама.

І-і-і-і! Адам як глянув, так і язика забув у роті.

Схопив хутко нашу праматінку за стан — подріботів у кущики розкішні.

Цілюються!..

А господь милосердний дивиться, а господь злегка серйозним пальцем помахує.

— Глядіть же там, небожата, та тее... Та моїх яблук мені не зривайте! А то побачу — на всі вітри прожену звідсіля. Знайте це!

* *
*

Е, якби ж то був знав!.. Не знав бідний Адам, що то за сучі сини оці параграфи на світі.

Узяв та послушав жінки.

— Іж,— каже,— чоловіче Адаме, бігме солодке!

Зірвав Адам і вкусив зубами шматок оцього нещасного.

А господь тимчасом дивиться, а господа милосердного злість ізбирає.

І — ех, як розсердиться господь:

— А ти, лайдаку, будеш не слухати мене, будеш яблука жерти? А наївся б ти губки!.. Шуруй, злодію, на землю! Геть звідси!

Труситься Адам. А господь:

— Отак, лайдаку! Віднині ти уже в поті чола їстимеш хліб свій. До того, жінка в муках родитиме тобі дітей, а земля — терня і будяки. Бо вже великий є гнів мій господній. Так!

Озловився таки не на жарт милосердний.

А св. Михайло — воїн хоробрий — схопив тимчасом Адама з жінкою за шивороти й сердито штовхнув у двері.

— Марш, поки не битий!

Ще й вогненним мечем помахав, коли Адам обернувся.

* * *

Живуть собі Адам з жінкою на землі та людей розплоджують.

Щодня працює Адам, щодня горює, щодня в поті чола хлібом годується.

Працює — не дармує й інколи нишком посміхається в рукав.

«Овва! — думає.— Буду працювати, трудитися і таки не пропаду на світі. Посію і зроблю — з'їм, не посію і не захочу робити — і скаржитись тоді ні на кого».

Живе Адам.

А господь милосердний дивиться, а господа помаленьку злість ізбирає.

«Е, хлопе! — думає.— Та тобі, як бачу, ніякої там нужди на землі нема! І працюєш самий, і поїдаєш самий, і ніхто тобі на шию не сяде. Е!»

Розсердився милосердний. І як не крикне щодуху: — Хай будуть пани!

Сталося.

З'явилися пани. Відсапують, витирають хустками масний піт з лобів. Прокляв же господь.

— Істи! — кричать Адамові.

Адам не дурний.

— Ори,— каже,— один з другим, сій, працюй та тоді вже й їстимеш, як охота.

Вередують пани. А милосердний дивиться, і серце болить йому за людину.

— Така ти?!.. Чекай! Попи ще хай будуть! — крикнув.

Є. Стали навколо Адама, хрестяться, побожними обличчями похитують.

— Адже гріх, бо господь велів у поті чола працювати!

— Адже він наказував любити ближнього!

— Адже він аж шість днів працював, щоб світ тобі створити.

— Адже він карати буде, коли не послухаєш.

Замакітрилось бідному Адамові в голові, налякався чолові'яга.

— Отак? — питає.

— А так, так, рабе господній,— загули всі хором.

І працював уже Адам на панів.

І слухав Адам попів.

І боявся уже з того часу Адам гріха, грому, блискавиці, криміналу, канчука і так далі...

І працюємо на них, та слухаємо, та боїмося оцього і ми всі — дай нам боже витримати.

І отак-то сталося — нехай ім'я його благословенне!

1929

І ТАК-ТО СТАЛОСЯ

І говорить далі свята біблія:

...Як нагонив господь за гріхи перших людей з неба на землю, то крикнув ще до них навздогін:

— А плодітеся і множетеся там,— каже.— Землю наповняйте. Хлібом насущним не журіться — птиці небесні не орють і не сіють, а збирають протє. І пани також.

Отак сказав. Ну й цього ще тільки бракувало першим людиськам! Дай, як то кажуть, дурненькій бритву до рук!..

Як не пішли тобі на землі діточки!.. Як не пішли... Матінко рідна! Кругом уже біда аж гавкає, а дітиська плюсь-плюсь і плюсь-плюсь! Що, мовляв, рік, то прорік, що година, то хрестини.

Родяться люди. І все грішні бузувіри, і все окаянні, і все милосердного господа не слухають.

Грішать люди.

Дійшло вже навіть до того, що — агій і свят-свят! Закотив один бузувір Яків рукави, затиснув жиясті п'ястуки і зачіпливо на небо подивився.

— Господи! — каже до милосердного. — Побитися трошечки не хочете?

— А ти що?. — господь так.— Маєш охоту, шкіра свербить?

— Та... аякже! — підаякнув Яків і приставив драбину до небес.

— Злізайте, якщо тее!..

Зліз господь. Щиро плюнули обидва в жмені...

Ех, як не залупцюють кулаками! Як не замолотять себе по ребрах!

Гуп-гуп, бум-бум, пах-пах!

— Го-ов! — нарешті, господь.

— А що, боженьку?

Господь аж йойкнув боляче.

— Е, вивротовець * ти, Якове, і більше нічого... Іди до чорта!.. З тобою бийся по-людському, а ти ребра ломиш!.. Давай драбину!

Поліз господь на небо. Потовчені ребра болять — господь нервується.

«Такі ви, люди! — думає. — Грішите? Чекай!»

— Ною праведний! — гукнув.

Приштирпав старичок Ной і побожним ножичком склався перед господом.

— Роби, небоже Ною, ковчег, бо я буду потопу робити, грішний світ затопляти.

...А до ковчега візьмеш по парі всіх тварин: різних панів, хлопів, звірят, птиць і комах. Це на насіння для молодого світу.

Отже, махай, звивайся!

Майструє Ной. А господь тимчасом котить по небі громами й блискавками, а господь милосердний хмарами трясе.

Сльота надворі, аж матінко! Лиш хлюп-хлюп раз у раз і хляп-хляп — ніг уже не можна витягнути з болота.

— Вже, Ною? — питається милосердний. — Готовий ковчег?

— Вже, господи.

— Ну, так сідай хутко в ковчег і гайда! Потопу пускаю.

Ех, як зашуміли води, як забулькотіли!..

Тоне грішний світок! І люди всі плавають, і птахи плавають, і звірята плавають. Ніхто вже чомусь ані літати не хоче, ані теж Нойового ковчега чіплятись. Втопитись треба.

А господь тільки водички доливає.

А люди тільки нурка дають у воду.

---

* Вивротовець — заколотник, бунтар.

А Ной тільки плаває і підсміхається в ковчегу до насіння.

А світ нещасний тоне... тоне — вже лиш чуприну видно зі світу...

— А як там, Ною? — питає господь.— Втопився грішний світ?

— Втопився, господоньку. Вже лиш всяке лахміття плаває з нього.

— Ну, так давай будемо тепер воду спускати.

Зашуміли води. Показав молодий світ уже голову, показав плечі, показав уже й нижчу частину тіла.

А Ной тільки дивиться з ковчегу і дивується всіма дивами.

— Ною праведний! — господь знову.— А пусти там, небоже... голуба з ковчегу на світ!

Пустив Ной. Полетів голуб, прилетів голуб.

— А що там, Ною, приніс голуб? — питає господь.

— Пальмову гілочку, господи.

— Ну так сходи з ковчегу на землю й поспробуй, чи вже можна щось робити на ній.

Зійшов праведний Ной.

— А тверда земля, Ною?

— Тверда, господи.

— Орати вже її можна?

— Можна, господи.

— А церкви на ній будувати можна?

Ной штурхнув палицею в землю.

— Хе-хе!! На такій землі, господоньку, вже не те що церкви, але й великі кам'яні в'язниці встоять.

— Та що ти? Ну, то берись швидше до роботи.

— Буде ім'я господне благословенне нині, і присно, і ввіки віків!

* *
*

Ще заміточка маленька.

Говорить іще свята біблія, що в оті допотопні часи людська дуже довго жили на світі.

Як починав собі, кажуть, який-небудь дядько жити, то жив і жив, жив і жив, жив і жив. Отак аж до самої смерті жив уперто.

А якийсь Мафусаїл, кажуть, ще мудріший був.

Жив собі вже чи не 999 років на землі та хвалився старий ще одних 999 прожити. Еге!..

І був би напевно дотягнув свого. Але зіслав господь потопу на світ, і... пі-і-шов старий раків ловити.

А шкода старого...

Чолов'яга, кажуть, був прецікавий та навіть уже із самим милосердним господом був собі на «ти».

Ану тепер знайдіть такого!

МИСТЕЦТВО

Мистецтво — річ не проста. А ще гуцульське мистецтво!

Повісиш собі на стіну гуцульський килим, порозкладаєш на столі різні чудесно вирізьблені цяцьки, й око милується.

А ще як наїсися чудесно та стріпнеш попіл з цигарки до прекрасної гуцульської попільнички...

Ай, ай!

Яке воно хороше, пане добродію!

Яке чудесне!.. Дивишся й тільки любиєшся.

Дивишся й дякуєш богові милосердному, що послав тобі такого мистецького гуцула в Карпати.

Митець гуцул.

А чому гуцул митець?

Гори...

Ліси...

Панські гори й ліси.

А в горах і лісах гуцули... А в горах і лісах багатство й жандарми... А в горах і лісах біда і злидні з гуцулом.

...А над горами пан біг. Та й небо його сине, як голодні діти гуцульські...

Все, як говорить гуцул, панське і боже навколо, тільки біда — гуцульська.

Та й іще нужда та безробіття голодне рік за роком.

Але гуцул — митець. Заграє собі в калинову сопі-

лочку з «утіхи» од цієї нужди й до молоді Марічки присунеться плечиком запашним.

— Дай лиш, Марічко-душко, з'їсти що.

— Ой любчику мій срібний. Дітиська он ревуть уже всіма ревами без хліба.

Митець гуцул.

Легенькими постільцями він вийде надвір з чорної хати та на запашні панські гори подивиться... Та ще на господне небо сине гляне гуцульським оком. Та й на жандарма під війтівською цариною.

І дивиться гуцул, і «мистецьке натхнення» сідає на гуцула всіма хатніми злиднями.

— Дай-ко лиш, Митрику, ножика гострого дедеві...* Та будемо, небоже, панам усякі цяцьки майструвати, та будемо богам хрестики й іконостаси вицяцьковувати. Та будемо ще, Митрику, яворові топірчики стругати, та будемо їх паничам на бараболю для дітей продавати.

Струже гуцул цілими днями голодними.

Струже...

Гуцул по-мистецькому струже,— гуцула стрижуть усі, мов барана. По-мистецькому, очевидно.

* *
*

До Львова привезли.

Не нужду і злидні гуцульські, очевидно, тільки мистецькі вироби гуцульські.

На виставку до Промислового музею.

І перемога була велика. Нарешті таки добилися українські пани того «досягнення», що й польські пани дозволили собі на гуцульське мистецтво подивитися!

Нарешті й УНДО перемогло на національному фронті.

Виставку цю (хвалиться «Діло») відкрив пан директор Дворський. Свяченою водою кропив її єпископ Бюдка. Громадяни — Банк рольни, Ліга допомоги пшечисловей¹ і ще понад 100 панів дивилися і були в захопленні.

— Яке чудне!

— Щастя боже кооперативу «Гуцульське мистецтво».

---

* Д е д я — батько.

А пан редактор Голубець² аж крилами затріпав у захопленні:

— Це, панове, народна творчість українська, еге! А творчість народна, панове, в'яжеться з добробутом народним. Гарний гуцульський килим або топірець — знак, що й добробут у гуцула чудовий. А колись були часи повного занепаду народної творчості та добробуту... Але тепер, богу дякувати, це все відновилося, і гуцул живе собі в Карпатах розкішно, як оця його цяцька на столику. («Діло», № 53).

— Отак чудесно гуцулові в Карпатах! — кажуть українські голубці.

Розуміється, «громадянство» все дивувалося на те, ініціатори дякували їм за те, що дивувались, і...

Чи їли що пізніше — не знаю.

Але що в гуцула «добробут» — це всім, мабуть, відомо.

На те ж і «мистецтво» у світі.

НЕ РИДАЙ

Куди не глянь, куди не подивися, куди не настав вуха, куди не відчини рота — всюди вам одні лиш нарікання:

— Бі-да-а-аа!

— Бі-да-а-аа!

— Бі-і-і-і-і-да-а...а...а..!

Отаке всюди. І я тепер буду «аполітичний», як наше УНДО на зборах та у «Просвітах», і говоритиму за всіх, що на біду нарікають.

Отже, бідує увесь «народ» український, вся — розумієте — небога українська нація корчиться в наріканнях стоголосих.

Аякже!

Робітник, наприклад, бідує, що роботи немає.

Селянин — що хліба дасть біг у хаті.

Полупанок — що недоїдки не «дописують» трошки більші.

Пан — що хлоп і робітник розумнішають.

Піп — що страшний непослух у селі, малі прибутки з церкви, й царства вже кожний хоче на землі, а не на небі.

І так усі, і так у безконечність. Бідують, сердяться, охкають і нарікають раз у раз.

Отже, що мені порадити цьому «народові» нещасному, аби не бідував?

Що? Ну, що?

Та організуватись, люди добрі!

Та до боротьби з лихом!

Кожний із своїм!

Усі.

Крапка.

Тепер, отже, так:

Для вас, українські селяни і робітники, є вже готові форми організації — профспілки. Отже, треба тільки увійти до них, як до вас нужда, і поставити свої вимоги кому слід:

— Більше хліба і праці, менше тягарів.

— Більше кращого життя працюючим — менше розкошів багатіям.

Так.

І як це не допоможе вам, тоді треба... треба...

Страйк!

А страйк навчить вас добути, чого треба, а страйк і ще чогось навчить вас доброго.

Кінець.

Для вас, ундовці, також раджу якнайтіснішу організацію.

Жебракспілка, наприклад.

І як уже зорганізуєтеся у неї — вимоги ставте собі і кому слід такі:

— Кожний член нашої організації мусить бути в першу чергу — хрунь і панський лакей.

— Менше прохань — більше масніших недоїдків!

Так.

А як це не pomoже — треба...

Сльози!

А над слізьми вже змилосярдяться, а від доброго та покірного плачу вже кинуть хоч недоїдок.

Крапка.

Для вас, грубіші риби з УНДО, також організацію.

Жандармспілка нехай називається.

І домагання:

Більше панів і гетьманів — менше влади українським селянам і робітникам.

Більше попів і дурману — менше свободи селянинові і робітникамів.

Так.

І як оце вже зіпсується — треба... треба...

...Кари господньої!

Підпертої багнетами, якої-небудь іншої національ-
ності.

І тюрем.

Досить.

Для вас, душпастирі небесні... Ну, що вам порадити,
як не організацію також?

Організацію.

Але що ви не маєте охоти робити щось, то вона вже
є готова для вас. Слухайте.

Мають наші «соціалісти» з «Громадського голосу»
організацію «Селоспільку»? Мають. Не мають у ній ані
одного селянина? Не мають. Отже, беріть у радикалів
сцю «Селоспільку» і в церкві перехрестіть її на...

...Попоспільку святу.

А щоб не гнівались радикали за таке,— запросіть
лиш Стахова й Бачинського¹ як кумів на хрестини.
Все буде гаразд.

І тепер так. Як уже буде у вас оця поспілька, став-
те домагання:

— Більше українських сіл дурних — менше розумних!

— Більше хлопів побожних — менше письменних!

— Більше молебнів і парастасів — менше книжок і
газет!

— Більше селянсько-робітничої покірності і слухня-
ності — менше «більшовицького опору» владі і всім кро-
вопивцям.

Так.

І як самі слова не допоможуть — треба, як селяни та
робітники, робити...

Страйк!

Масовий, солідарний страйк. Ані молитися задарма,
ані молебнів не відправляти, ані парастасів не приймати.

Словом — страйк аж до побідного кінця.

Такий завзятий.

Кінець.

Отже, не плач і не нарікай, «народе» український,
тільки зорганізованою боротьбою добувай собі поліп-
шення своєї долі.

Це можна ще, кажуть... Отже, борися і страйкуй,
коли нужда в хаті.

Та-акі

ВДАР ОБ СТІЛ

Кажуть, що не за горами й не за морями, а таки в Польщі недалеко є собі село...

Цікаве село.

Є в ньому, бачите, піп і церква од віку, нема в ньому читальні й сельробів од віку і є ще в ньому злодії і злодюжки од віку.

Таких наплодилось злодіїв, що — що, мовляв, хата, то злодій, що халупа, то злодійчук.

І ходять люди з цього села по ярмарках, наприклад.

Зустрінеш ти на ярмарку людину з цього села, питаєш, як звичайно: «А звідкіля ви, чоловіче?» — так він і відотне тобі сердито:

— Йди, йди!.. Ти сам злодій!

Отак рубоне вам. Хоч ви навіть гадки не мали обвинувачувати його в злодійстві, хоч ви, може, й золоті думки про нього думали.

Але на злодію шапка горить, кажуть люди.

* * *

А тепер з цього боку...

Пишуть вам усякі «Діла», «Неділі», «Нові часи», «Громадські голоси», що в нас, українців та українських панів, буржуїв немає...

— Немає таких,— кажуть,— і годі!

— Самий,— кажуть,— український «трудовий народ» сидить по «Ділах», Земельних банках, Маслосоюзах¹ і т. ін.

— Самий,— кажуть,— український демократ має землі, фабрики і кам'яниці!

Ну, немає панів, то й немає. Що ж поробиш, як немає таких?

Але... написали ми недавно в «Силі»², що в 1918 — 1919 рр. українські пани бориславську нафту здорово крали, що українські пани, полковники, отамани і т. д. крали тоді і нафту, і шкіри, і що там тільки попадало.

І що ви думаєте? Не знайшлися зараз пани українські? Не знайшлися вони зараз по отих самих «Ділах», «Нових часах» тощо?

Бігме, знайшлися!

І воно недосить того, що знайшлися, але й:

— То ми, — кажуть, — тільки бориславську нафту крали? То ми вже більше нічого не робили для визволення України?

Ну, ні, голубчики, пани українські. Ви ще ходили також з «визволенням України» до царських генералів Денікіна, Врангеля, до румунських бояр та інших «визволителів України».

Навіть і з Пілсудським марширували ви визволяти «Київ золотoverхий»!

Ну, а щодо тієї нафти бориславської, то... що ж ми винні?

Написали ми в «Силі» правду, що пани українські 1918 — 1919 рр. крали бориславську нафту, аж гуділо...

А ви от признаєтесь, що пани ці — ви оце по «Ділах», «Нових часах» тощо.

І виходить — історія така сама, як з отим злодієм на базарі:

— А звідкіля ви,— мовляв,— чоловіче?

— Ти сам злодій! — перебиває хутко.

Бо вдар у стіл — ножиці відозвуться.

Пригадали ми, що пани недавно нафту «визволяли» — показалося тепер навіть і де ті пани сидять.

Бо на злодію шапка горить, кажуть люди.

ЕГЕ!

Ви не уявляєте собі, шановні читачі, як-то важко газеті на світ родитись! Ой, не уявляєте! А як не уявляєте, то я розкажу вам.

Отже, так.

Насамперед приють над нею редактори. Отак сідає собі редактор один з другим біля стола та й слухає, як у животі йому кишки марша...— агій! — як у світі повни чергуються.

І бере він ті новини за вуха та й силою тягне на папір.

— Тут сиди! — каже.

Потому приють іще над газетою складачі друкарські. Беруть також новини кожну за вуха і в гарну форму їх укладають.

— Отак сиди! — кажуть.

Потім машини ротаційні стогнуть та скрегочуть зубами над газетою.

— Грр!.. Грр!.. Грр-грр!.. — аж вуха затикаєш.

— Отак лежи! — гиркають.

А ще потім робітники приють над нею, складають, перегинають, упаковують...

Готова!

Тепер беруть робітники свіженьку газету на плечі й несуть до редакції.

— Натє,— мовляв,— газету.

— Ху!

Народились ми, значить.

Але народитись лише,— це ще не весь клопіт... Не буде ж газета сидіти дарма в редакції, як той піп у резиденції! Треба її у світ пускати, треба між людей посилати, щоб досвіду й розуму придбати.

І тепер адміністраторові клопіт!

Бо треба ж для неї метрики, і «довуд особісти»*, й дозволу до прокурора, й квитка на залізницю, й ге-ге-е!..

Бігає нещасний адміністратор.

Нарешті впорався й на залізничну станцію притащив із трудом.

— З богом, Парасю! — каже відсапуючи.

Сідає газета до вагона й погану папіроску закурює.

— Тук-тук-тук! — колеса по рейках.— От-так-так!

Іде газета.

Сидить біля вікна й на галицькі поля жмурить очі. Дивується, недосвідчена. Бо то з одного боку самі тобі межі, межі, межі.... З другого ж самі широкі лани, лани, лани...

Іде газета.

Приїжджає, нарешті, на призначену станцію,— шапчину здимає перед начальником.

— Добрий деньок, пане начальнику!

— Дзень добри — часопісмо мнейшосцьове! ** Ти доконд? ***

— Та на село, файний паночку.

— Ну, а чи... ти тее?.. Більшовизмом або соціалізом часом не запублічена?

— Та-а...

— Ну — ідзь до дзябла, ідзь!

Замість «до дзябла» — поштар приносить газету до війта.

— Якась новомодна, пане вуйце!

Війт чухає патлату голову й:

— Мой, Максиме! А ця, падоньку, не буде проти ксьондзів та панів виступати?

— А колька знає, пане вуйце!.. Свіжа якась, бодай шезла!

---

* Довуд особісти — паспорт.

** Часопісмо мнейшосцьове — газета національної меншості.

*** Ти доконд? — Куди ти?

— Ну, ну,— вїйт.— На цей раз рознеси, бо як би якого клопоту не було... А потому вже ми її в піч, якщо тее...

— Та певно, що в піч, пане вуйце!
І йде вже газета на село.

* *
*

Тепер я уявляю собі, як вона, нещасна, до хати приходить.

— Славайсу,— каже скромненько.

— Навіки слава! — дядько наш.— Сідайте!

— Дякую, хай все добре сідає у вас,— газета.

— Ой, добро! Очі вже лізуть християнинові од цього добра!

Мовчанка. Дядькова жінка дивиться одним оком на газету, другим — на великий горнець під лавою.

«Оце саме накрити б нею», думає Марина.

А дядько:

— А ви звідкіля? — до газети.

— Зі Львова.

— Ого-го! Може, з тих панських, або коров'ячих, або ундовських, що лиш за панів, та гетьманів, та за цісарів пишуть?!

— Ні. Я не з тих, добрий чоловіче.

— Не брешеш?.. Не втуманюєш?

— Аби я так дихала, що ні.

— Ну, дивись!.. Бо як тее — бігме, порву на цигарки або дам Марині горшки накривати. Бо в мене то так, небого. Дивися! «Новою зорею» помиї накриваю, «Народною справою» — молоко, в «Новім часі» Марина сміття виносить.

— Побачите, що я не з тих.

— Но, но... Що ж тепер нового скажеш, небого?

— Та що! Бідує всюди робітничий народ. Працюючий народ бідує, інші — розкошують, а всякі сучі синиполупанки намагаються вмовити його, що тільки ще йому гетьманів та царів бракує.

— Файно рубаєш! Аби я так здоров був, що файно... Подобаєшся мені... Жінко!

— Га!

— Давай сюди горілки, аби краще говорилося!

— Я не п'ю, чоловіче добрий! — газета так.

— Ов! А то чому?

— Бо замість марнувати свою працю на горілку, краще яку добру книжку собі купити.

— Як ти порядна та говориш правду, варто й послухати тебе, небого. Сідай за стіл!

Газета сідає.

— А тепер кажи, газето, що там у Львові черевате УНДО поробляє?

— Та — що!.. Наїлися дмитри ундовські¹ ковбасів та фляків з Варшави, привезли їх трохи до Львова своїм полупанкам понюхати, а ті засмакували собі й нахвалитись не можуть.

«Люди, народе український, бігме, смачні ці драглі та ковбаси панські! — кричать на весь рот.— Бігме, варто за них і панського короля мати на Україні-неньці!»

— Ну й диви ж ти! — дядько.— А горлають усюди, що за Україну борються! Ну, а дальше?

— Так...

— Але чекай! — перебиває дядько газету... — Ти, небого, посидь трохи сама, а я ще сусідів покличу, нехай послухають твоєї правди. Почекай.

І дядько біжить надвір.

А газета моргає за столом чорними віями-рядками й соромить Марину, що збиралась горшки нею накривати.

Еге!

1930

Є ЧИ НЕМАЄ?

Папір.

Біленький цей папір, чистенький, гладенький і терпеливий, як мужик на біду.

Можеш друкувати на ньому «Новий час», можеш писати і «Діло», можеш видавати попівську «Нову зорю» та «Місіонар», а можеш навіть і «Громадський голос» випускати на цьому папері.

Можна, кажу вам, робити на папері все, бо він терпеливий на диво.

Можна...

Можна навіть отак собі сісти біля паперу й писати:

«І чого це ті сельроби крякають тобі, національний хлопе український, про панів та буржуазію? Де ж у нас пани та буржуї взялися? Та в нас — української нації — так панів та поміщиків маленько, так маленько, що... Ну, та навіть хто зна, чи й на якихось там бідних — скажім — 700 петлюрівських або гетьманських урядів вистачило б! Така нужда!

Немає у нас буржуазії № 1.

Є собі на західноукраїнських землях злидні, податки і безземелля, а у Львові «Союз українських купців». І має цей «Союз» понад 1000 членів та ще більше мільйонів грошей. Радійте, селяни й робітники!

І немає в нас буржуазії № 2.

Є собі по західноукраїнських землях міста, а в містах — кам'яниці багатоповерхові. І будують оці кам'я-

ниці ті, що, очевидно, гроші мають. Отже, є собі у Львові «Союз кам'яничників». Членів цей «Союз» має до півтисячки, кам'яниць, очевидно, ще більше, прибутків від них ще більше, а хоч би й не української, але панської влади для цих кам'яниць хочуть вони — якнайбільше.

Немає в нас буржуазії № 3.

«Союз українських хліборобів»¹. В цьому «Союзі» є 700 таких бідненьких українських хліборобів, що мають близько 500 тисяч моргів землі. Ну і товариство «Сільський господар» у Львові з сільськогосподарськими машинами на допомогу. Ну й «Діло», «Новий час», «Нова зоря», «Місіонар» і т. д. для вас, українські селяни та робітники. Ну, і «їх милость гетьман України» — Скоропадський за кордоном — для вас же, коли б удалося. Радієте?

Немає в нас буржуазії № 4.

Центробанк у Львові, Українбанк у Луцьку, Земельний банк гіпотечний у Львові, «Дністер»² і Маслосоюз у Львові...

Буржуї в цих банках — українці.

Гроші в них — польські і закордонні.

Ліцитують* вас, українські селяни, ці банки — по українськи.

Отож, радійте, селяни й робітники.

Радійте, що буржуїв маєте також українських не трохи і що вони всі — потіха ваша у злиднях.

Нагадайте також при нагоді і панкам з «Діла», «Нового часу», «Нової зорі» та «соціалістичного» «Громадського голосу» про ці номери.

Скажіть їм, що є вже цієї української буржуазії, аж нам дихати важко від радості за неї, та — якщо мало їм цього — і більше знайдемо.

Не забудьте, будь ласка.

А то вони думають, що ми всі — дурні й готові далі «крутити хлопів голову» на папері.

Крутніть же і ви їм дулю під ніс!

1930

---

* Ліцитувати — продавати майно з публічних торгів.

ДЕЩО ПРО ЗЕМЛЕТРУСИ, ПОЛІТИКУ ТА КІНЕЦЬ СВІТУ

— Кар-ра божа! — хрестяться тепер побожні люди. Світ перекидається догори ногами, мов те щеня з утіхи. Куди не повернешся, там:

Землетрус. Розлам. Буря. Бунт. Вибух вулканічний. Саботаж. Повінь. Політичний процес. Ураган. Арештування. Злива. Крадіж. Безробіття. Замах — і т. д. і т. д.

Помішалася політика з карою божою, мов ті казкові єврейські ноги в нічлігу. Ні чорта не второпаш.

А вже найбільше-таки за все землетрусів та політичних розламів. Куди не повернешся, в котру газету не глянеш, там обов'язково наткнешся або на розлам, або на землетрус, або таки на обое в парі.

Замоднів, бачите, світ на це, мов панночки на короткі суконки, а польський уряд на нові податки.

І нічого вже тут не порадиш.

Божа кара — і край. Нагрішили люди, і через те господь тепер свої персти чи дулі показує — пояснюють поли з проповідниць.

Дивний оцей наш господь. Бо якби так я був богом, то зібрав би всіх грішних людей в один великий мішок і кинув усіх навіть з міхом у море.

А господь перстами тикає.

Тикає, значить, перстом у землю, а вона: дир-р-р! І труситься, бідна, мов наш мужик перед поліцейським. Від переляку, чи що... господь це вже знає.

Попи однак пояснюють, що бог для того тикає перстами землю, що буде кінець світу.

Значиться — скоро не стане світу.

Ще коби тільки, мовляв, трошки більше люди нагрішили та щоб отой «антихрист» прийшов на землю. Тоді вже напевно будь здоров, світе.

Пропаде сердешний наш світ, мов гроші з державної каси.

І збитку ж, збитку влаштує бог людям!

Отак устанеш колись собі вранці, а світу нема. Дивись туди-сюди... Таки нема світу. Аж приглядаєшся згодом, а з світу куций кінець теліпається в повітрі, мов собачий хвостик. Оце й буде вже кінець світу.

Та кінця світу ще зараз не буде, й ми можемо і далі вільно бідувати.

А не буде тому, що 14 березня 1923 р. рада послів Антанти признала Східну Галичину Польщі. Отже, до наших земель мають тепер право польські пани, і коли хтось захоче робити кінець світу, то до наших земель мусить мати дозвіл від польської поліції.

Очевидно, що такого дозволу він не дістане, бо гонор польських панів не дозволить давати свою «ойчизну» в склад якогось інтернаціонального хвостика — кінця. І це перша безпека, що зараз ще не буде кінця світу.

Друга безпека — це те, що ми живемо, богу дякувати, в такій державі, де є багато поліції, поліцейських агентів, тюрем, дефензив і т. ін. «гардеробу».

Отже, коли з'явиться «антихрист» у Польщі (а він уже в Радянському Союзі, кажуть попи) і стане підготовляти кінець світу, його схоплять мершій поліцейські і ще скоріше замкнуть до арешту.

І замість кінця світу матимемо новий політичний процес за саботаж і державну зраду.

Отже, будьмо спокійні і не турбуймося попівським віщуванням кінця світу.

В нас цього напевно не буде.

Помолимося краще за душу небіжечки ради послів, яка так сердечно за нас подбала.

І за розум наших ундофашистських політиканів, старанням яких «антихрист» не міг підготувати «кінця світу» в нашій країні.

КУЛЬТУРА І ТЕХНІКА

Живемо оце, слава богу, в двадцятому столітті на «землі грішній».

В столітті буржуазної культури, цивілізації, в столітті величезного розвитку техніки на користь і пільгу «широкої людності».

Та доживаємо ще другу тисячу років після того, як «народився» Христос і на землю зійшов «мир і во человецех благоволеніє».

В отакі-то часи ми живемо. В отаких досягненнях і благодатях. І — «слава во вишніх», що живемо тепер, не колись. Бо коли порівняти лише оці наші культурні та технічні часи в буржуазній Європі до колишніх некультурних та нетехнічних, то — господи, як воно було дико!

Наприклад.

Жила собі колишня некультурна людина в печері, мов отой рак. Одягалася вона в шкуру із звіра. Спала на моху, накривалася шкурою, а під оту голову некультурну величезний кулак підкладала. І коли тільки який-небудь негідник приходив з напастю — людина вмить затискала отой величезний кулак і напасника по зубах: р-раз!

— Н-на, мовляв, сучий сину! Дістав, тож іди, не шукай зачіпки.

Отак. Бо тоді ще панських судів не було, щоб давати адвокатам заробіток, не було також «культурних» тюрем і жандармів. Чистісіньке вам безкультур'я. Ну таке вам страшне безкультур'я, що кожна людина мусила працю-

вати на себе, щоб жити. Ви розумієте? Мусила працювати собі і на одяг, і на їжу, і на все, що потрібне їй було. Тоді ще в людини не було такого розуму, щоб працювати для когось. Еге. Отак-таки піде над річку і рибки собі наловить. З'їсть. Ляже спати на сонечку. А під вечір устане, позіхне широким ротом і на призахідне сонце блимне некультурним оком. Потім затисне у жмені каменюку, вб'є в лісі ведмедя й за лапу до печери притягне.

— На їж,— скаже,— стара, комарі тебе їли б! — до жінки так.

Іла жінка-небога та й некультурних діточок годувала сирим м'ясом. А часи вам біжать, мов ото в нас жандарми на демонстрацію. Почерез роки, почерез століття, почерез тисячоліття...

І добігли оці некультурні часи аж до того, коли на грішну землю «мир і во чоловіцех благоволеніє» гримнули.

— Стоп, машина! — сказали собі тут часи.— Віднині вже культура і техніка починаються.

Закультурилось у некультурному світі. Затехнічилось. То де колись була одна печера й десяток людей — там нині три церкви і двадцять попів. То де колись були земля і надра, звірина в лісі, риба у воді, птахи в повітрі нічії і усіх, там нині також все нічиє, тільки панське.

Бігли культура і техніка. А за технікою капіталики покотилися. А за капіталами суди і тюрми. За тюрмами — шибениці, за шибеницями — поліцаї і військо, а за військом — гармати і війни.

Ех, як зацивілізувалось у буржуазному світі! Закультурилось...

То де колись були одні люди й печери — там тепер є вже і банки, й палаци. То де колись всі працювали і всі їли — там тепер одні тільки працюють, а інші тільки їдять.

Закультурилось, одне слово.

Живе тепер цивілізоване «суспільство» в багатопверхових палацах, їсть отой хліб, що інші в поті чола його заробляють, та всією парою техніку розвиває на користь всіх тих, що також, мовляв, у поті чола чужий хліб споживають.

— Ану,— каже раптом «суспільство»,— не вішаймо вже бунтівників, тільки винайдімо для них щось культурне, скажімо — електричний стілець.

Винайшли.

— Ану сідай лиш, робітнику!

Сів робітник. І нема вже робітника. Але є ще інших робітників мільйони. І всі — голодні, і всі бунтуються, і всі вже готові загризти зубами цю славну буржуазну культуру і техніку.

В клопоті «суспільство».

— Ану,— каже,— давайте такі отруйні гази, щоб за годину всіх неслухняних отруїти!

— Є,— відповідають хіміки.

— Ану лиш, війну вже давай!

Торжествує трудяще людство. Такою буржуазною культурою, такою наукою, такою європейсько-американською технікою!

А роки біжать...

* * *

Найбільш культурна і технічна сьогодні, кажуть, Америка. Там, кажуть, і суди не те, що у нас, і тюрми такі, що го-го, й електричні стільці, й воєнне озброєння світові на диво.

Європа тільки підбігає ще за американською культурою і технікою.

А вже більшовицький Радянський Союз,— пишуть в Америці та в Європі,— це найбільш «відстала» культурно і технічно країна у світі. Там, кажуть, ні тюрем порядних, ні судів, ні поліцаїв, ні електричних стільців — нічого немає.

Воно-то й правду говорять капіталісти. Хто ж то, наприклад, бачив таке в буржуазному «культурному» світі, щоб по селах проводити електрику так, як це більшовики нині роблять?

Або: хто таке бачив у Європі й Америці, щоб прогнати від себе поміщиків та капіталістів і жити так-таки і без них?

Некультурно!

БАГАТСТВА

Нарікаємо...

Нарікаємо скрізь, що економічна криза, що безробіття, що біда, що нужда, що злидні — одне слово: така вже біда нам у Польщі Пілсудського, що аж гавкає всюди собакою.

Отже — біда.

Біда, бо селянин не має землі.

Біда, бо робітник не має праці.

Біда, бо поміщики й капіталісти не мають спокою.

Біда, бо полупанки не мають толку.

Біда, бо службовці не мають квартир.

Біда, бо Польща не має закордонних кредитів.

Біда, бо польський сейм не має авторитету.

Біда, бо багато дечого в Польщі немає, бо багато дечого у Польщі неvistачає.

Ну, а що ж є? Що ми маємо в Польщі?

Увага!

1. Маємо польський сейм у Варшаві та 444 послы * і сенатори із щомісячною зарплатою кожний щонайменше 1000 злотих. Це майно неабияке. Коли б так продати цей сейм, наприклад, сусідній Румунії хоч на півроку, то в кишені був би немалий капітал: $6 \times 444\,000 = 2\,664\,000$ злотих, отже, розумний господар заробив би на такому торзі непогано. Ну і всі польські громадяни нічого на цьому не втратили б, я так думаю.

* Посол — депутат.

2. Маємо 332 тюрми в Польщі. Це теж нічого собі маєток. Біда лише, що він не використовується як слід — деякі, кажуть, тюрми у Польщі ще не заповнені вщерть «квартирантами». В познанських, пишуть, та катовицьких тюрмах є ще трохи місць порожніх, отже, дефіцит неминучий. А при доброму господарюванні цього не повинно бути. Всі тюрми в Польщі повинні бути заповнені вщерть, по самий чубок.

3. Маємо 17 655 ксьондзів та попів у Польщі, не рахуючи тисяч монахів та монахинь. Живуть вони в нас буцімто на правах політемігрантів, бо ж життя і царство їхнє,— самі вони кажуть,— на тому світі. Та поки що їдять вони наш хліб, отже, це наслідки нерозумного економічного господарювання. Бо коли б прискорити їх переселення на той світ і одного дня вислати всіх туди— заощаджується щоденно кілька десятків тисяч буханців хліба, гектолітри вина і т. д. Це теж було б порятунком на теперішню кризу.

4. Маємо понад 400 000 зареєстрованих безробітних в Польщі, отож, це неабияка економічна гордість для «моцарства» пана Пілсудського. Бо коли взяти, що в Америці є їх тільки 7 мільйонів, то для нас і півмільйона безробітних — гордість!

5. Маємо новий польський уряд у Варшаві, а в уряді сидить Цар¹. Коли б ще корона, можна і трон робити, біда лише, що немає ніде надійної форми для царської корони.

6. Маємо в Польщі 4 тижні на місяць і 15 податкових наказів на тиждень. А взагалі маємо в Польщі 365 днів на рік.

7. Маємо щотижня в Польщі не менше одного-двох політичних процесів комуністів. Це свідчить про високий культурний розвиток країни та про ідеальний «спокій і порядок» серед населення.

8. Маємо також у Польщі сонце і зорі задарма. Дивися собі на них, чоловіче, скільки охота, і хвали бога за те, що послав тобі таку гарну владу на землю.

9. Маємо в Польщі... Ну, що? Хіба ще вам мало цих всіх багатств? Мало?..

Ех, ви!

CITTA DEL VATICANO

Папа.

Не ця, звичайно, «папа» — хліб, за якою діти голодні плачуть, але — римський папа, «отець найсвятіший», заступник господа на грішній землі.

Розумієте? Воно так уже повелося на світі. Коли вже якась держава хоче існувати в світі, вона обов'язково мусить обзавестися військом, поліцією, гарматами, «івановими хатами», дипломатами тощо. Ну, й мусить ще мати державних представників — послів у інших державах.

Так.

Отже, так склалося, що й небо захотіло існувати на світі. Ну, захотіло вам, як пани багатства, — і нічого не зробиш.

Існує небо. Чи має воно військо, як Муссоліні, і чи має такі ж в'язниці — не знаю. В небі мені не доводилось бути, небесного війська не бачив. Але що воно мусить там бути, це ймовірно, бо святого Михаїла всі малюють, як воїна з мечем. Так малюють, як і Гімллера, Кемаль-пашу, Чан Кай-ші тощо.

Існує, кажу, небо. І має воно своїх представників — езуїтів. І має також головне посольство на землі: папу — «святого отця». В Римі, під боком у Муссоліні.

Існує поки що Муссоліні, існує також і папа. Має він «посольство», як для небесного представника годиться, має також і гроші. Не буде ж святий жити у бідності, мов Іван перший-ліпший.

І живе папа. Щодня, кажуть, моляться і щодня їсть «насушний», як і ми — ротом. Може, «найсвятіший» ще щось там їсть собі, крім хліба,— не знаю. Папою зроду не був, на марципанах не розуміюся.

Живе папа... Живе, мовляв, для того, щоб «царство боже» було на небесіх, щоб «мир» був на землі та щоб «благоволеніє» сідало на людей грішних.

Живе папа.

Але... як ти пускатимеш оцей «мир» на світ, коли Муссоліні розперся на всю Італію? Журиться папа.

— Гей, Муссоліні! — каже «найсвятіший».

— Га?

— Дай мені кусень Рима для держави.

— А тобі навіщо держава? — Муссоліні так.— Адже ж на небесах твоє царство святе.

— Та мені, бачиш, для миру потрібно. Мир і благоволення немає де зберігати.

— А, мир? — підсміхнувся Муссоліні.— Благоволення? Ну, нехай втрачу: бери!

І дав Муссоліні «найсвятішому» кусень Рима, і створив папа свою «державу святу» на землі. «Чіта дель Ватікано» назвав.

Живе вже папа в своїй «державі святій». Але — гірко йому. Бо от в Муссоліні військо, і зброя, і все, що потрібне «вождю». А в папи — тільки «Чіта дель Ватікано» у Римі.

Зажурився святий отець. І з журби створив собі армію «святого отця». І замовив він для своєї армії сучасне воєнне озброєння,— пишуть в газетах: і гармати, і кулемети, і міномети, і вогнемети, і протигизи...

Так зробив папа — ім'я його благословенне. А після цього до престолу повернувся побожно.

— Слава во вишніх богу! — сказав.— Да будет на землі мир і во человецех благоволеніє.

Амінь.

ВЕЛИКДЕНЬ

Великдень.

День дійсно такий великий уже, довгенький. Як ви-
йдеш удосвіта до багачів або на лан чи фільварок,—
під вечір усі кісточки чуеш.

Але зате 88 грошів заробиш, як бог ласкав!

І от як походить чоловік на лан чи куди інде таких
великих днів тижнів зо два-три, грошів уже стільки на-
береться, що можна дітиськам і великдень справити.

Спече жінка паску. Візьме ще й ковбасу на відро-
біток. Винесете це все на цвинтар та й станете так, щоб
у багачів в'їдливих усмішок ваша паска не викликала.

А піп співає, а піп кропить, од багачів починаючи:

— Христос воскрес із мертвих...

...І суцим во гробех живот дарував...

Отже, радість.

Отже, як помрете чи як хтось, наприклад, «задере
ноги» з голоду на переднівку — хороший «живот» його
чекає.

У гробі, розуміється.

* *
*

Великдень.

День, бачите, не тільки великий та довгий, але й за-
довгий для тих, що ані хліба, ані паски, ані праці не
мають...

— Сьогодні світлий день воскресення — воскресла правда на землі! — пишуть газети.

...Та й пишуть іще, що в Америці 8 мільйонів безробітних нуждарів, що в Німеччині — 5 мільйонів, що в Польщі — 400 тисяч, що деінде й стріляють до некультурної голоти...

І тоді тішиться «голоতা», бо...

«Сей день наречений і святий», та в такий «наречений» часом «ноги задираються» на живот вічний.

Чим би ж не тішитись!

* *
*

Великдень.

Задзвонять дзвони, як і давніше, загомонять дівчата, як і давніше, вийдуть на цвинтар бідні і багаті, як і давніше, поприїздять із міст паничі багацькі, як і давніше...

Надійдуть до села й «Неділя», «Новий час», «Наша справа», «Громадський голос», як і давніше.

Будуть багацькі паничі й читати вам, як і давніше, про «світлий день воскресення» в нас та про «червоне царство антихриста» ген за Збручем...

...Нічого там немає, — почувете.

...Різдва немає, великодня немає, дзвони не дзвонять про воскресення Христове, дівчата не співають гагілок...

...З церков театри поробили, з ланів — колективи селянські, з дзвонів — машини фабричні, хрести та вівтарі на трактори перекували...

...Священиків переслідують, заможних газдів силоміць із голотою зрівнюють, дітей без віри й бога виховують у школах...

...У нас дзвони, там — гудки фабричні, в нас «Христос воскрес» там — промови безбожні. Стогнуть, плачуть степи широкі за дзвонами, богослуженнями, попами, панами.

Послухаєте ви, та й полетять ваші радісні думки з гомоном дзвонів по всій землі західноукраїнській.

— Як-таки це чудово в нас оце, чудово!

Маємо великдень, паску, попа, церкву, переднівок, лан, жниво, 14-й сніп, кормигу, багачів, позички, відробки, ліцитації, ще деякі «ації»¹, що не можемо про

них голосно говорити — все, чого душа захоче й не захоче.

— Та ще й «живот вічний» ген-ген, на небі отам.

І майже задарма оце все, що дарував нам великдень.

* *
*

Великдень.

Такий день великий оце навесні, що й подумати можна багато дечого.

Можна, наприклад, подумати і пригадати таке. Що пару сот років тому наші предки святкували цього дня свято весни — «народини» Дажбога-сонця.

Ставали в коло на зеленій мураві, радісно підскакували, співали пісень весняних. А потім їли, пили і знов співали.

Отакі були ще дикі та некультурні прадіди наші!

Ми зате вже далеко від прадідів одбігли, бо за тих пару сот років не тільки всяке лихо вчепилось нас. І культура вже з європейською цивілізацією прилипли-таки не в жарт.

Хто ніби з нас такий дурненький, щоб із сонця та й бога робити і співати йому, підскакуючи? Ніхто.

А великдень на те в нас, щоб їсти паску, співати гагілок на цвинтарі й тішитись не Дажбогом, як предки наші некультурні, тільки вже правдивим паном-богом, що поки що звідсіля нам його не видно.

Отже, тішимось. Але не стаємо в коло, як наші предки, тільки в «шпалір» уже, як військо перед казармою.

Червоніють тоді соромливо паски перед нашою культурою, навіть ковбаси напружуються з такого цивілізованого дива.

Задзвонять дзвони.

Кропне кропило.

Наїсться добре, хто має.

А чи співають потім і підскакують кругом, це вже... Самі, будь ласка, придивіться.

День великий, довгий, час хіба знайдеться.

1931

ДОЗРІВАЄ ЖНИВО

Пече. О-о, добре пече.

Пече землю сонце, пече безробітних голод і злість, печуть нуждарів-селян злидні і переднівок.

Пече стабілізацію криза, пече фабрикантів надпродукція, печуть поміщиків страйки, пече папу червоний «антихрист» та Іспанія, пече всіх західноєвропейських «гуманістів» Радянський Союз і колективізація.

Печуть робітників редукації і локаути, пече попів непослух та побоювання, печуть купців банкрутства, печуть спекулянтів векселі й ліцитації, пече...

...Пече УНДО з радикалами панську угоду у Варшаві.

Пече панів західноукраїнських военний похід на Київ.

Пече робітників та селян західноукраїнських злість у грудях.

І «пече» «Силу» пан цензор.

О-о, пече!

* *
*

Дихати важко у спеку. Задуха. Дмухати треба.

Дмухають, отже, капіталісти военними літаками в повітрі. Пароплавами на морі. Поліцією на вулицях...

Жарко .. Папа Пій у Ватікані новою соціальною енциклікою дмухнув. Щоб «любов і справедливість панувала на світі», коментує «Мета»¹.

— Право власності,— каже папа,— святе. Не боротьба класів, тільки гармонія. Пролетар повинен не боротися, тільки лізти по драбині власності до добробуту. Любіться, мовляв, Іване з паном, царство небесне буде!

Любов оцю й зреалізуюють скрізь капіталісти. Посередничає військо християнське, поліція і кулемети благословенні — класова гармонія здійснюється-таки на вулицях.

І після «гармонії» класів одні зразу ж в «царство небесне» чимчикують, інші ж до криміналу йдуть, щоб навчитись ото, як «по драбині власності до добробуту» лізти.

— Відкривається,— як говорить святий папа,— велике поле до любові ближнього...

Ясно...

Безперечно, що відкривається.

* *
*

Добробут процвітає.

В багатій і культурній, наприклад, Америці аж близько всьми мільйонів безробітних налічують офіційно. І кожному безробітному можна «по драбині власності» до свого добробуту лізти, але... хліба не домагайся, на вулицю не пхайся. Б'ють престо — і крапка.

А капіталісти зерно палють з журби. Ані тобі ринків на нього, ані мільйонів за нього. Надпродукція.

А от і свіжа новинка з Америки в буржуазній пресі: «Нью-Йорк, 4 травня.

Тутешні фабриканти спалили недавно 20 000 мішків кави, тому що не було місця на її магазинування. Тому, що місцеве населення рішуче протестувало проти їдкового диму, що постав з оцього, решту кави, близько 40 000 мішків, фабриканти вирішили в морі втопити».

Значить — оті, місяцями вже «безробітні» та голодні мешканці Нью-Йорка, проти «їдкового диму» протестували тільки!

Що ж... Воно й справді надто їдкий дим віє вже їм по всьому капіталістичному світі.

Повіє ж і від них незабаром, так скидається.

В нас, у Польщі, однак — не Америка. Добробут у

безробітних кількісно менший — зате гуманізм європейський процвітає.

«Гармонія класів» відбувається. «Ближні» кохаються.

Не вірите? Ось вам свіжа замітка про те в польському соціал-фашистському органі. «Дзеннік людови»², № 128, 1931 р.

«Перед судом збідована, вагітна жінка. Чоловік був негідник і п'яниця, діти голодували, судять жінку за крадіжку кролика. «Чого крала?» — «Не могла дивитися, як діти помирають з голоду». Вирок: 2 місяці арешту після родів.

Жінка в плач... Прохає суддю, щоб зараз замкнув її до тюрми, бо: «Тепер дітьми громада опікується,— каже.— Ну, а якщо я вийду — де в такому стані зароблю дітям на хліб?» Суддя не може, бо закон цього не дозволяє. Але великодушність узяла верх і суддя просить прокурора, щоб залишив над жінкою тимчасовий слідчий арешт. Прокурор погоджується».

Закінчення. «Прокурор поставив відповідний внесок, і засуджена з радісним усміхом повернулася до тюремної камери, де їй краще, ніж на «вольності», закінчує «Дзеннік людови».

От чудесна «драбина» до добробуту пролетаріатові!

От картина «гармонії» класів... на втіху папі і всім католикам!

І яка ж, скажімо, шкода, що в Польщі так «мало» арештів! Яка шкода, що всі соціал-фашисти не можуть, нарешті, й собі ж так «радісно» усміхнутися, як ця жінка!

...А в загальному — пече. І жниво дозріває.

І СВИНІ ПОДЕШЕВІЛИ

Розповідають таке:

Сидить посеред вулиці замурзаний хлопчина й верещить на всю губу, аж хрущі з верб падають.

Питаються оцього хлопчика:

— Ти чого, мой, кричиш? Загубив батька-маму?

— Ні-і!

— Болить тебе щось?

— Ні-і!

— Може, хочеш їсти?

— Ні-і!

— Пити?

— Ні-і!

— То чого ж ти хочеш, нарешті?!

— Кричати хочу! От чого!

* * *

Отакими самими вередливими панськими крикунчиками є соціалістично-радикальні «працюючі люде» з «Громадського голосу» й УСРП.

Кричать, верещать, брешуть, лають на Радянський Союз, робітничо-селянську владу, колективізацію й класову свідомість українських селян.

А спитайте їх виразно:

— Чого ж хочете, радикали з «Громадського голосу»? Влади?

— Ні,— кажуть раз у раз, хоч і брешуть, звичайно.

— Угоди з Голуфком? ¹

— Ні!

— Війни?

— Ні!

— До церкви? До сповіді? До Католицького союзу? ²

— Ні!

— То чого ж хочете, нарешті?

— Кричати!.. Гавкати на Радянський Союз, робітничо-селянську владу, колективізацію і класову свідомість західноукраїнського селянина і робітника. От чого хочемо!

Виразніше, що вони хочуть воєнної інтервенції й фашистської влади на Радянській Україні — так і не скажуть радикали в «Громадському голосі»... Ну, бо вони вже, бачите, «заложили си» таку крутітьську соціалістично-радикальну «програму» в УСРП.

І... кричім лиш, мой, як пани кажуть!

* *
*

Вовка, як то кажуть, тягне до лісу, імперіалістів — до інтервенції, панів — до розкошів, УНДО й УКС — до угоди, УСРП — до УНДО, а соціалістично-радикальний «Громадський голос» потягнуло вже й до колективізації. Хрестіться, люди!

Попівське чудо, не що... Увесь час радикали страшили вас, селяни, колективізацією в Радянському Союзі, писали, що в нас оце криза за гріхи людські та що треба вам ошаджувати й райфайзенками* кризу поборювати.

— Не їжте,— кажуть,— не пийте, не купуйте сорочок, штанів і постолів — ошаджуйте всі. А як уже позасновуєте райфайзенки,— кризи як і не було в цілому капіталістичному світі!

Так писали радикали. Аж ось у «Громадському голосі» від 20 червня ц. р. такé вшкварили в рубриці «Народне господарство»:

«...Селянство повинне само шукати виходу. Може б

---

* Райфайзенки — позичкові каси, що їх селяни називали ще «формазонками».

так забратися до початків спілкової господарки? Треба зачинати спілкою помагати собі обробляти землю, і підвищувати її видайність, і зменшувати кошти виробництва. А потім добром своїм з братом добрим пожить, не ділити».

Чуєте? «Колективізацію» вже пропагують радикали з «Громадського голосу».

Щоправда, була б прекрасна оця радикальна «колективізація», якби так уже взялись «працюючі люде» з «Громадського голосу» її проводити в нас оце, в державі демократичній...

Бідняк, наприклад, працював би, куркуль — давав накази й ховав гроші, піп з дяком молилися б за неї перед парастасом, а панки — радикальні гроші крали б...

...Бігме, з такої «колективізації» був би ще кращий «інтерес» для Луцьких, Гарасимовичів і Галушинських³, як з «Просвіти», Центросоюзу⁴ й західноукраїнської кооперації...

* *
*

Але... тимчасом не допомагають і радикальні райфайзенки — криза поглиблюється.

Це вже й самий «Громадський голос» каже в замітці від 27.VI. 1931 р. під заголовком «Біда з бідою». Ось як: «УНДО слабне на очах, бо попівство йде до католицької партії».

Криза на селі поглиблюється — свині ні по чому. Малі безрогі по 4 зл. штука, плекані — по 50 грошів за кілограм живої ваги. А згінники залізно зорганізовані».

Так. Кри-и-за, значить. Не врятували райфайзенки...

УНДО слабне, попи до УКС втікають, радикали до УНДО.

Вже й свині ні по чому, виходить... Хоч і малопольські, і синьо-жовті, й раси угодовської... Еге!..

...Мала безрога вам 4 злотих всього, плекана — 50 грошів живий кілограм. А згінники — залізо...

— Дешево, пся крєв!..

КІЛЬКА ШМАТКІВ

Була оце посуха в нас детрохи.

Не на податки, сплати, конфіскації, злочинства, локаути і демонстрації, але дощу не було. Отак собі майже все літечко суха криза і криза та хіба що подекуди мокрі демонстрації перепали. А в малопольській Галіції та на «червоноруських землях» на Волині і без дощу якось таки виплекались парцеляції, ліцитації і комасації*. Хороше зілля!

Вчені метеорологи вже навіть встигли додуматись, що посуха через те, що погода гаряча й що дощ не падає. Попи ж одначе рішуче відкинули цю наукову думку у своїх проповідях. Вони твердять, що посуха зовсім не тому, що дощ не падає, але через те, що господь заповзвся на людей грішних.

— На корж тебе висушу, мовляв, Іване, один з другим, якщо будеш псуватися, коли не будеш Децикевича і Галушинського слухати!

Воно ясно — молитись було треба.

А св. отець Пій XI саме під посуху з Муссоліні посварилися із-за дурниць католико-фашистських.

Вже цілу посуху гудж-га один на другого інтелігентно, по-моральнокатолицькому, по-західноєвропейському.

А дощу немає для людей грішних.

---

* Парцеляція — продаж поміщицької землі окремими ділянками. Комасація — ліквідація черезполосиці, з'єднання розрізнених земельних ділянок, що було вигідно куркулям.

Бо хіба всевідучий господь знає, що посуха в нас оце, на кресах *. Є вже тепер далеко важніші справи у світі. Вже он над капіталістичною Німеччиною треба здорово посушити голову. В Іспанії щось не тее... і так далі...

Багато важливого і без дощу.

Якийсь український, польсько-русинський архістратег од політики пише останньо в архіугодовій «Меті» католицькій, що «часи тепер якісь непевні».

«Кожний,— пише,— вертиться, гарячкується й нервується в цілому світі — ніхто не певний, що завтра буде».

Отак-о дослівно пише. В «Меті» від 26 липня 1931 року божого.

— Що завтра? — одкажемо.— Не лякайтесь, побожні католики, часи певні. Штука лишень не нервуватися занадто і до післязавтра дочекати. Оце найголовніше.

І... ще одне, до вас уже, пане пресовий прокуроре!

Непотрібну вістку малопольський русин поширює в «Меті». Стабілізований «людек» страшить.

Я б йому зараз § 65¹ як до рівної дошки припасував! Треба і з ним коротко.

Мое поважанько.

* *
*

Якби не радикали в нас оці з «Громадського голосу»,— казав би, що посуха й на соціал-фашистів на західноукраїнських землях.

А так, вродив господь радикалів, і вони навіть II Інтернаціонал доповнили. Отой саме Інтернаціонал, що ще 1914 року вславився між трудящими всього світу.

Батько, бачите, славний, діточки — соціалісти-радикали з УСРП — теж гідні його славного ймення. Борються оці «працюючі люде» за демократію, за народовластя, пишуть у «Громадському голосі». І нам захвалюють його.

— ...Йо-ой!.. Сусе, Сусе,— як каже побожний радикал,— який би то був прекрасний в нас матеріал для УСРП, якби не криза...— Бажаємо ж вам, радикалики, успіху угодного.

1931

---

* Креси (окраїни) — так називали польсько-шляхетські окупанти землі Західної України і Західної Білорусії.

БОРИТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!

Навістило оце наші західноукраїнські землі тяжке лихо. Пише про це архікатоліцька «Мета» у Львові.

Каже, що так уже наші українські душпастирі бідують на селах, що...

— Сусе тільки і сину божий!

І якщо так, мовляв, дальше піде — готові бідні попи на тріски повисихати.

Через віщо отак? Через ті податки маєткові. І варто попам із-за цього таку кривду терпіти, коли й богові служитися, й...?

Та святу землю, видно, прокляв пан біг. Має її один, бачите, душпастир 11 моргів, має й парастаси, «треби» й державну платню, а проте... А проте пише в «Меті», що живеться йому й цілому хрещеному, попівському народові на світі надзвичайно тяжко. Біда, каже, й кінець — хоч сідай та плач!

Але коли б заплавав! А то страшить оцей сільський душпастир з «Мети».

«Ось,— каже,— на що ми зійшли! Чи ще й надалі зважаться всякі «Сельроби» та інші «Сили», що пхаються на нашу землю «Вікнами»¹, чи зважаться, питаю, прозивати нас дерішкурами та лупіями пролетаріату? Гірка годинонька! Нам уже хіба зостається тільки поклик: «Духовні бідняки всіх країн, єднайтесь!» Але-бо коби хто навчив нас оцього єднання...» («Мета», 8 листопада, 1931).

...Тихо-тихо, покривджені сироти,— не будемо сваритися!

Щось та порадимо вам у біді та нужді.

* *
*

Не мала, кажуть, баба клопоту й купила собі поросся. Ось таке тепер наше з попами-бідаками. Що порадити?

Якби-то бідував уже, наприклад, безземельний, грішний Іван — справа була б проста. А з святыми душпастирями і гірше, й труднуvато.

Порадиш їм розбагатіти — до пекла вхопить чортяка. В евангелії ж виразно написано, що тільки бідні й «страждаючі» підуть до царства небесного.

Порадиш їм позрікатися святих моргів грішної землі, щоб не платити маеткового податку,— порушиться цим освячене право приватної власності і карні кодекси.

Порадиш звалити податки на грішних парафіян — не вийде, вони мають вже цього добра доволі.

Нехай вже таки буде організація — «духовні бідняки».

УКС уже є — треба тільки створити при ньому Професійний попівський союз (український ППС).

І зразу ж ставте домагання «бідні духовники»: ми, мовляв, український ППС, стоїмо на християнському становищі, що «віддайте богові боже, а кесарево — кесареві, але доходів і маеткові податки нехай уже платить за нас грішний Іван у селі, Гаврило, Марія, Юрко... З ближнім своїм ділитися треба, сказав господь».

Отак приблизно. А не pomoже це — страйком загрозіть селянам. Не моліться за їхні гріхи, не беріть «требів» і парастасів, не працюйте на проповідниці за грішних лайдаків. Нехай знає трудящий світ, як цінувати вашу працю!

Тільки солідарно страйкуйте.

Отже, страйк! Солідарний — до перемоги.

УНР

Була собі колись Українська Народна Республіка, УНР.

На широких землях і степах України, очевидно.

Українська вона була тому, що створили її українські пани, народна тому, що пани мали народом володіти, а республіка... ну, та через те, що в УНР державний лад був «демократичний». Значить, могли свobodно жити на Україні і російські пани побіч українських, і польські, і німецькі, і англійські — які завгодно.

Була демократія.

Очевидно, сейму і сенату українського ще не було — нестало часу на те. Але було зате українських отаманів без ліку, гетьман Скоропадський, був навіть такий непосидючий уряд, як Директорія, що ніде собі місця не зогріла.

Увесь вам божий час їздила та їздила, як отой циган. Їздила та їздила...

Україну, чи там УНР, возила, бачите, світами.

Та й існувала ця УНР не цілих три роки. Від року божого 1917 до року божого 1920.

Потім уже почалися для неї не божі, тільки бісові роки на Україні.

Взяли українські селяни й робітники ломаки у мозолісті руки та по свяченій голові УНР.

— Ой, а ти вже підеш звідсіля, сучий сину, чи ще будеш панів нам наплodжувати?

— Та ми вам, дядьки, землю дамо за викупом,— каже УНР.— Та ми вам попів і жандармів українських...

— Бий, а б-бий лише шахраїв, злодіїв, грабіжників! Отуди їх, наймитів панських!

Говори, домоворися ти з селянином, коли він по ребрах шмагає! Поясни йому, що більшовики панів і попів йому відберуть, коли останні й самі вже тікають!

Узяв гетьман та й аж на Берлін скерував «їх милость» з божої ласки.

Розігналася непосидюща Директорія та аж до Праги шугнула з УНР.

Махнули отамани бунчуками та аж у Парижі й Варшаві гукнули «ще не вмерла».

Вийхала, значить, «Українська Народна Республіка» «тимчасом» за кордон, бо народ український з більшовиками покумався.

* *
*

Живе тепер «Українська Народна Республіка» майже у всіх частинах капіталістичного світу, і майже у всіх більших і менших містах «на Заході» вона своїх гетьманів, диктаторів, отаманів і міністерські уряди має.

І живе так «тимчасово» вже одинадцятий рік. За кордоном. Чекає, очевидно, коли-то вже «господь захоче» вдарити на більшовиків і віддати їй Радянську Україну під УНР.

Але й «господові» не так-то легко, як думається. Все-таки селянин на Україні з ломакою і:

— Ану ж ударить?

Ну, але купити не купити, як то кажуть. Треба «допомогти» УНР, та буде з цього й ще декому користь. Бо обсіли вам більшовики шосту частину земної кулі, і потопа чиста!

Отже, натхнув «господь» Лондон «на допомогу українському народові». І Париж, очевидно. І Рим з Ватіканом. І Берлін з Прагою.

— Господь хоче! — подзвонив золотий телефон з Ватікану.— В 1931 році господь хоче вже повернути УНР на Україну!

Гу-у-у-у,— загуло в Лондоні, Парижі, Берліні і т. д.

Ш-шу-у-у,— зашуміла уенерівщина втішно. Ще не вмерла панська Україна!

І ось «Українська Народна Республіка» у Варшаві підготувала вже военний наказ.

Слухайте:

«Приказ до війська Гол. Команди військ і маринарки УНР.

Жовніри! Вже близька хвиля повернення уряду УНР на Україну. Консолідуйтесь! Готуйтеся до чину! Нехай цей приказ принесе нам здійснення національно-державних постулатів, нехай уже цього, 1931 року, воскресне незалежна УНР!

Андрій Ливицький, Гол. Отаман військ і маринарки УНР.

В. Сальський, генерал-хорунжий генерального штабу і міністр військ. справ.

* *
*

Страшний Андрій.

Має, бачите, і «військо», і «маринарку», і міністрів, і генералів, і цілу «Українську Народну Республіку» у Варшаві до «транзиту».

І війни хоче.

В 1931 році!

Оцей-о Андрій, що ще не битий був, очевидно!

Оця УНР у Варшаві, Лондоні, Парижі і т. д.

І вдасться хіба цьому Андрієві?

Удасться??

ХТО ЩЕ НЕ ЧУЄ

Живе собі на наших західноукраїнських землях УНДО — Українське національно-демократичне об'єднання.

Українське воно тому, що заснували його українські буржуї, національне тому, що належать до нього пани і попи української національності, а демократичне тому, що так воно краще людей туманити. Не панське і буржуазне ми, мовляв, об'єднання, тільки демократичне, Іване, один з другим! За соборну, незалежну, самостійну неньку Україну від Дону аж по Карпати, боремося ми, грім би тебе луснув!

Отже, боролося УНДО за соборну і незалежну, — боротися УНДО допомагали ще радикали з УСРП.

Свій до свого — кликнули. Ще не вмерла Україна! І коли ми отак потиснемо разом, і коли до наших синьо-жовтих власних сил ще хтось докине — бігме, хутко ми будемо в Києві!

А в тому Києві церкви і монастирі золотoverхі, з яких більшовики попів викурили, а в тому Києві була б столиця синьо-жовтої УНР.

...А в тому Києві був би Галущинський або Левицький президентом чи гетьманом «всієї соборної України»; а в тому Києві було б тоді тьма міністерських посад для цілком українських певних, луцьких, палієвих, ставхових, коберських, олесницьких...

Гей, гей, — у Києві тому, золотoverхому!

На Україні синьо-жовтій! Були б там і жандарми українські, були б там і поміщики українські, були б і екзекутори та тюрми синьо-жовті, з тризубом.

І все це для тебе, народе український. І все це для тебе, селянине і робітнику український збільшовизований!

...Для тебе, синій, Дніпрельстаном зневажений Дніпре... Для вас, тракторами поорані колишні панські степи... І для вас, українські пани, підпанки, куржолі і попи.

— Чи згоден з нами, батьку? Чи благословиш нас на бій з ворогами за святу віру?

— Згоден, діти! — гукнув батько ген-ген, із Риму.

— У бі-і-ій! У бі-і-ій! — трублять сурмачі в Парижі, Лондоні, Берліні і Варшаві.

* *
*

Говорить українське націоналістичне евангеліє: «Політика, як і торгівля, базується на калькуляції» («Розбудова нації»¹, Прага).

Такої калькуляції тримається УНДО від початку свого народження. Політує, торгує, калькулює. «Бореться» разом з радикалами «за соборну» у Варшаві.

А несвідомий селянин носом шморгає:

— Обіцяли наші пани, обіцяли, та й... На осінній паціфікації стало.

— А навіщо ж калькуляція, люди? Адже політика, як і торгівля, базується на калькуляції,— каже УНДО.

І що саме на вашій битій спині калькулює УНДО — не дивуйтеся. Це вже давним-давно повинні ви знати.

«Пан з паном знаються», ходить розумна і старенька вже, як світ, приказка.

І тому, коли прочитаєте, що в сеймовому клубі українські послы (яких обирали ви під час паціфікації) були від УНДО гостями в презеса Голуфка у Варшаві; тому, коли прочитаєте, що українські послы Луцький, Загайкевич, Галушинський і т. д. роблять від УНДО «угоду» у Варшаві,— ані дивуйтеся, ані турбуйтеся, ані плачте.

— Пан з паном знаються! Політика — це калькуляція.

Отже, не дивуйтеся й не журіться, що УНДО так завзято воює «за соборну».

Це «власними силами» вони калькулюють, ви тут ні при чому. Урядові посади за таку калькуляцію не ви дістанете, тільки пани з УНДО; лояльність не ви будете проголошувати в сеймі, тільки пани з УНДО; гроші за «патикацію» * дістанете також не ви, тільки «Сільський господар», тобто пани з УНДО.

Ну, а щодо скарг на пацифікацію у Женеві — теж не журіться. Ліга націй — чудове діло, але... В Женеві хоч і прекрасний у неї палац, однак я ніде не читав, щоб від цієї Ліги та чиясь бита спина загоїлася.

Пан з паном знаються.

1931

---

* П а т и к а ц і я — так, іронізуючи, називали трудящі Західної України пацифікацію.

ДЕЩО ПРО РАДИКАЛІВ

Що радикали з «Громадського голосу» були б з'їли найстаршого попа з «Нової зорі» за гріхи — це ми знаємо. Але вони попів не їдять, і тому попи й далі житимуть завдяки побожним радикалам.

А втім, проблема «харчу» для радикалів з УСРП є дуже важливою справою, будь-що вони їсти не будуть. Ось що пише «Громадський голос» на цю важливу тему:

«Їжа впливає на здоров'я і настрої людини. Найкраще їдять дипломати. А ще краще їсти морські устриці, бо вони мають більше відживних частин, ніж м'ясо. Також фіги тричі корисніші за хліб». («Громадський голос», № 5, 1931 р.).

Отже, звичайного хліба радикали не їдять, бо від нього немає доброго настрою. Найкраще їсти устриці й фіги, радять радикали. Ці устриці й фіги їдять, мовляв, навіть усі дипломати при політиці. Цими ось фігами на папері годують радикали і вас, українські селяни й робітники.

Фіги, кажуть, добре на настрої впливають.

* *
*

Наїлися радикали фіг і устриць, набралися від них дипломатичного настрою і про політику пишуть, сучасною капіталістичною кризою журяться.

Біда, кажуть. Погано на селі нашому західноукраїнському селянинові. Так вам погано, що:

«Пшениця вже перестає бути хлібом для людей. Нею починають уже свиней годувати. А ячмінь,— ним просто немолоченим палять у печах...» («Громадський голос», № 5, 1931 р.).

А головний «дуб» від соціалізму Коберський, який найбільше, мабуть, їсть фіги і устриці, каже, що ще буде гірше.

«Справді мусить бути дуже погано, коли вже й тюн та горілка не йдуть на селі. Село в розпуці. Ціни на худобу впали, і люди гонять худобу додому з розпукою, що не можуть податків заплатити». («Громадський голос», № 6, 1931 р.).

Отже, погано. Погано тому, що в селах пшениця перестає вже хлібом для людей бути та що селяни в розпуці від того, що не зможуть податків заплатити...

І тому журяться радикали.

І тому шукають виходу з цієї прикрої кризи...

Знайшли такий:

1. Перестати купувати панчохи і черевики, поки не подешевіють.

2. Скасувати всі люксові видатки.

3. В кожному селі почати кампанію ощадності.

4. Робити віча, щоб уряд посписував податки й зменшив ціни на сіль, каїніт, вугіль та акциз від цукру.

«Ось така наша коротка ударна програма для рятувкової акції», пише «Громадський голос».

Ну, а що в селах і містах люди голодні — так радикали радять їсти устриці й фіги замість пшеничного хліба. Вони тричі корисніші за хліб, та ще й на настрої впливають.

Отже, їжте тепер, українські селяни й робітники, фіги радикальні.

А там...

«Капіталістична система старіється. Для капіталізму немає тепер іншого рятунку, як — або зректися своїх великих прибутків і знизити ціни на товари, або — ні, і тоді буде загибель його». («Громадський голос», № 5, 1931 р.).

Чекайте ж тепер, трудящі, поки капіталісти не послухають «Громадського голосу» і не зречуться великих прибутків.

І їжте фіги.

1931

БОРОТЬБА З БЕЗРОБІТТЯМ

Вісімдесят мільйонів безробітних є зараз у капіталістичному світі, пишуть уже й буржуазні газети. Вісімдесят мільйонів голодних ротів.

Погано, значить, для капіталізму? І зовсім — ні. Іде вже, богу дякувати, зима, і кількість безробітних збільшиться щонайменше втриє. Де був один голодний ротик — там буде три, і кожний хоче їсти.

— Давай, бо...

Та капіталісти хитріші від зросту безробіття. Сказали собі цієї осені: «Тихо, голодняки, ми будемо боротися з безробіттям! Чекайте!»

І пішла, значить, організована, широка капіталістична кампанія боротьби з безробіттям.

* *
*

Про успіхи цієї «боротьби» пишуть тепер буржуазні газети. Повідомляють, що кожний уряд організує тепер широкі «комітети допомоги безробітним», а польські поміщики обіцяли навіть дати на це по центнеру картоплі.

— Картоплюю, — мовляв, — закидаємо безробіття!

Крім картоплі — іде ще церковна кампанія допомоги безробітним. Останніми днями досяга вже вона свого «вершка» — папа Пій XI в Римі відправив з кардиналами службу божу на conto допомоги безробітним.

— Безплатно, хай бог прийме.

Та це все — кампанія намацальна, практична. А треба знати, що ведеться ще «кампанія боротьби з безробіттям» духовна, науково-теоретична.

Тюрми і надзвичайні суди? Ні! Справа тут чисто «наукова».

Якийсь учений пан Томмі подає в напівурядовій польській газеті «Ілюстрований кур'єр подзенни» золоті думки про допомогу безробітним:

— Безробіття,— пише він,— це недуга. А багато навіть грізних недуг сучасна медицина виліковує успішно так званим способом самосугестії. Треба тільки хворому говорити собі раз у раз: «Я здоров, я здоров, я здоров»,— і вкінці дійсно це багатьом допомагає.

Таке саме радить капіталістам пан Томмі і до «боротьби» з сучасним безробіттям.

— Треба нам,— каже,— навчити кожного безробітного, щоб говорив собі кожного дня:

«Я не голодний, я не голодний, я не голодний!»

«Я маю гроші, я маю гроші, я маю гроші!»

Подобається вам, безробітні?

Золото — не думка. Так і видно, що капіталізм має майбутнє.

ТРОХИ ПРО НАЙКРАЩЕ

Пам'ятаєте, як два польські майстри Ідзіковський і Кубаля перелітали недавно Атлантичний океан? Летіли тричі і тричі також патріотичний народ у Польщі хвилювали:

— Ану ще раз! Не перелетимо?

— Та розуміється, що перелетять!—запевняли вшепольські націоналісти.— Щоб на польських літаках та не перелетіти?!

Закінчилося відомо чим: упали льотчики раз, упали два, упали три. За третім разом Ідзіковський загинув, а до четвертого льоту і Кубаля вже не збирався.

Отак закінчилося все. І коли згадаю, то таке ж саме у мене з фейлетонами, як у Ідзіковського — Кубалі з перельотами. Кожний раз пишу і кожний раз маму буржуазної демократії згадую:

— Ану,— кажу,— чи не пройде-таки цей раз без конфіскати?

Як у дійсності, хочете знати? В усякому разі, не чорно, як хотіли б вороги... (немає дурнів, які!)

Закінчується все ідеально, білесенько, чистенько на газеті. А чому?

— Бо є ще лад і пожондек,— як хвалився поліцай селянинові.

* *
*

Отже, треба обережненько з паном прокурором і писати тільки про гарне в Польщі, прекрасне та ідеальне. Наприклад.

— По «нашей злотей польськей есені» приходиться

цілком законно без жодної «акції вивротової» * морозна хлопська зима. Можна ще написати, що зима, очевидно, польська і, крім того, біла, мов княжна. Але до поезії треба й державного патріотизму на зміцнення. Отже:

— Іде вже білосніжна, кресово-польська зима, і спейний сільський люд з любов'ю думає про державні податки. Уряд з сеймом не дармують і йдуть людям назустріч у сплачуванні старих і в скорому ухвалюванні нових податків. На ліцитації врожай цього року гарний, вищий високого. Промисловість і торгівля трохи занепади цього року, зате зросла кількість самогубств нашого патріотичного громадянства...

Щодо кризи:

— Криза нам не страшна — поза знижками зарплат, редукаціями ** і «затискуванням пояса» відбилася вона на населенні — якнайлегше. Навіть у шкільництві, наприклад, не зредуковано ще жодного уроку релігії. Польський злотий тримається на диво у всесвітній валюті — докази: в Познанщині хто має злого, може купити фільварок на ліцитації. Поза тим це лише приклад, бо фільварки у нас якнайменше ліцитують. Ліцитації — це загальне народне добро. Отже, кожний жертвуй на польську Повітряну лігу¹ і їж польський цукор.

Про безробіття:

— Безробітних у нас лише якихось понад чверть мільйона, а в інших державах налічують їх уже десятки мільйонів. Демонстрацій немає. Ціле лихо роблять спокійному людові і робітникам у Польщі — комуністичні агітатори.

Про загальне:

— Податки вже можна платити натурою. Польща мусить бути великодержавною. Оповіщень про військові трибунали не давайте вітрові знищити, з ними кожний громадянин повинен познайомитися.

— Купуйте крайові польські вироби, жертвуйте на Повітряну лігу і не забувайте, що «русин» мусить бути лояльний.

— Іжте цукор!²

1931

---

* Після «нашої золотої польської осені»... без жодної «антидержавної діяльності».

** Р е д у к ц і я — зниження, скорочення (напр., зниження зарплати, скорочення штатів).

ВІД'ІВ НОГИ ТА Й ПЛАЧЕ

Англія — це одна з «найцивілізованіших та найдемократичніших» держав на європейському Заході.

Має вона чудесного «соціаліста» Макдональда¹ і «робітничий уряд», за яким так розшибаються «соціалісти» з ППС та з «Громадського голосу» у Львові. Має багато, своїх-таки, англійських капіталістів, які по-англійському трудящий англійський народ визискують. Має також поліцаїв та пасторів англійських, які всіма силами зберігають «демократію».

Про військо, тюрми, авіацію та отруйні гази не будемо згадувати. Це є в програмі кожної порядної демократії, і воно потрібне... ну, на якби і якщо б... На захист демократії та європейської культури й цивілізації, не більше...

І має ще Англія, крім Макдональда, лейбористську партію, демократію, золотодайну Індію для капіталістичного визиску й колоніальної політики.

Чули про Індію? Як же ні! Це ж такі собі англійські «національні меншості». Для того їх «пригорнули» до Англії англійські капіталісти, щоб демократичний Макдональд мав куди європейську цивілізацію поширювати.

Індія, визиск і колоніальна політика — дрібниця. Головне — «українська політика вийшла вже на міжнародну арену», хвалиться «Діло».

Пацифікація? Еге ж. В Лондоні розглядає її комітет трьох праведників демократичних. У вересні, кажуть, буде про це Ліга націй говорити, а поки що в добрий час приїхали до Львова два «демократи» з англійського парламенту: Дейвіс і Барр.

«Приїхали вони, — хвалиться ундовське «Діло», — таки на місці оглядати справу». Були в редакції «Діла», були в митрополита Шептицького, інформувалися в посла Луцького, навіть з Михайлом Рудницьким та з радикалом Матчаком говорили. Говорили їм, наприклад, що поліцаї в Англії — хоч до рани прикладай, а Матчак з Рудницьким дивувалися:

— І-і-і-і! Боже-боженьку, як гарно...

Потім «розглядали справу» в люксовому готелі Жоржа аж до ранку. Їли, пили, співали з ундовцями, а радикали різали «гайдука» * з радощів:

— О, тепер, мой, буде їм за патикацію. Раз прибий!.. Ще такий!..

Після цього «українська політика на міжнародній арені» виспалася й поїхала до Рогатина і Тернополя з ундовцями. Їли й пили знову, але не співали вже, бо похрипли. Також і радикали втомилися вже від присюдів.

А потім говорили «англогості» з паном воеводою у Львові та з польськими «соціалістами». Казав лейборист Барр пепеесівцеві Гавзнерові:

— Як у нас, християн, так і у вас, соціалістів, — одна мета.

— Розуміється! — відповідав Гавзнер.

Але найкраще таки сказала оцим англійським послам польська буржуазна преса:

— Чого ви приїхали, мовляв, дубів смалених шукати? Хіба ви своєї Індії не маєте, пацифікації там не робите? Ми до вас не ліземо в гречку.

Свій свого знає, кажіть, що хочете.

---

* Різали «гайдука» — присідали танцюючи.

* *
*

Поки ще збереться Ліга націй в Женеві — можна невеличку казочку оповісти собі на дозвіллі.

Про те, як ходила вівця до ведмедя із скаргою на вовка і яка з цього користь була для неї.

А на Комітет трьох, Гендерсона в Лондоні та Барра і Дейвіса у Львові, є в нас народна приказка:

— Розжалівся, як вовк над поросям... Від'їв ноги та й плаче.

Отже, пам'ятайте це. Бо тут і справедливість для вас, і правда про Індію, і непідроблений запах буржуазної «демократії».

1931

ФАБРИКАЦІЯ

Є собі на землі Рим, а в Римі живуть фашистський диктатор Муссоліні і намісник христовий святіший отець Пій XI.

Муссоліні живе у великій палаті, а святій отець — у скромненькому Ватікані, що має лише 3000 кімнат.

Муссоліні каже, що царство його на цьому світі, а Пій XI говорить, що царство його на небесіх.

Тому саме й бідує Пій XI на землі грішній.

«Так, бідний, бідує у злиднях, що аж буде нову фабрику в своєму Ватікані в Римі», пишуть італійські газети.

Тютюнову фабрику.

Навіщо йому оця фабрика, — не пишуть італійські газети, але повідомляють про те, що коштує вона найсвятішому близько сотні мільйонів лір.

Буде, отже, інтерес. Заробить грошенят бідний папа.

Бо... царство його, святого, на небесіх отам, а... Ну, а тютюнова фабрика у Римі буде.

Дав, значить, господь папі 100 мільйонів лір. На фабрику.

* *
*

Був собі у Львові фабрикант Бардах, і мав цей Бардах фабрику паперу.

Папір виробляв, папір продавав, і з цього паперу й капіталики він горнував у кишені.

Щоправда, не раз попи і ксьондзи друкували на цьому його папері, що «багачеві важко дістатись до царства небесного», але Бардах волів готові гроші, ніж царство небесне.

Аж оце 1931 божого року «навернувся» грішний Бардах.

Узяв та й продав свою фабрику.

Митрополитові Андрієві Шептицькому продав Бардах фабрику.

І заплатив Бардахові «Іх ексцеленція» А. Шептицький 30 тисяч доларів за фабрику, і... «не бажайте собі ані грошей, ані багатства і майна на землі, бо життя ваше на небесіх», будуть вам писати попи на цьому папері.

Отже, не задріть митрополитові Шептицькому.

Його пастирським обов'язком треба було врятувати Бардаха від «вічного пекла» і 30 тисяч доларів треба було мати, щоб купити фабрику.

А Шептицький їх мав.

Дав йому господь.

На фабрику.

* *
*

А тепер до вас, кореспонденти-дописувачі «Сили».

Пишете до «Сили» і найбільше скаржитесь на попів.

Що, мовляв, деруть з вас, селян і робітників, за всякі «треби», що грошей їм не настанити, що:

— Деруть і за хрестини, і за похорони, і за шлюби, і за виводи, і за живого, і за мертвого!..

Ну, що ж... Що вам порадити на те?

А оте, що пишть лише листи на попів з наріканнями.

А поза листами йдуть до них хреститися, женитися та за ціну торгуватися й тоді:

Шептицький буде фабрики купувати,

попи будуть доларчики загортати,

а ви будете скаржитись вічно, що попи деруть вас за всякі треби, хоч вони вам не потрібні, ну й писати про це до «Сили».

Отже, ходіть до попів, платіть їм, торгуйтеся, нарікайте, скаржтеся.

А папа тимчасом ще не одну фабрику побудує, а Шептицький ще не одного Бардаха купить.

Гроші дасть пан біг.

1931

Н-ну, «сійся-родися», бо маємо оце новий, 1931 рік на «землі грішній».

Значить, в 1930 році «кінця світу» не було, можна, кому ще не знудилось, і далі заробляти собі нуждою і молитвами на землі царство і панування на небі. Сам я на царство не надаюся: на панство — хлопуватий, навіть на поліцаю в небесах не підходжу.

Такий уже народився я там, у селі.

Не визначено ще в 1931 році й сесії «страшного суду». Поки що судять нас на землі трибунали і суди присяжних, які й дають не раз за різні політичні злочини по 10 та 15 років підсудному.

— Сиди, мовляв, і знай нашу справедливість християнську.

І сидить селянин десять і п'ятнадцять років.

А коли він ще всюди сидить, то знайте, що й кінця світу не буде. Адже неповідсиджувані вирoki пропали б тоді! І котра влада дасть богові дозвіл на такі збитки?

Не знайдете такої. Не знайдете і такого «несвідомого» бога, що хотів би оце та з якою-небудь владою зачіпатися. Немає дурних!

Живемо, отже, і далі всі хрещені, свячені, мащені, пацифі... (Ху, приплелось! Та це, мабуть, від того, що в мене перед вікном — американське корабельне агентство «Кенедієн Пасіфік»).

Отже, ми житимемо і в 1931 році. Хто не «дасть дуба», очевидно, не вмере з голоду, не повісять на шибениці, не замкнуть до «фурдиги» і т. д.

Все буває.

Навіть і таке, що вже 1931 раз родиться на «землі мир», ну й величезна радість буває з оцього в деяких «человецех».

Еге, 1931...

* *
*

Чим же цікавий цей новий, 1931 рік? Характерний чим?

Може, тим, що прийшов січень, народився православний і католицький Христос та пішло на землі «мир і благоволеніє»? Ні! Січнів було вже до лиха, Христів ще більше, а мир і благоволеніє навіть в 1914—18 роках існували у світі.

Може, тим, що криза? Також ні. В нас, у селян та робітників, криза — стара вже гостя, не дивуємось.

Хіба тим, що в «мирних» капіталістичних державах є дуже багато війська, зброї і клопотів з невдачами стабілізації? Але де!.. Тепер уже й святий папа у Римі має своє військо, гармати і кулемети.

А може, тим, що Польща має новий сейм, папа — золотий телефон, а УНДО — ляпаса у Варшаві? Також ні. Пілсудському стане ще й на 30 нових сеймів, папі і на золоті танки, а УНДО й на 30 гетьманів і ляпасів.

Чим же тоді?

А тим, що СРСР живе вже оце 14-й рік без «богом посвяченої влади».

А тим, що більшовики в СРСР «заламуються» вже 13 років, «провалюються» з своєю безбожною системою кожного року і...

...Ну, і тримаються! Чотирнадцятий рік! З фантастичною п'ятирічкою, яка цілий 1930 рік ундовську «революцію» робила на Україні! Без божої допомоги!

І що ще цікаве в 1931 році?

Понад 20 мільйонів безробітних у капіталістичному світі.

І бродять оці мільйони по вулицях Нью-Йорка, Лондона, Варшави, Берліна й бунтуються.

— Холод! Голод! — кажуть.

Або придуть, як оце в Кашаварі на Угорщині, до суду і:

— Замикайте нас до криміналу! — кажуть прокуророві.— Ми голодні, мешкань не маємо!

Замикай їх, коли вже переповнення всюди по тюрмах! Давай їм працю, коли... грошей за це хочуть!

Чистий клопіт!

І коли б не поліція та військо — ой-ой-ой!

Могли б оці безробітні збунтуватися й передати навіть владу Другому Інтернаціоналові. Він хвалиться, що «маси довіряють» йому.

Воно і правда. Адже тоді криза й безробіття були б полагождені тихо-мирно, бо в кожному парламенті був би поставлений, очевидно, величезний соціалістичний внесок:

— Працюючі маси тюрем домагаються. Держава це занедбала, домагаємось, отже, негайної будови густої сіті тюрем!

Отак би соціалісти з II Інтернаціоналу. Отакую резолюцію.

Але — на ліси страхи!

Хай буде на землі «мир і во чоловіцех благоволеніє» в 1931 році, а... Ну, а коли буде війна та кінець світу — папа золотим телефоном нам подзвонить.

Отже, коби здоров'ячко, військо, зброя, класова несвідомість, ундовські незалежники, радикальні соціалісти і всі інші «спеціалісти».

* *
*

Є у звичаї кожного Нового року складати новорічні побажання.

Своїм близьким і сусідам.

Отже, складаю.

Вам, читачі і читачки «Сили», сіяти і родити. Але сіяти не на панських ланах, родити менше таких, що тільки царства на небі сподіваються. Царі вже й на землі поламали свячені голови.

Панові прокуророві від цензури: терпеливості і міцних нервів при читанні «Сили». А воно всяко на світі буває. Все минає, як то говорять.

Львівській поліції: всі твори Маркса і демократичних свобод.

«Неділі» і «неділішнім» фашистам: виходити, поки вдасться, і підготуватися до...

Ставропігії¹ та її «просветителям Галицької Русі»: жити ще і в 1931 році, коли вдасться.

«Ділу» і синьо-жовтим державникам-патріотам: крутити західноукраїнським трудящим святоюрського харамана доти, поки аж самі не закрутите ногами «самостійної». А поки що — успіху у Варшаві.

«Громадському голосу»: чіткішої теорії і практики Керенського у якнайскорішому часі.

«Новій зорі» і всім клерикалам українським: якнайскорішого «транзиту» в царство небесне.

Всім ворогам «Сили»: того, що вони їй бажають.

РОЗМАХАЛИСЬ ЧАСИ

Часи йдуть...

Часи, кажуть, ідуть, безробіття що раз, то мільйоніється, трудящий народ свідомішає, а червоний «антихрист» на Сході п'ятирічку закінчує.

Шум на Заході...

І всі дотеперішні позаплутувані «ідеології» кристалізуються в цьому шумі. Кожна «народна» ідея шикується, муштрується — місця собі шукає.

УНДО так і чкурнуло «власними силами» до Варшави, бо справа вже на Заході назріла... А радикали з УСРП оббігом туди ж...

— А не чути ще голосу отамана-батька? — Стахів до Луцького.

Децикевич з католицького союзу:

— Тихіше, браття! Митрополит Шептицький загодя про все повідомить.

Кристалізація триває. І кожна українська католицька та національно-демократична «ідея» шикується — широкі перспективи розгортає в майбутньому.

Розгортають їх також і соціалісти-радикали з УСРП. І мають право, бо вже й до Другого Інтернаціоналу належать.

А Другий Інтернаціонал, думаєте, що? Га, та він у спілці з капіталістами за соціалістичний лад бореться! За демократію. Проти більшовиків. Другий Інтернаціонал

дає, мовляв, ідею, а союзники-капіталісти — гроші, і перемога забезпечена.

І радикали борються. За Україну, за «трудовий народ» український, за «соціалізм», за демократію, за... га-га-га-га-а!

Великі в УСРП перспективи у майбутньому!
Рожеві передбачення!

* *
*

Майбутній музей.

Поміж експонатами недавнього минулого — засушений експонат панка на подобу Стахова або Коберського. На панкові напис:

«Соціал-фашист кінцевої доби. Український соціал-радикал з УСРП».

В музеї шкільна екскурсія.

Дітвора розлилась по добі стабілізації та раціоналізації — вчителі пояснюють. Доходять і до експоната панка.

— А це що?

— Український соціал-фашист, дітоньки!

— А воно шкідливе було?

— Шкідливе. Трудящий народ допомагало баламутити та одурманювати.

Діти штовхають експонат пальцями, до зубів приглядаються, кігтів шукають.

— А як воно шкодило й одурманювало?

— Таку, бачите, пансько-куркульську партію мало. Газету «Громадський голос» видавало. І називало себе для маскування соціалістами, а всюди рука в руку з буржуазією ходило проти трудящих.

— І люди давались одурманювати отакому? (Штурк пальчиком у живіт радикала).

— Доки ще несвідомість класова панувала... Але пізніше, як і самі бачите, ось аж куди «ідея» їх замандрувала...

— А хіба вони мали ідею?

— Ні, ідею мала буржуазія... А вони тільки вислужувались їй вірно за гроші та недоїдки...

Тихо в музеї. Діти повертаються до сусіднього експоната тої ж доби, а одне з них ще раз табличку читає:

— ...Український соціал-ладикал з УСЛП. Соціал-фашист...

* * *

У пророка я не граюся — для нас є інші справи. Але що в УСРП широкі в майбутньому перспективи — це я ще раз підтверджую.

1931

ПРО СЕЙМ І КІЛОГРАМИ

Парламент — це найповажніший, кажуть, законодавчий орган у кожній буржуазній республіці. Посли до парламенту беруть посольську пенсію, їздять усюди на збори і схвалюють робітникам і селянам податки.

Праця, як бачите, поважна і важка. Але нелегко було й польському урядові ціле літо рахувати бюджетні дефіцити та ще й сто нових законопроектів підготувати сеймові.

І ось шановні й трудолюбиві послы з'їхались оце 1 жовтня до Варшави на «готове». Криза є, безробіття є, голодна зима й без сейму надійде, а сотня нових законопроектів уже на папері в міністрів. Руки вгору — і законопроекти поїдуть в народ демократичними стежками.

Відкрив сеймову сесію прем'єр-міністр — пан Пристор. Говорив про кризу, безробіття, тверду польську валюту, нові податкові джерела і проекти. А вкінці згадав він також і про великі теперішні завдання польського уряду й сейму.

Після цього була — для відміни — невеличка «комуністична геца», тобто комуністичний виступ, пишуть польські газети. Щоб не перешкоджала повазі сеймових нарад — «гецу» хутко викинули надвір, і тільки тепер почалася поважна дискусія в сеймі над кризою і безробіттям.

За повідомленням польської преси, в нарадах пер-

шого дня сеймової сесії найповажніший проект був пана посла з ББ¹ — Медзінського.

Він сказав до посла з ППС:

— Нех пан поцалує мене в... (не «пацифіковану», ма-
буть!).

А пан з ППС на те:

— То пан есть... (воно), не міністр!

Як бачите, дуже поважні дебати і пропозиції.

* *
*

Писати ще про політику?.. Еге, на свіжі кілограми панові цензорів!

Краще про звичайні таки кілограми напишу вам.

Так. Гирі для ваги роблять з олова і важать ними в цілому світі картоплю, муку, зерно, залізо, худобу і т. под.

Ну?

Ну, а у Львові вже з червня 1931 року й державні злочини важать на кілограми.

??

Дуже проста справа. Пан цензор газету конфіскує, і олов'яні черенки сконфіскованого забирають «до криміналу». А після цього друкарня виставляє рахунок редакції:

Злочинів з § 65	забрано	20 кг
Злочинів з § 302		25 »
Злочинів з § 305		10 »

Разом 55 кг злочинів на суму сорок чотири злотих польських.

ПРО ВИХІД З КРИЗИ

Польські соціал-фашистські газети принесли цими днями таку новинку:

«В порівнянні з статистикою 1928 року кількість в'язнів у Польщі в 1931 році збільшилась на 6 тисяч осіб. Причиною такого зросту є також економічна криза та обідіння й злидні. В селах зростає злочинність з нужди. Є чимало таких, що, позасуджувані до штрафів, воліють з нужди відсидіти їх в арешті. І коли так піде далі, рішуче доведеться в Польщі нові тюрми будувати».

Ну?

...Та таке «ну», що й криза в Польщі має свої позитивні сторони. Треба тільки побачити їх і думати не покурячому.

Слухайте ж!

— Є в Польщі стільки засуджених, що невістачає тюрем?

— Є.

— Потрібні нові тюрми?

— Очевидно, потрібні.

— Давай тоді будівництво в рух!

* *
*

Вихід з кризи вже більше ніж забезпечений.

Подумайте. Почнеться будівничий рух — тисячі безробітних дістануть працю. Муляри будуть мурувати,

бетонярі — бетоном вимощувати, ковалі й слюсарі — грати та замки вставляти. Буде рух, праця, заробітки...

Селянству також полегша. Не заплатив старих штрафів і «рештанцій» — шуруй до в'язниці. І урядові повна сатисфакція, і селянам божа ласка.

— Добре, що так закінчилося,— скажуть.— За 20 злотих тепер і рік сидіти не багато, коли дадуть їсти.

Але на селянах це не закінчиться. Коли цей рух піде далі, буде робота й державним чиновникам.

Треба буде нових суддів, канцеляристів, прокурорів, тюремних начальників, сторожів...

А коли ці добре справляться, зароблять ще й власники лісів і тартаків. Не будуть же вішати антидержавних злочинців на вішалках одержних!..

Далі вже буде одне друге доповнювати. В'язні — «будівництво», а «будівництво» — в'язнів, смертні карі — людей, а люди — смертні карі.

Буде, отже, рух, перспективи, робота і — найголовніше — погана криза легенько «зламає голову».

Евіва фашизмус! *

1931

---

* Евіва фашизмус! — вітання італійських фашистів.

КОТЯЧА АВТОНОМІЯ

Що не кажіть, а таки мають рацію соціалісти з Другого Інтернаціоналу. Демократія — хороша річ у буржуазній Європі. Бити не можна, знущатися не можна, думай і роби, як охота, кожний — рівноправний громадянин у державі.

А колись? А колись, як ще не було буржуазної демократії? Батечки, як бідував народ!

Хочете прикладів на оті страшні, недемократичні часи? Будь ласка.

Жив собі, наприклад, колись панський або цісарський підданий — кіт. Ну, кіт, звичайний сільський мурлика. Лежав у недемократичного деспота-дядька на печі й дивився революційно, куди дядькова стара сметану на продаж для податків зливає. Дивився, жмурився, мурликав розагітовано. І лише дядькова стара з хати, покривджений кіт до експропріації. За хвилиночку — ого! — пішла сметана з горщика...

І тепер тріумфував безкарний деспотизм і насильство. До хати повертала перша-ліпша дядькова «дефензива» — Марина — й заставала горщик під лавкою розбитий, перекинутий. Заставала також і дядька з шилом біля постолів і задоволеного kota на печі. Ще й облизується окаянний. I-i-i!..

— А колька ж би тебе, старий, уколола! — починала Марина. — Та й ти сидиш у хаті — сів би вже отак каменем — і не бачиш, що котище сметану зіжер? Ой-ой-ой...

— А грім би тебе впік, злодію! — дивився дядько на піч. — Це за тебе я мушу таку музику слухати?

Розперізував дядько пояса, вилазив на піч і... р-раз! ката ременем, два!.. Тільки сажа з димаря сиплеться.

А кіт сидить уже на сусідньому острішку, обтріпує дбайливо болото з лапок і думає про майбутній II Інтернаціонал та про буржуазну демократію:

«Ех, коли б нам УСДП та УСРП з «Громадським голосом»! Не терпів би знущань безкарних!..»

Отак терпіли коти. Та не краще було й з кінським поголів'ям. Продавав дядько навесні дитячу «маму» — корову — й сплачував борги та купував ще на ярмарку «шкапу на трьох ногах». Запрягав оце до воза.

— Ех, тягни, бідолашна, бо й мене тягнуть! — приговорював жертві деспотизму. А не хотіла тягнути — пужалном по хребті. На своїй шкурі дізнався, що з пужалном усе можна...

Тягнула триніжна коняка, горбилась від безкарних ударів і тільки на пасовищі думала про демократію.

«...Б'ють нас, — думала. — Катують... Знущаються... Користуються... Надуживають... До кліток замикають... Безкарно... І де ж та правда?»

* *
*

Заланувала оце буржуазна демократія в Європі та в Польщі, і все старе сплило кошмаром. Соціалісти з II Інтернаціоналу радіють — бити не можна.

— Громадянин свободний від деспотизму: за биття — кара. Всі коні, мурлики, собаки й горобці, радійте і голосуйте за ББ. Політично можна належати до ППС, але читати вже корисніше «Слово польське».

Чому? А тому, що в «Слові польським» надруковане повідомлення:

«За катування звірят покарані оце судом такі особи:

1. За биття, переобтяження і вживання хворих коней до праці: 1) Й. Андерман, Львів — 60 злотих штрафу. 2) Дмитро Зіняк, Львів — 20 зл. 3) Ковалишин, Ременів — 20 зл. 4) І. Шляйхер, Львів — 20 зл. 5) Обошинський, Львів — 20 зл. 6) Сажинський, Львів — 20 зл. 7) Мих. Саяк, Львів — 20 зл. 8) Крумшток, Кривчиці — два рази по 20 злотих.

II. За провадження кулявого коня: А. Гавбея, Миколаїв — 60 зл.

III. За пострілення kota шротом: К. Стромер, Львів — 60 зл.

IV. За биття kota: С. Білецький, Львів — 20 зл.

V. За побиття собаки: С. Кеселерова, Львів — 10 зл.

VI. За ловлення й перетримування пташок: 1) Ю. Цюпак, Львів — 7 днів арешту. 2) І. Шпіцаковський, Львів — 4 дні арешту. 3) В. Курилович, Львів — 7 днів арешту».

* *
*

Я знаю, що не один з селян зітхне тепер.

— Ех ти! — позаздрить. — І чому я конякою не народився? Автономію мав би... А так...

Е, ба! А хіба ж у нас когось б'ють та замикають?

Отже, не зітхайте. Зітхали тільки наші батьки та ще зітхає індик перед смертю, а ви ще, мабуть, і в тюрмі не сиділи...

Одне слово — коби, значить, здоров'я. Військові трибунали вже є.

КООПЕРАЦІЯ

Кооперація — спільництво.

Кооперація — це значить: свідомо гуртуватися, щоб рівною працею й спільними силами підносити економічний (господарський) добробут кооперативної громади.

Кооперація — це спільною, організованою громадою битися з приватним і організованим визиском, здирством, обманством, шахрайством, крадежем.

І кооперація — це не значить, щоб одні працювали та вкладали до неї, другі тільки командували і брали гроші від неї, треті шахраювали і по-зłodійськи крали у неї...

Ні, тоді це вже цілком не кооперація... Нехай і вівиски на ній українські, нехай і всі головні «кооператори» у Львові — синьо-жовті патріоти й фашисти.

Але набік «політику» — даймо цифрам місце.

* *
*

Шаліє капіталістична криза, і польський міністр порадив на те ще один «вихід» — пояс на череві стягати. Стягають...

І по селах тепер: переднівок, нема заробітків, податки, додатки і податки від додатків.

І по містах тепер безробіття, злигодні, векселі, ліцитації.

І по всій Польщі: редукації, локаути, страйки, банкротства, обнижки платень.

Котрий робітник ще не безробітний — 1,80 злотих заробляє на день.

Котрий селянин ще впахується на лан — один злотий або тільки 80 грошів заробляє на день.

Навіть державним службовцям «обтяжи» вже 15 процентів місячної платні... І переважна частина оцих «паньство-вих» службовців по містах живе тепер з 180—200 злотих місячної зарплати.

Кри-иза ж, говорю, капіталістична. Терпить робітник, терпить селянин, «стягає пас» уже й пан державний службовець на посаді.

Не терплять тільки пани кооператори. Оці славні національні «кооператори» РСУК (Ревізійного союзу українських кооперативів у Львові), що «кооперують» на несвідомій шкурі західноукраїнського селянина і робітника.

Оці кооперативні «патріоти», що кількадесят тисяч злотих украли в «Центросоюзі» в 1930 році!

Оці хоробрі Луцькі-Коберські і т. д., які чорною кавою у Варшаві «національну ідею» заливають.

О-о, вони не знають кризи, ні, бо мають «дійну корівку» — кооперацію західноукраїнську!

Ви уявляєте собі, читачі?

Список місячних зарплат РСУК в 1930—1931 роках:

Організаційний відділ

Луцький Остап	872 злотих
Пеленський Зенон	484 »
Жук	519 »

і ще 4 службовці по: від 250 до 500 злотих

Юридичний відділ

Корчинський М.	750,50 злотих
Бречка Д.	409,50 »
Матюшенко	305 »

Адміністративний відділ

Филипович Іван	949 злотих
Левіцький Роман	634,50 »

і ще 14 по: від 350 до 400 злотих.

Ревізійний відділ

Капуста	782	злотих
Павлюк	772	»
Ольховий	782	»
Стернюк	712	»
Гаврилко	610,50	»
Федак	670,50	»
Боднар	634,50	»

і ще 34 по: від 350 до 500 злотих.

Редакція «ГКЧ» («Господарський кооперативний часопис») (виходить двічі в місяць)

Храпливий Євген	670,50	злотих
Левицький (Софронів)	335,50	»
Купчинський (Гал. Чіпка)	300	»

і ще 4 по: від 250 до 300 злотих.

Редакція «Кооперативна республіка» (виходить 1 раз у місяць)

Коберський К.	634,50	злотих
на 1931—1932 пропонується	734	»

Кінець.

— Цісарські зарплати?

— Цісарські!

— Зі злиденного гроша, який вложили до кооперації західноукраїнські селяни?

— З нього.

А тепер ще одне порівняння. Між скромною «ідейною» зарплатою українських панів-«кооператорів» і некооперативною зарплатою найвищих державних чиновників у Польщі:

Міністр у Польщі одержує місячно	1068	злотих
Віце-міністр	879	»
Директор департаменту	690	»
Начальник відділу	548	»
Радник міністерства	406	»

Кооперація, національні інтереси понад усе?

Еге, дійсно хороша така й «кооперація» і такі інтереси «національні»!

Подумайте:

П'є пан О. Луцький чорну каву і хоче воєнної інтервенції на Київ? Та як же не пити й не хотіти, коли він одержує місячно з польського сейму 1150 зл., від Ревізійного союзу — 872 зл. і, крім того, має ще кам'яницю у Львові, яка приносить йому не менше тисячі злотих щомісяця!

Пише Купчинський (Галактіон Чіпка) у «Ділі» всякі страхіття про Радянську Україну і ганьбить класово-свідомих селян і робітників? Та як же не лякати і не писати, коли «Діло» дає йому 300 злотих, католицька «Неділя» — 300 зл. і «ГКЧ» — теж 300 злотих!

Пише Коберський у «Громадському голосі» і «Кооперативній республіці», щоб ошаджувати й закладати каси райфайзена в нужді од кризи? Та як же не ошаджувати і не хотіти райфайзенок, коли сама «Кооперативна республіка» дає місячно 670 злотих і «Громадський голос» — 500!

Кричать «рідні» пани, що тільки національна кооперація вам — спасіння? Та як же не кричати, коли є для них такі чудові гніздечка грошовиті!

А ви дивуетесь, що гонять вас буками від зборів «Просвіти» і не дають говорити на зборах РСУК?

Справа ж проста, товариші!

НОВІ ЗАКОНИ

Шановні громадяни, ще не народжені! Шановні ембріони і людські зав'язки в утробах матерів! Дорогі майбутні Івани, Василі, Марії, Анни і т. д., ще не народжені, не названі, не хрещені...

У-ва-га!

З 1 вересня ц. р. обов'язують нові карні закони. Між іншим — закони і про прописку. І щоб не було зайвих турбот, щоб неписьменні батьки не проклинали вашої появи на світ — цитую цей закон за польськими газетами:

«Теперішній закон про прописку передбачає обов'язок повідомляти про новородків на протязі 48 годин після народження, незалежно від того, чи ім'я йому вже надане, чи ще ні!»

За порушення цього закону — батьків чекає кара.

А ви знаєте, скільки то вони вже мають їх і без «мельдунків»?

А ви знаєте, яке то горе у хаті, коли до біди ще й свіжа дитина появиться?

* * *

Отже, якщо вже ви народитеся на світ, коли мокрий ще глянете на ясне сонце і «кризусові» батькові штани у латках,— маминих грудей не хапайтеся, тільки верещіть батькові:

— Котра година, тату?.. Не маєте годинника?! Ай-яй-яй! Біжіть же мерщій до писаря й принесіть картку! Біжіть і скажіть, що новородок, що до сорока восьми годин прописати треба!

Батько, старим звичаєм, буде чухатися в голову, буде не квапитись, бурмотітиме, що він і без писаря має вже повно боргів та видатків...

Але ви не здавайтеся і робіть крик у хаті:

— Не знаєте нових законів?! Хочете свіжої кари і криміналу?! Будете потім проклинати мене ще в колісці?! Ще коло маминих грудей будуть мене до бунтівників записувати...

... Біжіть за картою, тату! Уве... уве, уве-е-е-е-е... е..!

ПЕРСПЕКТИВИ

Кожний суспільний клас має своїх політиків і публіцистів, а кожний політик і публіцист орієнтується в ситуації й визначає майбутні перспективи своєму класові.

В Польщі, наприклад, є також класи, політики, публіцисти і перспективи.

І є, очевидно, такі перспективи, які цензор та поліція здушують у зародку, є й такі, до яких зась панові цензорові та поліції.

Отже, дещо процитуємо:

«Навіть убогий рівень нашого життя починає вже бути нашою вищстю: бо коли сьгоднішня Європа швидко убожіє, то легше нам, призвичаєним до біди, буде в ній жити, аніж тим, що зрослися з високим добробутом». (Роман Дмовський¹, «Післявоєнний світ і Польща»).

Перспектива, як бачимо, досить «державно-творча» для капіталістів, і її стверджує такий видатний політик, як п. Р. Дмовський. А на прикладі перспектива виглядає так:

Є собі широченьке «кризусове» багно, і падають у це багно перелякані людиська. А ви оце, скажімо, впали раніше в багно і радієте, що й інші теж падають:

— Але добре, мовляв, що я давно вже в болоті. Але яка радість, що я вже звик!

Друга перспектива для «обивателів»:

«Незабаром уже єдиною розрадою, якою зможуть ще користуватись громадяни Річпосполитої, буде довбання в носі... Бо вигадки uzдоровлювачів бюджетних недомагаць уже безграничні» («Свят»², 3. IX. 1932 р.).

Перспектива також нічого собі — оптимістична, хоч і буржуазна. Але що буде, коли й це довбання в носі кваліфікуватимуть, як державну зраду?

Буває ж, що в таку «кон'юнктуру»...

Все буває в такий час, коли більшовики з перспективи одної п'ятирічки та на другу розмахуються.

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ

Треба іноді й про міжнародне становище згадати, не тільки про кризу. Отже, почнемо від культурних, демократичних, цивілізованих і т. д. великодержав. Буржуазна преса пише про все докладно, і зробити це неважко.

І так.

В Америці йде вже, кажуть, до «кращого». 20-тисячну армію ветеранів прогнали з Вашингтона газами, акції на біржах дорожчають, безробіття росте, народ задоволений голодує, а капіталісти палять зерно і каву, бо немає збуту. Криза вже, сказав пан Гувер, іде до кращого, тільки Форд, залізниці, банки та підприємства банкрутують.

У Німеччині після виборів — «спокій і порядок» завдяки кризі, Гітлеру та фон-Папену — Шляйхеру; біда лише, що «пішов уже прусс на німця», як то кажуть. По всіх місцевостях вибухи, трупи і барикади, а Гітлер обіцяє шибениці німецькому пролетаріатові.

У Франції й Англії живе ще старий лібералізм і добробут — одне нещастя: народ почав голодувати, страйкувати і бунтуватись на вулицях. Але де тепер знайдеш вдячність у простих людей?

У фашистській Італії гаразд, тільки Муссоліні лякає капіталістів катастрофою і прагне війни. Але — на лісі та на гори все погане!

В Іспанії був донедавна король, і цілі століття

народ виховували єзуїти, а тепер — уже два роки люди знищують церкви та костьольи. Ось що значить, як нема «газди» в хаті! Навіть і соціал-демократи безсилі проти цього і не матимуть хутко де помолитися.

В Бельгії робітництво «заразилося» комунізмом і урядові та соціал-демократам уже не тільки господь, але й поліцаї та військо подекуди не помагають. І таке буває.

У Румунії сигуранца здорова, народ голодує охоче, уряд вибори «виграв», а на Буковині ще кращі, ніж у нас, ундовці-угодовці.

У Радянському Союзі й на Україні пуста, бо весь народ, як пише «Діло» та «Ілюстрований кур'єр щоденний»¹, вимирає...

У Польщі гаразд. І цензор є навіть.

РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА

Часи веселі, бо завжди є щось нове.

Наприклад — нові ексекуційні порядки... Колись, за старих «добрих» часів, приходив оцей «закуційник» до хати, тягнув ряднину з постелі, і поросся з хліва, і...

— Дай боже щастя та свіжих боргів! — говорив на відхідне.

До вашої пазухи було йому зась, до жіночої запаски також «акуш». А тепер веселіше.

Тепер прийде ексекутор до хати, зрозуміє, що за рядниками й поросятами давно вже «закувікало», й тоді у вас самих закохається.

— Ану лиш,— мовляв,— догори руки!

Станете, як на муштрі, а він вас гарненько роздягне до голого. А потім ще й до жінки за пазуху та під запаску.

— Го-го! Підете, сіромахо, до криміналу.

Хто ніби боїться ще тепер криміналу? Біда лише, що й на кримінали тепер криза в Польщі. Як оце впхатися туди в таку тісноту? Де там «русина» приймуть без протекції, коли УНДО і радикали не вибороли ще автономії?

Отже, треба таки серйозно думати над «реальною політикою». І тут величезне поле для «визвольних змагань» УНДО й УСРП.

Іде осінь, і незабаром, може, й сейм скличуть у Варшаві. Отже, ундовська і радикальна парламентські

репрезентації повинні мати це на увазі й на першому ж засіданні сейму поставити спільне й екстрене внесення:

«Високий сейме! Повені екзекуцій та зв'язані з цим кари і нестача в'язниць ставлять в особливо незavidне становище український народ у Польщі. Тому ми, ундовська парламентська репрезентація і соціалістично-радикальна парламентська репрезентація, домагаємось:

а) високий сейм зволить ухвалити закон про негайне будівництво судово-карних об'єктів для необхідних потреб українського народу в Польщі;

б) згідно з конституцією та автономічними прагненнями українського народу, домагаємось польсько-українських вивісок на цих же державних об'єктах».

Бо коли вже політика реальна, то хай буде реальна!

ШТРАФ

Це вже не про людей — тут інша пара калош.
Мова йде про тварин.

Отже, дістали оці тварини конституцію в Польщі. Ура, домашні тварини! Згідно з найновішими законами 1932 року, вас бити вже не можна, переобтяжувати вантажами не можна, вживати хворих до праці не можна, вживати упряжі, пут і в'язів, що викликають зайвий біль, не можна, гонити й лякати або дразнити не можна, не можна.

До тварин, згідно з текстом закону, належать:

- 1) всякі домашні тварини і птахи;
- 2) тварини і птахи дикі;
- 3) риба, плазуни, оводи і такі інші.

Увага!

«Хто таким чином знущається над тваринами, підлягає карі штрафу до 2000 злотих, або карі арешту до 6 тижнів, або й обом оцим карам разом».

І ще один номер:

«Коли наслідком знуцання тварина знаходиться в такому стані, що з гуманістичного погляду вимагає лікування, тоді повітові власті адміністрації, після оглядин тварини лікарем ветеринарії, можуть наказати убивати її або лікувати на кошт винуватця».

* *
*

Ех, та й буде ж, братці, історія!.. Та й будуть же симпатичні штрафи в роботі.

Не сподобається поліцаєві нехлюйство у стайні — штраф! Настрашите коня батоном — штраф! Не сподобається путо або хомут — штраф! Вдарите першого-ліпшого бровка, що кусає за литку, ломакою — штраф!

А з котами по запічках!

Залізе мурлика в чужу сметану і вернеться додому, як отой битий хрунь з віча, — штраф. Уб'єте щура або мишу в полубічку — штраф!

А з оводами в полі!

Сяде на шию і смачно питиме кров — бац! — упав овод і тільки лапками дригає. А перший-ліпший воріженько на поліцію, а з міста повітова комісія з лікарем приїжджає... Авто гримигь, ворони крякають, а зашиблений овод на стерні комісію слухає:

— Убити з погляду гуманізму чи нехай лікує, злодюга?

Штраф! Штраф! Штраф!

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

То зійдуться оце два весняні свята на західноукраїнських землях: великдень і Перше травня.

Вранці вони підтягнуть догори сонце за вуха й зарегочуться з себе глумливо.

— Христос воскрес!

— Хай живе!

— Куди? На вулицю спокійний народ бунтувати, безбожними авантюрами господа святого зневажати? — запитає великдень.

— Солідарність трудящих демонструвати... Що, крутить у носі? Е, привикнеш і до гіршого згодом... Ну, а ти й далі ще з «великодню справедливістю» товчешся по світу?

— Еге ж. Уже 1932 посилку розпаковую.

— І надовго ще вистачить цього краму на експорт?

— Ого-го!.. Коб тільки радянський демпінг заламався і ти ж оце саме, голубчику, комунікації мені не псував... На цілі віки маємо запас.

— Те, те ґрунт. Бувай!

— Воістину...

Знайомі розійдуться. Один до церкви і на церковні майдани, другий на дороги і вуличні бруки.

І в міжчасі буде «свячене» на землі грішній.

Будуть святити, кропити і «без пересадки» в царство небесне посилати.

* *
*

Увечері зійдуться ще «знайомі» на розстання.

— Ну? — моргне розруханий Першотравень до великодня.

— Все по-старому, — одкаже той. — І ковбаси такі ж, як і давніше, і пасочки й гагілки стародавні... Тільки поменше якось усього, та й народ зухваліший... Йому говори про свячене, а він про голод; йому про воскресіння, він про кризу. Ех-х!.. Різками вже його треба кропити, не кропилом. Так зіпсував ти мені, Травне, інтерес, що й за три дні дзвонами не заглушу.

ХОЧУ ПРАВДИ

Я тепер за демократію...

Своїх переконань не зречуся, але й чужі шануватиму.

Не буду, наприклад, агітувати фашистів на своє, бо вони — фашисти, бо вони органічно ненавидять трудящих.

Не буду агітувати комуністів на фашистів, бо вони — «жити або загинути» — мусять бити ворогів своїх.

Не буду також тягнути католиків на безбожництво, бо вони — католики, бо вони — для молебнів і парастасів, бо вони — «жив або пропав» — мусять поборювати безбожників.

Але я за правду.

* * *

Кожна ідея має своїх політичних провідників. Одні вказували революцію, другі — контрреволюцію, треті — царство небесне.

Фашисти, наприклад, ідуть слідами Муссоліні і Гітлера.

Комуністи, наприклад, ідуть слідами Маркса і Леніна.

Але за ким же ідуть українські католики — Назарук з «Нової зорі» і Децикевич з «Меті»?

— За ідеями, які вже давно вказували нам святі угодники божі, — скажуть «Нова зоря» і «Мета».

Прекрасно! Св. Симеон Стовпник — як записано у святому письмі — хотів миру і любові для людей і сидів за це 30 років на стовпі. Можна шанувати його за переконання і посвяту. Св. Франціск хотів того ж самого і все життя сидів за це в маленькій келії і якомога більше повітря навколо себе занечищував. Також принципний був чолов'яга... Св. Антоній сидів ціле життя в печері і їв тільки хліб та водицю на молитвах. Також шаную... Вони ж бо люди принципіві і посвячувались для ідеї.

Але як мені зрозуміти Назарука й Децикевича, коли вони, наприклад, на стовпі не сидять, замість келію занечищувати — сидять чистенькі по умебльованих покоях, замість хліба, водички та молитов — обжираються в ресторанах і воюють газетами?.. Де тут кум, а де коровай! Де св. Симеон і Франціск, а де Назарук і Децикевич!

Люблю людей ідейних і принципових.

І тому коли я вже побачу редактора «Нової зорі» на стовпі, як св. Симеона, а редактора «Мети» цілого в брудах по вуха, як св. Франціска в маленькій келії — тоді напишу я вам, читачі «Сили»:

— Товариші! «Нова зоря» і «Мета» мають рацію... Їх редактори люди ідейні, принципіві і йдуть за своїми провідниками.

Інакше — шахрайство все, панове українські католики!

НАДІЯВСЯ ДІД НА МІД...

Ідея боротьби за соборну, незалежну, національну, синьо-жовту і буржуазну Україну має вже за собою не тільки теперішнє УНДО, УКС, УСРП та УСДП, але має вже і свою синьо-жовту історію.

В «началі» був, очевидно, господь у трійці святих, єдиносущній з папою, митрополитами і попами.

За господом святим — пречиста діва — «мати руського краю».

Потім «боровся» за Україну цісар Франц Йосиф.

Потім була Центральна рада, гетьман Скоропадський і кайзер Вільгельм II.

Потім «состязався» за незалежну, синьо-жовту Україну великий «український» патріот — генерал Денікін.

Потім допомагав українській державі — генерал Колчак.

Потім виборював «славу і волю» Україні Юзеф Пілсудський з отаманом Петлюрою.

Потім боролися і пили самогонку за УНР та віру православну отамани Махно, Зелений і їм подібна чорна наволоч.

Усе це махнуло вже в націоналістичну історію. Осталась Українська Радянська Соціалістична Республіка за Збручем, а тут «Малопольська всходня», достойники Шептицький і Хомишин, УНДО, УКС, УКНП¹,

УСРП, Донцов, Кедрин, Луцький, Паліїв і українська «національна» преса.

— Ще не вмерла «ідея» національно-буржуазної України!

* *
*

Що там Шевченко, Франко й уряд УРСР?!

Українська національна ідея одержала тепер «самостійно-незалежного» вождя:

— Адольфа Гітлера!

Ви знаєте, що таке Адольф Гітлер? Український, національний, фашистський «Час»² пише, що це таке, що...

— Буде буржуазна Україна над Дніпром!

І буде вона, мовляв, не тільки від Кубані до річки Збруча, але — як добре піде — від Міссісіпі до Владивостока...

Отакий Гітлер!

Отак перемогла «українська справа» за кордоном.

* *
*

...А діло почалося так, як повідомляє «Час».

Один (анонімний) українець зі Львова працює в Німеччині кореспондентом оцього «Часу». В грудні 1931 року написав цей панок листа до самого Адольфа Гітлера:

«Шановний пане — український батьку отамане!

Здорові були, батьку! Зачуваємо, що ви великий патріот за ідею відбудови української панської держави на землях, які загарбали українські робітники і селяни, отже, прошу прийняти мене на аудієнцію в справі України. Я, сохрани господи, не більшовик. Я українець з Польщі і також фашист. В школі учився — «шпрехен зі дойч» і ваш «Майн кампф» знаю, як «Отче наш». Привіт від фашистського українського «Часу».

Поїхав лист, і, замість Гітлера, прийняв цього панка уповноважений гітлерівець — К. Мотц.

Прийшов кореспондент «Часу» на аудієнцію.

— Слава Ісусу Христу!

— Гут морген.

— Яке головне завдання вашої гітлерівської партії?

— Боротися проти Радянської влади.

— А-а... щодо української проблеми?

— Вважаємо за потрібне створення міцної української держави як забрала проти більшовизму на сході Європи...

— Сусеньку! Матінко божа!.. — чмокнув кореспондент «Часу» фашиста Мотца в руку.

— ...Але українці мусять провадити певну реальну політику, — тягнув той далше. — Боротьба проти всіх сусідів України є неможливою, отже...

— Та де б ми проти всіх! — перебив кореспондент. — Проти більшовиків тільки — о! А з близькими «сусідами» ми договоримось.

— Хороші хлопці. Україну дістанете напевно. Бо ми, німецькі фашисти, за новий порядок і б'ємо тільки непокірну масу селян і робітників.

— Гайль Гітлер! — гукнув у Німеччині кореспондент.

— Гайль Гітлер! — підхопили й львівські націоналісти.

* *
*

Отже, «наші націоналістичні справи» за границею стоять добре.

РОЗЗБРОЮЮТЬСЯ

Був би я, наприклад, редактором «Діла» або «Громадського голосу» — коржем хляпнув би зараз. Отак-таки шелепнув та ще й ногами задригав.

І цей раз не перед Пілсудським, очевидно, тільки перед західноєвропейською культурою... Перед розгоном техніки цивілізованої.

— Що культурний Захід, то таки не Схід більшовицький, — писав би я зараз у «Ділі» або в «Громадському голосі».

СРСР? Індустріалізація? Колективізація?.. Нуль оце все побіч культури і винаходів на Заході.

Дніпрельстан? І Дніпрельстан — нуль, і навіть усі більшовики, вчені й невчені, — нулі! Проти одного лише західноєвропейського професора Гілля — нулі!

Бо — уявіть собі! За весь післявоєнний час більшовики видумали тільки електрифікацію, індустріалізацію, колективізацію і так далі.

Знищиш цим світ? Та де! Налякаєш найбільше попів, куркулів, спекулянтів і т. ін. «трудящих».

А ось на Заході таки сприятливі культурні умови для науки, бо буржуазні вчені вже задумуються, як би то — при нагоді — якнайбільше людей знищити.

Що й говорити — думка геніальна в теперішні часи кризи, безробіття та роззброєння. А на геніальні помисли культурний Захід завжди, як відомо, дає гроші.

Останнє слово за американським директором фізіоло-

гічного інституту. Гілля називається, на славу й добро всього людства.

І ви поки що не лайтеся на капіталістів, але слухайте.

Отже, винайшов, пишуть газети, оцей Гілля масову отруту. Порошок такий чудесний.

— Один грам такого порошку — й кілька десятків тисяч людей більше ніж певно, що задригають від отрути ногами.

— А посипати таким порошком місто — за кілька хвилин не буде вже кому й ногами дригати.

Таке пишуть газети, і мова тут цілком не про щурів. Порошок, бачите, такий для нас, «хрещених».

Ну, і ще щось є для нас на Заході. Культура не спить.

Потішають оце буржуазні газети, що європейська техніка не кінчиться на Гіллявому порошку...

Англійський інженер Ней видумав знов гази прекрасні.

— Заповнити, — пишуть, — п'ятсот бомб отакими газами та взяти їх на два аероплани — можна отруїти навіть і таке велике місто, як Париж.

Хороший буржуазний Захід.

Він, бачите, повертає науку на користь трудящим, голодним, безробітним.

— Один грам, — мовляв, — порошку і... Нехай сховається Схід з п'ятирічкою...

* *
*

Ви ж не лякайтеся, бо порошок — дурниця тоді, коли «на землі мир і во человецех благоволеніє».

Якби воно війна — ну, тоді ми понюхали б, як він пахне! Але тепер? Хто тепер думає про війну?

Ну, хто?

Адже роззброюються в Женеві!

Адже ж «роззброюються» капіталісти...

1932

ГУМАНІЗМ

Цими днями я прочитав «симпатичну» новинку в буржуазній пресі:

«Кат у Чорткові. Дня 3 серпня надзвичайний трибунал засудив до смертної кари за державну зраду Грицька Дмитрука і Миколу Слободяна — обох з Добрівлян, Заліщицького повіту. Шляхом ласки пан президент Польщі замінив Слободянові кару смерті на досмертну в'язницю, а щодо засудженого Дмитрука пан президент не скористав з ласки. Вирок мав бути виконаний о 8 год. ранку 4 серпня. Але кат запізнився, і засудженого повішено тільки о 23 год. ночі».

* *
*

Жив ще, значить, сіромаха, цілих 15 годин з ласки катюги Мацейовського...

Ходив собі отак по камері, подивляв, мабуть, західноєвропейський гуманізм і чекав нетерпляче дядька з бубликом...

— Коли вже раз?.. Коли вже появиться цей довгожданий дядя?..

Дядя барився (роботи ж гук, людоньки!), прокурор у голову чухався, «гойдалка» поетично в сонці купалася, а людина в «цивілізованому» світі чекала самотня...

П'ятнадцять годин понад звичайну гуманістичну норму.

Не багато?

Еге ж, тільки п'ятнадцять годин!

1932

ГЕНІАЛЬНИЙ «СОЦІАЛІЗМ»

Мудрий народ оті наші радикали з «Громадського голосу».

І хитрий до ста мать.

Вовтузяться собі між соціалізмом і націоналізмом, мов теля на мотузці.

Тут нишком перехрестяться і попа в руку чмокнуть, там ніби крикнуть на нього в рукав, а там і на пана гукнуть хитро з-за тину...

Соціалісти, рахувати...

Щоб ніби й богові свічка, і чортові огарок.

«Чеши дідька зрідка, та ласе теля дві мами ссе», написано на самому вершку радикальної програми.

Але що політикувати — не ціпом махати і голий націоналізм тепер не в моді між трудящими, то наші радикали теж «соціалісти».

Такі вам страшні соціалісти, що — ой-ой!

Цілими ночами відмолюють, сердешні, гріхи свої нечестиві.

Нагрішить, бачите, за дня радикальний чолов'яга, а ввечері відмолює це все під ковдрою.

Соціалізмом же займався увесь день.

І лягає отакий, наприклад, радикальний політик на ліжку та сокрушено шепче «Отче наш» і «богородичко».

А потім широко-щиренько кається в своїх гріхах і ще щиріше б'є себе в груди:

«Пом'яни, господи, й соціаліста-радикала, егда

прийдеші в царство твоє святе. Ти-бо, всеблагий, знаєш, що не від широкого серця займався я соціалізмом, тільки бісова політика цього вимагає... Однак в оправданіє своє, милосердний, признаюся, що наш, радикальний, соціалізм не має нічого спільного ані з Марксом, ані з більшовиками, ані теж з франківським і драгомановським соціалізмом. Це такий собі соціалізм, як демократична Польща Пілсудського, тож не зараховуй нас, господи, до лівиці на страшному своєму судилищі...

Хай сидять там комуністи й сільоби.

Вкінці вірую, господи, й ісповідую, що ти еси Христос — син бога живого, пришедший в мир грішних спасти так, як ми з УНДО Україну від трудящих селян і робітників визволити, та що, як ти воскрес і поконав п'їтму гроба, так ми поконаємо СРСР і створимо самостійну і незалежну від влади Рад Україну з князем Вишиваним або з парламентом у Лондоні, Парижі чи там навіть у Варшаві».

Ось так.

Очевидно, господь простить

Не можна також сказати, що радикали невчений та неначитаний народ.

Де, де-е-е!

Та там у них, у «Громадському голосі», також розуму накопичилось, що аж «Просвіта» хитається від цього радикального та ундовського розуму.

І розум, бачите, в радикалів не свій крайовий, а закордонний.

Аж з Праги навезли собі його наші радикали, ще й соціалісти.

Коли вже котрий-небудь редактор наїється гаразд цього закордонного — він зразу стає теоретиком. Бере перо і пише про соціалізм, про класи, про народ.

Цїлу проповідь пише. Туману пускає селянам і робітникам.

І знаходить такий радикальний редактор, що в українському народі нема ані класів, ані визиску бідняка з боку куркуля, ані теж жодних причин для класової боротьби...

Є, щоправда, пишуть радикали, «деякі наймити і форналі по селах — але вони не мають біди і причин до нарікання».

Ідять, бісові діти, щодня пироги й сало з господаря-

ми біля столу, а ввечері лягають поряд з господинею спати.

І що ж їм, мовляв, за біда?

Правда, після довгої надуми радикали знаходять і якихось бідняків по селах. Та це питання таке легке і ясне, що мудрий радикальний соціалізм розв'язує його в одну мить. Слухайте:

«Ми, соціалісти-радикали, кличемо до всіх заможних селян, щоби помагали біднішим дороблятися і тим самим не давали їм причин до нарікання».

(Дивись журнал «Проти хвиль»).

Геніально розв'язано?

І біс його знає, навіщо то Маркс і Ленін так довго морочилися над цим питанням. Та воно ж тепер легке і ясне. Вистачить гукнути багачам усього світу:

— Ану, панове, допомагайте біднякам дороблятися й багатіти — і всякі злидні та класову ворожнечу як рукою змете.

Оце геніальний соціалізм!

ГЕНІАЛЬНА СКАРБОНКА

Вже кілька довгих і важких років шукають капіталісти виходу з кризи. І вже кілька довгих і важких років не знаходять його.

А біда росте.

А нужда по хатах бродить.

А виходу з кризи не видно.

* *
*

А-а... Як же бути?

Г-ге, та на те ж вони й «соціалісти»-радикали з УСРП, щоб з кризою «боротися». На те ж вони й патріоти, щоб українських «працюючих людей» розуму навчати, з капіталістичної кризи виводити їх «соціалістично»...

Райфайзенки закладати?

Та де, до біса «фармазоңки»! «Фармазонкову» програму ще навесні пропагували вам соціалісти з «Громадського голосу». А з весни до осені далеко і — в той час, коли «між хлібами циганський батько з голоду вмер», радикали встигли підшукати вже новий «вихід» з капіталістичної кризи.

— Ну?

— Не «ну», тільки винайшли скарбонку на боротьбу

з кризою. Засіб, бачите, куди простіший від «райфайзенок», бо звичайні собі «глиняні скарбонки».

Читали ви у «Громадському голосі», № 35 статейку «Сотик до сотика»? Не хочете читати? Ну, якщо не хочете, то переповісти вам треба.

* * *

Прийшла якось до «Громадського голосу» одна «Ганя з-під Львова». На селянську нужду та злидні Ганя поскаржилась. А соціалістично-радикальний редактор:

— Купіть собі, Ганю, глиняну скарбонку і складайте всі гроші, що випадково заробите. Побачите, що за злиднями аж закуритесь.

Не вірила недовірлива Ганя, але скарбонку таки купила. І через рік знов прийшла до «Громадського голосу». Скаржиться. Носила, бач, молоко до Львова цілий рік, носила його аж на 160 злотих, а панок молоко випив і грошей не хоче давати. На «пляж» та на вакаційні «купелі» потрібні йому, каже. А Гані на податки і на весілля гроші потрібні, хоч заріжся.

— Розбийте хіба скарбонку,— радить редактор.

— Е, що там може бути? — каже Ганя з-під Львова.

— Спробуйте! — настоює редактор.

Трах! — по глиняній скарбонці.

«І що ви думаєте! — радіє «Громадський голос». — Розбили ми скарбонку, стали лічити й нараховували... Ану вгадайте скільки?.. Двадцять три злоті ще й грошів 14! Зраділа Ганя...»

«Громадський голос» також зрадів, що знайшов вам, українські злидарі та безробітні, вихід із кризи:

«А що, якби так,— радить,— і другі працюючі люди купили собі скарбонку й стали скидати до неї лишній гріш? Нема грошей, кажете. Нема? А скільки-то грошей іде не раз у кожній хаті на те, без чого обійтись можна?»

* * *

Шановні капіталісти й буржуазні економісти в західній Європі!

Кризі — кінець. Вистачить пустити всю промисловість

на виробництво глиняних скарбонки марки «Громадського голосу» й роздати їх отим мільйонам, що в холоді й голоді б'ються.

— Скидайте гроші! — гукнути.

А, крім цього, редакторові «Громадського голосу» у Львові належить пам'ятник за геніальність. Пропоную вже тепер редактора Стахова «вліскувати» і «вмастити» глиною — на голові ж видовбати йому дірку. Підпис:

«Глиняна скарбонка партії УСРП, що в 1931 р. кризу поборолала».

ПРОТОКОЛ

Що цивілізація, то цивілізація, а що прогрес, то не середньовіччя. Та куди й порівнювати! Хіба колись не стогнали цілісінькі села під усякими холерами, хворобами, слабостями та іншими епідеміями? Стогнали, аж рубці мокріли. А тепер ні. Тепер наші села вже від усяких хвороб, епідемій та наглої смерті забезпечені...

Не забезпечені ще тільки перед одною пошестю — санітарною комісією.

Не знаю, чи світові медики знають що-небудь про цю недугу.

Вона шаліє невблаганною пошестю по наших селах і об'являється всюди страшним боляком: про-то-колом.

На ліси та на гори все лихо від людей добрих!

* *
*

Село. Ласкаво світить сонце (ще, богу дякувати, без податку), цвітуть кучерявенько вишні поза хатою, й радіє весною біленький «вулик» на городі. Краса.

— Куме Іване! — перелякано гукає сусід з-за тину, аж Іванові діти мовкнуть на призьбі.— А дивіться-но там коло хати, бо санітарна комісія впала!

— Га!? — Іван як ошпарений.— Стара! Газдине!!! Хапай скоро щітку й біжи біли та мий виходок на городі. Ой голівонько бідна!.. А де мітла?

І до дітей — уже з мітлою в руках:

— Мой, шибеники! Як котре піде ще мені отуди кинити до виходка, як котре ще полізе мені туди — ноги ламаю, як отій курці! Ви не маєте куди бігати, не може вас лихо нести отуди в бур'яни за стодолу?!

В селі рух, аж біле вапно чорніє та новісінькі мітли ламаються. І таке раптом село чисте та безбакцильне, що якби не худоба, діти, злидні та вікові калюжі з жабами — то хоч взувай панські лакери й носи в кишнях руки.

— А не видно ще, куме?

— Он, у Семена чогось сидять...

— Напевне пишуть! От кара! А ви вже свої бакцилі порозганяли?

— Еге, порозганяв, гнало б їх отак...

* *
*

— Добрий день!

— Добрий день, день добрий! Отуди, отуди прошу — на город, до виходка.

Селянин терпне, а комісія стає поважно перед біленьким і чистеньким «вуликом», мов великодня сорочка.

— Гм! Гм! Неначе чисто.

Мужик веселішає.

Комісія зирк-зирк по подвір'ї — також бакцилів не спостерігає. Чисто, в порядку, і дещо сумна вже комісія йде до воріт.

— А це що? — зупиняється комісія.

Біля воріт маленька, свіжа калюжка.

Іваниха пояснює:

— Та це я, прошу комісії, мила цеберку від вапна — онде сохне! — і воду тут виляла.

— А помийну яму... маєте на господарстві?

— Яку? — Іван і Іваниха перелякано.

— На поміі і зливки мусить бути помийна яма біля кожної хати. Мусить бути викопана яма, а в ямі цементована або дерев'яна вапном побілена скринька з накривкою. На подвір'я не можна поміїв виливати — з цього в селі всякі хвороби поширюються!

Комісія не дає собі й говорити що-небудь. Поліцай

пише протокол. Іваниха лається й плаче, а Іван стоїть, мов телепень, і ненависно кидає очима на комісію.

...А хай це грім уперіщить!

* *
*

«Пишуть! Протокол! Помийну яму вигадали!»

Страшна вістка біжить вуличками, мов наполоханий заєць, і кішкою плоти перестрибує.

Стукіт і рух на подвір'ях — свіжа земля летить угору, як від гранат. Такий на дошки попит, що паркани зривають, віконні рами йдуть на скриньки диявольські. Гей, дошки, люди!

Максим із сином зірвали дві дошки з хатньої підлоги і — луп! цуп! грим! тарах! — є скринька, є накривка! Чорта тепер дістанете, не двадцять злотих! Х-ху!

...Комісія оглядає. Виходок, як цукерок, подвір'я, хоч розставляй панські столи з винами та ще й помийна яма для комплекту. Пан протокол не має тут що робити.

— А... горище? Дайте драбину на горище! — каже комісія.

Телень! — Максимові поза вуха. — А це якої шибениці!?

Комісія лізе на горище, як ото в біблійі ангели в небо... Еге-ге-е! На горищі, очевидно, суха полова, сіно — ну, як на кожному горищі в селі.

— Еге-ге! — радіє комісія, аж під Максимом драбина гойдається. В оце сміття тільки дай іскру і...

— Це ж ясно. Ціле село піде з димом!

Комісія злазить, Максим з сином кусають губи, а поліцай виймає книжку.

ПРО-ТО-КОЛ!

* *
*

Шановні медики. Хвороба ще не кінчається. Дальшим погіршенням є коморник, судовий виконавець і небезпечна гарячка.

Навіть гірша, як іспанка...

ІДЕ ВЕСНА

Іде весна. Хутко вже зацвірінькають пташки, повіє теплий вітерець, запахне стрільним порохом у повітрі. Буде війна, аж гей! — гомонять оце всюди. Воно й не дивно. Хіба вже мало за останній час усяких «пактів» поідписували? Є, значить, надія, що все вже готове.

А на «окциденті»¹, — як говорить скалозубий свояк Гітлера Дм. Донцов, — щось та не в рожевому плані. Нашо вже він, рахувати, культурний Захід, а й той псується, як старий оселедець. І нащо вже богоугодна львівська «Неділя» від усяких страхів більшовицьких, а й ця випикує на «окцидент» хтозна-що:

«Хаос, проклін і насильство тяжать над Європою. Насильство на Сході, насильство на Заході. Люди розкладають ватру біля бочки з динамітом. А коли вибухне, будуть дивуватися, як це сталося. А статися мусить. Всі знаки на небі та на землі показують на це». («Неділя», 26. II. 1933 р.).

Он як — проклін, насильство, динаміт. І мусить статися. Річ ясна — в біді кожний загрожений відповідної компанії собі шукає. Ще недавні ніби вороги раптом кумаються, поза шию беруться, на спільного ворога показують. Он, мовляв, де «вова» триклятуща. Ми собі отак гар-гар-гар! за дурниці, а червоний «вова» тимчасом і до пазухи добирається. Пожди ж но лишень, «вово»!

Очевидно, що й українська буржуазія в Польщі по-

думала вкінці «реально» й знайшла собі славного кума проти «вови». Кум — кожум'яка завзятий, і за його спиною можна найзухваліше буком на «вову» вимахувати! І, головне, не боятися навіть. Ось що значить ундовська хитрість! І національний патріотизм зостався, ну й рідна традиція не загубилася. Коли треба, мовляв, синку, то й з чортякою покумайся!

Куманія, щоправда,— вигідна річ на світі, але... Не кожному воно на здоровля виходить. Одним діє на силу та апетит, а інші, знов, тільки гикають потім від цього. Німецькі, наприклад, соціал-демократи мають на цьому прекрасний досвід. Ще за добрих часів покумалися вони з кайзерівським маршалом Гінденбургом, а цей «кум» не в тім'я битий. Він частував наївних «кумів» імперіалістичним могоричем і обтинав їм при цьому свитки демократичні. Від кайзерівських напоїв Гінденбургові «куми» гикали з незвички, але було ще сяко-так. Добрі рвоти вони тільки недавно дістали. Бо славний «кум» Гінденбург покумався з молодим «кумом» Гітлером, а цей, останній — по зубах та в бебехи соціал-демократів:

— Зробив своє один з другим — марш тепер на шість вітрів!

— Та ми ж собі свояки по Гінденбургові, та ми ж, кажуть, також проти більшовиків!

І б'є Гітлер у Німеччині. Б'є комуністів, б'є соціал-демократів, б'є робітників і безробітних...

А зрештою — де ще ніби тепер не б'ють і не б'ються? В Іспанії, в Америці, в Маньчжурії, чи хоч би і в Румунії поблизькій? Усюди біда, по всіх усядах криваве пір'я летить, і скрізь уже в Європі—як подає «Неділя»—люди кладуть ватру біля бочки з динамітом. Гаряче на «окциденті» й наш гітлерчук Донцов переконає, що за це все-таки ніхто, лише отой червоний «вова» винен. Гудж-га! на «вову».

Але все ж таки війни немає. Є всякі пакти, є Ліга націй у Женеві, і є також Японія, яка вже півтора року душить китайців газами, танками і шрапнелями. Без офіційної війни й з усякими «миролюбними» комісіями в Женеві та де ще хочете...

ПРО ЛОМАКУ І СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ

Пан Донцов таки має рацію. Бо що, бачите, Захід, то вже не Схід, що європейська культура й цивілізація, то таки не що-будь, не червона культура! Куди там кучою до зайця.

На Заході культура марширує. На Заході цивілізація, наука... але що там наука!.. На Заході й звичайна ломака веде людей до прогресу. Така звичайна собі — сукувата грабина в руках поліцая, сержанта чи якогонебудь іншого гітлерівця. Розумієте, що таке Захід, цивілізований Захід?

А робочий народ, оця «чернь», дурна та темна, кричить, мов на пуп, по всіх усядах: фашисти, мовляв, б'ють нас, мордують, дихати не дають, скажені!.. Ой, та де б'ють, люде невдячний?! Та де б'ють, коли вони цивілізацію і прогрес розносять!? Хіба ж ви розумієте, не свідомі, що це таке — цивілізована палиця?

Отже, нехай живе палиця! А польський буржуазний письменник — Юліуш Каден-Бандровський повинен дістати Нобелівську премію, бо варт «пац палаца». Він вартий за звеличання ломаки:

«Треба б розглянути,— пише він,— чи можна б захистити тезу, що розбій і насильство є таким самим мотором прогресу, як і дії доброти і любові. Не забуваймо про це, що ломака була в історії першим моментом прогресу. Первісний дикун, печерник, тільки озброєний палицею, почав ступати по східцях історії до цивілізації...»

Правильно, пане Каден, ломака — вигідна річ на світі. З нею усяка «цивілізація» вдається, і кожний фашистський дикун такої ж думки. Але ж... чи вам відомо, панове, що у ломаки два кінці?

* *
*

Згадав я про ломаку, то мушу вже й про соціал-демократів згадати. Не тому, що вони варті її, тільки тому, що з капіталістами вони вже ворогують. І скільки-то посвяти, скільки страждань за трудовий народ мусять вони терпіти в боротьбі лютей! Ніхто ж бо не вмів оцінити їх «подвигу».

Подумайте: українські соціал-демократи львівське пиво збойкотували! Завзялися організовано пивоварних капіталістів пустити з торбами! І то врочисто навіть сповістили про це:

«Бойкот львівського пива.

З нагоди сходин більшого числа робітництва, присутнього в приміщенні «Робітничої громади» в неділю 19. III. 1933 р., тов. Буняк детально вияснив цінникову кампанію боротьби робітників броварень, яких дирекція броварів немилосердно визискує. Згідно з вказівками професійних комісій, присутні після дискусії ухвалили розпочати бойкот львівського пива, зазначаючи при цьому, що консументами львівського пива є переважно селяни й робітники. Водночас ухвалено закликати українське робітництво, зорганізоване в «Робітничих громадах» у Перемишлі, Дрогобичі, Бориславі, Тернополі, Стрию і Калуші, щоб у своїх буфетах не тримали львівського пива» («Дзеннік людови» від 22. III. ц. р.).

Ось яку світову революцію затіяли! І у Львові і в цілому краї — не питимуть львівського пива соціал-демократичні «селяни й робітники»! Хоч і як люблять вони тягти оце львівське...

Г-га, цікава ця буфетно-патріотична кампанія.

ДВІ ІСТОРІЇ

Давно це було, сучасне УНДО ще тоді австро-угорського монарха трималося, мов цуцик шворки.

Був я тоді — щоб не збрехати — отак десь більший за сірничок і менший за макогін, як то кажуть. Політикою, річ ясна, ще не цікавився, розмазував собі опортунізм по запічках і — замість української буржуазії — бабиної крайки чіплявся революційно:

— Кажіть, бабо, казку!

— А вступися ж ти!

— Кажіть казку!

Отак бувало як дошкулиш уже старовині, тоді вона й оповідає, пригадує. І одну з бабиних казок я й досі ще пам'ятаю. Послухайте:

— Ішов раз чоловік полем та й угледів під кущем зайця. Зрадів, бідняга... «Як піймаю я цього зайця,— подумав,— то продам його в місті й куплю порося. А як порося виросте на свиню, тоді я свиню продам і куплю теличку. Ге, ге! — зрадів ще більше в думках,— а коли теличка виросте на корову, вона родитиме нових теличок і бичків, а ці знов ростимуть на корів і волів та й собі ж будуть родити.

Отже,— думає чоловік далі,— коли я матиму вже ціле стадо корів і волів, тоді я частину худоби продам, куплю землю й великим хазяїном стану. Збудую хату, комору, клуню, посаджу садок, велику пасіку в садку влаштую... Очевидно, на хазяйське добро я найму собі

вартівників, щоб злодії майна не розкрадали по ночах. Очевидно, вартівникам я заплачу, а сам опівночі схоплюся, візьму в руки палицю й піду перевіряти їх. Хильцем-хильцем попід плоти — а вартівники сплять... Г-і-і! Ах ви, нероби! Отак вартуєте мое багатство?!»

Забувся чолов'яга і тут же таки гукнув сердито на майбутніх вартівників. А заець із куща шмиг у поле. А за зайцем і весь маєток з коморами та вартівниками — шмигнули в поле...

І не стало маєтків.

Ще донедавна жаль мені було цього бідолахи. І навіщо він крикнув, дурило?

А тепер мені вже ось нашого УНДО жалко. Таке саме й з ним тепер трапляється...

...Ішло УНДО буржуазно-угодовими стежками та й угледіло інтервенцію під імперіалістичним кушем. Зраділо УНДО.

«Як учеплюся,— думає воно,— протирадянської інтервенції, дістану мундир і зброю, а коли дістану мундир і зброю — піду з гітлерівцями і т. д. війною на УРСР. Ге, ге! — зраділо ще більше в думках УНДО.— А коли піду з фашистами на війну, гітлерівець Розенберг Україну обіцяє мені «зробити». А якщо матиму свою державу — паном я буду на цілу губу».

«Ух-ха! — аж підстрибує в думках УНДО.— А коли буду паном на Україні — матиму свій уряд та міністрів, а коли матиму свій уряд та міністрів, то й земляця українська буде панська — не людська. Отак набудую собі економію, дворів, палат панських, розкішних... Організую своє військо, поліцію, щоб берегли наші маєтки від черні... А тоді ліхтарку буржуазну в руки, поліцая з нагайкою українською під руку й попід хати селянські, робітничі...

— Бий їх, бий, клятих!»

Все було б гаразд, якби й УНДО загодя не гукало.

А то воно кричить, українські робітники й селяни слухають... та сміються.

Втік же заець у казці.

1933

МАРКС МИМОХІДЬ

Як стали соціал-демократи святкувати в березні цього року 50-річні роковини смерті К. Маркса, як стали промовляти по всіх усядах, то аж самого покійника зрушили в могилі.

Хрупнув старий Маркс злежалими кістками, погладив задумано сиву бороду й:

— Ану, подивлюся, яка ситуація в світі.

Пішов старенький лондонськими вулицями, надивився, як поліція безробітних періщить, а потім зайшов до бібліотеки на кілька днів. Читав, знайомився, вивчав і вкінці посміхнувся у бороду.

— Давай Берлін! — сказав до себе вголос.

За кілька годин Маркс опинився в Берліні. Вийшов з перону на вулицю і тут же дістав гітлерівським дрючком по голові.

— Гайль Гітлер! Геть марксизм!

— Ага! — потер Маркс гудзи від палки. — Стара історія, як бачу... Щось ніби в царській Росії колись...

Пішов Маркс вулицями, розглянувся як слід у ситуації й мимоволі пригадалися слова «Маніфесту»: «Привид ходить по Європі, привид...» Ясно, значить, і ми не помилилися. Ну, але що ж на те провідники соціал-демократів?

— Здорові були, това... ага, панове!

— Поважання! — вклонились Носке і Шейдеман.

— Як бачу, то у вас новини не зовсім-то...

— А що це мене обходить! — відпалив Носке.—Я вже політикою не цікавлюсь. Я на пенсії тепер.

— Цебто?..

— Проста справа. Я був міністром в уряді й — хоч не дослужив до кінця — зате виборов собі міністерську пенсію в Гітлера. Робітничий клас мусить боротися за свої права.

— Біда, пане товаришу,— вставив Шейдеман.— Гітлер страшно тероризує й вимордовує робітничий клас — заповзявся, бачите, марксизм винищити.

— Ну, а ви, соціал-демократи, що на те? Боретесь з Гітлером? Організуєте генеральний страйк, щоб...

— Ми, товаришу, не комуністи, щоб робити заколоти. Робітничий клас і загальна ситуація ще не дозріли до захоплення влади. Ми боремося парламентарно з фашизмом — он що!

— Але ж ви мали вже владу у своїх руках. Чому ж не знищили фашизму, чому не закріпилися?..

— Бо ми, пане товаришу, демократи, а буржуазія хитра й лукава. В поле нас вивела.

— І Гінденбург також демократ? Ви ж голосували за нього недавно.

— Щодо цього, то ми й тут не розминулися з марксизмом та демократією. В марксизмі сказано: матеріальну силу можна подолати тільки матеріальною ж силою. А Гінденбург мав силу і впливи й при сприятливій ситуації міг би... Але що говорити, коли ви не знаєте марксизму!

— Ага! Ну, але можна було диктатуру пролетаріату запровадити як переходовий етап. Цього ж виразно марксизм учить.

— Е, що ви — більшовик, пане товаришу?! Не говоримо з більшовиками.

Маркс побував у Берліні, потім поїхав ще до інших країн роздивитися. А покидаючи Європу, старенький Маркс посміхнувся:

— Усе так, як і думав, все так, як і говорили ми з Енгельсом,— одні тільки соціал-демократи каналії.

* * *

— Здоров, хлопчику.

— Будь готовий!

— Що це значить?

— А ви, товаришу, заграничний?

— Еге ж, я з Англії, молодий друже.

— О, то у вас безробіття, поліція, тюрми, буржуазія... Біда у вас працюючим.

— А у вас... добре?

— В нас буде добре. Будуємо, товаришу, соціалізм, в тяжких обставинах запроваджуємо в життя науку Маркса і...

Маркс дивився захоплено на ліс червоних прапорів, слухав, як музики, гомінких гасел у повені хусток та кашкетів і задоволено посміхався до першотравневого сонця...

— Ну, можна спокійно лежати в Лондоні під плитою... Діло тут не пропаде вже, як я бачу. Будь готовий!

ЯК ЩУРИ ВЕЛИКДЕНЬ З'ІЛИ

То вже як що кому, люди добрі. Багачеві великдень оцей — радість, а хирлякові бідному — клопіт один, нехай пропадом пропаде. Бо бери, голодняку, та купи паску на переднівку, — з-за нігтя хіба на оте «свячене» виплуплюй, коли й картоплю пісну давно вже різдво з'їло!

Але ану візьми та й скажи дітям, що цього року не буде паски на великдень... Такого плачу нароблять, що з хати тікай за семеро морів! Бо дитина воно — свинина, як то кажуть, і бодай раз на рік хоче наїстися білим хлібом. Тож чоловік чорний-пречорний щороку отак сушить собі голову великоднем.

Цього року так уже мене біда прикрутила, що ледве зіпаю. Хліба нема, ходимо напівбосі снігами — останні дранки з плечей попродавали на податки. Де вже тут великдень та де вже про паску думати! Але жінка таки своєї: «Бійся ти бога, чоловіче, — каже. — Дітиська очі собі виплачуть, життя в хаті не буде без паски!»

Що ти порадиш! Кинувся я в село за цією паскою, мов шибеник у зашморг, як то кажуть. Тут заробив кілька кіло, тут позичив на свою голову, там знов на відробіток дав багачисько... Ну, півкірця пшениці назбирав та сховав на присподне в комірчині. Буде паска. Придбала щось там моя жінка кілька злотих за пазуху — буде «свячене» дітиськам. Ху, думаю, одного клопоту менше вже цього року.

Ага.

В середопістя оце слухаю — пан писар-осадник свіже «полецене» читає людям коло церкви. Постановив ніби пан вїт у волості «генерально» щурів у селі витруїти. Бо щури, каже, одне найбільше лихо села — усяку пошесть та слабість вони розносять по людях. Цими днями, каже, носитимуть по всіх хатах отруту на щурів, отже, щоб хто не відмовився прийняти!

Ну, міркую собі, неvistачає вже тим хапунам з волості грошей та й новий празник для щурів роблять. Бо треба вам знати, що наша волость не раз уже так «генерально» до щурів бралася. Забракне в касі грошей — ану лиш на щурів бий-забий! Після такого наказу здорові щури аж облизуються за отим порошком нешкідливим, а вїт гроші рахує. Мов за шафран, лупить він за оцю «трутизну».

Але до речі. Минула ото неділя, понеділок, а у вівторок — зирк я через тин — волосний урядник та й десятник Трохим ковбасяться до мене. Урядник цей — також осадник — несе книжку під пахвою, а Трохим-десятник — сито з якимись паперовими скрутлями. Не йдуть до хати — чогось до стаєнки пхаються. Виходжу і я.

— Стайня складається з двох частин, — мугиче собі урядник, — отже, дві кімнати рахуються! — записує до книжки. — Також і цей курник з повіткою та оборогом запишемо, як три кімнати.

— Що це, — питаю, — за конскрипція, Трохиме?

— А то так, видите, лічать собі, скільки вам трутизни належиться згідно з законом. Носимо оце на щурів куцу годину — не чули? — відповідає.

Ідуть до хати.

— Дзінь добрий... — урядник не дивлячись. — Ага, хата, значить, у вас на дві половини!

— Та де, — кажу, — на дві половини!.. Хата ось повна дітей та й сіни!.. Які тут дві половини?

— Нічого, нічого, — черкає цей по книжці. — Разом, — рахує щось під носом, — сім кімнат у господарстві Панька Кризусового... — і до Трохима: — Дайте, каже, 7 пороків на щурів.

Трохим урядово дає мені з сита сім скрутів, а я сміюся в кулак. Ото щурам радість!

— Одна трукта коштує цей раз 80 грошів, отже, платите разом п'ять злотих і 60 грошів.

— Ігій! — кажу. — А навіщо мені так багато? Де в

мене, бідного, такі гроші на щурів викидати, коли діти хліба в хаті не мають?!

— Волость визначила один порошок на кожну убіацію, а у вас сім таких. Платить 5.60, бо нема часу,— квапиться урядник.

Озлобило мене. Один ще я взяв би, як колись, на відчіпне, але ж 7?!

— Візьміть собі ці порошки, пане, та й у волості порозкладайте у кожній кімнаті! — кажу. — Може, там «щури» наїдяться та й дадуть людям спокій.

— Що, що ви кажете? — визвірився осадник. — Уряд волосний витруїти?! — й трісь мене в лице.

Г-і-і! В очах мені затьмилося — з носа юшка закапала на сорочку. Гвалту!

— Ви бачили, Трохиме? — кажу згодом. — За мое жито ще й мене побито, бачили?

— Нічого я не видів, — злякався Трохим, — я ось порошки в ситі рахую.

Заплатила жінка тих 5.60 з-за кривавої пазухи, позбирала порошки шурам, а я кров затамовую з носа. Такий лихий ходжу — світе! Нічого, думаю, лише до суду подам! Нехай знає!

Зробив я скаргу. Минув один тиждень, другий — повістки до суду. Іду. Ну, й що ви гадаєте? Висудився так, що мусив 30 злотих заплатити.

Кари.

За очорнення урядової особи.

Продав отой півкорець пшениці на паску, продав останнього підсвинка за безцінь та ще й у жінки забрав рештки кривавиці... Тридцять злотих — сума сьогодні!

Отак мою паску щури з'їли.

Слухаю оце в читальні, як ундовські газети бідкаються, що більшовики дзвонити по містах заборонили на великий день, та й тільки гадками гадкую. Гай, гай, думаю, а в нас таки можна дзвонити. І дзвонами... і зубами... От радість! Просто у вухах уже нам дзвонить від радощів...

ФАЙНА КЛЬОПА

«Кльопа» оця — старенька, люди, історія... То ще за небіжечки цісарсько-королівської Австрії дістала вона, так би мовити, право громадянства. Бо як тодішній «русин з Галіції» вірно та широко служив цісареві в жандармах, у парламенті чи то «при війську» десь у Відні або в Тіролі — то цісарсько-королівське начальство ніколи не залишало його без відповідної нагороди.

І по потилиці бувало поплеше, і похвалить прилюдно:

— Файна кльопа, о — фajn. Руська кльопа — фajnа кльопа!

Пропала цісарсько-королівська Австрія, пропало, значить, усе, але «фajnа кльопа» не пропала. Рідна, українська буржуазна традиція зберегла «руську кльопу» на славу УНДО. І якщо пан біг дозволить, та, головне, не дасть світові збільшовичитися, то «кльопа» житиме й жити...

Традиція — не жарти.

* *
*

У преславному Льва-городі, як пишуть наші фашисти, у столиці УНДО, УКС й соціалістів-радикалів, у місті, де «польсько-русинська» угода родиться й дозріває, де зворушливе «співжиття» термосить шляхетськими й ундовськими серцями,—у цьому славному городі живе-поживає собі на славу жовто-синьої неньки нащадок «руської кльопи» — український фашист Михайло Остро-

верха. Чоловік, так би мовити, «окцидентальний» і бува-
лий. Не тільки нинішнього «дєдю» від фашизму—Донцо-
ва — бачив у Львові, але й у святому Римі бував та навіть
самого Муссоліні і папу римського бачив на балконі.

Отже, людина, значить, світова та ще й господь та-
ланом не поскупився: і на політиці кумекає, ну й за перо
хапається. Словом, навіть Донцов захоплюється.

Сів собі нещодавно цей Островерха у Львові та й на-
писав книжку про самого старшого фашиста в Італії.
Що написав? А що, наприклад, написав би «руська кльо-
па» про «тата» — австрійського цісаря? Навіть старень-
кий Кость Левицький¹ не втнув би такого про покійного
Франца Йосифа! Досить, що написав Островерха багато
і саме «файне» про Муссоліні. Написав, надрукував, роз-
писався лакейськи на одній книжці й бух її в Рим аж до
Муссоліні!

— Прийміть, мовляв, ваша фашистська величносте,
та й цілую ручки. Написав я це про вашу величність від
щирого серця, бо я, і пан Донцов, та й Маланюк, та й
ціла наша ненька великі надії на вашу світлість покла-
даємо. Ваш покірний слуга і падаю в ноги!

Книжка поїхала в Рим, а народ західноукраїнський
ані ду-ду, які то славні події назрівають. Михайло Ост-
роверха сів уже писати панегірики про Гітлера та «імпе-
ратора» Маньчжоу-Го — Пу І з кадиллом і дедикацією*,
аж раптом — грим з Рима на славу Донцова і УНДО.

М. Островерха дістав письмо з італійського посоль-
ства у Варшаві ось якого змісту:

«Королівське посольство Італії, № 706. Варшава
20. 3. 1934. Поважаний пане! Його світлість Голова іта-
лійського уряду одержав примірник «Муссоліні, людина й
чин», який ви йому надіслали на доказ пошани. Оцінивши
почуття, які ви виявили в цікавій праці, його світлість
Муссоліні доручив мені висловити вам його подяку. Ви-
конуючи це доручення, пересилаю вам вияви мого пова-
жання до вас. Бастіяніні, посол». («Діло», 13.3.1934 року).

Евіва-а-аа, островерхи, донцови, маланюки і всі фа-
шенята...

— Руська кльопа — файна кльопа!

1934

* Дедикація — авторський напис на книзі.

НІЧ НА ЛИЧАКОВІ..

Личаківський цвинтар...

27 травня 1933 року...

Ніч...

На цвинтарних доріжках тихо і тьмяно, де-не-де тільки жовті вогники блимають на могилках недокровоно.

Невисока згорблена постать крадеться доріжкою вгору й приглядається по дорозі до написів на могилках. Біля одної досить скромної могилки зупиняється довше й згодом сідає важко.

— Михайле! Мой, Павлику нещасний!

Голос із могилки:

— Га?

— Вилазь!

— Хто? Чого хочеш?

— Вилазь на хвилинку!

— А-а, це ти, Іване? Зараз.

— Я, я — вилазь сюди.

Земля розсувається, й з могилки виходить суха постать. Обидва дружньо вітаються й стукають черепами в поцілунку.

— Ну, Іване? І що ж чувати, яким це ти світом до мене?

— Біда, чоловіче. Біда — й кінець!

— Ага! Ще й тут, на Личакові, не кидає тебе стара знайома?

— А щобиςь знав! І тут, брате, не дадуть мені вле-

жати спокійно... Ти розумієш — завтра мені пам'ятник на могилі відкривають!

— Еге, то й славно! Додумались нарешті... Хіба ж ти не заслужив пам'ятника на...

— Г-ге, додумалися, кажеш! Додумались, брате, до такого, що біс його зна, що вже з мене не роблять, тільки не Івана Франка!

— Н-ну!?

— Та клерика зробили з мене, чоловіче!.. Якогось єзуїта українського, нового Йосафата Кунцевича!¹

— Х-ха... Н-на, маєш, Гандзю, книш!

Обидва хвилиночку мовчать і нервово кісточками-пальцями потріскують, мов патичками. Глухо шумлять густі дерева у верхів'ях.

— ...Ти знаєш, Михайле, злість бере чоловіка. То й так уже перекидають мене щороку в могилі «панахидами», а... Ну, а завтра — ти подумай лише! Збереться завтра у мене над могилою повно отої буржуазно-шкурницької братії з попами та кропилами, збереться, кажу, отої крикливої галичі звідусіль і — річ ясна — будуть кропити й на «свого» мене висвячувати... Просто-напросто «сподвижник» я їхній за католицизм та ботокудсько-націоналістичні інтереси!

— От народець, брате! Дійсно, й по смерті не дадуть спокою-щастя!.. Мені хоч, признаюся, не докучає ніхто... Щоправда, і собака на могилі не гавкне, але...

— Кажу тобі, Михайле, — жовч тріскає від злості. Коли б хоч міг чоловік сам, як за життя, пером відбитися, живим, так би мовити, словом боротися, Отак гукнув би завтра до тої святкової галичі: «Брехуни народні! Шахраї патентовані! Злодюги патріотичні!» А чоловік тепер безсилий — розумієш, Михайле? — безсилий навіть у вічі їм плюнути.

— Га, ну й чого ти нервуєшся?.. Хіба, Іване, вони й твої думки отак закроплять та загалайкають, як могилу? Пусте!

— Ех, я це знаю, але...

— Ну, і що зробиш? Я певний, що прекрасно також плюнуть їм завтра у вічі твої думки по всіх усядах, твої твори... А щоб ти не зловився завтра в могилі — знаєш що, Іване? Перебудь у мене цю добу, оцю годину лиху, як то кажуть.

— Х-хе! А ти думаєш, чого я втік із могили?

— От і гаразд. Полежимо собі, побалакаємо про...
Ч-ш-ш! А це хто он проходиться попід руки?

— Де?.. Еге, ото на поперечній доріжці?.. Це — як
я знаю з бучних похоронів — шкільний куратор Собін-
ський², а отой усміхнений — Михайло Галущинський.

— Отак-о попід рученьки?!

— Угода ж, Михайле, чого дивуєшся? Співпраця!

— Х-хе, цікаві речі тепер на світі, як бачу... Ну, але
ходи до мене — поговоримо.

Сіра могилка раптом западається, й обидві постаті
зникають під землею.

На могилах блимають вогники меланхолійно...

Сумно шумлять дерева, наче за втраченим тужать.

Тихо на цвинтарі.

СЕРЦЕ НЕ НАВЧИТИ

Історична п'єса в 5 діях з чаркою, співами і гопаком

ДІЯ ПЕРША

Місто Львів 1930 року. Осінь. Падають спілі каштани, з сіл повертаються втомлені улани до казарм. В старому монастирі св. Бриґиди * великий відпуст — «прочани» йдуть і зникають за брамою. На другому поверсі будинку «Просвіти» навстіж одчинене вікно в сторону воеводства. Біля вікна сидить замріяна Ундоня¹ в жовто-блакитних стьожках і чистить генеральські чоботи. Співає.

У н д о н я.

Де ж ти, милий, чорнобривий,
Де ж ти — озовися!
А я плачу, літа трачу,
При-ги-гийди, не-е бари-ся!

У двері стукіт. Входить усміхнений панич з Варшави².

П а н и ч. Дзінь добрий, Ундоню! *(Підходить і щипав її за личко)*. Вже й почистила так славно — от майстер! *(Залицяється)*.

У н д о н я *(кокетливо)*. Ги, ги!.. Г-ги-ги-ги!.. Хі, хі, паничу!

П а н и ч *(гладить її підборіддя)*. Яка гарна русночка! Цвірінь-цвірінь — цьом і люлю, Ундонцю. *(Залицяється і моргає)*. А як ти співаєш чудесно — далібуг, аж на Чарнецького чути... *(Цілує Ундоню)*. Моя ти україночко малопольська!

---

* Тюрма «Бригідка».

Ундоня (*мліє з радості*). Ахі (*Жмуриць любовно очі, потім кицькою м'якесенькою*). А я вас... а я вас люблю, паничу!

Панич (*весело*). Любиш? Направду кохаєш?

Ундоня. І-і-і, ще й як кохаю!.. Серденька в собі не зміщу, ночей не сплю з кохання. (*Зітхає*). А зокрема тепер... Коли оті пожари щоночі... Коли селяни навкруги такі лихі поробилися... Боюся, милий! (*Хлипає слізю*).

Панич (*обнімає її й садовить на коліна, заплакав*). Ясочко моя боязлива!.. Перелякалось моє путькало закохане. (*Цілує і гладить по личку м'яко*). А ти не бійся, Ундонцю,— зі мною ніхто тебе не скривдить, не зобидить. (*Елегійно*). Повезу до Варшави мою любочку, панею зроблю... Потім на Україну поїдемо разом, хутір я тобі заведу з садочком вишневим...

Ундоня (*радісно*). Візьмеш?.. Поїдемо?.. Скоро...

Панич. Авжеж. Ти тільки не бійся, кохана, і чисть чоботи гарно!

Ундоня (*мліє й дивиться в очі закохано*). Милий! Коханенький! Любиш? (*Співає розмріяно*).

...сухарі з водою,
Коби, серденько, з тобою
На Україну далеку.

ЗАВІСА

ДІЯ ДРУГА

Апартаменти Ундоні. Весна. Сімейна нарада.

Тітка Мілена³ (*прибирає Ундоню жовто-синіми та білими й червоними стьожками*). Бачиш, як гарно? О! Він любить таке, Ундонечко, правда?

Ундоня (*захоплено*). Який він гарний, тіточко! Який милий! Який солодкий, пан мій коштовний!

Вуйко Уесерпюк⁴. Чекай, Ундонечко моя, а він же, напевно, обіцяє тобі, що жениться?

Вуйко Уесдепівський⁵. О, о — це важне, Ундоню. Знай, що наша рідня звичайного, міщансько-півського роду, а він — пан, шляхтич. Хто його зна! З панями, небого, дипломатично треба, освідомлено, так би сказати... І вуйко Уесерпюк добре каже, що ти мушиш знати, чи він, пане товаришу...

Ундоня (*перебиває*). Але ж так, напевно одружаться... Панею, каже, зроблю, хутір, каже, влаштую тобі на Україні з садком вишневим...

Тітка Мілена (*цілує її*). Ундонюсенко наша кохана! Надієчка ти наша!

Вуйко Уксак⁶. Панове, треба нам про серйозне придане подумати, ну й про весілля та шлюб не менше. Я хоч і ширий греко-католик, але міркую, що то, пане-дзєю, невелика біда, коли Ундоня братиме шлюб у ко-стьолі...

Вуйко Уєсерпюк (*перехоплює*). Я, як соціаліст-радикал, ніби до релігії та віри індиферентний, як знаєте, панове... Робіть, як уважаєте.

Вуйко Уєдепівський. А я хоч і соціаліст, пане добродію, але міркую, що релігія таки подекуди потрібна нації, зокрема простому народові. Наприклад, візьмим, пане товаришу...

Вуйко Назарос⁷ (*перебиває*). Стривайте! А друге, панове,— мусимо бути гідними свого майбутнього зятя. Важне те, щоб ніяким тут соціалізмом не смердіти коло нього, ну й догоджати всіляко. Ви розумієте, панове? Адже коли він одружиться з Ундонею — то й ми користатимем з хутора!

Вуйко Уєсерпюк. Очевидно. Ну й, гадаю, що належало б йому час від часу візити складати сімейні. Знаєте... Може, забажає щось од нас, може, щодо весілля порозумітись, може, це, те — всіляко треба догоджати такій партії.

Всі. Ясно. Звичайно. А тепер на radoщах, панове! За щастя Ундоні та її нареченого!

Всі п'ють, співають, пританцьовують. Уєдепівський танцює з Ундонею, Уксак з Міленою, а Уєсерпюк та Назарос голака ріжуть захекано.

ЗАВІСА

ДІЯ ТРЕТЯ

Шпиль Високого замка. Осінь 1934 р.
Ундоня сидить самотна на лавці.

Ундоня (*сумно*). Нема, немає його... Ох, ох, ох, горенько мое сердешне! Де ти, соколику мій, де ти,

миленький? Я так мучуся, так тужу на самоті... А ти покинув свою ясочку, Ундонечку свою закохану! (*Зітхає й цілує чобіт свого коханця в руках*). А я ось так почистила тобі, миленький, так виглянцювала серденьком і сльозами... Так жду, так чекаю на твої любовщі цілі місяці... Аж сниться мені щоночі, що я вже з тобою на хуторі... (*Злякано*). А може, ти вже й забув свою Ундонечку?.. (*Цілує блискучі чоботи*). Е, ні, ти не покинеш мене, ти не забудеш своєї Ундонечки, мій срібний!.. Я ж так вірю тобі, так люблю, так кохаю! (*Співає сумно*).

Кожна пташина без товариша
Не проживає в лісі —
А ти поїхав, мене занехав,
Як ластівоньку в стрісі.

ЗАВІСА

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Зима. Великопанський палац у Варшаві. Передпокій до салону. Із-за дверей несеться гомін, вівати. Панич у японській краватці переглядає мовчки німецький альбом. Помітно нетерпеливиться. Ундоня стоїть розбито біля дверей — вся бліда й заплакана.

Ундоня (*з відчаєм*). Миленький, сонечко мое, не покидай! Вірною наймичкою тобі стану, до смерті чоботи чиститиму тобі без словечка... Не проганяй!

Панич мовчить набурмосено.

Ундоня. Коханий! Візьми мене, не кидай на тяжку наругу людям!.. Пообіцяй, заспокой мое серце скривавлене, що хоч за дівку свою візьмеш колись мене на хутір мій вимріяний!.. (*Благально складає руки*). Я ж так люблю тебе шалено, я ж така вірна тобі!..

Панич (*перебиває рукою*). Ну, то й гаразд, — за вірність дістанеш своє, тільки не нудь, не скигли тут сучкою! Фе! Почистила, зробила своє, то й іди! (*Набік*). Ото дурепал!.. Ундоні задрипаної не бачив — возися з нею!

Ундоня (*блідне*). Ох-х! Не кохаєш уже своєї вірної Ундонечки?

Панич (*зіритовано*). Не нудь, до біса! (*Бере її легенько за плечі й випихає крізь двері на коридор*). Іди к чорту!.. З тобою пожартуй, а ти... (*Крізь зуби*). Хамло!

Ундоня *(падає непритомна)*. А-ах!

Вуйко Уесерпюк *(підхоплює її)*. Ундонюсенько моя рідна! Зобидив? *(Приводить до притомності її амоніаком і розважає)*. А ти, любочко, не плач, він іще зміниться, дасть господь, він іще повернеться до тебе... Може, він, серце, погано виспався сьогодні, а може, інша якась зачарувала його хвилево... Але він прийде ще до нашої хати.

За дверима в салоні гогоче розкотистий, дружний шляхетський регіт.

ЗАВІСА

ДІЯ П'ЯТА

Обстановка, як у другій дії. Вуйки посоловіло сидять за столом як ті барани в яті. Ундоня з розпушеними косами співає жалібно.

Ой зрада, зрада,— чорні очі, зрада,
Чому ж, мій миленький, не все шира правда,
Не все-е-е... шира правда?

Вуйко Уесерпюк *(дивиться на неї журливо)*
Отже ж, надув!

Вуйко Уесдепівський *(зітхає)*. На-адув, пане товаришу!

Вуйко Уксак і Назарос *(сумовито)*. І хто б то сподівався, пане добродію, що надує отак?.. Ха-ха!

Хвилинка тяжкої мовчанки. Вуйко Уесерпюк спирається журно ліктем на стіл і затягує хрипло:

Лучче б було, лучче б було не ходити,
Лучче б було, лучче б було не любити,

Всі *(підхоплюють)*.

Лучче б було, лучче б було та й не знати,
Чим тепер, чим тепер покидати.

Плачуть.

Ундоня *(зривається враз дзигною і кричить істерично)*. Ні, він не покинув ще, він і дальше любитиме — чо-го рюмсаєте?! Ідьте зараз до нього всі, обіцяйте якнайбільше придане — вірність та відданість свою прирікайте! *(Вертиться гордовито)*. А я ось яка вдалася — не

полюбить знов, гадаєте? Го-го, тітка Мілена до ворожки поїде, японським зіллям вчарую його, градом гарячих поцілунків серденько його розтоплю!..

В у й к о У е с е р п ю к (*втирає радісно сльози*). А й справді, Ундонечко!.. А й справді потішила ти нас, старих, у спільному горі!

В у й к о У к с а к (*цілує Ундоню в чоло і в рочисто*). Може, господь змилується над тобою й над нами... Ми, Ундонечко, поїдемо до Варшави і до Берліна,— і на край світу підемо за твоїм і нашим щастячком!

В у й к о У е с д е п і в с ь к и й (*весело*). Щасти нам боже, панове! Хай живе наша славна Ундоня, а з нею і мрії наші широкі!

В с і. Хай живе... Нех жие!.. Гайль!.. Банзай!!

Цілюються всуміш. На дахах будинків регочуться горобці малопольські.

ЗАВІСА

БЕЗ ЦУКРУ

Військовий кореспондент газети «Берлінер цейтунг» Фольгардт виїжджав на Східний фронт. На фронт він їздив охоче й не раз, це було навіть цікаво й вигідно. Сідав чоловік в автомашину, передавав думкою вдячний привіт усяким гахам, ридз-сміглим, петенам, лаваям і цветковичам і «непереможно» їхав у Прагу, Варшаву, Париж, Белград і т. д. По дорогах фашистські льотчики хоробро бомбардували беззахисних жінок і дітей, а добірні відділи СА і СС завзято палили і грабували беззбройні міста і села.

Було безпечно, непереможно і небезкорисно. З кожної поїздки Фольгардт завжди привозив своїй дружині іноземні воєнні трофеї: дорогі шовки, золоті годинники і цяцьки, бельгійські туфлі, польський шоколад, французькі сардинки, голландський сир — усе, чим, мовляв, була чужа хата багата. Не будеш же все життя сохнути на німецьких ерзацах!

Цей раз чутлива дружина проводила Фольгардта аж на вокзал. Саме тоді над Берліном з'явилися радянські бомбардувальники, люди тривожно ховалися в бомбосховища, а Фольгардт таємниче тиснув дружину за лікоть.

— Коли хтось згадає, Ельзо, про радянські літаки, ти йому ні пари з уст. Геббельс наказав не признавати... Радянська авіація «знищена»...

— А що ти мені, Гансику, привезеш з Москви і Києва? — мрійливо запитувала Ельза. — Знаєш, останні белградські запаси ми вже поїли, і треба б...

— Го-го-го! — сміявся впевнено Фольгардт. — А полковник фон-Грабхен — наш знайомий чи ні?.. Будь певна, що він дасть машину, і я привезу тобі з Києва і борошна, і цукру, й сала... А з Москви я привезу тобі таке хутерце, що самій фрау Герінг очі вилізуть з заздрості. Я вже не вперше їду на фронт.

— Гайль Гітлер,— прощалась його радісна дружина.

— З Москви я пошлю тобі телеграму,— відповідав Фольгардт.

Минуло десять днів і ще більше. Фрау Фольгардт приготувала вже навіть скриньки на борошно, сало і цукор, а від чоловіка — ні вістки. Почала вона вже стривожено бігати на вокзал зустрічати, а тут тільки поїзди приїжджають з пораненими. Вже й холодні осінні ночі настають у Берліні, а Фольгардта з російським хутром так і немає. Замість телеграми з Москви, в Берлін прилітають радянські бомбардувальники. О, гер готт!

Нарешті приїхав Фольгардт. Сухий, зголоднілий, з пустими руками. І лихий, як собака.

— А де ж сало, де цукор, де моє хутро? — здивовано запитала дружина.

— Ет, дай мені спокій,— відповів роздратовано Фольгардт.— Я ледве голову звідти виніс, а вона...

— Та ж Геббельс говорить, що ми вже більшовицьку армію знищили.

— Ну, і вір Геббельсові, коли охота!

Більше Фольгардт не хотів тепер говорити. Він напився ерзац-кофе, закурив ерзац-цигарку і хвилину слухав здивовано по радіо німецькі ерзац-повідомлення з Східного фронту.

А другого дня фашистська газета «Берлінер цейтунг» надрукувала статтю свого військового кореспондента пана Фольгардта.

«Більшовицький солдат — це найбільш впертий противник, з яким довелося зустрітися досвідченим у багатьох походах німецьким солдатам. На протязі 8 днів наші частини провадили вперті бої з противником, який оборонявся найбільш безцеремонним і часто лукавим способом і не хотів ні на крок відступати назад. День і ніч наші солдати знаходилися під запеклим артилерійським і кулеметним обстрілом...»

ЩУРИ В БОЦЦІ

Щури в звірячому світі такі ж мерзенні, нікчемні і зажерливі, як німецькі фашисти серед людей. Вони все поїдають, плюндрують і ладні цілий світ заразити своїм плюгавством. І так само, як німецькі фашисти бояться червоноармійського оточення, щури бояться порожньої бочки.

Хто бачив щурів, які потрапляли у порожню бочку, той хоч-не-хоч порівняє це несамовите видовище з теперішніми «містеріями» в генералітеті гітлерівської Німеччини.

Що роблять щури у бочці? Насамперед, силкуються втекти у нори, але вибратися з бочки ніяк. І ось у диковинному страху голодні щури починають їсти брата брата. Згодом у бочці залишаються тільки один-два найміцніші, але вже безумні від жаху щури.

Огідно і смішно дивитись на такого скаженого щура. Він достеменно скидається на Адольфа Гітлера після поразки на радянсько-німецькому фронті. Скажений щур, як і Гітлер, дико кидається, бісється, ладен з'їсти кого завгодно біля себе, аби знайти нору, вихід.

Всьому світові відомо, що німецькі фашисти опинилися в СРСР, мов щури у бочці. Правда, вони тут дещо поживилися награбованим, але вийти живими з пастки їм нікуди. Всюди вже німецьких фашистів б'ють. На фронті їх б'ють червоноармійці, в тилах — партизани і

населення. Згорблені з страху гітлерівські шури бачать уже свою неминучу загибель.

І ось гітлерівські людожери починають уже їсти один одного. Несамовитий Гітлер кинувся у скаженому божевіллі на головнокомандуючого Браухіча, перегриз горло фельдмаршалові фон-Рейхенау. Герінг щирить уже смертельні зуби на Гітлера, Гітлер на Герінга, а нікчемний Геббельс жахається одного і другого. Правда, він ще пищить зі страху на весь світ, що в гітлерівській бочці «воєнні справи хороші», але всі бачать, що перелякани німецькі шури вже смертельно ганяються один за одним.

Даремно німецька пропаганда намагається переконати всіх, що гітлерівська армія на німецько-радянському фронті не відступає, а тільки займає, мовляв, «вигідні зимові позиції» (це в засніженому полі!). Зміщення фон-Браухіча, таємнича «апоплексія» такої здоровенної і заслуженої фашистської горили, як фельдмаршал Рейхенау, таємниче зникнення Ліста, усунення, а то і знищення ряду генералів з гітлерівського командування виразно говорить про те, що у фашистській бочці паніка. Шури загризлися...

Понад два роки гітлерівські шури — браухічі і рейхенау, клейсти і гудеріани — плюндрували Європу і затруювали повітря фашистським смородом. Понад два роки вони гасали по багатьох країнах з кривавими автоматами і бездонними мішками для грабежу. І ось на сьомому місяці війни з СРСР Гітлер і Геббельс, Браухіч і Рейхенау опинились у такому безвихідному становищі, як оті шури в бочці. Виходу з нашої території з живою шкірою для них немає. Фашистські шури шаленіють у страху, скаженіють, перегризають горлянки один одному. Але хіба ж це врятує кривавих бандитів і гітлерівську Німеччину від неминучого краху? Скажених гітлерівських шурів нещадно б'є і остаточно знищить рука нашого червоноармійця, нашого безстрашного народного месника — партизана.

Апоплексія гітлерівського фашизму вже недалеко і неминуча.

НОВИЙ ПОРЯДОК

Вдерлись в село гітлерівці. Пішли у ліси голова колгоспу, товариші з правління, з сільради, в партизанах опинилися хлопці й дівчата.

Замовкло все, тільки фашистський танк собакою загарчав на майдані. Старі діди й бабусі наглухо зачинилися в хатах і в пітьмі почали обмотуватись різним лахміттям. Ніби хто його знає, чи завтра не пектимуть різками... Сидять так люди тривожно в куренях, аж вранці гітлерівський вояка заgrimів гвинтівкою в двері.

— Ей, рус, ферфлюхтер швайнерай! Ауф! Єсть новий бефель від німецький командувань. Кожний хльоп нехай шнель іде в сільраду. А хто не піде, той куля в лоп зіхер получит.

Хто хоче носити гітлерівську кулю в лобі? Збираються діди й бабусі і штирпають у сільраду. А тут уже за столом гарчить собакою набряклий фельдфебель. Біля нього в'юном корчиться улесливий петлюрівський запроданець.

— Баби, геть! — гаркнув на жінок гестапівець. — У нас тільки мушцін має право брати участь у виборах.

Бабусі шарахнулися від сільради, мов кури, а петлюрівський панок розпочав до дідуганів промову:

— Славні брати українці, — запищав він, мов та миша, — гайль Гітлер! Оце нас пани добродії — фашисти — визволили, і в нас уже буде не більшовицький прапор, тільки жовто-блакитна фана. Аякже! Колгосп ми

скасуємо універсалом. На колгоспній землі знов матимете порядного хазяїна — поміщика, як це за старих часів було на Україні...

Фельдфебель штовхнув петлюрівця, щоб говорив до речі, і він замурликав тоненько:

— Хай живе наш ясновельможний канцлер Адольф Гітлер! А тепер слухайте, що я казатиму вам... Наші визволителі потребують, пане добродію, хліба, м'яса і сала, отже, треба нам, люди, новий порядок у селі запровадити...

— Добре він каже,— піддав скоро фельдфебель.— Ганц гут. Треба, люди, нова порядок. Ви об'язан обрати для села порядний старост. Розумієте? Скажіть, хто у вас пув каран пільшовиками?

— Еге, говоріть, люди, хто з села сидів у тюрмі за Радянської влади,— поправив петлюрівець.— З таких ото нам треба старосту обрати.

Діди клопітливо мовчали і з тугою дивилися на двері, як би скоріш втекти звідсіль.

— Нема в нас таких, панове...— озвався хтось через хвилину.— Село наше трудяще, і, як той казав, навіщо здалися нам тюрма і злодій? В нас люди чесні...

— Як?— визвірівся фельдфебель.— У вас тільки більшовики в кожній хаті?..

— Чекайте,— врятував справу дід Овсій.— Оце вчора приблукався сюди душолюб Хапун, що й свою матір зарізав. Він усе життя просидів у холодних. Так, може, оце й назначити Хапуна, га?

— Дуже фajn, що він приблукався,— зрадів фельдфебель.— Гітлер, значить, звільнив народ від більшовицька тюрма. А як Хапун страждав від комуністична власть, то йому слід бути у селі старост. Ура!

— Та нехай вам буде й злодюга, нам що?— зашепелявили дідугани.— Жити з вами вічно ми, як той казав, не збираємося, отже...

— Проголосували, значить, одностайно,— сказав петлюрівець.— Хай живе Гітлер! А тепер ідіть, люди, додому, і щоб до завтра було зібрано в селі для гітлерівської армії п'ятсот центнерів хліба, сто корів і свиней, двісті пудів яблук і груш, п'ятдесят пудів масла, триста пудів меду, по дві курки з двора та по два десятки яець від кожної курки...

— А хто не виконає наказ, того ми піф-паф...— показав на гестапівців фельдфебель.— Ну, абтретен!

Після таких «виборів» хто міг утікав у ліс до партизанів. А два колишні куркулі взялися знайти для гітлерівців «порядного старосту». Вони шукали Хапуна день і ніч, тільки на світанку знайшли злодія в рівчаку п'яного.

— Вставай, сучий сину, будеш старостою в селі! — силоміць потягли його до сільради.

П'яний Хапун думав, що його беруть у тюрму, і по дорозі втік. За це лютий гестапівець наказав повісити обох куркулів. Третю шибеницю він звелів зробити для петлюрівця, коли той не знайде для села нового старосту.

Але вночі і фельдфебеля, і петлюрівця повісили на вербі партизани.

ГІТЛЕРІВСЬКІ ФОКСТРОТИ

Ще в листопаді німецьке радіо аж захлиналися від самохвальби, що, мовляв, непереможні гітлерівські армії вже завтра-післязавтра маршируватимуть вулицями Москви і Ленінграда. Гітлер навіть верещав на весь світ, що Москва вже видна фашистам у бінокль та що з захопленням більшовицької столиці він вважатиме війну закінченою на Східному фронті.

Кілька тижнів зголоднілі полчища фашистів пхалися вперед, мов барани в ятку. Москва ж ввижалася завошивленим горлорізам теплою зимівлею, хлібом і одежею, «мирною» грабіжжю мільйонів трудящих.

Однак з усіх розрахунків гітлерівського командування вийшов великий «пшик». Не встиг іще Гітлер налюбуватися мрією про переможне закінчення війни на Сході, як Червона Армія розгромила фашистські орди під Ростовом, під Москвою, під Ленінградом. Замість грабіжницького парадування по столиці СРСР, гітлерівські злодюги безславно стали втікати по полях, мов ті зайці.

Побачивши, що каша на Східному фронті не з медом, Гітлер з Геббельсом стали присолоджувати втечу своїх фашистів «легкою музикою» з усіх радіостанцій. Під такти берлінських танго й фокстротів потріпані рештки фашистів фон-Клейста, Шмідта й Гудеріана ще й досі вибивають по снігу босими п'ятами в напрямку з Ростова «нах Маріуполь», з-під Москви й Ленінграда

«нах чортову маму», залишаючи по дорогах тисячі танків, машин і гармат. Танцювальною музикою намагаються фашистські верховоди заглушити наступальний гуркіт радянських танків і артилерії, танками і фокстротами створити в затривожених масах німецького народу музичний «оптимізм».

Але правди в мішку не сховаєш. Вісті про поразку «непереможних» фашистів під Москвою розлізлися, мов таргани, по всій Німеччині, по окупованих країнах Європи. Над Берліном виразно зарисувалося марево гітлерівського краху. Щоб якимось врятувати дрантиву репутацію горопашного фюрера, брехун Геббельс узявся гомінко торохтіти про нову японо-американську війну та про успіхи японців на Тихому океані. Але це так допомагало, як бабі кадило перед смертю. Приховати німецький відступ на Східному фронті вже не можна було ніяк.

І ось Гітлер видумав новий фокстрот. Народна приказка говорить, що коли циган сала вкрасти не годен, то каже, що не голоден. До таких «хитрощів» вдався і Гітлер. Він сказав, що Москви цього року брати й не думав, а фашистські армії на Східному фронті відступають, мовляв, з «вищих стратегічних міркувань».

— Німецька армія в Росії вирівнює лінію фронту і відступає на вигідні зимові квартири, — заявляє тепер фашистське радіо.

Не то що люди, навіть коні сміються з таких «зимових квартир». Згідно з «вищими стратегічними міркуваннями» німецького командування, ці «квартири» не в Москві, не в Ленінграді і не в Ростові, а на хуртовинних полях під безперестанним свистом радянських бомб і артилерійських снарядів. В таких «зимових квартирах» грілася й велика армія Наполеона, втікаючи з-під Москви на Смоленськ і даліше.

У гітлерівському рейху настала паніка. Б'ють фашистів у Росії, б'ють фашистів у Лівії, битимуть їх і на Тихому океані, і на кожному клаптику земної кулі. Під звуки берлінських радіофокстротів Гітлер усунув свого підручного бандита фон-Браухіча, який командував Східним фронтом, і заскиглив, що «війна несподівано стала позиційною». Він уже не нахваляється взяти Москву, тільки просить напівголих, завошивлених розбійників бо-дай триматися на завойованій території.

Але війна не стала позиційною. Бита собака палки боїться — потріпані гітлерівські армії відступають до всьому фронту. Фашистські розбійники відступають не в спокійний тил — тільки з-під ринви на дощ. Не батьки і не матері зустрічатимуть у тилу гітлерівських грабіжників — всюди зустрінуть їх народні месники — партизани. Не жінки й наречені кинуться виснаженим бандитам на шиї — тільки голодні вовки в засніжених лісах Росії, України, Білорусії, Литви, Латвії, Польщі і т. д.

Під скочні звуки гітлерівських фокстротів фашистські полчища танцюють на морозних полях СРСР свій останній танець смерті.

1941

НЕВЕСЕЛІ ПЕРСПЕКТИВИ

На радянсько-німецькому фронті шолудиві фашистські вояки не раз чухрають п'ятами і раз у раз чухаються. А в гітлерівському «фатерланді» нишпорять спеціальні націонал-соціалістські «комісії по прочісуванню фабрик і заводів» і прочісують і так уже ріденьку робочу силу. Треба, бачите, нового гарматного м'яса на війну, яку Гітлер обіцяв «блискавично» закінчити ще восени 1941 року. Ще інші гітлерівські військові місії човгають по «союзних» країнах і страхом, погрозами і шантажем також «прочісують» нещасних. Давай, мовляв, і давай, а то справи такі, що хоч гвалт кричи...

Гірка воно робота чухатись і прочісувати. Мимоволі виявляється, що гітлерівській армії вже невістачає резервів, а на підприємствах — робочої сили. Ерзацами живих людей не заступиш. Скільки б не применщував Гітлер воєнних втрат на Східному фронті, а правда стала відома всьому світові. Потріпаній фашистській армії невістачає гарматного м'яса.

Та й не тільки у нестачі живої людської сили воєнна халепа для гітлерівської зграї. Виявляється, що для воєнних заводів невістачає міді, цинку, нікелю, свинцю, олова, латуні і мельхіору. В самій Німеччині стратегічних металів як кіт наплакав, а ерзацами не зарадиш біди. І ось берлінський горе-Наполеон Гітлер наказав своїм грабіжникам будь-що добувати метал в окупованих країнах. Нишпорять тепер «непереможні» мародери

по Голландії, Норвегії, Бельгії, Литві та Естонії і в триденний строк, під загрозою розстрілу, реквізують у населення все, що хоч трошки пахне металом: каструлі, самовари, попільниці, клямки і навіть нічні горщики...

Погані, бачте, перспективи в очманілого Адольфа, коли його воєнна стратегія залежить від самоварів і нічних горщиків. Нерадісне майбутнє третього рейху піджариться оце на пограбованих каструлях. А бувало, що «непереможний» Гітлер чванився на весь світ, що «чого тільки, мовляв, у нас, фашистів, немає для перемоги над СРСР!» І виходить, що таки й справді в Німеччині вже багато дечого немає для довготривалої війни.

Кажуть, що якби свиня мала роги, вона все і всіх колола б. Але так само, як свині не пощастило з рогами, Гітлеру не повезло з «бліцкригом». Замість блискавичного закінчення війни вийшло безнадійне чухання на фронті і прочісування в тилу, а замість переможних фанфар — грабіж попільниць і кастрюль.

Але воно як іде вже кому згори, то ворота отвори. Так і з Гітлером. Коли ми візьмемо до уваги необмежені людські й матеріальні ресурси СРСР, Англії й США, то й справді, німецьким фашистам доведеться тільки «прочісувати» ногами свою останню стежку до загибелі. Каструлі, попільниці і нічні горщики не виграють війну Гітлерові.

МІЖ ПРИЯТЕЛЯМИ

Довгі місяці в Римі панував сум. Італійську фашистську армію били скрізь, мов кулявого собаку. Нещадно били італійських фашистів в Албанії і Греції, набили й начисто розгромили в Абіссинії, перішили і зовсім прогнали їх з Лівії. З «імперії Італіано» залишилися Муссоліні гіркі спогади.

«Щоб ти сказився з такою війною!» думав нишком Беніто.

А берлінський друг, що втягнув Муссоліні у воєнну халепу, глумився з нього у вічі:

— Ох і вояка ж ти, мовляв, конопляний! І як тобі не сором? Таж не будь мене — і кури б вас заклували.

Муссоліні міг тільки сопіти сердито у відповідь. Гітлеру ж бо і справді спочатку везло, як по маслу. В'їхавши на «бліцкрігу» в Париж і Афіни, він влітку 1941 року нахвалявся за два з половиною місяці в'їхати у Москву.

— У вересні я прийматиму парад моїх військ на Красній площі в Москві, — ієрихонськими трубами гримів Адольф у червні.

Був час, коли Беніто мало не втопився з горя і заздрощів. Це було на початку осені, коли Гітлер з Геббельсом розплескали на весь світ, що Червона Армія «вже не існує». Існують лише, мовляв, її окремі загончики, які фашистські війська переслідують і забирають в полон.

— Ось-ось я у Москві, — вихвалявся Гітлер.

— Сакраменто! — сопів Муссоліні з досади.— І ве-
зе ж дурням на світі! Ще, чого доброго, він і мене скоро
прожене з Рима.

Але хвалилася сорока власним хвостом. Скоро ви-
явилось, що Адольф їхав у Москву на своїй брехні. Бо
гітлерівські армії дістали раз поза вуха і скоро стали
втікати з Росії, так і не побачивши Москви. Почали
вони втікати так славно, як утікали італійці з Абіссинії.
Заздрісному Муссоліні аж полегшало на серці.

— Га-га-га-га,— лукаво реготався він тепер з Гіт-
лера.— Від кого ж ти, Адольфе, так мажеш п'яти з Ро-
сії, коли Червона Армія вже не існує?

— Російська артилерія — це тобі не італійська ман-
доліна,— чухав Гітлер спину.— Коли б тебе так опері-
шили, по тобі вже й пуху не було б.

— Ну, а в Лівії Роммель? — тягне своє Муссоліні.

— Роммель біжить за твоїми героями,— відгризаєть-
ся Гітлер.— Ти, Беніто, зуби загода не скаль. Я про-
гнав Браухіча і сам призначив себе головнокомандую-
чим, щоб дати більшовикам перцю в Росії. Ух!

Минув час, за який навіть у Римі стало ясно, що гіт-
лерівців ганебно прогнали з багатьох пунктів на Схід-
ному фронті.

— Вітаю тебе, Адольфе, з перемогою,— мовив Мус-
соліні, глумлячись з свого приятеля.— Чим же ти наго-
родиш свого головнокомандуючого за такі блискучі
успіхи в Росії?

Адольф Гітлер набрав води в рот. А Муссоліні все ж
таки легше. Б'ють не тільки його одного. Нарешті вже
б'ють і другого. Чисто як у гуцульській пісні:

Ти Микола, я Микола,
Оба ми Миколи.
Тебе били коло церкви,
Мене — коло школи.

ХАПЕНБРОТ НА УКРАЇНІ

З обер-лейтенантом фон-Хапенбротом сталася гірка й зовсім неприємна історія. В Берліні його призначили комендантом одного з тимчасово окупованих міст на Україні. Фон-Хапенброт безтурботно їхав собі у поїзді «нах Україне», а під Житомиром заманулось йому познайомитися з підкореним «русом». Він пішов у найближче село і завів бесіду з населенням.

Який характер мала ця не надто дружня розмова, нам не відомо. Відомо лише, що смирні, як здавалось, українці побили обер-лейтенанта у селі. Та ще як здорово поколошматили фашиста! Розквасили фон-Хапенброві ніс, вибили 5 зубів, перебили ребро і відсікли лопатою вухо.

— О майн Дойчланд, майн лібер дрітен рейх?!

Спіймали гестапівці десяток людей у селі і потягли за ґрати. Негайно був влаштований польовий суд над арештованими.

Обер-авдитором призначено полковника Катенедерішкура, якому партизани під Проскуровом вибили око. Він вдарив револьвером по столу і гаркнув до першого з підсудних:

— Признавайся, проклятий русіш гунд, бо все одно повісимо. Належиш до партизанів?

— Ні, не належу,— спокійно відповів літній колгоспник.

— Чого ж тоді бив офіцера?

— Бо він з лайкою став мені чоботищем на ногу. А я, пане, воював з усякою контрою у громадянську війну і не терплю, як мені окупант по ногах топчеться. Не люблю, хоч убий. Став мені він на пальці, а я його зразу — у морду. Він до мене з револьвером, а я його — кулаком у зуби. Ех, як садонув панка в рило, так...

— Повісити! — перебив його швидко полковник. — Все ясно... Ну, а ти, бабо, за віщо була Хапенброта? — звернувся він до найближчої жінки.

— А побий же його лиха година! — відповіла колгоспниця. — Та в мене ж ваші грабіжники останні три курки потягли з двору. Ну, достеменно такий хватав кури, як оцей ваш безвухий. Вгледіла я ворога на вулиці і навіть не стямилась, як почала його молотити лопатою. Потім, чуєте, приглядаюся я до злодюги, аж це не той. А бодай ти сказився!

— І бабу повісити! — завершав полковник. Він скажено лупнув баньками по гурту підсудних і зупинив погляд на старенькому дідусеві без шапки.

— Доннерветтер! — показав пальцем на діда. — І ти також бив офіцера?

— Та бив, сказать правду, еге ж, — відповів добродушно колгоспник. — Угрів кілька раз панка ціпком поза вуха.

— За віщо ж ти бив офіцера? — запитав полковник. — Може, ти оце партизан?

— Ей, де! Поспішився, виходить...

— Куди поспішився?

Дідусь зітхнув глибоко.

— А, що там казать... Сиджу я ото на призьбі, дрімаю собі, аж дивлюсь — б'ють фашиста. Ну, гадаю собі, почалось уже, слава богу, та треба ж і собі тее...

— Бреше! — перебив розлючений Хапенброт. — Він мене зовсім не тее, тільки вибив палицею п'ять зубів.

Дідусь добродушно розвів руками.

— А хіба ж я оспорюю? — сказав він. — Вибив, аяк же. Але щоб до партизанів я, пане, належав, це ні. Куди вже мені, старому, до політики!

НЕ ДЛЯ ПСА КОВБАСА

Коли німецьких фашистів били всю зиму на фронті, Гітлер заспокоював переляканий Дойчланд недалекою весною. У мене, мовляв, «весняні плани». Обморожені фрици на фронтах також всі надії покладають на весну. Однак весняні прагнення фашистської грабармії обдають фюрера осіннім холодом.

«Ми не знаємо, що нам принесе весна,— пише, наприклад, солдат Гергард Шольц своїм рідним.— Але кожний з нас сподівається, що фюрер виконає те, що обіцяв нам у своїх промовах, і змінить нас навесні, коли розпочнеться великий наступ».

Ось вам і весняна «потіха» для гітлерівських генералів! Виходить, що піп у дзвін, а чорт у клепало. Воно і Гітлер мріє про весну, і гітлерівські солдати — тільки мрії ці далеко неоднакові: Гітлер, бачте, хоче склепати «великий наступ», а солдати йти чим скоріше додому. З ким же тоді «наступати» обскубаному Гітлеру? Фашистських солдатів це не зворушує. Зимові удари Червоної Армії дечого навчили гітлерівських вояк, і ошелешений фриц уже не дурень так легковірно, як восени, пхати голову в нову, «весняну» гітлерівську халепу. Аби, мовляв, скоріш додому з душею...

Не для пса ковбаса, не для Гітлера й весна. Що з того, що вона вже стукнула в двері? Адже ж її чекають не тільки збанкрутілі гітлерівські стратеги, на весну підготувалась також ще краще громити фашистів

Червона Армія. Націстський вояка так лірично не мріяв би про «весняну зміну», якби знав, що не битимуть і не гнатимуть. Весна до того ж — це бойова подруга старих і нових тисяч хоробрих партизанів на окупованих землях України й Білорусії, Криму і Молдавії. В повітрі вже чувається весна. Наливаються животворними соками дерева і рослини, наливаються також великим всенародним гнівом до німецьких грабіжників і вбивців серця трудящих в окупованих областях. Хто може спинити весняну повідь? Хто може погасити нестримні потоки народної ненависті? І так, як безслідно тануть у весняному сонці сніги, так само кривавою гряззю спливе з землі нашої фашистська погань.

Даремно гітлерівські злодюги розклеюють по тимчасово окупованих українських містах і селах свої дурні, безграмотними холуями написані плакати: «Долой з партизанами!» В чужій хаті і тріска б'є. Іде наша, радянська весна! Шумлять ріки, потоки, пливають все нові й нові поповнення для героїчної Червоної Армії, розливається народне море партизанської боротьби у ворожому тилу. Не топтати вже Гітлеру землі радянської,— у могилу йому ступати. Не на весняному сонечку грітися фрицам — «зігріють» їх хіба червоноармійські і партизанські кулі на кожному рубежі, з-за кожного дерева й кущика.

Гітлерівські солдати скиглять: ми не знаємо, що нам принесе весна. Вони зруйнували наші міста і села, пограбували хати й комори, поганьбили жінок і матерів, замордували дітей і стариків — і тепер плаксиво хочуть додому. Але гітлерівських злодюг, грабіжників і вбивців ми безкарно додому не пустимо. Ми знаємо, що принесе весна. Вона принесе німецьким загарбникам смерть, а Червоній Армії велику перемогу.

КОАЛІЦІЯ ПАНА ГЕББЕЛЬСА

Коли згряя фашистських розбійників захоплювала владу в Німеччині, їй вдалося пустими обіцянками обманути деяку частину німецького народу. З цього Гітлер зробив висновок, що брехня — це найголовніша підстава державної політики, і в книзі «Моя боротьба» так і написав:

«Управляти масами можна тільки обманюючи їх завжди».

Злочинною брехнею є, як сама фашистська «ідеологія», так і його людожерська «культура». Так само великим обманом і брехнею в фашистській Німеччині є все, починаючи з «ерзаців» хліба, масла і одягу, а кінчаючи на міжнародних пактах і договорах. Лише для цинічної брехні створене там навіть так зване міністерство пропаганди, яке очолює забреханий дурень пан Геббельс. Але його доля незавидна. Цей жалюгідний брехун мусить брехати по традиції, офіційно, з навички і для себе самого. Такий уже в нього брехунський обов'язок.

Звичайною прикметою кожного брехуна є те, що він скоро забріхується і стає смішним. «Бреші, та міру знай», говорить народна приказка. Але в тому й біда, що пан Геббельс давно вже втратив у брехні міру.

Останнім часом нещасна голова Геббельса придумала таку пропагандистську брехню, з якої не тільки люди, але й беззубі коні можуть сміятися. «З нами,—

мовляв, — німецькими фашистами, виступила війною проти Радянського Союзу коаліція всіх європейських держав».

Німецький громадянин слухає цю триповерхову брехню і сміється в кулак. А солдат від такої «коаліції» аж чує мороз за спиною.

— Гер фрайтер Штольц, — скаже він ошелешено унтер-офіцерові. — Поясніть мені, які це європейські держави з нами в коаліції проти СРСР. Невже Англія і США?

— Ферфлюхтер швайнерай! — вилається на нього фрайтер. — Ти що ж, не знаєш, що Англія є у воєнному союзі з СРСР, а Америка допомагає їм? Ой, гляди, щоб капрал не посадив тебе на гауптвахту! З нами тепер у воєнній коаліції Муссоліні, Антонеску, Маннергейм, ну і всі європейські держави.

— Але які, пане фрайтер?

— Ферфлюхтер мауль! Які... Ну ті самі, що на карті.

Ясно, що фашистське радіо не мовчить і гомонить раз у раз про коаліцію. І хоч-не-хоч, тисячі німецьких солдатів змушені роздумувати, хто це з Гітлером і Геббельсом у воєнній коаліції проти СРСР.

— Австрія?.. Але ж австрійці ненавидять гітлерівців ще з 1937 року. Чехословаччина?.. Але ж чехи і словаки лише того й чекають, щоб при допомозі СРСР бити німецьких загарбників. Польща?.. Але ж сотні поляків гестапо розстрілює саме за боротьбу з окупантами. Франція, Бельгія, Голландія, Норвегія, Греція, Югославія?.. Ух, та це ж саме коаліція європейських держав проти Німеччини, а не з Німеччиною!

Після таких роздумувань висновок у німецьких солдатів буде один:

— Ну і дурень же оцей Геббельс. Та ж ця «коаліція» битиме нас у кожній країні.

— А хіба ми також не битимемо фашистів? — відповідь камрад камрадові. — Го-го, та ми також в цій самій коаліції!

ОГЛЯНУВСЯ КУЦИЙ

«Будь оптимістом. Голову догори!» говорив кат до засудженого, тягнучи його на шибеницю. Так само «підбадьює» тепер кривавий авантюрист Адольф Гітлер свого римського приятеля. Втягнув, бачте, честолюбного фашистського горе-цезаря Муссоліні в таку безнадійну халепу, що від неї вже горопашному «дуче» в чубі тріщить.

— І на біса ти зв'язався з тим берлінським пройди-світом! — чухаються в фашистські потилиці італійські генерали. — На біса нам здалася теперішня війна, коли ми уже й до війни ледве робили боками? Вдалося нам захопити беззбройну Абіссінію — треба ж було сидіти, як миша під мітлою, і позичати в Англії гроші на будівництво фашистської імперії в Африці.

— Обманув, сучий син! — тільки сопе в чорну пазуху Муссоліні. — Так і обманув вражий «друг», сакраменто! Обіцяв, що війна буде — бліцкріг, а тимчасом...

Фашистська Італія так виграла на війні, як беківська Польща на дружбі з гітлерівською Німеччиною, а петенівська Франція — на перемир'ї. Блокована на морях італійська «імперія» борсається поміж маревами голоду, економічного банкрутства й цілковитого політичного підкорення ненажерливим апетитам німецького імперіалізму. Справи італійського фашизму такі, що, мовляв, куди не глянь, діло дрянь. Хліба, м'яса і цукру в країні уже немає, макаронів дасть біг, а нафти, бензину, металу й різного сирівцю на безконечні воєнні потреби

хоч-не-хоч доводиться просити в такій же «багатій» гітлерівській Німеччині. До того ж, Гітлер ще замотався в зовсім безнадійну війну з СРСР і тепер з італійського союзника душу вигонить:

— Давай, Беніто, солдат, давай літаки й бомби, давай танки й артилерію на Східний фронт!

Муссоліні, звичайно, давати щось мусить, але з цього, як не велика біда, то зовсім певне позорище завжди виходить для італійського фашизму.

— Якби не я, Беніто, кури закливали б твоїх фашистів! — говорить з погордою Гітлер і загарбує в Муссоліні з-під носа підкорені балканські країни.

— Я такої не граюся,— пробує образитися Муссоліні.— Ти ж обіцяв, що Албанія, Греція і Югославія будуть моїми колоніями... Мене через тебе оце англійці з Африки викурили безславно. Май совість!

— Еге, знаю я твоїх героїв. Спустися на тебе, так завтра ж партизани виженуть звідусіль твоїх фашистів. Ні, вже краще хай мої головорізи сидять на Балканах.

Колоніальні плани італійського фашизму, заради яких Муссоліні дав себе Гітлеру підмовити на війну з Англією, СРСР і всіма народами Європи, зазнали повного краху. Гітлер і не думає ділитися добиччю із своїм римським союзником. Для Муссоліні вийшло так, як для Лиса Микити в казці Івана Франка:

Але як прийшло ділитися,
То ніколи, як годиться,
Половини вовк не брав.
Загарчить, не смій і пснуть,
Сам же, хоч би мав і тріснуть,
До крихітки все зіжрав.

Нефортунна війна жорстоко поглумилася над італійським фашизмом. Беніто Муссоліні снів фараонські сни про колоніальну імперію — і несподівано фашистська Італія сама стала гітлерівською колонією. Це вже визнають навіть самі незадоволені італійські генерали, але «оглянувся кущий, як хвоста не стало». Муссоліні тепер від берлінської «дружби» ні відв'язатися з цілою головою, ані вилізти з честю з воєнної халепи не може.

Просто хоч сядь та й плач, поки народ не прожене їх як з Берліна, так і з Рима.

ГІТЛЕР У ПЕКЛІ

Куди Гітлеру втекти з Німеччини? У всьому світі чекає фюрера тільки шибениця або суха гілляка. Отож сяде переляканий Гітлер на літак-снаряд і махне з Берліна просто у пекло.

— Гутен таг, гер,— скоцюрбиться він перед сатаною в три погібелі.— Я Гітлер — емігрант, збанкрутований фюрер розгромленої фашистської Німеччини. Прошу у вас, пане сатано, хоч маленького місця у пеклі по праву «політичного емігранта».

— Иди ти до бісової мами! — плюне йому сатана у розквашену пику.— Таких обер-злодюг я тут і бачити не хочу.

Оближеться Гітлер і потюпає мокрою куркою до бісової мами. Гляне старенька на миршавого фюрера, в синцях та гулях, і зареочеться єхидно беззубим ротом.

— Ти що оце,— скаже,— в пекло захотів, може, схватись від людської кари? Ой вороже!..— почне вона мастити Гітлера кочергою.— А чорта лисого не хочеш?..

Рад-не-рад захоче Адольф і чорта лисого. Але чорт лисий Гітлера не захоче у пеклі. Вцідить він фюреру вилами поміж очі і скаже:

— Иди ти під три чорти, щоб і духу тут твого поганого не чути!

Три чорти білуватимуть ножами Герінга й Муссоліні на чоботи. Побачать вони Гітлера й скажуть:

— Довоювався вже? Прийшов у пекло на виправку? Ні, брат, з тебе мало шкіру дерти. Марш до дідька звідсіль!

Піде фюрер до дідька.

— Прийміть, — скаже, — батечку, в пекло. Мені вже і на землі нема місця, і тут скрізь гонять.

Але старий дідько і слухаги не захоче. Схопить він Гітлера хвостом за шию і поволоче до дверей.

Відьми питають:

— Кого це ви тягнете, дядьку?

— А кого ж, Гітлера тягну, обер-злodusу німецького, — відповідь дідько. — Такого, кумоньки, душогуба і в пеклі сором тримати.

— Правда. Дайте нам погратися, — попросять відьми.

— Беріть.

Схоплять відьми Гітлера за руки і ноги, розгойдають і кинуть знову на землю.

Полетить фюрер, полетить «бліцом» і зачепиться якраз на шибениці у Берліні. Сказано ж про таких, як він, що «кому висіти, той не утоне».

ГОЛОБЛЯ

В районному кіно з написом «тільки для німців» демонструвалась картина «Непереможність». Ніде в цій околиці партизанів не виявлялося, отже, окупанти з місцевого гарнізону кожного вечора мали можливість безтурботно захоплюватись надприродною силою арійського духу і зброї.

Курохвати якраз любувались героїчними подвигами обер-ефрейтора Кретінера на екрані. Тільки з криком «гайль Гітлер» Кретінер сам на фронті збив з автомата 65 радянських літаків, підбив з гармати 348 танків і взяв у полон дивізію червоноармійців разом з штабом, генералами та всім військовим майном.

І саме тоді, як нагороджений уже залізним хрестом обер-ефрейтор, ідучи у відпустку в Берлін, розгромлював по дорозі загін українських партизанів, у кіно раптом зчинилась паніка. Хтось у темряві став нещадно молотити фашистів по головах. Перелякані гітлерівці кинулись утікати й біля виходу створили таку смертельну давку, що й партизани могли б позаздрити її наслідкам. Коли ошелешені кіномеханіки згодом включили світло, то зал являв справжнє побоїще. Одні гітлерівці лежали побиті з проломленими черепами, другі — задушені або розтоптані натовпом, треті стогнали смертельно з поламаними хребтами і ребрами.

Містечком побігли вісті, що гітлерівців б'ють партизани. Мізерні рештки німецького гарнізону розбіглися,

мов наполохані зайці, комендант з поспіху забув навіть шапку, а запроданець бургомістр пропав десь, мов у воду впав.

На другий день прибув у район броньований загін гестапівців. Шукаючи партизанів, есесівці знайшли в очеретах тільки перелякані недобитки німецького гарнізону, а з димаря міської управи було витягнуто напівживого бургомістра. Єдиним свідком ганебного погрому окупантів під час демонстрації арійської «непереможності» був тільки довгий закований дрючок, що його було знайдено біля дверей у кінозалі.

— Вас іст дас воно? — спитав бургомістра обер-гестапівець Ідіотхен.

— Голобля, пане,— відповів бургомістр, весь чорний од сажі.

— Що, що... У льоб б'є? — визвірився гестапівець.— Хлоп б'є?

— Та б'є, пане, і в лоб, еге ж,— знітився переляканий бургомістр.— Але звуть його у нас на Україні голоблею. Голобля воно, пане.

— Гут. Ну, а чий це, ферфлюхтер мауль, у льоб б'є? — в упор запитав він бургомістра.

— Не знаю, ваше гітлерівське благородіє,— аж спітнів від страху бургомістр.— Що не знаю, то, побий мене тричі лиха година,— таки не знаю... Я, пане, зразу ж поліз, як той казав, у димар...

— А я думаль, що поб'ють тебе і без лихої години,— сказав Ідіотхен. Він гаркнув на гестапівців — і ці повели бургомістра сікти різками. Інші курохвати одержали наказ будь-що знайти власника голоблі. Внаслідок цих розшуків під вечір у двір німецької комендатури було зігнано сотню селян із розквашеними носами.

— Чий це у льоб б'є? — показав німець голоблю арештованим.

— Моя, пане, голобля,— озвався з натовпу дід Мусій Гнипідкова. Старий був такий здоровенний, що Ідіотхену аж мурашки забігали по спині. З остраху німець не наважився вдарити діда.

— Доннерветтер! — закляв він тільки з ненавистю.

Гестапівці вирішили, що дід саме є командиром загону партизанів, які нарobili ото німцям у кіно лиха і тепер десь ховаються їм на горе. В цьому напрямі Ідіот-

хен і повів допит. Але Мусій признався до всього, як на сповіді.

— Які там у біса партизани,— заперечив він німцям.— Сам один справився...

І почав оповідати:

— Прийшов під вечір до мене старий приятель Лука Крутирiг і приніс пляшку під полою. «Ну,— каже мені,— Мусію, вип'ємо хіба з досади. Корову вже у мене фашисти забрали, невістку загнали в Німеччину, курей розікрали, а останнього півня я оце виміняв у п'яного гiтлерівця на горілку. Так що дай боже...»

Випили ми по одній, хильнули по другій, поцілувались за третьою.

«А пам'ятаєш,— каже він мені,— Мусію, як колись напідпитку ти голоблею ярмарок розігнав у містечку?»

«Як же не тямити,— кажу я.— Пам'ятаю».

«Пам'ятаєш, як у вісімнадцятому році ти люшнею з воза перебив німецьких карателів у Вербівці?»

«І це,— кажу,— пам'ятаю, друже мій, як сьогодні...»

Випили ми ще по одній.

«Ну, а тепер,— зітхає Лука,— ти вже, Мусію, такого не втнеш. Минулося, ого. Скоро тобі,— каже,— фашист і на голову сяде паскудити...»

«Брешеш,— кажу я,— Луко, ще не минулося, в руки мені у злості не попадайся... Ану, став пляшку, чи не зроблю ось на цілий район тарараму...»

«Йй же богу,— каже,— поставлю».

«Значить, іди зараз шукай горілку...»

Залишив я приятеля клопотатися закладом, а сам узяв з воза голоблею і вийшов на місто. Скрізь було пусто, навіть біля комендатури ні одного німця — вони, бачте, в кіно копошаться. Еге. Стукнув я злегесенька у перенісся їх вартового, а сам збоку від апаратної пробрався в зал. Став я і дивлюся на брехню зі злістю. Якась паршива, пробачте, воша збиває собі наші літаки, мов груші, лущить сотні радянських танків, наче вони з паперу, а наші війська буцім тільки і чекають, щоб той їх у полон брав голіруч. Ну, де ж таке було, люди добрі? Плюнув я з образи в руки і давай голоблею молотити у темряві... Стук сюди, стук туди навгадь, а коли всі «непереможні» стали з криком тікати, мов вівці, я мерщій зайняв для вигоди позицію біля виходу. Ось і всі

вам, панове німці, партизани,— закінчив дід Мусій свої признання.

— Брешеш! — гаркнув Ідіотхен скажено.— Ти, рузькі чорт, командир, а всіх партизанів заховав десь і не хочеш признатися... Від такого у льоб б'є німецький зольдат не повтікав би,— уперто зловився гітлерівець.

— Не втікав би? Ану, переконаємось...— схопив дід Мусій голоблю у німців з-перед носа.

Затріщали у гестапівців черепи, затріщали також німецькі автомати у страшній метушні. Але в цьому замішанні старий Гніпідкова десь зник. Кажуть, дід Мусій ще довго після того бив окупантів. Тільки вже не голоблю, а трофейним автоматом і гранатами.

ДУРЕНЬ ПІД ЛОТОКАМИ

Півня на заріз несуть, а він співає: кукуріку! Таке нині і з Геббельсом. В той час, як під ударами Червоної Армії фашистські орди тікають з СРСР щораз далі на Захід, як збанкрутованого фюрера тіпає блідий страх кандидата у шибеничну петлю,— рейхсміністр Геббельс потішає переляканих німців у газеті «Дас рейх»: «Гітлер стоїть перед нами, мов скеля...»

Сказано навіть до речі. Ще б не скам'яніти Гітлеру від страху перед невблаганною катастрофою! Таж сьогодні вже навіть найдурніший гітлерівський оптиміст у Німеччині стає каменем від безконечних поразок німецько-фашистської армії на фронтах. Правда, був час, коли Гітлер не мовчав перед німцями «мов скеля», він був охочий до самохвальби, як та баба Палажка. Але минулося. Гітлерюга мовчить, бо й говорити банкруту нічого. Відслівана пісенька про перемогу й німецьке панування над світом. І нащо вже мастак до брехні Геббельс, а й той міг тільки дурну скелю для фюрера видумати. Вже поганенька ця скеля, коли навкруги бушує нещадно океан гніву народів.

Дурень і в Києві розуму не набереється,— кажуть на Україні. Хіба не хвалились дурні розенберги і кохи, що вони вже вічні пани українських степів, що німці не втечуть уже ніколи з Харкова й Києва? А де вони зараз?.. Биті грабіжники втікають з Києва «нах Житомир», з

Житомира їм нерівна доріженька в Ровно, з Ровна на Львів і Дубляни, а звідси просто в собачі ями.

Можна вже уявити собі близький день розподілу воєнних «трофеїв» поміж фашистськими союзниками. Розподілятиме, звичайно, Гітлер.

— Ахтунг, панове! — скаже він до своїх різношерстих псубратів по розбою й банкрутству.— Приступаємо до справедливого розподілу всіх завоювань нашої війни. Ставайте в чергу, чим фашистська хата багата, тим і рада. Тобі ось, Антонеску,— синяк, тобі, Каллаї,— гуля, а тобі, Маннергейм, і гуля, і дуля...

— Бійтеся бога! — скажуть ті ображено.— Оце і всі наші трофеї?.. Таж від цих синяків і гуля, що дістали ми з вашої ініціативи від Червоної Армії, нам уже й сидіти не можна!

— Пхе, та нам і не доведеться сидіти,— потішить союзників Гітлер.— Всі ми вже будемо висіти, не сидіти.— Закриє він останню конференцію фашистських банкрутів, а Геббельс напише мерщій у «Дас рейх» останню статтю про те, як прекрасно, мовляв, еластично гойдатись фашистам у шибеничній петлі...

КІНЕЦЬ ДИКТАТОРА

З поламаної осі Рим — Берлін, що вже невблаганно котиться в прірву воєнної катастрофи, розлітаються фашистські заклепки. Як повідомляє агентство Рейтер, вчора подав у відставку збанкрутований творець і ватажок фашистської партії, диктатор Італії Беніто Муссоліні. Італійський король призначив новим прем'єром і головнокомандуючим італійською армією маршала Бадоліо. Відставка Муссоліні свідчить про політичне банкрутство фашистської партії в Італії, про ганебний крах воєнної авантюри італійського фашизму. Раптове усунення фашистського диктатора з поста прем'єра і головнокомандуючого виразно говорить також про те, що Італія стоїть віч-на-віч з воєнною катастрофою.

Понад 20 років чинив кривавий дуче фашистські злочинства над італійським народом. Це він, Муссоліні, довів колись сильну і незалежну Італію до теперішньої слабості і васального становища в гітлерівській тюрмі, названій «ноюю Європою». Це він, Муссоліні, кинув італійський народ у криваву війну заради авантюрних інтересів божевільного фюрера і зв'язав долю Італії з незавидною долею злочинної гітлерівської Німеччини, місяці якої уже полічені. Це він, бездарний фашистський диктатор, кинув італійський народ у неймовірні злигодні і страждання, а італійську армію — в ганьбу безконечних розгромів і поразок. Злочинна політика Муссоліні привела до того, що над фашистською Італією нависла

сьогодні могутня і справедлива рука розплати волелюбних народів антигітлерівської коаліції. Военні успіхи англо-американських військ на Сіцилії посіяли страшну паніку серед італійських фашистів, і в цій паніці Муссоліні нишком утік з поста диктатора і головнокомандуючого. Так утікають шури з потопуючого корабля, так утікають і ватажки бандитів, видячи, що над усіма їх псубратами нависла петля справедливості.

Відставка Муссоліні говорить також про те, що весь італійський народ одверто вже виявляє свою ворожість як до Муссоліні, так і до злочинного італійського фашизму, що кинув країну в море военного нещастя і лиха. Недаром усе населення Сіцилії зустрічає скрізь англо-американські війська з хлібом і квітами як своїх визволителів од фашистського кошмару. Недаром кілька днів тому секретар фашистської партії Скорца закликав молодь Італії об'єднатись уже не навколо Муссоліні, тільки навколо Ватікану. Віч-на-віч з першою серйозною небезпекою фашизм у Італії збанкрутував і морально, і політично. Невдалий віце-король Абіссинії маршал Бадоліо не врятує ані італійський фашизм від ганебної смерті, ані фашистську Італію від безвідмовної капітуляції перед своїм народом і військами демократичних союзників.

Успішні операції військ союзників на Сіцилії тільки прискорили відставкузбанкрутованого диктатора фашистської Італії. Головною причиною політичного банкрутства Муссоліні й італійського фашизму були смертельні удари Червоної Армії по ордах гітлерівсько-німецьких загарбників узимку і в останній час цього року. Ці удари остаточно розвіяли в італійських фашистів міф про непереможність німецької армії, розвіяли також рештки надій на перемогу Німеччини у війні.

Італійський фашизм снував свої загарбницькі плани на блискавичних успіхах гітлерівської Німеччини, Муссоліні був тільки покірним виконавцем божевільних планів і забаганок Гітлера. Недоумкуватий диктатор Італії сподівався, що Гітлер скоро стане володарем цілого світу, і за майбутню ласку він послужливо кидав у щораз безнадійнішу военну пельку фіурера свої війська, озброєння, ресурси, а коли фашистській Італії стало скрутно і Муссоліні звернувся по допомогу військами і озброєнням, берлінський хазяїн фашистської осі пока-

зав Італії гітлерівську дулю. Чим може допомогти Гітлер італійським фашистам, коли його уже самого б'ють і серйозно збираються бити до смерті.

В героїчних боях з ордами гітлерівських загарбників та їх васалів Червона Армія завдала смертельних ран фашистській Німеччині і дала можливість своїм англо-американським союзникам створити могутні армії й перейти від оборони до наступу проти злочинних італо-німецьких фашистів. В результаті наступу наших союзників на фашистську Італію, Муссоліні полетів коміть головою. Коміть головою полетить за ним скоро й італійський фашизм.

Недалека черга і за Гітлером.

1943

НІМЕЦЬКІ ЗАГАДКИ

Донедавна, переказують, гітлерівці ламали собі голови над простою загадкою: «Чи виграємо ми війну?» Але ніхто з них путньої розгадки на це не видумав, і сьогодні вже по берлінських шиночках та бомбосховищах кружляє свіжа загадка: «Доки ще воно триватиме?»

Вас іст дас «воно»? Це відомі три «г» в канцлерському рейхспалаці та їх славнозвісна воєнна стратегія на Східному фронті з «успішним відривом від противника» аж до Румунії й Чехословаччини. Ясно, що така загадка Гітлеру, Геббельсу й Гімлеру не до шмиги, вона тісно зв'язана з воєнним розгромом і катастрофою на фронті. Отже, щоб вибити, як то кажуть, клин клином, вони мерщій дали німцям нову загадку:

«Наші невдачі,— пишеться в газеті «Дас шварце кор»,— тільки допомагають нашому успіхові». «Вас іст дас, як допомагають?» кліпають німці очима, а орган Гімлера відповідає: «Це ще тимчасом не очевидно для всіх. Його можна тільки відгадати».

І німці відгадують. Ага, значить усі невдачі йдуть нам на користь? Гайль! А коли невдачі на фронті ведуть до успіху, то гітлерівська армія скоро успішно «відірветься» й від Берліна. Ну, а коли Червона Армія й союзники будуть у Берліні, то Гітлер, Геббельс і Гімлер успішно будуть на шибениці...

— Караул! — кричать агенти гестапо.— Німці пораз-

ницькою балаканиною підривають військовий дух націонал-соціалістської Німеччини!

«Фелькішер беобахтер» вмовляє німців: «Фе, мовляв, німці! Ми вам завжди і... той, а ви нам не вірите і чорт зна що гадаєте. Та ви вже,— радить,— краще спокійно вилайтесь, коли справа йде не так, як треба. Лайка душі дає полегшення».

Але досить німцям вилаятись, щоб потрапити в тюрму. Швейцарська газета «Націоналцайтунг» барвисто описує, як гітлерівці перевиховують у тюрмі молодих німців — усяких незадоволених базік, ворожбитів, панікерів і саботажників: «Підлітка саджають у невелику камеру. Вимикач знаходиться в коридорі, а вікно забите наглухо. Харч — тільки хліб і вода. Таким чином, тут немає нічого такого, що могло б відвертати увагу людини...»

Одне слово, після гітлерівської лихоманки — ідеальний для німців спокій і затишок...

МІХЕЛЕВЕ ПУЖАЛНО

Ніхто не скаже, що фашисти грішили коли-небудь далекозорістю. І хоч у Німеччині видумано прекрасні окуляри та досконалі цейсівські біноклі, однак короткозорість ковбасників од цього не зменшилась.

Колись у німецьких календарях можна було побачити картинки про хитрого Міхеля, що возить ковбаси собаками в місто. Щоб собаки бігли скоріше в запряжці, хитрий Міхель совав їм під ніс шматок ковбаси на довжелезному пужалні. Так само й Гітлер почепив на фашистському пужалні біснувату ідею «світового панування». Дурні фрици рвонувались за гітлерівською химерою, як Міхелеві собаки за ковбасою.

Не можна також сказати, що фашисти не вивчали географії. Ні, вони вивчили її акуратно на такий кшталт: «Центром світу є гітлерівська Німеччина, а все інше навколо тільки життєвий простір для загарбницьких «дрангів».

Що, наприклад, гітлерівці бачили на Сході? Золоту українську та приволзьку пшеницю, смачне сало і цукор, донецьке вугілля та бакинську нафту, багатства Уралу, неосяжні простори для пруссацької колонізації.

І за старою короткозорістю не бачили вони на Сході ані сили Червоної Армії, ані гніву радянського народу, ані могутності Радянського Союзу. Розбивши собі лоби об залізний частокіл червоноармійських штиків, вони заверещали раптом вустами Геббельса:

— Караул, ми не знали! Більшовики, мовляв, приховали від нас свої сили.

На заході гітлерівці бачили тільки чемберленів, пентів і лавалів. Та вони не вгледіли ані вулканічної ненависті французького народу, ані непереможної воєнної могутності антифашистської коаліції. Одержуючи тонни фугасок на голови, націсти кліпають у підвалах очима:

— Майн лібер гот, а далі що буде?

На півдні міхелі також не побачили за деревами лісу. Товстопуза фігура глиняного «цезаря» — Муссоліні заслонила їм пекучі для втечі африканські піски і негасиму ненависть грецького, албанського та югославського народів. Коли ж римське опудало зникло з поля зору, німці побачили надломлену вісь скрипучого фашистського воза.

Таким чином світ для гітлерівської Німеччини сходиться клином. Міхель-Гітлер пробує ще підбадьорювати своїх солдатів химерою ковбаси на фашистському пужалні, але собачня вже захекалась і скарвчить щораз дужче в запряжці. І хоч німці ще тягнуть гітлерівський віз, але їзда вже буде недовга. Щоразу дужче віють вітри з Сходу, Заходу й Півдня, пронизують Німеччину наскрізь, несуть Гітлерові смертельний параліч.

МУХА НА ШПИЛЬЦІ

Після тимчасового загарбання Абіссинії Беніто Муссоліні уявляв себе мало не римським імператором Цезарем. Дев'яте травня було названо в Італії Днем імперії, і кожного року фашисти відзначали цей день з великим гамором і тріскотнею.

По інерції «День імперії» відзначувано в Італії і в цьому році. В церквах правились урочисті богослужіння, італійські радіостанції передавали спеціальні радіопередачі. Але все це виразно пахло надмогильною панахидою. Глумлива доля хотіла, щоб саме в цей день союзні англо-американські війська зайняли Туніс і Бізерт — останні bastiони опору італо-німецьких загарбників в Африці. Потріпані рештки колоніальних італійських дивізій помандрували в англійський полон, а разом з ними помандрували також розбиті мрії обскубаного Муссоліні про італійську імперію. Нема вже колоній в Італії, нема колоніальних військ, є зате грізне марево десанту англо-американських військ на побережжя Італії.

Грабіжницька ось Берлін — Рим смертельно проткнула хворий шлунок фашистської Італії, висмоктала з нього всі соки для Німеччини, а недозрілий «цезар» Беніто завертівся враз на цій осі, мов дзига на шпильці.

Нещасливий військовий союз із гітлерівською Німеччиною не приніс ніякої користі Італії, але навпаки — позбавив її всіх раніш загарбаних колоній в Африці, призвів до втрати найкращих фашистських армій і майже половини військово-морського флоту. Замість союзників, німці стали ненависними хазяями Італії, італійські фашисти — покірними васалами в гітлерівців, а битий скрізь «дуче» — посміховищем на весь світ.

Розгром італо-німецьких військ в Африці є передвісником недалекого визволення Італії від злочинного фашистського режиму, який завів волелюбний народ у рабство гітлерівських людоджерів. Кінець фашистського режиму сповіщають також щораз частіші могутні удари англо-американської авіації по військових центрах Італії. Страшний гуркіт вибухів авіабомб у ряді міст Італії та Німеччини є для волелюбних народів Європи далеким рокотом громів, що наближають велику бурю. Ця буря скоро змете з лиця землі як італійських фашистських злочинців, так і криваві гітлерівсько-німецькі банди.

Блазень Муссоліні так уже здурів від мордобойів, що сам себе виставляє на людське посміховище. П'ятого травня він виступив на балконі палацу «Венеція» з промовою в зв'язку з річницею заняття італійцями Аддіс-Абеби. Хоч з Абіссинії давно вже вигнали італійців, а розгром Роммеля в Тунісі говорить, що наближаються смертельні дні фашистської Італії, Беніто Муссоліні базирає, наче з гарячки: «Є велике переконання в тому, що ми, тобто італійські фашисти, переможемо. Я сподіваюся й відчуваю, що італійський народ знайде свій справжній шлях».

Муссоліні говорив про перемогу рівно чотири дні до того, як рештки італійських військ в Африці здалися в полон англо-американським союзникам. Шлях у полон став характерним для всієї італійської армії, він і є справжнім шляхом італійців у ненависній їм війні за гітлерівські інтереси. Хто не знає, як італійські солдати радо здавалися в полон на кожному фронті! Італійський народ не хоче злочинної війни. Навіть Муссоліні мусив визнати в своїй останній промові, що серед італійців є дуже багато, мовляв, зрадників, які не хочуть воювати.

Після падіння Туніса й Бізerti в затривоженому Римі проведено екстрене засідання кабінету міністрів, який складається в переважній більшості з одного Беніто Муссоліні. На цьому засіданні вирішено надати якнайширші права фашистській поліції в справі масових арештувань незадоволеного населення. Тільки це можуть ще протиставити італійські фашисти напередодні непереможного наступу союзників на фашистську Італію і гітлерівську Німеччину.

МАРШ НА СХІД

Роммель з Нормандії просить Гітлера:

— Дайте свіжі дивізії. Скоро не витримаю натиску. Ось-ось зірвуся, мовляв, з Франції і чкурну, як з Африки, до бісової мами.

І хоч у Берліні знають прекрасно, що цей раз уже «бісова мама» для Роммеля — Німеччина, однак небагато можуть своєму Західному фронтові обіцяти. Посуха тепер у Гітлера на зайві дивізії. Крути не верти, а скоро зостанеться Роммелю у Франції тільки випробувана вже «стратегія» довгих ніг — у найкращому випадку.

Не везе Роммелю. Зате під щасливою зіркою родився фельдмаршал Паулюс. Цьому везе! Він, бачте, і не просить дивізій у Гітлера, а свіжі поповнення прибувають. І взимку, і влітку дбає про фельдмаршала фюрер. Тільки за останніх два тижні відправив він Паулюсу за посередництвом Червоної Армії свіжих одинадцять німецьких генералів.

— Пробачте, мовляв, сталінградський фельдмаршале, що з запізненням надсилаю поповнення. Але краще пізно, як ніколи.

Генерали не ходять одинцем. За кожним генералом тягнеться, як ми знаємо, штаб, тягнуться тисячі гітлерівців. Куди вони тягнуться сьогодні? У радянський полон, а куди ж? Реалізується гітлерівський «дранг нах остен» для фашистських загарбників. Мріяли вони ж про Урал на початку війни. Прагнули марширувати в Сибіру.

І ось гітлерівські мрії здійснюються. Німці ідуть на Схід. Правда, марширують вони з радянським конвоем обабіч, але так воно й слід. Головне, що генерали йдуть попереду.

І ще новина — немає вже у Гітлера Білорусі. «Била Русь» можуть записати сьогодні на карті своїх поразок німецькі загарбники.

Била, б'є і битиме фашистських злодюг аж до остаточного розгрому в Берліні.

ПОЛЮВАННЯ В БУДАПЕШТІ

Торік ще в цю пору коти в Будапешті ходили собі безпечно по вулицях та по карнизах балконів і закохано виводили кишенькам серенади:

Ніч яка, господи, місячна, зоряна.
Видно, хоч голки збирай...

Ім ще тоді було начхати на війну і політику Хорті. Правда, все молоко, масло й м'ясе з'їдали берлінські союзники, а котам доводилось кислі огірки смакувати.

Однак був тоді в Угорщині котам хоч спокій. «Ну що ж, якось і на кислих огірках війну перележимо», думали мурлики. Гітлерівці ще тоді тільки на фарматне м'ясо по Угорщині полювали, котів не чіпали. Лежали собі мурлики спокійно на сонечку, поглядали скоса, як зайди розпоряджаються угорськими хортами Хорті, і сміялись у вуса:

— Ох і дурні ж мадьяри! Ой, дурні...

Так було. А сьогодні угорські коти серенад не співають, усі вони на военній нозі з Гітлером та його воюючими, що втікають з України. Уже не до лежанки котам в Будапешті. З того часу, як гітлерівці окупували Угорщину, тільки й чуєш на кожній вулиці, на кожному даху й балконі в Угорщині:

— Лови! Держи! Хватай за хвіст продовольство для фюрера.

Це проти котів розгорілися воєнні операції з психічною атакою.

За котлетами гітлерівці ганяються по Угорщині.

Гітлерівська газета «Мюнхнер нейесте нахріхтен» пише відверто, що продовольче становище в Угорщині стало таке катастрофічне, що останніми днями в Будапешті почалося формальне полювання на котів.

Такі-то дива на світі. Колись гітлерівці полювали на химеру світового панування. Мадьярські фашисти і собі ж гнались собаками за «великою Угорщиною». А тепер і ті і ті полюють на котячі хвости.

Не смійтеся: воно і битому їсти хочеться.

УТОПЛЕНА

(Сучасна драма)

Німецькі рибалки спіймали в Дунаї якесь диво. Каже один рибалка:

— На сьогоднішньому безриб'ї і рак риба. Але ж це ані риба, ані рак.

— Еге,— погодився другий,— таке пікчемне й зморщене, що гилко і в руки взяти. Не риба воно і не рак — це, напевне, якийсь расовий наддунайський дурак. Давай повеземо це диво в Берлін на розслідування.

— Давай!

Привезли рибалки дивовижний улов до Берліна. Зібралися у бомбосховищі рейхсканцлера знавці риболовної справи в каламутних водах, стали оглядати здобич.

Каже Гітлер:

— Ось це я вже впізнав. Штани Манштейна. А вас іст дас оце друге?

— Стефане святий! — скрикнув Хорті, приглянувшись. — Та це ж «Романія Марє»!

— Велика Румунія Антонеску?

— Вона. Упокой, господи, душу раби твоєї утоплениці, де вже ність болізні, ані печалі, ані ізбієнія від Червоної Армії...

Румунський посол заголосив над утопленицею. Гітлер з пошани накрив покійницю Манштейновими штаньми і сказав філософськи:

— Коротко жила, зате смерть мала легку. А ми ще будемо мучитись...

— Сердешний Антонеску,— зітхнув уголос Хорті.—
Коли ж це вона втопилася, горопашна, в Дунаї?

І в цю мить Гітлерові принесли телеграму з Східного фронту.

— Читай! — з гіркістю наказав фюрер Геббельсу.

«Купався в Пруті і загубив з поспіху штани Крапка
Надішліть резерв Крапка Разом з штаньми утопилася
в Пруті і Велика Румунія Антонеску Крапка Скоро ску-
паюся у Віслі Крапка Поспішаю

Фельдмаршал Манштейн».

Після цього всім ясна смерть вихованки Антонеску.
Женучи гітлерівців, Червона Армія загнала в Прут і
«Романію Маре». І ось в невеликому Пруті Велика Ру-
мунія втопилася разом з «Трансністрією».

А Прут тече в Дунай.

А Гітлер з розгону скоро і Дунай перестрибне, і Віс-
лу, і в Одері не втоне.

Бо Гітлер повинен висіти.

ВЕСНЯНІ МЕЛОДІЇ

БРУНЬКИ В НІМЕЧЧИНІ

Хоч і як весело сьогодні в Німеччині, а проте весну всякому видно. Скрізь уже бруньки напучнявіли. Так і бринить по «третьому рейху» весняними бруньками 1944 року.

Дивляться гітлерівці на свого фюрера, і їх расові серця так і мліють від весняного вітру з Карпат, з Румунії, з сходу, заходу й півдня.

— Ах, які в нас бруньки в цьому році!

І як же гітлерівцям не радіти! Адже з бруньок будуть квіточки. А з квіточок скоро і ягоди. Так що дулі для гітлерівської Німеччини, напевно, вродять цього літа на славу.

ГЛУХА ЗОЗУЛЯ

Зозуля кує людям щастя. Геббельс також кував гітлерівською зозулею про панування над цілим світом. Так бувало кував про гітлерівську перемогу над СРСР, аж луна йшла по Європі.

Тепер у переляканій гітлерівській зозулі голос не той. Геббельс кує вже глухою зозулею в Берліні. Та й б'ють фашистів на фронтах, як глуху зозулю. А Гітлер сьогодні слухає голосу своєї зозулі і нервується:

Ой ти, зозуленько, чого ж бо ти куєш,
Чи ти, зозуленько, мое горе чуєш?..

МЕРЕХТИТЬ В ОЧАХ БЕЗКОНЕЧНИЙ ШЛЯХ

В теплій Румунії метушливо замерехтіли фашистські метелики. Торік ще вони літали в Крим та в Одесу, там було і сонячно, і спокійно. А тепер уже і в Румунії нема спокою. Червона Армія наробила за Прутом такого вітру, що всім фашистським метеликам хоч-не-хоч доводиться вилітати з Румунії.

Куди?.. Це справа Антонеску й Манштейна, не наша. Наша справа — бити скрізь і всяких загарбників.

ГІТЛЕРІВСЬКІ ГУСЕНИЦІ

Угорські фашисти шукали грушок на гітлерівській вербі. Грушок вони так і не побачили, зате одержали на фронті великі дулі від Червоної Армії.

Тепер вони смакують ці дулі й дивляться, як Угорщину їсть гітлерівська гусінь. В силу обставин фашистські «союзники» поділилися не воєнними трофеями, тільки ролями: гітлерівці їдять угорський хліб і м'ясо, а хортівці — гітлерівські воєнні зведення про те, що гітлерівці, мовляв, успішно відірвалися від противника аж у Карпати...

Ніхто не сумнівається, що скоро вже з гітлерівських гусениць на Угорщині будуть метелики. А метелики по-летять з вітром наступу Червоної Армії.

НАД ЧОРНИМ МОРЕМ

Одна жаба вилізла з води біля Одеси, друга — коло Феодосії. Перегукуються:

- Кум!
- Кума!
- Є там німці?
- Нема!
- А Антонеску?
- Не тут.
- Куди втекли?
- За Прут.
- Де ж «Трансністрія»?
- В гробі.

— А що ж Гітлер?

— В хворобі.

І пішло Чорноморським узбережжям: «А ми цьому раді — раді — раді, раді — раді — раді — раді...»

ВІДІРВАЛИСЯ

Багато дечого бачили гітлерівці в Криму, а тепер ще доводиться їм бачити, де чорноморські раки зимують. Отак виривається фриц з Севастополя і зразу ж у море на дно:

— Гутен таг, раки! Оце я тільки що з оточення виривався.

Треба вам знати, що Гітлер взагалі не признається про відступ, втечу і оточення фриців Червоною Армією. Згідно з найновішою гітлерівською стратегією, все це називається «успішним відривом від противника». Отже, фрици не тікають з України і Криму, тільки «відриваються», як у відомій пісеньці:

А мій батько злодій був,
І я в нього вдався.
Мого батька повісили,
А я відірвався.

1944

ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕМІЩЕННЯ

Англійська та американська преса, радіо, офіційні і неофіційні оратори останнім часом багато шумлять про переміщенців. Але кого вони мають на увазі? Може, тисячі тих нещасних людей, яких гітлерівці загнали в Німеччину? Може, тих, які з ласки англо-американських властей потрапили за колючий дріт таборів і досі не можуть вирватись на батьківщину? Ні! Цих англо-американські «демократи» думають перетворити на своїх покірних рабів. Турбуються вони про тих переміщенців, які на всіх мовах світу мають спільну назву: зрадники, квіслінгівці.

По-нашому — вони просто втекли. А по англо-американському — «перемістилися». Хто перемістився? Хто куди.

Італійський дуче Муссоліні перемістився з Рима в Берлін, а з Берліна — на шибеницю догори ногами.

З Берліна в Нюрнберг, а з Нюрнберга на шибеницю «перемістилися» також Герман Герінг, Розенберг, Ріббентроп, Йодль, Франк, Заукель, Зейс-Інкварт та інші ватажки німецького фашизму.

З палацу канцлера до бісової мами перемістився також Адольф Гітлер. Найближчий поплічник Гітлера — Геббельс перемістився без зупинки туди, де Макар телят не пас.

1944—1945 роки були роками якнайширшого переміщення. Переміщалися головним чином ті, хто смердів

гітлеризмом. Німецько-фашистська армія перемістилася в табори полонених. Злочинні есесівці — в тюрми й на шибениці. Ватаги зрадників — на справедливий суд визволених народів.

«Переміщення» триває ще й досі. Недавно ото визволені чехословаки перемістили з Панкраца та в шибеничну петлю гітлерівських запродавців Берана, Тісо і генерала Сирови. Переміщують також кого слід і визволені болгари, поляки, румуни, угорці.

Тільки фашистські прихильники в англо-американських окупаційних зонах Німеччини й Австрії заповідливо приміщують «переміщених» коло свинячого корита.

— Іж, мовляв, злодію, юнррівську кашу і хвали фашистську маму нашу!

* *
*

Українсько-німецькі націоналісти переміщуються вже тридцять років. Тридцять років блукають ці зрадники по реакційних задвірках Європи, шукаючи «самостійної» фашистської манни. Тридцять років водять їх коновальці, петлюри й бандери від одного фашистського «Мойсея» до другого. Обіцяє їм кожний «Мойсей» обітовану землю, а виходить з цього у дійсності або «самостійна дірка», або шибениця.

— Тут уже ся нам не везе, пане товаришу. Евентуально, переміщаймося далі.

Викинуті соціалістичною революцією з України, вони «перемістились» у Львів і Варшаву. Пілсудський «манни» їм не жалів, обіцяв він також обітовану землю українській фашистській наволочі. Не вийшло. Тоді вони пошукали собі ще надійнішого «Мойсея». Правда, без борода, зате «харч» давав краший.

— Най жие Гітлер! — крикнули. — Аж цей, евентуально, дасть нам корито у Києві.

Адольф Гітлер ще сидів у Берліні вже виразним кандидатом до шибениці, а вся згряя українсько-німецьких націоналістів мусила якнайскоріш «переміщатися» з Західної України. Куди? Куди хто міг. Одні в бандерівсько-упівські «дірки» по наших лісах та хашах, інші — до Криниці і Кракова.

— Сюди, евантуально, гітлерівці не пустять більшовиків, пане товаришу,— потішали себе, боячись народної кари за зраду і злочини.

Але не встигли ще вони порозв'язувати мандрівні торби, як довелося знов «переміщатися» хутчій до бісової мами. До Берліна бурею йшла Радянська Армія.

І потюпали всі запродавці собачими стежками. І бандерівці, і салашісти, і четники Михайловича, і власовці, і весь міжнародний набрид, що служив Гітлеру.

Англо-американські реакціонери сьогодні їх звать «переміщені». Вони, бачте, не втекли від народної кари за зраду, тільки «перемістилися» під «демократичні» крилечка Трумена й Бевіна. Їм жалко «переміщених», бо такі згодні служити й чортові за миску каші.

Але фашистський дим над Європою розвіється остаточно, перемістяться також скрізь в яму історії всі ті, що прагнуть неволі і лиха визволенням народам.

Не додасть ніякої ваги українсько-німецьким націоналістам і юнррівська каша. Каша кашею, а весь демократичний світ і так знає, що це вже останнє «переміщення» зрадників українського народу.

ФРАНЦУЗЬКА АНКЕТА

Один з паризьких буржуазних журнальчиків розіслав читачам цікаву анкету:

1. Що ви робили б тепер на місці президента Франції?

2. Яким чином ви поправили б негайно рівновагу французького державного бюджету?

Найцікавіша відповідь надійшла від якогось рантиє з містечка Сен-Клод:

«Мені,— відповів він,— цілком не хочеться бути сьогодні президентом теперішньої Франції в хомуті Північно-атлантичного блоку. Та коли я вже мусив би ним сісти в Парижі, то вірте, мосьє редактори, що і в Білому домі, і на Уолл-стріті мені закричали б: о'кей!

— Пуркуа, чому? — ви питаєте.— Тому, що я знайшов би у Франції гроші для спорядження нових дивізій для американського імперіалізму. Я знайшов би нові матеріальні ресурси для купівлі воєнного озброєння в американських монополістів.

І ви, і всі французи можете засміятися з цього, я знаю.

— Хі-хі! — скажете.— А де ж ви, мосьє президент, візьмете оці нові ресурси, коли й так народ Франції аж гнеться вже під тягарем різних податків?

А я всім у відповідь:

— Пardon, мосьє і мадам. Я вам поставлю одне запитання: є нині у Франції незалежність? Говоріть,

говорить — е?.. Ясно, що нема. А є у Франції американські військові бази і янки?

— Є-е-е! — скажете.

— Ну і тре б'єн, я скажу вам. Раз сидять вже у Франції янки, то я і навчуся в них бізнес робити.

І що ж я зроблю, ви спитаєте? Стривайте, мосьє і мадам.

Передусім нап'юся я «кока-кола». Це буде по-американському? О'кей! Нап'юся я «кока-кола» й подумаю: «На біса нам нині у Франції парламент і уряд? Хіба ж то французький і парламент, і уряд не виконують те, що їм завжди велять з Вашингтона?.. Виконують. Отже, і парламент,— звичайно, без депутатів-комуністів, бо комуністи не продаються,— і уряд я з чистою совістю продам на рік чи на два Уолл-стрітові. Хай собі наш прем'єр форсує американську політику у Вашингтоні».

Скажете: тут виразно гвалтується принцип буржуазної французької демократії... А я відповім, що тепер вже немає французької буржуазної демократії, є тільки американська. Напийтесь «кока-кола» — і тоді самі зрозумієте, що це демократія чистого бізнесу. По-перше, за парламент і уряд я візьму до зарізу потрібні нам долари, ну і заощаджу французькому бюджетові мільярди франків на витрати по утриманню цих, зараз абсолютно зайвих у Франції, інституцій. По-друге, французи нічого на цьому не втратять, бо ж усі вони знають, що й так і парламент, і уряд проводять у Франції американську політику Трумена й Ачесона.

Та цей бізнес ще не поправить рівновагу нинішнього військового бюджету Франції. Кожному французькому урядові, як ми знаємо, сьогодні невелика ціна — не дадуть за нього багато і янки. Учасниця Північно-атлантичного блоку — Франція мусить знайти внутрішні кошти на шалену гонку озброєнь згідно з вимогами із Вашингтона. А де їх взяти? Доведеться ще раз напиться «кока-кола» й розглянутись, на що ще у французьких громадян не накладені податки. Це, як ви знаєте, справа дуже важка, але вихід можна знайти по лінії такої нашої, французької, буржуазної демократії. Мовляв: всяка приватна власність трудящих у Франції шанується законами, але необхідно від неї брати податки.

Ви знов засмієтесь, я знаю.

— Мосье президент,— питаєте єхидно,— а на що ж іше у громадян Франції не накладені податки?

— Ого, на багато дечого! — відповім я вам.— Французів є кілька десятків мільйонів, і кожний француз складається не тільки із шкіри, кісток та біди, боргів і податків, як ви думаєте... Французи і нині — багатий народ, отже, політично використати це народне добро нам треба навчатися в США. Американські вчені облічили все точно. Вони довели, що, наприклад, в організмі кожної пересічної людини, отже, і француза, жиру є стільки, що можна з нього зварити 7 кусків мила, цукру—близько 100 грамів, заліза — на один цвях, вапна — на побілення селянської печі, фосфору — на 40 коробочок сірників, магнію — на порцію магnezії, поташу — на один постріл дитячої гарматки і сірки — на одноразове викурєння бліх у собаки.

Бачите, яке велике продуктове і хімічне багатство носить у собі кожний француз? І все це ще не оподатковане у Франції. Тож, сівши у крісло мосье президента, я в першу чергу продав би американцям парламент і уряд, а потім дав би президентський наказ всім податковим органам Франції:

а) за безплатне користування жиром, цукром, залізом, вапном, фосфором, магнієм, поташем та сіркою накласти на кожного француза державний податок в сумі 1000 франків щорічно;

б) фосфор, поташ і сірка — матеріали воєнні, вони потрібні Франції для озброєння нових дивізій, тому запропонувати кожному французові або здати їх Уолл-стріту, або додатково платити за них податки в сумі 1000 франків щорічно.

Ось як і легко, і просто я добився б негайного «о'кей» у Вашингтоні. Іншого кращого способу я не бачу. Бажаю вам успіхів. Поль де-Деладье-Лавалей».

КЛОПОТИ ФРАНЦУЗЬКИХ МІНІСТРІВ

Теперішній французький уряд, як дві краплі води, вдався у свого попередника та у всіх своїх і довоєнних, і післявоєнних попередників. Ніби за пісенькою: «І мій батько злодій був, і я в нього вдався».

Та Петен собі благополучно вмер, Лаваля французи повісили, а нинішні бідолахи — Піне і Шуман — не вилазять із клопотів. Наприклад, не встигли ще вони підписати горезвісного договору про «європейську» армію та про відновлення реваншистського вермахту в Західній Німеччині, як гітлерівські генерали базикають: «Європейська армія? Зер гут, на початок і це для нас непогано. Дайте нам тільки дивізії, а ми вам, французам, покажемо гітлерівський зіг гайль!»

Скандальний конфуз вийшов для французького уряду й з американським — чи то пак командуючим «європейською» армією — генералом Ріджуеєм у Франції. Як не старалися, що вже не зробили Піне і Шуман для того, щоб зустріти чумного гостя достойно, так би мовити — на задніх лапках! Але ж нічого з того не вийшло. Міністри на лапки стали, а народ Франції — ні. Правда, десятки тисяч французів вийшли назустріч катюзі трудящих Кореї, але ж їх «привітання» мали скрізь «моветонний» характер: «генерала-чуму Ріджуея геть з Франції за двері!» І мусив уряд гасити привітальний ентузіазм французів поліцейськими киями, кулями, арештами.

Кажуть, що в день приїзду «генерала від чуми» до Парижа містер Трумен молився і просив римського папу молитися за тисячу тонн тифозних вошей для Ріджуея,

а сам Ріджуей поклав на стіл ноги у французькому кабінеті міністрів і гримнув на зіпрілого від страху Шумана:

— Хелло, ви, сателіти нещасні, а ще зветися міністрами та чванитеся французькою чемністю! Свистіти і гукати «геть» мені, американському генералу у Франції? Та я вас, та я з вас блошиний порошок зроблю! Повчилися б хоч за кордоном доброї американської поведінки, коли не знаєте.

— Я хоч і нині готов їхати в Білий дім, містер Ріджуей! — сказав догідливо Шуман. — І Піне також. Не вже ви думаете, що нам у Франції легко вам догоджати?

— На біса ви нам в Америці, — обірвав Ріджуей, — коли, навпаки, ми від вас хочемо, щоб американці були собі у Франції, як вдома. В Парижі поки що ви нам потрібні.

— Куди ж тоді їхати мені і прем'єру повчитися? — спитав заклопотаний Шуман.

— Куди їхати?! — кинув цей недокурком сигари в міністра. — Нині вже турки — і ті зрозуміли американську політику. Повчіться американської політики в турецького уряду.

Така була розмова «союзників» у Парижі. Після того генерал-чума подався в Рим — навчати уму-розуму тамошніх міністрів. У французьких дипломатичних колах говорять, що на вимогу Ріджуея Робер Шуман найближчим часом їде до Туреччини. Протести французького народу не до смаку Білому дому, тому французькому міністру закордонних справ зволікати з поїздкою не можна.

А в американізованого турецького уряду є чого повчитися теперішнім французьким міністрам. В Туреччині уряд провадить велике будівництво за планом Трумена — Ачесона. За повідомленням турецького міністра Зейтіноглу в газеті «Хюррієт», тільки за останні два роки в Туреччині побудовано 241 тюрму, не рахуючи американських аеродромів. Будівництво турецьких тюрем і американських авіаційних баз провадиться в Туреччині і сьогодні на широку ногу.

Так що, перейнявши досвід, французький уряд може і собі кинути лозунг:

— Кожній французькій місцевості — американська казарма!

— Кожному французові — своя тюрма!

ВСЯКОМУ — СВОЄ

Західно-Німецька Федеративна Республіка — країна різних див. Там, наприклад, організовується швидкими темпами новий реваншистський вермахт. Там збереглися в американському нафталіні десятки кривавих гітлерівських генералів, за якими і досі ридає шибениця. Там уся територія боннських ландскнехтів Білого дому вкрита імперіалістичними язвами американських військових баз. І там, у цій же «демократизованій», за зразком США, Федеративній Німеччині, Комуністичну партію загнано в підпілля, а справжніх патріотів німецького народу саджають до тюрем...

Диво за дивом у республіці Аденауера. Дійшло до того, що шість незамужніх гретхен у селі Герольдсбах побачили на небі квартиру святого сімейства з повним комфортом: спальню непорочної Марії і старого Йосифа, столову, кухню та навіть ванну, мабуть, на атомній колонці. А біля кухонної плити, — розповідають герольдсбахські дівичі, — стояв ангел і варив манну кашу...

Запаадливо варить воєнну кашу і боннський канцлер для заокеанських претендентів на «розгром» комунізму та панування над світом. Треба думати, що вслід за дівичами з Герольдсбаха, уряд Федеративної Республіки також, мабуть, бачить чудо в реваншистській бунині та в череп'ї: незабутнє гітлерівське сімейство колишньої рейхсканцелярії. Без мотузків, звісно, на

пнях. Мотузки, як-не-як, неприємна річ, і в хаті повішеного про петлю не говорять. Ексгумовані шпейделі бачать фашистських землячків — Гітлера, Герінга, Геббельса й Гімmlера — у всій їхній славі кривавій, у грабіжницьких маршах по всій Європі, в димах Освенціму і Бухенвальду, які мали вкривати весь світ людським попелом тисячу років. Зіг, мовляв, гайль американським даллесам за, нехай і ландскнехтські, маячення туполобого німецького мілітаризму!

Кожний бачить те, чого хоче. Американські палії війни виють уже в газетах на привид атомних бомб, що сиплються їм на розістеризовані воєнною лихоманкою голови. Бізнесмени навіть підрахували, що в першому ж дні термоядерної війни може загинути до ста мільйонів американців. Ось якими радісними перспективами втішають американський народ правителі з Білого дому, відновлюючи в світі «холодну» війну, роздуваючи воєнний бюджет США й ухиляючись кожний раз від пропозицій СРСР про роззброєння та заборону термоядерної зброї!

Не з медом уже й правителям «гордого Альбіона», які так і брикають уже на міцному ласо заокеанського джентльмена з Уолл-стріту. Великобританська колоніальна імперія розсипається уже невблаганно, мов латки з трухлявого чобота. Щоправда, вашінгтонські друзяки з кабзою доларів завжди обіцяють, що допоможуть Лондону латати Британську імперію, але ж про таких, мабуть, друзів і приказка складена: борони мене, боже, від приятелів, а з ворогами я і сам справлюся. Накинутий американськими планами на світове панування воєнний бюджет Англії розпирає англійській економіці боки. Ростуть лихварські доларові борги в лукавого дяді Сема. Країну лихоманяють робітничі страйки з примарою повторення генерального страйку, як у 1926 році. А безуспішна минулорічна воєнна агресія англійських імперіалістів проти волелюбного народу Єгипту коштує англійському народові один мільярд доларів. І вийшло неначе й справді за приказкою: вибирає сер Іден у Єгипет по шерсть і повернувся острижений.

Стрижуть ослячими вухами й французькі «соціалісти» після безуспішної воєнної агресії проти народів Африки та Середнього Сходу. Дурня, кажуть, і в церкві б'ють.

Гі-Молле та Піно ввижалося в Єгипті нафтове золото, а дістали позавуш. Французькі газети підрахували, що мільярд і чотириста мільйонів доларів коштує французькому народові злочинна агресія паризьких банкірів проти Єгипту. Праві французькі соціалісти, які заохочували колег до розбою, пошлють, мабуть, скоро Гі-Молле та Піно в «святий» Лурд ізцілятися, або певніше — на сходи американського Капітолія з витягнутими руками:

— Дайте і не минайте!
Так що, всякому — своє.

1957

ПАПСЬКА ОДАРКА

Святіший отець у Ватікані, як відомо,— намісник Христа на земному падоблі. По святості він, так би мовити, старий парубок. Женитися папі не можна, жіноча плоть — гріх для святого, і можна думати, що годують його ангели з неба. Небесна канцелярія випишує кожний день папі скільки-то й скільки манни, райських яблук, сушеної риби, квасолі, часнику й сала про свято і доставляє це все на небесну кухню. Пречиста і Варвара свята варять, печуть і смажать тут усе на некельному вогні та на пісній олії, потім зливають їжу в золоті судки та гукають ангелів, що ганяють м'яча попід вікнами:

— Гей, вітрогони! Беріть швидше судки і несіть папі їсти... І не забудьте забрати судки, чуєте?.. У Ватікані ласі всі на золото.

Ангели летять у Ватікан, і, коли папа їсть, вони записують, що принести йому завтра.

— На перше я з'їв би райської юшечки з форельки, можна?.. А то в мене живіт уже, мов барабан, від квасолі,— скаржитесь папа.

— А на друге? — питають ангели.

— Гм! Коли можна, принесіть біфштекс з вирізки по-англійськи. Тільки, щоб не з дуже старого чортяки.

— А що завтра питимуть ваша святість?

— Кортіло б червоної кровці з молодих грішниць. Але завтра піст святий — п'ятниця. Гріх... Тож помолюся й перемигну собі водицю у вино.

— А ще що велите передати Христові?

— Попросіть Саваофа, щоб носили теж їсти неfortunному кардиналові Міндсенті, а то не вдалося йому з угорським гуляшем. Він в американському посольстві в Будапешті. Ох, і млоїть уже його, мабуть, американська тушонка...

Так можна було міркувати собі про святішого намісника Христа в Римі. А в дійсності воно цілком не так. Англійська газета «Санді експрес» надрукувала статтю Дж. Бокка про життя святішого папи у Ватікані. Бокк пише, що святішого отця годують не ангели з неба, тільки — о гріхи, гріхи! — варить йому їсти «сестриця» Паскаліна. Та коби тільки варила і подавала!.. Паскаліна, бачте, ходить там повною Одаркою у Ватікані. Не вірите?

«Ця баварська монашка,— читаємо в «Санді експрес»,— вже сорок років працює домогосподаркою в папи, вона — його довірена особа, лікар і разом з тим шеф. Паскаліна — єдина у світі, яка може й наказує папі, що він повинен робити та як поводитися. Впливи Паскаліни не обмежуються лише домашніми справами. Саме вона розпоряджається багатомільйонними папськими фондами, призначеними на «харитативні цілі». Багато з цих дотацій досить дивні, і важко їх вияснити. Ця жінка безкомпромісно контролює все життя папи і часто безцеремонно встряває також у розмову святішого отця з кардиналами...»

Он воно як, а ми, грішні, думали, що папу обслуговують безплотні ангели! Гріхи і тільки. Неважко також уявити собі, як Паскаліна командує старим папою. Святіший намісник Христа радиться ото з кардиналами над небесними справами, а Паскаліна раптом — грим! бах! — взявшись у боки:

— Годі вам ляпати язиками! Іди, старий ханжо, їсти!

Спантеличений святіший отець аж потіє, мабуть, під тіарою:

— Бачиш, любонько,— так і совається папа на троні,— я ще тут... ми ще осьь...

— Іди, кажу, їсти, коли вже зготовила! — безцеремонно гримає Паскаліна.— Ледарі-кардинали твої на косовицю не йдуть, почекають...

Попробуйте не послухати такої німкені! Бефель іст бефель — і бідний папа біжить старечими крочками за своєю Одаркою. Та на цьому ще не кінець.

«Німкеня з Баварії, Паскаліна,— пише Бокк у названій газеті,— розмовляє з папою лише по-німецькому, хоч і прекрасно знає італійську мову. Вона і все оточення підбрала собі з німців. Ця жінка має серйозний вплив на спосіб думання папи, вона й надає папі явно пронимецьку орієнтацію...»

Ясно?.. Так-то воно у Ватікані. Папа сідає їсти, а Паскаліна:

— Уже за ложку! А молитися?.. Цум гебет! Раніше прочитай п'ять отченашів за душі Гітлера, Геббельса, Гімmlера і Герінга. Та швидше, бо обід стигне!

І папа молиться: «За Гітлера душечку, за Геббельса душечку, за Гімmlера й Герінга душечки... Отче наш, отче наш, отче наш...»

— Ну ось,— каже уже з ласкою Паскаліна.— А тепер помолися ще за здоров'я Аденауера й Шпейделя.

— А може б разом і за Даллеса? — питає святіший з навколішок.

— За Даллеса моляться Гі-Молле та Піно у Парижі,— відповідає Паскаліна.— Молися за те, що сказала.

І папа молиться: «Гот міт унс... Дойчланд юбер аллес... Фелькішер беобахтер...»

Еге, молиться святіший у Римі.

1957

СПОРТ І ПОРЯДОК

Ви кажете, що не люблю я спорту? Та що це ви! Ні, не противник я спорту, але просто скажу вам — біда з цими м'ячами, велосипедами, лижами та коньками серед нашої шкільної дітвори по містах і вже навіть у селах. Часто й вулиці не перейдеш, не доставши позавуш м'ячем так, що аж іскри посиплються з очей. Або знов розірве вам зненацька штани який-небудь бравий велосипедист на тротуарі. В зимі-бо і влітку наші вулиці й тротуари, всі сквери та паркові доріжки стали вже улюбленим місцем для спортзмагань отаких безшабашних футболістів, велосипедистів, ковзанярів та лижників...

«З дороги, дядю!» так і гукають на прохожих звідусіль. А не почувте оклику, не шарахнетесь мерщій, мов ота курка з-під радіатора,— нарікайте, голубчику, сам на себе, простягнувшись, підбитий, на тротуарі.

Звісно, що на похиле дерево і коза скаче. На вас, уже лежачого, може ще наїхати з розгону який-небудь конькар чи то лижник, а може гепнутись підбитий міліціонер, двірник, або й ще гірше — колгоспниця з бідонами молока за спиною. Я не жартую, все може бути. Від наступального оклику: «З дороги, дядю!» — утікайте негайно, інакше все ваше життя — суета сует і всячеськая, як той казав, суета, будьте ви навіть начальником міської міліції...

Та це ще було би півбіди — не за кожним же разом руку, впавши, зламаєш або гудза на лобі наб'єш. Куди гірше, що через ці бісові м'ячі та коньки мій найменший синочок, а мамин «розумничок» приносить кожний рік трійки та двійки зі школи. Еге, самі трійки та двійки. Я вже і сказав навіть жінці:

— Не синок це у нас,— кажу,— жінко, не учень шостого класу — «мати-героїня» у хаті. Давай йому,— говорю,— ордени, він же ось кожний рік двійнятка й трійнятка несе нам у свідостві успішності.

— Та він ще поправиться,— каже жінка.

Еге, поправиться! Хіба ж то в нього є час почитати щось, учитися та робити уроки? Де там! Весь розум у нього в ногах. Звук ото, вітрогон, ногами хвицати — та навіть уже в сні він ганяє м'яча або вензелі на коньках заплітає. Зажурився я та й кажу ледацюзі:

— Ну і як же буде воно, синочку, далі, га?.. Як ти думаєш жити на світі?.. Всі он учаться як слід, всі стараються знати щось і потім щось робити путяще в житті, ну, а ти...

— Не бійтеся,— заспокоїв мене синок і, не моргнувши: — Не пропаду.

— Еге,— говорю я,— не пропадеш! А що ж ти, дурню, робитимеш, коли не хочеш учитися?

— Піду в міліцію,— відповів мій синок.

Тут уже й мати образилася на «розумника».

— На тобі! — гримнула вона на таку мову.— А в міліції що... нічого вже знати не треба? У міліції, думаєш, хліб їдять без роботи?..

А синок їй на те:

— Е, робота у них... Спитайте у дяді Саші. Мундир дають, зарплату дають і сюрчок теж дають. Сюр-р-р! — і зупинив навіть трамвай і автобус. «Платіть штраф, громадянине! По-о-орядок!» І я так зможу сюрчати.

— І все? — здивувався я.

— А що ж їм більше робити? — відповів синок.

— Ну, знаєш! — розсердилась на таке мати.— Подумав би і не ляпав дурниць. А хто береже нам порядок у місті? Хто ловить злодіїв і бореться з хуліганами? Не міліція? У міліції, синочку, потрібні і знання, і відвага, і розум.

— Міліції! — не вірив гемонський синок, сміючись у

живі очі.— Нашому дяді Саші розум,— каже,— потрібний в міліції... Ха-ха!

Біда з оцим жінчиним братом — дядею Сашею. Такий вам ледар удався, що ніде не міг собі місця на роботі зігріти. І нероба, й п'яничка. Пробиував він, ледацюга, усякого, вкінці затесався якось у міліцію. Думав там, бачте, як і мій шибеник, тільки сюрчати на всіх для порядку. Але вже досюрчався, на щастя. Прийшов ото вчора з червоним носом і каже:

— Уже.

— Що вже? — питаю.

— Відчислили,— говорить,— з міліції.

— Вигнали, слава богу? — засміялася моя жінка.—

За віщо?

— За порядок,— поскаржився Саша.— Погорів я, дурень-пень, за порядок.

Кажу я на те:

— Що ти, Сашенько, пень — це вже ми знаємо. Але як могли вигнати за порядок?

— Так і вигнали,— почав він розповідати, як воно було.

Одне слово — трамвайна кондукторка висадила з вагона безквиткову колгоспницю. Аж тут підвинувся наш герой повним алюром. Ну, ясно, що після «полупорки з причепом» у буфеті напроти. Сюр-р-р! «Плати,— каже,— штраф, громадянко».

Баба на те:

«Який штраф, до кольки! Та якби,— каже,— у мене гроші — я б трамваем поїхала та й тебе ось, героя, не бачила. Де ти був, коли в мене всі гроші злодюги украли? Пусти, причепо!»

«Плати штраф, жінко! — веде міліціонер свою.— Такий,— каже,— порядок».

Зупинилися прохожі на те. Спершу десяток, потім двадцять, п'ятдесят — незліченні сотні прохожих. Загатили вулицю й тротуари, зупинили весь транспорт. «Де грить, мовляв, кого вбили?» А Сашко, знай, сюрчить для порядку.

Приїхала пожежна команда. Протиснувся крізь натовп начальник міліції:

«Що тут таке?» питає.

«Громадянка порядок порушила,— відповідає наш

герой, озираючись злякано.— У трамваї без квитка їхала».

А люди регочуть навкруг:

«Герой! Олександр Македонський! Такий,— сміються,— майстер порядку, що за тридцять копійок весь рух зупинив у місті».

Наш переляканий Саша тільки вже «гик!» на те все. Та й ще раз: «гик!» після отієї «полупорки з причепом» у буфеті напроти...

Тепер уже ясно, за який «порядок» вигнали дядю Сашу з міліції. Тим більше, що він уже мав від начальника дві догани. Порядок — діло хороше, потрібний він також і міліції.

Після цього кажу я синкові:

— Ну, як, чемпіоне двійок і трійок?.. Будеш учитися чи купувати сюрчок і підеш у міліцію?..

— Не приймуть,— відповів він мені басом.— Мабуть, треба учитися, щоб не бути, як Саша.

Ото ж бо!

ВЕСЕЛЕ ЗАНЯТТЯ

(Оповідання безквиткового мисливця).

Веселе заняття — полювання та рибальство. Жінка у хаті ніколи не сварить тебе і не лає — на кого, скажись же, їй сердитись, коли вас удома немає? Весь вільний час ви мрієте над водою про такенну-о щуку або сиплете зайцям солі на хвіст. Ну, і дітям вільніше, коли батько гасає весь рік з вудкою та рушницею. Коли б не ця хвороба, він міг би спитати своїх пустих шибеників у неділю, де вони штани рвуть і носи розбивають, а то й піти з ними в кіно, музей, цирк або гуляти у парку. Ну, а коли ж їм тоді покурити вільно?.. Коли побачитися з хлопчиками на вулиці? Коли шкільні трійки та двійки придбати мамі на сльози?..

Що не кажіть, а життя мисливця та рибалки на Україні — вільне й веселе. Такий кожної суботи вудку чи то рушницю на плечі — і бувайте здорові до понеділка! А якщо рідна жінка заїкнеться: «Стривай же, мовляв, може б ми пішли хоч раз у рік у театр?» — то він їй на те:

— Театр! Мені он чудесна двостволка трапляється, а тобі театр у голові! Бачила, який англійський спінінг купив у Москві наш сусід?.. Театр!

Особливо приваблива штука — полювання. І не тільки приваблива, але й цілком безпечна уже в нашому краї. Передусім тому, що мисливців на Україні вже, мабуть, значно більше, ніж зайців. Батечки, скажись, з отакою армією мисливців та не розгромити рештки зайців?!

Ура, бий же впух і прах куцохвостого! Наслідком такої систематичної баталії, нашого довгоногого русака ми незабаром побачимо лише в заповідниках. Або в зоопарку.

— Бачиш, синку, це — заєць,— показуватиме батькомисливець синові куцохвостого.— Ти знаєш, недавно ще тьма-тьмуща отаких бігало скрізь на полях та в лісах, Ну, бігали, мов оті куріпки в траві...

— Еге! — здивується синок.— І куріпки були в нас?

— Бу-ули, аякже, чого в нас ото, синку, не було на воді, та в траві, та у лі-сі! І куріпки, і рябчики, і глухарі; і бобри та білки; і лисиці та дрохви; і дикі кози та сарни; і...

— Де ж вони ділися? — засумує малий.

— Усяка дичина?.. Не-ема! — відповідь батько.— Ото їдеш кожний раз на полювання і певно знаєш одне: що уб'єш півлітрівку московської, а то й другу десь у чайній. А зайця вже і в приміській забороненій зоні не вгледити.

— Чого ж так? — питає синок.

— Клімат перемиївся. Мисливці, бачиш, розплоджуються, а звірина та дичина — ні. Та ще в нас сила браконьєрів з рушницями, ей, га-га-а! Для справжніх, синку, мисливців доведеться вже, мабуть, кролів пускати на поле. Або стріляти по галках...

Щоправда, крім півлітровок у чайних, є ще в нас тут і там дикі кабани та вовки у лісах. Можна їх бити з рушниці, але тут уже справа не з зайцем. Зайця ви можете вгледіти чи й не вгледіти, підстрелити його чи й не підстрелити — куцохвостий на мисливця не кинеється, і ви впевнений, що повернетесь голіруч додому. Ну, а зачепить-но ви вовка на свою голову! А поранить же ви дикого кабана, та й нема близько «Победи»...

Тю, не під лісом згадувати! У мене десятки знайомих мисливців, проте ні один з них не приніс іще вовчої шкури.

— У вовка,— скаржаться вони,— нюх дуже гострий, і він за п'ять кілометрів чує рушницю. Ну, а кабання ми раз підбили машиною, чи не так, хлопці? Колгоспного, будь він неладний.

І ведмедів нема в нас. Зате їздили мої друзі-мисливці на зайців аж за сімдесят кілометрів од міста. До знайомого директора рибгоспу — великого майстра смажених

линів та японських карасів у сметані. Іздив з ними і я навчатись мисливської справи. Поїхали ми туди звечора, щоб піднятися, мовляв, на зайців ледь засвітає. Ну, привіталися з директором у рибгоспі, погостювали та випили за компанію — і як здрімнули отак на годиночку, то прокинулися аж опівдні. А на столі вже смажені карасі у сметані.

— Похмелимося, чи що,— сказав гостинний директор.— А то з ночі мухи в голові лазять.

— Під карасики! — чокнулися ми дружно й любенько.— І скажіть, де тут зайці у вас.

— У мене,— відповів він,— карасі й коропи, не зайці. А зайці у балках під лісом. І зайці там, і лисиці, і навіть — розповідали — дві дикі кізочки позавчора вбили браконьєри під лісом.

— Далеко цей ліс?

— Ще встигнете,— налив господар по третій.— За якихось три з гаком. Зайці не втечуть, коли є там.

Нарешті ми вирвалися на поля з рушницями. Бродили снігами до вечора, і не те що лисиці — заячого сліду не бачили. Тільки галки насміхалися з нас краканням.

Надвечір'ям поверталися ми з полювання в рибгосп. Ішли узліссям, аж назустріч нам дідусь з оберемком хмизу на плечах.

— Убили щось, хлопці? — спитав він.

— Убили...

— А он браконьєри, мабуть, убили козу.

— Де?

— Бачите онтой дуб? — показав дід рукою.— Там вони й білували її, щоб не нести отак. Потім, видно, угледіли вас і втекли лише з шкурою. Підіть, і побачите, шкода ж м'яса.

Дійсно, на дубовій гілляці так і висіла оббілована туша тварини. Всім було видно, що м'ясо не встигло ще й замерзнути на морозі. «Ну, ясно, коза!» зраділи ми поспіль.

— Ото дурень злякався і залишив таке м'ясо! — зрадів наш Микола Макарович.— Ви лише гляньте, які в неї пишні стегонця, в кози! Зробимо такий шашличок у рибгоспі, що й сам директор оближе пальчики.

Коза, так коза. Несли ми цю тушу на спинах, аж до рибгоспу і вимазалися нею, мов різники. Врешті геп-

нули трофей на підлогу в кухні, а директорова жінка сказала:

— Та хіба ж це коза?

— А що ж по-вашому. Сарна?

— Собака! — зареготалась вона на всю губу.

— Як так у біса собака?!

— Ото мисливці! — сміялася жінка. — Таж придивіться, що ви принесли. Хіба ж то в кози лапи з кігтями? Облупленого собаку ви несли з лісу. У кози на ногах ратички, не отакі кігті собачі!

Ось як обдувив нас клятий дідуган з оберемком. Одне слово — не радість, лише «тю» з нинішнім полюванням. Не говоріть лише нікому про цю мисливську пригоду. А то розплещуть отаку ганьбу язиками, і мене не приймуть у члени Українського товариства мисливців та рибалок. Правда, я і без цього не впевнений, чи приймуть мене в члени товариства. Клопіт, бачите, в тому, що першими і головними пунктами обов'язків членів Українського товариства мисливців та рибалок записано в членському квитку:

а) Бути активним учасником будівництва комуністичного суспільства в нашій країні.

б) Систематично підвищувати свій ідейно-політичний рівень.

Вам ясно?

Ну, а тепер скажіть: хто, яка установа, який райком дасть мені довідку про те, що я і «активний», і «підвищую», коли я бродитиму цілий рік з рушницею, із спінінгом або вудочками?..

Ніхто не дасть.

Отож, для добра мисливської справи на Україні я пропоную записати на якийсь час першим пунктом обов'язків наших мисливців та рибалок:

Не убий!

Вовків, будь ласка, бийте. І диких кабанів, хто відважний.

ПАНІКА В НЕБЕСАХ

Комедія-сатира на одну дію в трьох картинах

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Будда	Святий Ілля
Святий Петро	Іван Златоуст
Святий Михайло	Херувим
Марія Магдаліна	Херувимчик
Святий Павло	Ангел
Свята Варвара	Ангели, херувимчики
Саваоф	

КАРТИНА ПЕРША

Дерев'яна, ветха, небілена сторожка святого Петра біля райських воріт. На стіні закіпчений та засиджений мухами портрет грізного Саваофа. Під ним лампадка і напис кирилицею: «І покоряйтеся яко з нами Бог».

В кутку кімнати складені ангельські крила, позолочені обручі ореолів, пальмові гілочки та старовинні мечі й алебарди. Чотири босі, довговолосі, в довгих білих сорочках ангели-сторожі го-мінко грають за столом в очко на райські яблучка, що купками лежать навколо глиняного дзбана та кубків. З одного боку дивиться, стоячи, на гру лисий евангеліст Павло з гусячим пером за вухом та потріпаною книгою під пахвою; з другого — сивенький святий Петро з люлькою в зубах та великим золотим ключем за поясом.

Крізь відчинені вікна видніє райський сад, у якому херувимчики граються в м'яча. Звідти ж доноситься одноманітний, нудний і набридливий спів «Алілуя».

Ангел (*показавши на дзбан і не відриваючись від карт*). Діду Петрику святий, ключнику наш небесний.

Петро. Що, сину?

Ангел. У дзбанку ось немає ніже краплиночки.
Гукніть кого-небудь, хай принесе хутчій.

Петро (*у вікно*). А-гей, херувимчику! Ти, ти... А біжи-но сюди!

Херувимчик (*захекано*). Я тут, діду Петре святий.

Петро (*скуйовдивши хлопцеві чуприну*). Гаразд. На ось дзбанок і махай, принеси нам нектару.

Херувимчик. Куди ж мені бігти?

Петро. На райську кухню, хіба ж ти не знаєш? Збігай до тітки Марії Магдаліни і скажи, що для мене. Вона обслуговує господа, і в неї завжди нектар свіжий. Тільки гляди й неси так, щоб Саваоф не побачив.

Херувимчик. Знаю, що він завжди сердитий. Раз навіть піймав мене в саду за вухо та й забрав з-за пазухи райські яблучка — йому жалко...

Петро. Ото ж бо.

Херувимчик. Та ви не бійтеся, він не побачить. Я вмить.

Павло. Стривай ще! (*Нагнувшись*). Попроси Магдаліну, хай долле в нектар спирту — того, що для господа, розумієш? Шепни їй: для ангелів на воротах, вона вже знає.

Херувимчик. Гаразд.

Картярі гомонять далі. Петро вибиває об ніготь люльку, виймає з-за образу Саваофа шматок сала в ганчірці й задоволено розгортає його на краю стола. Павло, повеселівши, кладе хутчій книгу на підвіконня, вибігає надвір і повертається вмить з жмутком зеленого часнику та цибулі в жмені.

В сторожці загальне пожвавлення. Ангели з картами в руках затягують радісно на мелодію «Як засядем, браття, біля чари»:

А як прийду, браття, вже до раю
Та стану під двері: грюк, стук, гук!
Петро вийде: «Що хочеш, гультаю?
Тут самі святії, а ти дрюк».

Кришталева чаша, срібная креш,
Пити чи не пити — все ж умреш.

А я вийму горілочку пляшу,
Вареної з медом боклажок.
Вип'єм, Петре, та й за душу нашу,
Вип'єм, куме Петре, хоч разок.

Кришталева чаша, срібная креш...

Враз чути звук грому. Пісня уривається, всі дивляться злякано на Петра. А цей загорнув мерщій сало в ганчірку та й по-селянському взяв себе рукою за шоку.

Петро. Ой, ой, о-ой... Ви чуєте? Гріхи та й тільки. Отець наш небесний розсердився.

Павло (*ховає розгублено часник та цибулю за пазуху*). Та ще як сердиться... Слухайте ж, як розгримався ще до обіду. Біда!

Петро (*зажурено до ангелів*). Одягайтеся, хлопці. Ніяк не збагну, чого б то цареві нашому небесному так сердитися. Зранку я ото навіть бачив його, як ішов з Михайлом архістратигом на сонмище, і буцімто нічого, господь навіть кивнув мені бородою на привітання. «А бережи мені там,— каже,— райські ворота, бережи пильно...»

Ангели наспіх чіпляють на себе крила, мечі, надівають обручі ореолів.
Входить чепурна і статна Марія Магдаліна із дзбанком у руці.

Марія. Слава во вишніх!

Усі. Во веки веков.

Марія (*вгледівши карти на столі*). Ну, звісно... Я так і думала, що ви собі граєте в карти та й нічого не знаєте. А тут таке діється, що хоч з раю втікай. Натє, ось (*ставить дзбанок на стіл*). З спиртом, господній нектар, для Саваофа варила. Пийте, а коли вже таке, то і я вип'ю з вами. Ой, заварилося...

Всі. Що заварилося? Де? Яке лихо? Що?

Петро (*зупиняє всіх рукою*). Говори, Марійко, ясніше. Що сталося?

Марія. Кажу ж бо вам, що лихо та й тільки. Таке, Петрику, сталося, що нема вже на небесах святої трійці.

Всі (*вражено*). Господи! Царю небесний! Спаси нас, господи, і помилуй!

Петро. Як то немає святої трійці?

Павло. Бог же єдиносущний у трійці!

Марія. Еге, був. А нині бог-отець розпустив святу трійцю і сказав, що сам буде правити на небі. Без трійці.

Петро (*хреститься*). Боже мій... Та що ти, жінко, мелеш язиком? Хто тобі сказав?

Марія. Та забігала до мене Пречиста, ви чуєте? За-

журена така, заклопотана, розповідає мені крізь плач: «Ой сестричко,— каже,— Марійко, нема вже мені в раї життя. Терпіла я,— каже,— із своїм Ісусом муки на землі і терплю вже й на небі. Вигнав,— каже,— бог-отець мого сина з святої трійці».

Павло (*хреститься*). Господи, воля твоя свята! Ісу-са Христа бог-отець вигнав!

Петро. Ну, а дух святий як?

Марія. Голуб? Рай валиться та й тільки. Голуба — духа святого господь-викинув надвір, і тут його схопили кішки.

Всі (*хрестяться*). Царю небесний! Спаси нас, гос-поди, і помилуй!

Марія. Еге. А потім, чуєте, забіг до мене на кухлик нектару Георгій-побідоносець — він був там на сонмищі в Саваофа. Але чому ж ми стоїмо і не сядемо? (*До ан-гелів*). Хлопці! Ану лиш наливайте по кухлеві. І закуска ось у мене! (*Вийняла з-за пазухи кілька фіг та дві сушені тарані*).

Ангели (*зрадівши*).

— А й справді.

— Нектар же божеський.

— І така молодиця вгощає.

— Еге. Пити, як той казав, чи не пити...

Петро (*махнувши рукою*). Таке діється, що без на-питку наче і душа вже не душа в раї. Давай, Павле, час-ник! (*Дістає з-за образа сало*).

Всі сідають за стіл. Один з ангелів наливає, цокаються, п'ють і за-кусують. Хвалять напиток.

Петро (*витерши вуси*). Міцний, холера, з райським перцем. Ну, ну, молодице?

Марія. Еге, так забіг ото, кажу, Георгій Побідо-носець, геть спантеличений. «Дай,— каже,— Марійко, нектару, бо гину». Ну, налила я, а він розповідає, що ска-зав бог-отець Христові на сонмищі: «Твій,— каже,— на-місник на землі, римський папа,— негідник, шахрай і об-манець. Він,— каже,— так уже звик обманювати людей на землі, що обманув і тебе, і мене в небі». Ви чуєте?

Павло. Х-ха! Але чим же обманув папа небо?

Марія. Стривайте, я все скажу за порядком. На-лийте. (*Витерла губи*). Побідоносець сказав, що все за-варилося через штучний супутник Землі, розумієте?

Петро. Ага. Через радянський супутник.

Марія. Де там через радянський! Бог сказав, що комуністи творять собі рай на землі і до неба їм діла немає. Радянських супутників Саваоф не боїться, вони собі літають, а в раї було тихо й спокійно. Ну, а сьогодні американці запустили супутника.

Ангел (*порснувши сміхом*). Американці! Та це ж апельсин крутиться он, не супутник. Його навіть ледь-ледь видно з раю крізь дірку. Є чого боятися...

Марія. Е, ви нічого не знаєте. Георгій сказав, що Саваоф гримів сьогодні на сонмищі (*передражнює басом*): «Комуністів я не боюся, вони не агресори. А американські монополісти — агресори, вони склепали вже собі НАТО й СЕАТО та готуються до імперіалістичних розбоїв, хоч і моляться мені рано-ввечері. Отож,— сказав бог,— ситуація вже на земному падоблі така, що треба сподіватися агресії Атлантичного блоку також проти неба. Імперіалістам-бо потрібні колонії, а колоніальний режим на землі розпадається, і агресори хоч-не-хоч полізуть війною на небо. А що ви думаєте? — сказав Побідоносець.— Загроза істотна, американці вже запустили супутника в космос».

Ангел. Отакенького.

Марія. Нічого, виросте, лиш би чортеня народилося.

Петро. І справді. Тепер ясно, чого бог наш розсердився.

Павло. Ну, а причому тут папа римський?

Марія. Як-то причому! Він же шпигує та доносить усе тільки про комуністів, а американським агресорам допомагає у всьому та навіть не повідомив про супутника. Тому бог і сердиться. Сказав на сонмищі: «Свята трійця вже не годиться, це наче українська Директорія у свій час. Сам буду правити в небі».

Вбігає свята Варвара.

Варвара. А ви чули новину?

Всі (*злякано*). Яку знов?

Варвара. Тільки що сказав мені святий Михайло по секрету. Саваоф, каже, післязавтра скликає нараду богів.

Петро. Яку нараду?

Варвара. Та богів з усіх секторів раю. Ото пир буде!

Марія *(схопившись)*. А я й не знала. Біжу на кухню.

Входить позолочений Херувим з шпорами на босих ногах.
Ангели по-військовому стають в ряд і виструнчуються.

Херувим. Вільно. Хто з вас полетить на землю?
Ангел. Я.

Херувим. Негайно доставте сюди папу римського.
Ангел. Єсть, доставити папу римського.

Повертається і виходить. Петро йде за ним відчиняти ворота і розводить руками.

Петро. Ото діла-а!

ЗАВІСА

КАРТИНА ДРУГА

Тереми Саваофа. Босий, нестрижений, довгобородий, у довгій сорочці, підперезаній крайкою, та в полотняних штанах бог-отець сидиться у відчинене вікно.

Саваоф. О, знов напустили мені курей на грядки! А-гуш, щоб ви поздыхали до одної! *(Гукає)*. Маріє Магдаліно! Маріє, кажу! *(По-куркульському б'ється сердито руками об поли)*. Нема порядку. Ой, гой-гой-гой! І як же не сердитись, коли в нечищених ставках уже й бісові чорти завелися! Не рай, а чорт зна що. Яблука в саду гниють, огірки гниють, фіги і дактилі горобці клюють, капусту їдять гусениці, в горосі пасуться день у день шкідники-ангелята, а в небесній манні цвіль завелася. І ніхто нічого не робить від лінощів. Дармоїди святі та угодники тільки жеруть день у день та співають осанна, а ти, старий, пильнуй усього сам. Не допильнуєш, не крикнеш — з торбою пустять по раю. А тут ще ці кури та американці на мою голову. *(У вікно)*. А-гуш! Маріє Магдаліно, кажу!

Марія *(входить, кокетливо стрижучи бровами)*. Я тут, утішителю.

Саваоф. Ге! Дивись, яка гарна та гладка на моїх хлібах! Але ти мені, жінко, не підморгуй, бо я сердитий.

Марія *(вигинаючись)*. О-ой... Та невже?

С а в а о ф. Еге, сердитий. Налий же мені чарку нектару з отого барильця. І собі теж налий, мені не шкода. Ну і сядь ось тут біля мене, хоч я й сердитий. (*Сідають рядком, випивають*). Добрий ти робиш нектар, Магдаліно, хвалю.

М а р і я. Слава ж тобі, господи!

С а в а о ф. Налий ще. Я, бачиш, щедрий на ласки небесні, особливо для тебе, Марійко... І бачиш, я вже навіть не серджуся біля тебе, еге. Ну, пий же, пий моя грішнице, і признайся: ти хоч молишся мені рано-ввечері? З архангелами не волочишся?

М а р і я (*передразнює, сміючись*). Молишся, татусеньку небесний. Не волочишся.

С а в а о ф. Гляди ж, а то господь усе бачить і знає. Я простив тобі всі земні прегрішення, але... Гм, але чого я хотів від тебе, Маріє?.. Ага. Навіщо ти мені кури на грядки випускаєш?

М а р і я. Я? Кури? І тільки для цього ви мене покликали сюди, татусеньку небесний? Та в мене ж немає ні курочки.

С а в а о ф (*сердито*). Нема! А чиї ж ото кури гребуться кожний день у мене під вікнами?

М а р і я. Маріїні.

С а в а о ф. Чиї, чиї?

М а р і я. Та вашої Марії-пречистої. Непорочної діви...

С а в а о ф. Її? Навіщо ж їй кури, коли вона сидить у мене на всьому готовому?

М а р і я. А ви не знаєте, яке то з старими дівами? Чоловіка в неї нема, сваритися та гризти немає кого, от вона всю свою любов на курей та ще на котів перелила.

С а в а о ф. А-а! А я думав, що це твої кури, Марійко, не сердься.

М а р і я (*ображено*). Мої. Все, що погане,— моє.

С а в а о ф. Ну, ну, не сердься, а то і я зараз розсерджуся.

У двері стукають

Ось бачиш, навіть богові не дадуть закінчити розмову. Постривай і не йди. (*У двері*). Що там?

Входить архангел Михайло з огненным мечем. У нього золоті крила, золотий ореол на нестриженій голові, золоті шпори на босих ногах.

Марія тимчасом підливає квіти на вікнах.

Михайло (*віддавши по-військовому честь*). Слава всевишньому!

Саваоф. Слава. Ну?

Михайло. Доставлений сюди намісник Христа римський папа.

Саваоф. Отой обманець, ханжа й почитатель золотого американського тельця? Великий є гнів мій господень. Хай поведуть його на небесну конюшню і всиплють двадцять п'ять різок. А потім я з ним поговорю. Ну, розпорядись там, Михайле, і повертайся сюди.

Михайло виходить, і згодом роздається зойк папи римського.

Марія (*з докором*). Ось тобі й рай! І тут б'ють.

Саваоф. А ти як думала? Сказано ж у святому письмі: господь за добро нагороджує, а за зло карає. Сердитий я.

Входить Михайло.

Ну, як там справи? Боги вже зібралися?

Михайло. Так точно, боже всесильний. Зібралися боги з усіх секторів раю.

Саваоф. Доповідай конкретно.

Михайло. Єсть, доповідати конкретно. З ізраїльського прибув Єгова з пророком Мойсеєм.

Саваоф. Далі.

Михайло. З мусульманського Аллах та пророк його Магомет.

Саваоф. Далі.

Михайло. З буддійського усі три Будди.

Саваоф. Усі три!

Михайло. Всі три явилися. І Будда-мудрець, і Будда-воїн, і Будда-весельчак.

Марія. Ой лишенько! І отой з голим пузом? Об'їдять нас з кістками.

Саваоф (*зажурено*). Об'їдять, це вже так. Та й пророків я не запрошував, самі, бач, приїхали.

Марія. Ще б то не їхати, знаючи, що пир у нас буде. Боги чують комашню.

Саваоф (*чухається в потилицю*). О, чують, чують на мою голову. Гляди ж, Марійко, та приготуй для Єгови щуку з фаршем і постав перед ним пляшку пейзажівки. Старий це любить.

Марія. Ну, а що прикажете для Аллаха та Магомета?

Саваоф. А лихо їх знає. На людях вони прикидаються, що вино та горілку не п'ють, а нишком — я сам бачив — дудлять, аж гай гуде. На всяк випадок наливай їм спиртне в кисле молоко та в нектар.

Марія. Гаразд. Ну, а всіх трьох Будд я вже знаю. Ці і їдять усе, і п'ють, а зокрема цей весельчак з голим пузом. Якось я спитала його на пиру богів: «Що ви вип'єте, боженьку, вино чи нектар?» А він мені весело: «І горілочку, молодице». Ви чуєте?

Саваоф. Це вже такий, я знаю. Ну, а на кухні все в тебе, Магдалінко, в порядку?

Марія. Все, царю небесний, утішителю. Там уже пораються і Пречиста, і свята Варвара та Катерина, і Параскевія-п'ятниця, і навіть старий Симеон Столпник носить нам дрова на кухню. Каже: «Сорок літ я сидів на стовпі, тож тепер маю право побігати».

Саваоф. Гляди ж, щоб не осоромила мене перед богами. (*Вищипнувши їй нишком*). Ну, іди та й допильнуй там усього сама. (*До Михайла*). Наряду богів проведемо в Сіоні, а пир буде в райському саду. Зрозумів? Постав навкруги охорону архангелів, а то знаєш, як п'яні боги бешкетують. Не те, що наб'ють один одному пики та поламають мені дерева й куші в райському саду, а то ще можуть мені вибити й вікна в Сіоні. Думаєш, ні?

Михайло. Так точно, царю небесний.

Саваоф. Що, так точно? Виб'ють мені вікна? (*Погрожує кулаком*). У-у-у! Ну, йди й поклич мені сюди Івана Златоуста і пророка Іллю.

Михайло. Дозвольте спитати, царю небесний: а як з палою римським? Його відшмагали.

Саваоф. Хай почекає, мені, бач, ніколи. Чи ні, стривай. Віддай його Сатані, хай потішиться. А потім я з ним поговорю. У-у!

Михайло виходить. Заходять Іван Златоуст з течкою під пахвою та пророк Ілля з листом гофрованої бляхи та залізним валком у руці. Б'ють поклін Саваофові.

Златоуст. Доповідь готова, царю небесний.

Саваоф. Ану, прочитай, як воно спочатку. Я ж неписьменний, і ти, Іванку, й читатимеш її за мене на нараді богів.

Златоуст (*начепивши на носа окуляри і ставши в позу*). Я, всемогучий, всевідучий і всесильний господь Саваоф, творець світу і всього живого на землі і на небі, об'являю шановним богам. Перше. Що святу трійцю я розпустив і віднині й довіку буду вже сам єдиним богом на землі і на небі. Друге. Я запросив вас, усесильні боги, з різних секторів раю порадитися, як нам бути на небі і як захищатися спільно перед загрозою американської агресії на наше царство небесне. А загроза таки істотна, бо імперіалістів уже скрізь виганяють з колоній, тож вони можуть...

Саваоф (*перебиває радісно*). Добре, Іванку, розумніше й не скажеш. Недарма і звать тебе Златоустом. І я таки мудрий, що доручив тобі доповідь, правда?

Златоуст. Да будет воля твоя свята на землі і на небі.

Саваоф. А хто скаже, що ні? Я всемогучий, ого. Думаєш, американського супутника я злякався? Дзуськи. Ух, який я сердитий. Давай, Ільку, грóми, я йду на нараду.

Ілля робить грохіт, тягаючи валком по блясі.

Грими дужче, грими... Хай знають, що я всесильний і нічого не боюся.

Під грохіт Саваоф і Златоуст виходять.

ЗАВІСА

КАРТИНА ТРЕТЯ

Святий Петро лаштує мандрівну торбину. Пхає до неї старі столи, сорочку, житню хлібину, яблука, облізлий ореол, мотузки, волочок та ліску з гачками. Потім відв'язує від пояса великий золотий ключ і кладе його на стіл. Входить Марія Магдаліна.

Марія. Добрий день, діду Петрику, ключнику наш небесний!

Петро (*гірко махає рукою*). Дай спокій, Марійко. Я вже не ключник.

Марія (*здивовано*). Натє! А хто ж ви тепер?

Петро. Сказати безробітний — не годиться, бо я і на землі, і на небі нічогісінько не робив. Отож, я камінь, на якому Христос побудував церкву свою для Ватікану

та римських папів. Майже дві тисячі років був я ключником на райських вратах, а нині я вже непотрібний. Ну, а ти ж принесла мені трохи тарані?

Марія (*виймає з-під фартуха*). Принесла, Петрику святий. І таранька ось з кухні всевишнього, і ще вузличок небесної манни я захопила.

Петро (*ховає в торбину*). Спасибі, молодице. Дай тобі боже здоров'ячка.

Марія. Нема за що. А куди це ви торбину готуєте?

Петро. Піду по світу, Марійко. З торбиною. Нема вже мені місця біля райських воріт.

Марія. Як нема? Хто ж буде праведним відчиняти ворота?

Петро. І воріт тут не буде, Марійко.

Марія (*хреститься*). Ой господи, таке скажете! Та як же воріт до небесного раю не буде?

Петро. Так, що не буде. Замість воріт, буде дот з кулеметами і стартова площадка для запуску термоядерної ракети. Розумієш?

Марія. Свят, свят, свят... І хто ж вам сказав отаке?

Петро. Сам отець наш небесний сказав, я не брешу. Покликав він мене вранці й говорить: «Таке й таке,— каже,— Петре святий, нема вже для тебе посади біля небесних воріт. Ворота я вирішив поламати, вони-бо не захистять мені неба від колонізаторів з блоку НАТО». Ти чуєш? А потім господь каже: «Тут, де райські ворота, я побудую бетонний дот з кулеметами в амбразурах і зроблю стартову площадку для термоядерних ракет. І всіх ангелів я,— сказав,— озброю автоматами. І всі громи я зберу в мішки на всякий випадок. Нехай попробує Даллес пхатись до раю!»

Марія. Те-те-те-е-е! Ну, а як же тоді праведники придуть до раю?

Петро. Праведники? Господь сказав, що непотрібні вже йому праведники. В небі, каже, й так уже тісно від усяких ханж та нероб.

Марія (*зажурено*). Охо-хо! Ну й куди ж підете тягтися на старості літ?

Петро. Кажу ж тобі — по світу. Ходив я вже колись так з Христом по світу? Ходив. Євангелісти пишуть, що такі ми з Ісусом чуда робили тоді на землі, що дай

господи. Але ти їм не вір, я пам'ятаю з тих часів інше. О, було, було, Марійко...

Марія. Ану розкажіть щось веселе!

Петро. Веселе? А можна. Пам'ятаю, ідемо ми якось зморені по селу ввечері, та й ніхто не хоче на нічліг нас прийняти. Куди не постукаємо — волоцюгами нас обзивають. Аж знайшли ми якусь бідну хатину вже за селом. Просимось на ніч. Сухий, мізерний, переляканий чоловічина каже: «Та прийняв би я вас, людоньки добрі, але ж ви знаєте, яка в мене скажена жінка? Коли побачить, тоді і мені, і вам сну не буде». — «Нічого, — кажу я йому, — не ночувати ж нам у степу під негоду. Ляжемо собі тихо під лавку, то вона й не побачить». — «Ну, гаразд, — сказав чоловічина. — Тільки не нарікайте на мене». Полягали ми. Христос під стіною, я скраю, лежимо собі та вже й дрімаємо любо. Аж чуємо — йде жінка. «Відчиняй!» гукнула чоловікові. Той відчинив, а вона з криком: «Я, мовляв, щоб, миша лізти в щілину?» Чоловічина відчинив навстіж, а баба: «Ах, дурень, та хіба я возом їду до хати?» Не вгодив клятій жінці, як видно. Раптом спіткнулась вона об мою торбу біля порога та й простяглася лантухом серед хати. Ех, як не завершить тепер на всю пельку: «А ти вже волоцюг пустив мені на ніч до хати?! Ну, я ж вам дам!» Та як схопить рогач та як не почне мене молотити під лавкою... Лупить, аж рогач поламався на мені. Кинула вона цурпалки та й метнулася надвір за ломакою, а я молю Ісуса: «Господи, — кажу, — сину божий, поміняймося місцями, ляж отут скраю, а то вона й смерть мені зробить!» — «Ну, лягай», каже Христос. Тільки-но ліг я під стіну, як влітає скажена жінка з ломакою. «Ну, — кричить, — цьому я вже давала вечеряти. А тепер я ще дам тому, що під стіною». І знов мене бити. Ох і біла, ох і нічліг був, нехай йому трясця...

Марія (сміється). Справді весела пригода. Ну, а Христос? Він також іде з вами у мандри?

Петро. Не йде, Марійко. Куди вже йому. Я, правда, натякнув йому на це, але він не має охоти. Каже: «Хоч і звільнив мене бог-отець з святої трійці, та все ж таки я, як-не-як, син божий». Чуеш? Номенклатурний, мовляв, біля небесного трону. Привик, Марійко, до райських розкошів, до божеських привілеїв та до літаній ангелів і архангелів, і важко йому Сіон покидати. Отож я піду

сам. Щоправда, господь пропонував мені стерегти яблука у райському саду, та неохота мені від херувимчиків обганятися. Краще буду рибку ловити, аніж...

Входить веселий Будда з голим пузом. Він ще розчухраний, заспаний, хмільний.

Будда. Мир вам, а мені кухоль пива.

Петро (*весело*). Ого, так уже зранку! Та є ще он трохи нектару. Налий гостеві, Маріє.

Марія (*наливаючи*). Кого я бачу... Добрий день, ваше божество. Де ж це ви взялися так несподівано?

Будда (*випив і крякнув*). Та покинули мене, мого лодиче.

Марія. Як покинули?

Будда. Так, що всі боги роз'їхалися вночі, а мене залишили в куцах.

Марія. Де, де?

Будда. Та у ваших же райських куцах. Я там спав собі після пиру богів.

Петро. Оце так. Ну, а на нараді богів ви були?

Будда. Як же не бути? Був.

Петро. Цікаво. І що ж там говорили боги?

Будда. А хто їх знає.

Петро. Диво. Ви ж говорите, що були на нараді!

Будда. А був. Говорив щось там і один бог, і другий, і третій; але я не слухав.

Марія. Отаке. Чому?

Будда. Я, бачите, задрімав уже напочатку. Скажу вам, що нема-таки приємнішого сну, як на нарадах і сонмищах. Говорять ото, говорять, говорять, а ти собі спиш, мов у колісці.

Петро. І так ви й не знаєте, до чого договорились боги?

Будда. Як же не знати? Знаю.

Марія (*зацікавлено*). О-ой! Ану, ану розкажіть, боженьку.

Будда (*щипає її за щоку*). Цікава така, ге? Ну, тож слухайте. За столом на бенкеті випили ми боже-ської по одній, по другій, по третій, аж завелася дискусія, хто сотворив небо і землю. Каже Єгова: «Я! Тільки я сотворив небо і землю». А наш мудрець Будда на те: «Ех, і дурень же ти,— каже,— Єгово. Таж ти ще без штанів бігав, як я вже володів і землею, і небом. Я со-

творив усе, а не ти». — «Ну, знаєте! — образився ваш Саваоф на таке. — Хоч ви, — каже, — і шановні гості у мене, а проте оба брешете в живі очі. Таж я шість днів не спав, поки не склепав землю з ріками і морями. Я сотворитель неба і землі, а не ви». — «От не люблю я чваньків і обманців! — аж підскаочив гарячий Аллах до Саваофа. — Ти сотворив? Тож усі знають, що немає бога над Аллаха і тільки я творець усього неба й землі. Хай скаже Магомет, коли я брешу».

Бачу я за столом, що непереливки, й кажу: «Гей, боги, схаменіться! Не кричіть так, бо люди почують на світі, й що ж вони про нас скажуть». Думаєте, що перестали здирати один з одного авторитет? Де там! Договорились до того, що Аллах схопив за бороду Єгову, наш Будда-воїн заїхав Саваофові в потилицю, а я зміркував нишком: тікай з-за стола, поки не битий. Схопив я мерщій барильце з райським пивом та й чкурнув у кущі до архангелів-сторожів. Угощалися ми там, угощалися, а тепер я не знаю, як додому добратися.

Петро. Он воно як. Ось чому в Саваофа отакий сянчачисько під оком. Це з дискусії.

Роздається звук гromу і крик: «Де той негідник Будда, де він, мій ворог? У сторожці в Петра? Давай їх сюди! Ух, я сердитий, ух, я їм дам!»

Марія (*злякано*). Ви чуєте? Господь сердиться.

Будда (*розгублено*). Це мене він шукає, а я і не винний. Ех, і попав я...

Марія. Тікайте мерщій.

Будда. Куди?

Петро (*бере торбу й ключ з стола*). Я проведу вас, не бійтеся. Та й сховаюсь у вас.

Будда. А я вас переведу в свою віру.

Петро. Будь здорова, Маріє. І зачини за нами ворота.

Марія (*під гromи та крик*). Тікайте ж мерщій! Щасливо! Ой лишенько...

НА ОНОВЛЕНІЙ ЗЕМЛІ

До 1918 року великий будинок у Львові був приміщенням так званого галицького сейму, який нібито свідчив про демократію в Австро-Угорській імперії. Проте львівські намісники графи Голуховські, Потоцькі й Бадені вміли проводити «вибори» в Галичині так, що господарями в цьому сеймі були польські поміщики. Правда, з ласки шляхти жандарми дозволяли обрати і жменьку депутатів-українців. Але тільки таких, що не за страх, а за совість служили інтересам віденського уряду. Івана Франка австро-шляхетська «свинська конституція» не допустила до сейму ні разу.

Не допустили також великого письменника і наукового діяча до кафедри у Львівському університеті. Характерно, що в цьому допомогли польській шляхті українські націоналістичні «політики» — романчуки і барвінські!

— Бійтеся бога, як можна таку людину пустити в університет!? Та ви лиш дивіться, в якому він подертому сурдуді ходить! — вигукував, за словами Івана Франка, «свій»-таки брат-русин, який за «народну» працю для добра Австрії сім платень побирає...

Звичайно, справа була не в подертому одязі письменника. І польська шляхта, і її українські клерикально-націоналістичні лакеї боялись прогресивного слова у Львівському університеті. Недарма цей навчальний

заклад аж до вересня 1939 року був фортецею чорної реакції в Західній Україні.

Довголітня боротьба за український університет у Львові знає такі факти, як убивство студентом-українцем Січинським цісарського намісника графа Потоцького, як смерть студента Адама Коцка від куль польських націоналістичних боївків. Діючи у всьому на руку польській шляхті в Галичині, Австро-Угорська імперія так і розвалилася, «обіцяючи», але не відкриваючи українського університету у Львові.

В 1920 році будинок колишнього галицького сейму дістав назву університету короля Яна Казіміра. Зрозуміло, що за весь час існування Польщі Пілсудського годі було й думати про відкриття українського університету у Львові. Українські школи в усіх західноукраїнських містах і селах поголовно ліквідувалися під «всепольським» девізом прем'єр-міністра Грабського. До 1940 року мала вже зникнути в Малопольщі (так називала шляхта західні землі України) і сама назва «українець» та «український». В 1922—1923 роках українська молодь організувала у Львові підпільний таємний університет з кількома кафедрами, але ж панська поліція викрила його і розігнала. Ліквідувались також по містах і селах всі товариства і читальні, в яких знайдено було марксистську літературу або читалися радянські книжки, що доставлялися легально й нелегально через кордон.

Львівський університет Яна Казіміра був кубловищем фашистського мракобісся. Тут аж до розгрому фашистської Польщі існував так званий «нумерус кляузус», тобто процентна норма для студентів непольської національності. Студенти цього університету — сини поміщиків, багатих купців та високих чиновників — влаштували кожного семестру як у стінах навчального закладу, так і по місту протиукраїнські й протиеврейські погроми, нападали разом з поліцією на робітничі демонстрації, робили бомбові замахы на прогресивних професорів. Замість знання й науки, кафедри цього університету прищеплювали студентській молоді отруту огідної фашистської пропаганди.

Тільки десять років тому, визвольної осені 1939 року, Львівський університет, який названо іменем великого письменника-революціонера Івана Франка, став справж-

нім закладом найбільш передової у світі радянської науки. До нього попливли весняними ріками з усіх визволених міст і сіл молодих областей України сини й дочки робітників, селян, трудової інтелігенції. На допомогу місцевим силам прибули професори й доценти не тільки з усієї України, а і з братньої всім українцям Росії.

Гітлерівські загарбники, яким служили всі зрадники українського народу з-під ганебного націоналістичного стяга грушевських, петлюр і бандер, зразу ж ліквідували у Львові всі створені Радянською владою вузи, технікуми, середні школи. Пограбувавши університет імені Івана Франка, вони зробили з нього свинарник. Потрібно було багато праці й коштів, щоб привести до культурного стану зали й аудиторії. Проте вже у вересні 1944 року Львівський університет відновив свою роботу.

Сотні років перед молоддю західноукраїнських робітників і селян стояло життєво важливе, гостре питання: де вчитися? Цілі села потопали в темряві неписьменності. Але досить було кількох років сонця радянської волі, щоб віковична галицька темрява розвіялась, мов дим. Сьогодні міста й села західних областей України мають тисячі українських радянських шкіл, університети, технікуми, заводські й ремісничі училища. За постановою Радянського уряду місто Львів перетворюється на великий індустріальний і культурний центр Радянської України. Визволений радянський Львів є нині містом чотирнадцяти вузів, в яких навчається рідною мовою близько 25 тисяч студентів. Серед них — щасливі діти Гуцульщини і Буковини, галицького Поділля і Волині. Входячи до красивого будинку університету, вони не можуть не пригадати пророчі слова великого українського поета-революціонера:

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне мати до себе всі діти
Теплою рукою.

Кожний знає, що цією матір'ю, яка враз'єднала розшматовану ненависними кордонами землю України в єдину й могутню Українську Радянську державу, є Комуністична партія і Радянська влада. Тільки вона,

Радянська влада, відкрила трудящим західних земель України світлий шлях до науки і знання. Тільки в Конституції СРСР записано навечно золотими буквами:

«Трудящі Радянського Союзу мають право на освіту».

* *
*

Довголітні гнобителі не були зацікавлені в тому, щоб трудящі Галичини були культурними. Навпаки, і царський Відень, і шляхетська Варшава, і гітлерівський Берлін глушили всі культурні прагнення народу на кожному кроці. За допомогою уніатської церкви та української буржуазії окупанти намагалися тримати трудящих — робітників і селян — темними рабами в поміщицьких дворах та на підприємствах...

Більшість «Просвіт», організованих попами та буржуазією, також не поширювали культури. Українські націоналісти, які завжди служили всім ворогам, а не визвольній боротьбі українського народу, використовували «Просвіти» для отруювання народних мас релігійним дурманом, облудними гаслами «національної волі» в державних рамках австро-угорського, польсько-шляхетського і гітлерівського імперіалізму, реакційною фашистською пропагандою. Ще Іван Франко викривав справжнє вороже обличчя просвітянських «діячів» у ставленні до трудящих селян.

«Навіщо хлопіві наука? — відверто говорили на з'їзді «Просвіти» галицькі панки й панотці.— Таж він перестане працювати на нас, коли навчиться читати книжки!»

Головами «Просвіти» були такі вороги трудящих, як поміщик Владислав Федорович. Івана Франка викинули з цього товариства за революційні ідеї. Письменник Юрій Федькович, попрацювавши рік у львівській «Просвіті», сам втік у буковинське село від антинародної, реакційної атмосфери. До кінця існування «Просвіти» верховодили в ній папи-мракобіси, вихованці папського Риму, й буржуазні націоналісти. Коли ж окремі філії і читальні переходили під керівництво робітників та сільської бідноти, головне правління «Просвіти» у Львові завжди діяло заодно з поліцією і розпускала читальню.

Львівське наукове товариство імені Т. Г. Шевченка, яке хоч і випустило на початку цього сторіччя цінні праці Івана Франка, В. Гнатюка і В. Шухевича, також було пристановищем буржуазно-націоналістичної реакції й фашистського мракобісся. Чорній реакції, клерикалізмові, австрійському, польському і німецькому імперіалізові служили всі буржуазно-націоналістичні газети, книжки, календарі, церковні проповідниці, місії, різні «національні» збори і товариства тощо.

Тільки у вересні 1939 року і вдруге у липні 1944 року вже остаточно розвіялись над визволеними землями західних областей України чорні дими поневолення, гніту, буржуазно-націоналістичної каламуті. Тепер у кожному обласному центрі працює професіональний український театр, Будинок народної творчості. Не тільки в областях, а й скрізь у районних центрах є бібліотеки, видаються газети, виходять сотні стіннівок, які несуть у маси світлі ідеї комунізму. Ліквідовано прокляття минулого — неписьменність. Трудове селянство молодих областей України сміливо стало на шлях суцільної колективізації сільського господарства.

Засноване Данилом Галицьким місто Львів є нині великим культурним центром воз'єднаної Радянської України. Тут, у колишньому палаці Потоцького, працюють шість відділів інститутів Академії наук УРСР, Товариство для поширення політичних і наукових знань серед трудящих. У колишньому шляхетському казино, де десять років тому поміщики снували плани про Польщу «від моря до моря», — Будинок учених. Колишній палац графа Бельського віддано під Будинок учителя. Прекрасний Палац культури залізничників, клуб працівників зв'язку, численні фабрично-заводські палаци і клуби свідчать про буйний розквіт радянської культури.

До визволення у Львові працював один міський польський театр для воєводських вельмож та буржуазних снобів. Часто він стояв пустою, банкрутував через відсутність глядачів. Українського театру в цьому місті не було, не дозволялося також професіонального хорового ансамблю. Українське драматичне мистецтво, музика тинялись по кутках, підтримувались по робітничих товариствах і профспілках. Мандрівні українські трупи переслідувались на кожному кроці, жили в злигоднях.

Тільки покинувши поневолену тоді землю рідну, і тільки за Збручем, в умовах Радянської влади, галичани М. Крушельницький та А. Бучма змогли стати видатними майстрами української радянської сцени, народними артистами СРСР.

У Львові працюють тепер чотири українські державні театри, театр ляльок, державна консерваторія, філармонія, українська капела «Трембіта». Про бурхливий розвиток української пісні, музики, сцени яскраво свідчать обласні огляди кращих гуртків художньої самодіяльності, які відбуваються щороку.

Львівські бібліотеки зберігають на своїх полицях мільйони книг, якими користуються наукові працівники, студенти, широкі маси трудящих. Великим піклуванням Радянської влади оточені також засновані вже після визволення Львівська картинна галерея та численні музеї: історичний, етнографічний, художньої промисловості, будинок-музей, в якому жив Іван Франко, будинок-музей, де зупинявся у Львові Петро І. В 1950 році відкрито у Львові музей безсмертного вождя Великої Жовтневої соціалістичної революції В. І. Леніна.

Під керівництвом Комуністичної партії український народ навіки возз'єднався під прапором Союзу РСР в єдиній Українській Радянській державі і разом зі всіма народами Батьківщини будує комунізм.

У НИХ І В НАС

В країнах капіталізму кожна трудова сім'я зустрічає наступний новий рік із непевністю й страхом. Оцей страх і непевність відчувають особливо сьогодні мільйони трудящих імперіалістичної Америки і всіх країн «маршаллізованої» Європи. Ніхто там не є впевненим, що принесе йому новий рік. Робітник не знає, чи матиме він ще роботу, його мучать у новорічну ніч примари безробіття і голоду. Інтелігент піднімає новорічний бокал за здоров'я і щастя, а в той же час леденіє від думки, що в наступному році він може втратити посаду, заняття, заробіток — може опинитися без жодних засобів до життя. Щасливіший, скажімо, юнак закінчує останній курс і мимоволі здригається від думки: а де ж я знайду протекцію, щоб не збільшити з дипломом і фаховим знанням ряди безробітних? Запаморочений атомною істерією буржуазний професор, письменник, журналіст, винахідник цокається новорічним бокалом, не розлучаючись з думкою, що все, мовляв, у людському житті суєта суєт, бо ж розвиток науки і техніки веде людство і світ до атомного катаклізму.

Навіть найбагатші акули Уолл-стріту нездатні вже зустрічати новий рік з радістю. І з чого б то, скажіть, радіти їм, капіталістам? Чи з того, що вже капіталізм невблаганно стає в очах і думках мільйонів людей цілого світу нестерпним анахронізмом, який колесо історії тягне у прірву? Чи, може, з того, що ні Уолл-стріт, ні

Ватикан не в силі зупинити 200 мільйонів трудівників СРСР на переможному шляху до комунізму, що для капіталізму безповоротно втрачені країни народної демократії, що новим світлим шляхом вільного життя мотутньо йде 475-мільйонний народ Китаю?

У капіталізму є ще Сьогодні, та немає вже Завтра. Опинившись у смертельній непевності й страху, капіталізм намагається отруїти ними всіх людей, над якими він ще розкарячує криваві кігті експлуатації і злочинів, насильства й постійної воєнної гарячки. Кожний новий рік наближає капіталізм до неминучої загибелі. Приречений на смерть, капіталістичний лад нездатний уже творити нічого позитивного. Навпаки, він убиває в підневільних людей всяку ініціативу, не дає їм жодної перспективи, відбирає сенс і радість життя.

Не так у нас, в соціалістичній Країні Рад. Кожний новий рік трудящі нашої країни зустрічають з радістю, величезними виробничими успіхами і досягненнями. Над громадянами нашої Радянської Вітчизни не висять страхитливі примари економічної кризи, безробіття, шаленої воєнної гарячки — цих породжень імперіалістичного світу. На наших фабриках і заводах, на розлогих колгоспних ланах і на різних ділянках радянської культури й науки ми радісно і впевнено трудимось для того, щоб у новому році мати ще більші перспективи зростання народного багатства і добробуту, нашої культури й науки.

Велика Комуністична партія Радянського Союзу відкрила перед щасливими громадянами СРСР ясну мету — будівництво комунізму в нашій країні. І ми йдемо до нього стомильними кроками. Підсумовуючи досягнуте, кожний наш робітник, колгоспник, інтелігент скаже з гордістю на протязі нового року: «Ще один рік, який наближає нас до комуністичного суспільства».

Сто років тому «Комуністичний маніфест» провістив трудівникам цілого світу: «Привид бродить по Європі, привид комунізму». Тепер, у наш час, комунізм уже не привид, він у стадії здійснення на одній шостій земній кулі.

Здичавілий гітлерівський фашизм обіцяв триматися при владі щонайменше тисячу років. Де він сьогодні? На смітнику історії! Правда, є ще й сьогодні за океаном і в «маршаллізованій» Європі запеклі вороги Радянської

держави, які вже десятки років підло брешуть на нас і раді б повторити знову криваву авантюру Гітлера. Але собака, кажуть, бреше, а вітер несе.

Нас, радянських людей, озброєних великими ідеями Леніна, не злякають ні наклепи, ні воєнна істерія англо-американських імперіалістів. Ми знаємо, що на сторожі миру стоїть разом з нами весь прогресивний світ, усі люди праці. На нас, нашу могутню Радянську державу, на нашу величну працю для щастя усього людства сьогодні дивляться з вдячністю і надією всі трудящі капіталістичних країн Європи й Америки. В новорічну ніч вони думками будуть разом з нами: мільйони поневолених трудівників Європи й Америки широким бажатимуть нам щастя і успіхів.

Майбутнє — наше і тільки наше. Ми знаємо і радіємо з того, що за прикладом нашої великої Радянської Батьківщини пішли вже народи Чехословаччини, Болгарії, Румунії, Угорщини, Польщі, Албанії. Ми — свідки історичної перемоги, здобутої 475-мільйонним народом Китаю під проводом Китайської Компартії.

Трухлявий корабель капіталізму і ватиканського мракобісся тріщить і хитається в самих своїх основах. Як би не верещали перелякані імперіалісти, проте ми, а з нами й трудящі цілого світу, знаємо, що в наш час усі шляхи ведуть до комунізму.

КОЛИСЬ І СЬОГОДНІ

З наближенням зими в колишньому буржуазно-капіталістичному Львові завжди прибувала нова хвиля безробіття. Припинялися будівельні роботи у місті, закривалися від банкрутства десятки різних дрібних підприємств та майстерень — і нові тисячі пролетарів блукали вулицями, даремно шукаючи роботи. Люди різних професій, оволодіння якими далось їм за довгі роки тяжкого, безплатного учнівства, були б раді навіть стати на вулиці з мітлою або піднести кому-будь чемодан на вокзал, щоб тільки заробити мізерні копійки на хліб. Теперішній Першотравневий бульвар був тоді місцем неофіційної «біржі» безробітних, серед яких тинялося також чимало інтелігентів з дипломами. Тут кожний день збиралися сотні «зайвих» трудівників, і їх, здавалося, спокійні, навіть байдужі блукання часто закінчувались демонстраційним походом під магістрат або летучим мітингом з вигуками: «Геть фашистський уряд!», «Хай живе Радянський Союз!» Загони кінної поліції розганяли тоді шаблями демонстрантів, арештовували «заколотників», а вечірні газети хвалилися, що місту, мовляв, забезпечено «спокій і порядок».

Цей «спокій і порядок» в буржуазному Львові допомагали втримувати поліції соціал-зрадницькі організації і профспілки (ППС, УСДП), а також фашистські корпорації «золотої» буржуазно-поміщицької молоді, що майже єдино користувалася правом вчитися в тодіш-

ніх чотирьох львівських вузах. Коли ватажки соціал-зрадників, так би мовити, ідейно втовкмачували в голови пролетаріям про безцільність класової боротьби з капіталізмом, фашизмом та безробіттям і брехали на кожному кроці, що причина всіх лих трудових мас—це, мовляв, комуністична агітація й СРСР, то польські й українські фашистські «молодчики» намагалися втовкмачити це політичним противникам фізично — кастетом, палкою і ножем із-за спини. Після приходу кривавого Гітлера до влади в Німеччині не було дня без «мокрих» авантур фашистських вилупків у вузах та на львівських вулицях,— авантур, скерованих проти робітничих демонстрацій, проти антифашистських організацій і профспілок, проти демократичних діячів і студентів. З вовчої ненависті до Радянської влади на Україні українська буржуазія, націоналісти і вся чорнорясна згряя митрополита графа Шептицького завжди ідейно й практично ставала на службу панові воеводі й поліції.

Назверх місто було повне буржуазного «добробуту». Магазины тріщали від мануфактури, взуття та різних товарів ширвжитку, крамниці були повні різних продуктів, кафе й ресторани манили до себе неоновими рекламами. Але за мішурою цього буржуазного достатку місто було повне голодних, обірваних і напівбосих людей — часто людей хворих, сухотників. Багаті магазини й крамниці, шикарні кафе й ресторани, затишні шпиталі й санаторії, середні й вищі школи, театри й кіно — все це було для тих, що мають капітали, чини, посади, гроші. А для тих, що ні грошей, ні роботи не мали, були численні костьоли, церкви, суди, тюрми, янівське кладовище та десятки буржуазних газет, які забезпечували вам «вічність» імперії Гітлера та «моцарства» Пілсудського і в яких перший-ліпший шахрай із сотень буржуазно-реакційних «ясновидців» міг за одного золотого, навіть поштовими марками, поставити вам гороскоп великого багатства і щастя вже в наступному році. Тільки отакі «ясновидці» й могли «забезпечити» трудящому львів'янинові світле майбутнє. Жартівливий вислів: «І так уже погано, але може бути ще гірше» — залишався єдиним оптимістичним лозунгом для трудящих колишнього Львова. І це «може бути ще гірше» й сьогодні є лейтмотивом життя мільйонів трудящих капіталістичних країн США і Європи.

Таким був Львів у кігтях польської шляхти й католицького мракобісся. Завжди підтримувана «святішим» шахраєм — римським папою, войовнича польська шляхта вважала це місто трампліном для імперіалістичного стрибка на Україну й Росію. Але ж довелося панству самому чкурнути звідси «до лясу» — в імперіалістичні кущі Трумена й Черчілля. З них пани, правда, ще марять про Львів і навіть про Київ, але це вже, як кажуть, мрії відрубаної голови. Які вже там мрії, коли визволений народ Коперніка і Міцкевича навіть у демократичну Варшаву їх ніколи не пустить.

Отой Львів канув у вічність ясного вересневого дня 1939 року, коли тисячі трудящих міста з радістю й ентузіазмом вітали рідних бійців Червоної Армії — визволителки від пансько-шляхетського ярма: Німецько-фашистські окупанти в 1941—1944 році при допомозі українських націоналістів та ватиканського мракобіса Шептицького намагалися витравити у львів'ян свідомість вільних радянських людей — громадян великого СРСР — розстрілами й шибеницями, але даремні були їх злочинні намагання. В липні 1944 року Львів знов, і цей раз назавжди, став визволеним радянським містом, містом першої буйної молодості за всю древню, семисотлітню історію.

Ще лежав у руїнах богатир радянської слави і доблесті — Сталінград; ще провадилася героїчна праця радянських людей по відновленню затоплених гітлерівськими злочинцями шахт Донбасу, зруйнованих заводів Харкова, Сталіно й Дніпропетровська; ще чорніла у руїнах головна артерія столиці України — Хрещатик, як уряд Радянського Союзу прийняв постанову про перетворення Львова в великий індустріальний і культурний центр Радянської України.

Ця постанова, яка відкрила радянському Львову небачений шлях росту й процвітання, вже перетворена в дійсність. Місто Львів є сьогодні одним з великих центрів передової радянської індустрії і культури нашої республіки.

Раз і назавжди зникло зі Львова страхітливе марево безробіття, яке й досі терзає мільйони трудящих у країнах капіталізму. Львівські робітники вже ніколи не шукатимуть даремно праці. Навпаки, ідучи вулицями міста, перегортаючи львівські газети, ви щоразу побачите

оповіщення про те, що різним львівським підприємствам потрібні інженери, майстри, робітники різних професій і спеціальностей. Численні львівські заводи і фабрики, які виростили за роки післявоєнної п'ятирічки, великі новобудови, що здійснюються на очах за планом історичної постанови Радянського уряду, потребують робочої сили, незважаючи на те, що цілий ряд фабрично-заводських шкіл випускає щороку тисячі молодих робітників різних професій. Львів'яни ніколи вже не побачать на вулицях міста сумних та зачухраних учнів і челядників — невільників колишніх власників майстерень і кустарних фабричок. Радянська молодь, яка працює сьогодні на львівських підприємствах, тисячі учнів ФЗУ та ремісничих училищ міста йдуть сьогодні в життя бадьоро, впевнено, з піснею.

Візьмімо хоч би Львівський завод автовантажників, який постачає нашій країні і навіть за кордон першокласні машини — плід творчих досягнень радянського винахідництва. Ще п'ять років тому на цьому місці було поле, пустир. А нині розкинулись тут численні корпуси світлих цехів великого соціалістичного підприємства, оснащеного передовою радянською технікою. На заводі працює кілька тисяч робітників і серед них багато ще недавніх селян із Львівщини. Досить сказати, що лише з одного села Сокільники працює тут близько сотні односельчан. Не можна було й мріяти, щоб колишній буржуазно-купецький Львів дав їм працю. В умовах капіталістичного ладу цих людей чекало гірке заробітчанство в поміщиків, хронічне безробіття, голод і злигодні, страшна безперспективність життя. Ці люди й прийшли на радянський завод без спеціальності. А нині всі вони працюють тут формувальниками, ливарниками, слюсарями, токарями, майстрами і начальниками цехів. Вони, колишні селяки, з гордістю створюють і випускають складні першокласні машини для дорогої і рідної їм Радянської Батьківщини.

Тільки в умовах Радянської влади селянський хлопець з Брюхович, Львівської області, Роман Зеленьок, який нещодавно прийшов на завод учнем, самостійно працює вже фрезерувальником на заводі і вдвічі перевиконує норму виробітку. Тільки під сонцем нашої Конституції односелець Зеленьок — молодий 17-річний слюсар Крилишин — також самостійно працює вже на

складному алмазно-розточувальному верстаті, даючи 200 процентів норми виробітку.

А місцевий робітник Степан Пасенко, що працює тут начальником ділянки гідравліки механічно-збирального цеху! Він поступив на завод у 1948 році некваліфікованим робітником. Старіші робітники, брати-росіяни з любов'ю навчали його в колективі складної спеціальності. Нині він майстер першого класу по випуску тонких деталей гідравлічних насосів заводу автовантажників.

Візьмімо другий приклад — Львівський електроламповий завод, також дітище післявоєнної п'ятирічки. До вересня 1939 року тут коптіла напівкустарна фабричка «Полюкс», яка збирала лампочки з привезених до Львова півфабрикатів. Продукція цього «підприємства» не могла забезпечити електролампами навіть самого міста. Тепер же Львівський електроламповий завод — передове підприємство індустріального Львова. Лише за 9 місяців цього року колектив електролампового заводу дав Радянській державі шість мільйонів карбованців чистого прибутку та один мільйон карбованців понадпланових нагромаджень.

Щоб уявити собі зріст цього заводу, його технічну оснащеність та патріотизм його колективу трудящих, досить сказати, що обсяг виробництва валової продукції за 9 місяців поточного року збільшився проти цього ж періоду минулого року на 42,6 процента. Підприємство працює на замкнутому циклі, воно задовольняє сьогодні потреби не тільки нашої республіки, але й інших братніх республік Радянського Союзу.

Переважає більшість робітників електролампового заводу також набула спеціальності за роки післявоєнної п'ятирічки. Імена таких ще недавно селянських хлопців, як настройщик Мальчицький, оператор колбовидувного автомата Бабняк, слюсар Дичурко і десятки інших робітників та робітниць цього підприємства відомі всьому Львову.

Таке ж можна сказати і про львівський завод «Сільмаш», про механізований склзавод та цілий ряд інших підприємств міста, що стали до ладу за роки останньої післявоєнної п'ятирічки. Праця на них стала справою честі, доблесті й героїства для тисяч місцевих робітників і робітниць. Недарма місцевий львівський художник Петро Григорійчук розклав свою палітру в одному з

цехів заводу автовантажників. Тут, на львівських заводах і фабриках, найбільш яскраво і хвилююче виявляється й міцніша дружба радянських народів і, передусім, — братня дружба російського й українського народів. На художньому полотні («Стахановець Ткачов навчає молодих робітників») П. Григорійчук з натури прагне відобразити цю хвилюючу тему.

Місто стало також крупним культурним центром Радянської України. Сьогодні Львів — місто тринадцяти вузів, кількох десятків технікумів, чотирьох театрів, сотень шкіл, Палаців культури і клубів. Тільки у вищих школах Львова навчається нині близько 25 тисяч студентів, дітей робітників і селян західних областей України, яким у часи буржуазно-поміщицького панування двері до освіти були зачинені.

У Львові працює філіал Академії наук УРСР та Будинок учених. У Львові кожний день навстіж відчинені для трудящих двері десятків бібліотек і серед них — великі бібліотеки АН УРСР та університету імені Івана Франка. У Львові гордістю львів'ян є філіал Центрального музею В. І. Леніна, який з любов'ю і хвилюванням відвідують кожний день визволені трудящі міста, області та інших західних областей України. У Львові діяльно працюють на благо радянської Батьківщини обласні відділення Спілок письменників, художників, композиторів, архітекторів. У Львові, на ще недавньому пустирі, виростає прекрасний Парк культури і відпочинку трудящих, на якому тепер розташована обласна сільсько-господарська та промислова виставки — яскрава демонстрація великих соціалістичних досягнень робітників промисловості та соціалістичних ланів.

Оснащене передовою радянською індустрією, багате культурними закладами, сповнене творчого ентузіазму визволених радянських людей, місто Львів впевнено йде у восьме сторіччя свого існування як одне з промислово-культурних міст-красенів могутнього Радянського Союзу.

МУДРІСТЬ І ВОЛЯ НАРОДУ

Москва могутня і прекрасна. Могутня її людьми, її надбаннями, її казковим зростом. Вона прекрасна своїми скарбами, своїми трудами, своїми будовами. Її будинки, вулиці, майдани, дороги, метро, її підприємства, вузи, академії, бібліотеки, музеї — все це зростає такими темпами й так велично, як може зростати тільки в радянській Москві.

З долею Москви зв'язують свою долю народи. Вони знають: бути разом з Москвою — значить бути нездоланними, значить іти світлою дорогою, значить жити. Для росіян і українців, для грузинів і вірмен, для казахів і таджиків, для литовців і латишів — для всіх радянських народів-братів Москва — найулюбленіше й найдорожче місто. Вона — дорогоцінний символ вічної дружби народів, яка є запорукою сили і щастя нашої Вітчизни.

Москва — символ творчої енергії радянських людей, їх прагнення до щораз нових, найбагатших у світі здобутків — здобутків праці, творчості, науки. Адже саме тут, у столиці нашої Батьківщини, на сесіях радянського парламенту знаходиться повне відображення все життя країни, її боротьба за щастя трудової людини, її думи про майбутнє...

Шоста сесія Верховної Ради СРСР відбулася у знаменний період, коли народи нашої Вітчизни під керівництвом Комуністичної партії і радянського уряду

успішно завершили 1956 рік і вступили в 1957 рік — рік, у листопадові дні якого радянські люди, а разом з ними й трудяші країн народної демократії, все прогресивне людство урочисто відзначатимуть славне 40-річчя Великого Жовтня.

Духом справжнього радянського демократизму була пройнята атмосфера сесії. На трибуну піднімалися практики й теоретики, партійні й профспілкові діячі, жінки й чоловіки, які по-державному ставили проблеми економічного й культурного розвитку країни. Депутати говорили про вугілля і метал, про житлове будівництво й роботу шкіл, і у всьому було видно одне прагнення — зробити життя радянської людини кращим, радіснішим, а Вітчизну — ще могутнішою.

Так, ми добре знаємо, що наші депутати — слуги народу. Радянські люди не раз мали змогу переконатися, що їх посланці з честю виконують волю трудящих, борються з проявами бюрократизму, за вдосконалення державного апарату, за чуле й уважне ставлення до людини.

Радянські державні діячі докорінно відрізняються від тих, які засідають в американському Капітолії. Ще Марк Твен, характеризуючи конгресменів, писав:

«Що таке сенатор? Людина, яка пише закони в столиці США в ті проміжки часу, коли не сидить у тюрмі за свої злочини.

Що таке слуга народу по-американському? Люди, висунуті на пости, де вони можуть розподіляти наживу.

Що таке виборчий бюлетень? Єдиний вид товару, яким у нас торгують без патенту».

З того часу, як Марк Твен писав ці слова, немало води понесла до океану Міссісіпі, а продажність і корупція власть імуших досягли у США нечуваних в історії заокеанської імперії розмірів. Досить познайомитись хоча б з біографією видатного «мисливця за відьмами» — сенатора Маккарті, щоб переконатися в цьому.

Радянська держава в розквіті своїх сил. Нашими досягненнями захоплюються і китайські робітники, що будують домни Аньшаня, і польські шахтарі в Сілезії, і патріоти Єгипту, що мужньо відстояли свою незалежність, і болгарські будівники гребель на сивих схилах Балканів, і докери Глазго, й індійці з берегів Гангу.

Рік, що минув після XX з'їзду КПРС,— яскравий доказ того, що радянський народ успішно здійснює величні накреслення своєї партії. Це переконливо доводять підсумки виконання державного плану розвитку народного господарства СРСР у 1956 році, матеріали шостої сесії Верховної Ради СРСР, лютого Пленуму ЦК КПРС.

Перший рік шостої п'ятирічки приніс нашій Вітчизні багато перемог на всіх ділянках комуністичного будівництва. Наша країна, внаслідок послідовного проведення ленінської політики й здійснення історичних рішень XX з'їзду партії, досягла в минулому році великих успіхів у розвитку промисловості, і насамперед важкої індустрії, в розвитку сільського господарства, культури, науки, в піднесенні матеріального добробуту трудящих. Так, важка промисловість перевиконала державний план 1956 року, збільшивши обсяг виробництва засобів виробництва порівняно з 1955 роком на 11,4 процента. Досить сказати, що за один тільки минулий рік виробництво предметів народного споживання збільшилося на 9,4 процента, а валовий (амбарний) збір зерна, порівняно з 1955 роком — майже на 20 процентів. Таких темпів зростання виробництва в інтересах народу не знала і не знає жодна капіталістична країна.

Коли на сесії виступали товариші й розповідали про похід наших людей, особливо молоді, на Радянський Схід з метою освоєння величезних багатств, мені згадалися події, що мали місце в Канаді в кінці минулого століття. Це було в 1896 році. Десятки тисяч шукачів золота, охоплені «золотою гарячкою», подалися на Захід у район Клондайка. Там вони гинули від жахливих умов праці, від жорстокої експлуатації. Не дивно, що район Клондайка нараховує тепер всього дві тисячі мешканців.

Ні, не такий похід відбувається тепер перед нашими очима. На Радянський Схід линуть когортами нового покоління радянських людей, вихованих партією, досвідчених, які несуть з собою культуру, передову науку. Вони освоюють цілині землі, закладають нові міста, промислові центри, відкривають інститути, університети, театри, будують дороги, налагоджують наземний і повітряний зв'язок, заливають електричним світлом віддалені райони нашої країни.

В класичній літературі зустрічається чимало сумних оповідань про глухий Сибір, дикі казахстанські степи, оповиту темнотою забобонів Якутію, про хижаків-золотопромисловців, бродяг-злочинців. Письменники-гуманісти Короленко, Чехов, Мамін-Сибіряк, Шишков показували безправну, розчавлену царським самодержавством людину, слабу, безборонну, безпорадну перед силами стихії.

Тепер у цілком іншому світлі стала перед нашою літературою тема Сходу. В перші роки після революції вона була овіяна героїзмом громадянської війни. Література часів перших п'ятирічок і Великої Вітчизняної війни відображає могутню людину-господаря, яка панує над природою, підіймає її приховані сили і управляє ними. Тепер, коли розгортається безкрай фронт боротьби за оволодіння мільярдами тонн вугілля, мільярдами кіловат-годин електроенергії, рідкими металами, алмазами, література знайде багато нових героїчних тем про нашого сучасника.

О, скільки цих героїв принесе нам 1957 рік, другий рік шостої п'ятирічки! Адже цей рік має стати переломним роком не тільки в дальшому розвитку важкої промисловості, але також у значному розвитку легкої промисловості, сільського господарства, житлового і культурно-побутового будівництва.

В цьому ж році на допомогу вже існуючій техніці на поля нашої країни вийде нова армада першокласних тракторів і комбайнів. Сільське господарство одержить 145 тисяч нових тракторів, близько 135 тисяч зернових комбайнів та багато інших машин.

Поряд з піднесенням важкої, легкої промисловості й сільського господарства буде вжито ряд заходів по задоволенню зрослих соціально-культурних запитів населення. В законі про Державний бюджет СРСР на 1957 рік асигнується на соціально-культурні заходи 188 398 022 тисячі карбованців. Такого зросту асигнувань на соціально-культурні потреби трудящих не знала до цього часу навіть наша країна!

Щастя людей важко відбити в статистичних даних. А нещастя ясно в них виступає. Відомо, що в капіталістичному світі на кожних три чоловіки — двоє не їдять вдосталь, не живуть людським життям. «Щастя» ж тих людей, які уникнули цього, затьмарене свідомістю, що люди навколо них страждають.

Чи віддасть власник телефонної станції в Нью-Йорку або кіностудії в Лос-Анжелосі свої дивіденди на потреби народної освіти або на дитячі ясла? Як би не так! А ми твердо знаємо, що п'ятнадцять копійок, кинутих у телефонний автомат, негайно повернуться нам світлом ліхтарів, синім вогником газу, новим кінофільмом, піснею. Адже почуття «мого» у нас — це загострене почуття нашого спільного, народного, державного.

Я недавно переглядав великі томи Французької енциклопедії, виданої в XVIII ст. Дідро і Д'Аламбером. Ця енциклопедія, як відомо, мала великий вплив на розвиток всього європейського суспільства. В ній розповідається про те, як друкуються книги, як будуються будинки, як добувається залізо і що означає те чи інше філософське, наукове чи естетичне поняття. І ці розповіді про звичайні, на перший погляд, речі і не дуже складні поняття мали великий вплив на весь культурний світ. В чому ж тут справа?

В тому, що за всіма тими розповідями лежить одна проста й могутня істина: людина надзвичайно сильна і надзвичайно розумна, кмітлива. Отже, вона здатна зробити те, що ще вчора вважалось неможливим, недоступним, недосяжним.

А людина XX століття набагато сильніша від людини XVIII або XIX століття тим більше, що вона має перед собою приклад найвеличнішого героїзму, людської сили і торжества людського розуму — Великої Жовтневої соціалістичної революції. І кому, як не нам, літераторам, розповідати про силу радянської людини, яка є творцем усіх тих досягнень, якими пишається наша країна. І мав рацію Горький, який ще в тридцятих роках писав: «Поміж трудового народу... із його плоті виросла, виробилася армія цілком незвичайних людей. П'ятирічка буде не тільки гігантські фабрики, але й створює людей колосальної енергії». І Горький нагадував письменникам, що вони живуть в оточенні цих людей, що «література повинна підняти свою роль збудника ще більшої енергії». Цей заклик злободенний і тепер, коли вся наша країна, окрилена пафосом історичних рішень XX з'їзду КПРС, буде шасливе і радісне життя.

Те, що соціалістичний лад створив дійсно нову людину і дає їй можливості для нечуваного культурного й духовного зростання, можна простежити на прикладі

трудящих нашої республіки. Молоді люди п'ятдесятих років двадцятого століття, сини героїв Дніпрельстану, внуки легендарних героїв громадянської війни поруч з батьками творять нове життя у своїй республіці — складовій і невід'ємній частині великого Радянського Союзу. Сьогодні вони підкорили Дніпро, створили штучне Кавхоське море, завтра їм буде під силу урухомити Дніпровський каскад.

Трудящі України горді тим, що промисловість республіки в минулому році дала надпланової продукції на 3300 мільйонів карбованців, що обсяг промислової продукції порівняно з 1953 роком збільшився на 13 процентів, що продуктивність праці зросла на 7 процентів. Торік на Україні було видобуто 138 мільйонів тонн вугілля, чавуну виплавлено 17,2 мільйона тонн, сталі вироблено 18,3 мільйона тонн, значно збільшилося виробництво прокату, видобуток залізної руди, виробництво цукру, тканин, меблів, інших товарів широкого споживання, випуск тракторів, турбін, моторів і т. д.

Хороших результатів добились і працівники сільськогосподарства України. Ми особливо пишаємось успіхом наших колгоспних тваринників, які в 1955—1956 рр. збільшили виробництво молока в півтора разу, м'яса — в 1,3 разу, в тому числі свинини — 1,72 разу.

Величезні перспективи дальшого розквіту відкриваються перед нашою республікою і в цьому році. Про це свідчать цифри зростання державного бюджету республіки. Так, коли в минулому році бюджет Радянської України становив 37 942 мільйони карбованців, то в цьому році його сума зросла до 44 мільярдів карбованців.

Важливим фактором дальшого розвитку нашої республіки, як і інших союзних республік, є той факт, що шоста сесія Верховної Ради СРСР прийняла ряд важливих законів, які враховують запити союзних республік, їх економічні, національні та інші особливості. Розширені їх права по управлінню підприємствами й використанню капіталовкладень. Створена Економічна комісія при Раді Національностей. Прийнято також закони, які дають республікам велику самостійність в галузі законодавства, судочинства, територіального упорядкування.

В роки перших п'ятирічок радянські люди, які склали з своєї ініціативи у себе на заводах і фабриках

пам'ятні нам зустрічні й виробничі плани, співали відомі строфи «Пісні про 'зустрічний». Трудящим Західної України не довелося тоді працювати, співати разом з московськими верстатобудівниками, з шахтарями Донбасу, із сталеварами Уралу. Але тепер, прагнучи випередити час, вони, окрилені сміливими мріями, звернутими в завтрашній день, з усім радянським народом поклялися зробити життя ще багатшим, радіснішим. Багато їм вже вдалося зробити. І не згасає цей благородний вогонь у молодих радянських громадян. Я бачив його в очах учасників шостої сесії Верховної Ради СРСР, посланців волинських хліборобів і львівських робітників, закарпатських лісорубів і чернівецьких садівників. Я бачив цей благородний вогонь в очах заводських робітників, колгоспних трударів, учених, вчителів, митців.

Цей благородний вогонь — запорука того, що на артільних полях ростимуть два колоси там, де раніше ріс один, що ще більше чорного золота дадуть шахти Львівсько-Волинського басейну, ще яскравіше запалають вогні Добротвірської електростанції.

І ніколи не згасне цей благодотворний вогонь у серцях визволеного народу.

Понад сто років тому Маркс і Енгельс писали про те, як реакційні сили старої Європи об'єдналися для священного цькування «привиду комунізму». В цей «союз» входили папи і цар, Меттерніх і Гізо, французькі радикали й німецькі поліцаї. Вогнем і мечем намагалася міжнародна реакція стерти з лица землі вже не привид, а цілком реальну, першу в світі соціалістичну державу. Але наша рідна Комуністична партія міцно тримала ленінський прапор. Тепер соціалізм переступив кордони нашої країни, перетворився в світову систему. Сьогодні соціалістичний світ займає понад чверть території усієї планети. Соціалістичні країни виробляють близько 30 процентів світової промислової продукції, і живе тут більше як третина всього людства.

І тепер вмираючому старому світові скрізь ввижається змова комуністів. Звичайно, на його думку, це московські комуністи втягли Неру в боротьбу за мир у всьому світі, це вони збудили відчуття голоду у французьких робітників і почуття болю від батога у марокканських тубільців, а тепер, на довершення всього, умовили Насера націоналізувати Суецький канал!

Ось чому імперіалістичні кола, розлучені ходом світових подій, хотіли б зупинити їх, умертвити не тільки сучасне і майбутнє нашої країни, але й славне минуле наше, знищити його, перетворити навіть не в попіл, а в ніщо, зробити так, ніби ніколи і нічого не існувало на величезних просторах нашої землі. Але ніхто не може нав'язувати свою волю об'єктивним законам історії. Ці закони не бояться погроз, не продаються за долари. Як вказувалось на шостій сесії Верховної Ради СРСР, поразки, завдані імперіалістичному табору на Близькому Сході, в Угорщині, не випадкові, це не результат «нешчасливого» для агресорів збігу обставин. Ні, сили миру і соціального прогресу, як показали недавні події, в змозі тримати в гамівній сорочці чорні сили реакції і агресії.

Маячні сподівання імперіалістів на успіх «холодної війни», політики «з позиції сили» нагадують нам відому легенду про перського царя Ксеркса, який наказав бити залізними ланцюгами бурхливе море, що осмілилося потопити його кораблі. Це була для того часу своєрідна «політика з позиції сили». Ксерксом цілковито володів міф його необмеженої, божественної влади над природою і над народами. Але, як відомо, Ксеркс зазнав жорстокої поразки в боротьбі з народами Еллади.

Часи античної міфології давно минули, й імперіалісти не наважуються бити океан, наприклад, за те, що по ньому плавають радянські кораблі з мирним вантажем. Вони вдаються до інших, більш сучасних засобів: засилання шпигунів і вбивць на територію нашої країни і країн народної демократії, організації контрреволюційних закатів, підривної діяльності, провокацій, наклепів.

Наріжним каменем нашої зовнішньої політики є марксистсько-ленінський принцип співіснування держав незалежно від їх соціальних систем. Але, як зазначалось на шостій сесії Верховної Ради СРСР, мирне співіснування є боротьба, боротьба політична, боротьба економічна, боротьба ідеологічна. Нам необхідна надзвичайна пильність, щоб ніякі провокації, ніякі підступи ворогів комунізму не змогли перешкодити нашій творчій праці, внести розлад у нерушиму дружбу країн табору соціалізму.

Сногади

З ДНІВ ЮНОСТІ

СТАРИЙ ПАСПОРТ

Лихе не загине, як то говорять. Ось чому, мабуть, у мене дивним дивом зберігся колишній польський паспорт, чи то пак *Dowód osobisty*, виданий мені паном повітовим старостою в Коломиї. В цьому державному документі моя скромна «русинська» персона описана так усебічно й детально, мов украдений панський кінь, якого вийти і поліцейські розшукують. Урядники пана старости кропітко записали тут і якого я росту, і які в мене очі, ніс, рот, зуби, чуприна — ну, геть усе чисто. Не було лише тут відбитків пальців конституційного власника паспорта. Але ж цю деталь не забула зробити політична поліція для своєї картотеки, і, крім того, відбитки пальців чорніли на одній з сторінок моєї військової книжечки, з якою мене згодом так безцеремонно вигнали з піхотної казарми напроти Личаківського кладовища.

На мою радість, вигнали справді, мов того анекдотичного цигана з чужих огірків. Це вже було геть потім, у Львові, коли я з юнацьким захопленням працював у газеті «Сель-Роб» та у «Вікнах». Якось під осінь покликали мене у військову комендатуру, а звідти простісінько повели до піхотної казарми напроти Личаківського кладовища. На кількатижневу військову учобу, мовляв. Видали мені тут такий військовий мундир, у якому й рідна матінка мене не впізнала б, дали ще зелену шапочку пиріжком та гвинтівку без замка, видали навіть два шматки срібlistого галунця й звеліли пришити собі їх

на погони. Пан уже ось, мовляв, підхорунжий польського війська, отож нех же гонор і ойчизна!

Гонор — так гонор. Увечері я відпросився на годинку додому, а двірничиха пані Янова аж сплеснула руками, уgliedівши такого бравого Швейка:

— Господи, а з паном що сталося?! — так і застигла вона напроти мене.

— Не бачите що? — відповів я, сміючись. — Пришійте мені чимскоріш ось ці галунці на погони. Я вже, пані Янова, — офіцер, не будь-що, у Пілсудського.

— Матко боска! — не вірила двірничиха. — Ці штани, така блуза, а ось цей ваш пиріг на потилиці... Та де ж це ви вояк до д'ябла! Таж ви тепер істинний баять, ну з отих, що ховаються по каналах.

Глянувши в дзеркало, я дійсно побачив там не підхорунжого, тільки полтвянського «водолаза» з магістратського водоканалсектора. Проте це не завадило мені браво марширувати на казарменій площі й співати з усіма:

Юж ми опусьцілі строни нашей вйоскі
І до Львова пжишли твожиць вйско польське...

Або й ще більше заводіяцьки:

Чапка-фуражерка спушона на уха,
За такім аж млее та львовска дзевуха...

Марширував я так декілька днів. Потім покликали мене до канцелярії, і злий, мов оса, поручик Ольшанський віддав мені військову книжечку з словами:

— Помилка, мій пане. Ми і не знали, що ви ось така пташка — комуніст! До д... нам таке войсько! Скидайте мундир і йдіть додому.

Так і закінчилася моя військова кар'єра. Прошу вчитача пробачення за такий екскурс, і повернімося до основного — до паспорта. Отож, описали мене там так детально, мабуть, для того, щоб я не пропав польському панству з очей. Сиди, мовляв, хлопе, й не рипайся з границь «моцарства» пілсудських. А я грішним ділом саме в цю пору життя й намагався вислизнути з-під благ громадянства Речі Посполитої пілсудських і мосьщійських...

Мій «довуд особісти» побував у руках багатьох жандармів, шпиків і чиновників. Його перевіряли не раз недовірливим оком, просвітлювали, проколювали для

чогось шпильками, відривали юнацьке фото моєї персони та знов приклеювали на старе місце. Цей паспорт я завжди пред'являв з деяким острахом, бо ж на сторінках прописки нахабно чорніла одна відмітка, яка могла нагнати мені не тільки клопоту, а й бути прокуророві свідком для присудження власника паспорта на три роки в'язниці. До речі — саме цього і прагнули власть імуші та прокурори, заганяючи мене не раз і не два «під слідство» за тюремні ґрати. Проте всякий раз мені щастило вивратися з тюрми без судового вироку.

Приглядаючись тепер цій, тривожній колись відмітці на польському паспорті, я посміхаюся. Ох і недотепні ж були панські шпики, комісари дефензиви та прокурори і слідчі! Таж ця прописка аж просилася, щоб звернути на неї увагу. Передусім впадала у вічі чорна і кругла, мов бісове око, печатка сільської місцевості — одна єдина на всій сторінці. Інші печатки прописки на паспорті були значно менші, овальні й міські. Далі вельми чітко звертали на себе увагу і рядки запису польською мовою біля отої печатки:

З'явився з приїздом.

*Іване Пусте, 1 червня 1927 р.
Урядовий комісар
Бурачик.*

Необхідно пояснити, що Іване Пусте було не тільки село над річкою Збруч, але й остання станція-тупик на кордоні колишньої панської Польщі та СРСР. Запримітивши цю печатку і запис, дотепний жандарм або слідчий міг би свердлити очима власника паспорта:

— А чого ви ось їздили туди до Іваня Пустого?.. А що ви робили там, над самим Збручем?.. А в кого ви зупинялися там, з ким зустрічалися і взагалі скільки ви перебували в селі і коли виїхали, не відмітивши це в паспорті?.. Ну, говоріть же, чого мовчите?..

Була б неприємна пригодонька із-за цієї прописки. Власник паспорта міг би тільки мовчати на такі речі, а жандарми та слідчі самі взялися б відтворяти картинку побуту непокірного й рішуче антидержавного молодого письменника і журналіста в селі над Збручем.

На щастя, вороги не помітили й не додумались розшифрувати цю неfortunну прописку. Тому я вже сам зніму безбоязно тайну з отої печатки.

Чудесного літнього дня, коли все навкруги пахне медом і молодими житами, на тиху подільську станційку Іване Пусте в'їжджає короткий пасажирський поїзд. Станція — тупик, і поїзд майже порожній. З вагонів на перон сходять десяток солдатів-прикордонників, декілька кондукторів та скромно одягнена парочка — юнак і дівчина. Обоє скидаються не то на студентів, не то на приватних сільських учителів з «Рідної школи». У дівчини мрійні глибокі очі, невиспане й трохи сумовите лице та старомодний саквояж у руці. А в кавалера наче й дорожніх речей немає — тільки загорнутий у синій папір пакуночок тисне він під пахвою. Звелів би он жандарм на пероні розгорнути пакунок — углядів би там зміну білизни, зубну щіточку й мило та ще один чистий і другий дрібно записаний зошити. А захотів би жандарм обшукати приїжджого в прикордонну смугу, він знайшов би в кишенях юнака паспорт, п'ятнадцять американських доларів у банкнотах, пачку тютюну, сірнички, складаний ніжик і гребінець. Ось і все, крім юнацького оптимізму та глибокої тайни в душі. Такі ж небагаті пожитки знайшов би жандарм і в саквояжі супутниці.

Та жандарм — виявилось — і не збирався обшукувати пасажирів. Підійшовши до парочки, він чемно попросив пред'явити документи й тут же спитав, до кого вони прибули у село.

— До отця пароха,— відповіли обоє запитані.— До панотця у гості.

Така відповідь повністю заспокоїла пильність недремного ока сторожа публічної безпеки. Прибулі, як здавалось йому, поза підозрінням. Віддавши паспорти, жандарм пригадав, що в прикордонній смузі закон велить негайно, ще сьогодні ж таки, прописатися в сільської власті й, провівши за станцію, показав навіть куди йти на повітство. Це вже було і зайве, бо ж великий панський будинок отця пароха і так відрізнявся від усіх хат у селі.

Десь кувала ще людям щастя пізня зозуля, і в садах по селу заливалися в любовному тьохканні солов'ї. А прибулі дійсно подались на повітство. Тут прийняли їх гостинно, з усією щедрістю багатой хати пароха. Пообідавши та погомонівши про всячину, гості пішли до гро-

мадської канцелярії на прописку.. Грімку назву «урядовий комісар» носив тут звичайний, багатий, очевидно, сільський дядько, який умів тільки розписатись польському, а все інше робив за нього писар. Таких «комісарів» звали по селах наказними війтами тому, що тепер уже не обирав їх ніхто.

Наступних два дні гості священника гуляли собі по селу та в попівському саду. А після того зникли, мов камфора, з Іваня Пустого, не бравши ані залізничних квитків на станції, ані теж не відмітивши вибуття в сільського комісара Бурачика.

Хто ж були цей юнак і дівчина? І куди вони ділися тихого літнього вечора з села над Збручем?..

ПО ЗОЛОТЕ РУНО

Был май, чудесный месяц май,
Кому же грустно в мае?..

Ішов мені тоді двадцять третій рік життя...

В сучасних умовах — в умовах чудесної радянської дійсності — для юнака такого віку все навкруги перспективне, радісне і досяжне. А я в цю пору був уже, так би мовити, хронічно безробітний і без жодних перспектив на майбутнє. За віщо я вже не хапався в ці мало радісні роки! Пробував стати і робітником, і кооператором у рідному селі, і актором у мандрівному театрі, і — що вже там говорити! Коломийські евангелики з-під стягу тодішнього відступника від папського престолу за англійські фунти стерлінгів, дурисвіта отця Федіва, навіть пропонували мені вчитись на пастора-проповідника штундистського мракобісся.

Це було в 1925 році, і я вже не без деякого успіху писав оповідання, новели, сатиричні фейлетони. Писав — та друкував тільки дещо, бо львівські редактори і не хотіли мої писання друкувати, і періщила мене польсько-панська цензура за всіма правилами буржуазної «свободи слова». У цей час один з верховодів української так званої соціалістично-радикальної партії і разом з тим апостол штундизму Федіва на галицькому Покутті — редактор коломийського журнальчика «Віра і наука» — запропонував мені перекласти «Історію папської інквізиції» Генсбреха (Hoensbrecch). Я, звичайно, погодився

з радістю, навіть не домовляючись про гонорар за свою працю. Не знаю, яка була якість моєї першої роботи перекладача. Та мозолився я над цією книгою днями й ночами — і через два місяці переклад був готовий. Редактор дав мені двадцять злотих «у лапу» й обіцяв дати ще, коли книгу випустять і розпродадуть. Як же кортіло бачити надрукований свій перекладацький дебют! Але євангелики, мабуть, передумали наражуватись святішому папі й католикам — і книга так і не вийшла українською мовою. Згодом «апостол» сказав на мій запит:

— З виданням поки що не виходить, немає коштів. А ви не поїхали б до Лозанни?

— За границю? — здивувався я. — А хто ж мені видасть паспорт? І за які гроші, чого?

Редактор пояснив, що вони, євангелики, можуть послати мене вчитися на проповідника. У Лозанні є, мовляв, така школа. Студенти живуть там в інтернаті на повному утриманні — і через три роки навчання одержують диплом пастора-проповідника.

— Раджу вам їхати, бо в Польщі ви не доб'єтесь нічого, — дивився редактор на мене. — Хіба українцеві десь тепер можна учитися?.. А так матимете запевнений хліб у руках.

Не скажу, що така пропозиція не була приваблива в тодішній моїй ситуації. Кому в юних роках не кортить мандрувати кудись у невідоме? Крім того, я міг би вирватися з задушливої, поліцейської держави «в цивілізований світ», яким малювалась мені тоді Швейцарія. Проте я вже дещо знайомий був із марксистською літературою, церковшину ненавидів і, уявивши себе на мить штундою-дурисвітом, я мимоволі посміхнувся.

— Чого ви смієтесь? — образився редактор. — Я ж вам хочу добра.

Подякувавши збентежено, я відповів, що подумаю і зайду завтра. «Апостол» погодився й звелів не гаятися з відповіддю.

— Тільки, — сказав, — одна умова в цій школі, треба вам знати. Вступаючи, ви повинні підписати зобов'язання, що після закінчення курсу поїдете проповідувати не менше, ніж на п'ять років, до Бразилії, Аргентини або Канади.

— А чого ж конче за море? — спитав я.

— Така вимога для студентів. Школа, бачите, англійська. А за океаном живуть сотні тисяч українців-переселенців з Галичини і Волині.

Товариш М., у якого я часто брав «з-під поли» комуністичні брошури й листівки, сказав мені, не задумуючись:

— Ти що, здурів?! Таж уся їхня штунда і ота школа в Лозанні — затія англійської розвідки! Хочеш стати зрадником пролетарського класу?..

Цього я не хотів. Мені до болю у тім'ї хотілось до Львова. Правда, я вперто посилав поштою свої писання до деяких львівських соціалістичних редакцій — але мені просто не відповідали й не повертали рукописів. Чимало їх так і пропало безслідно, мабуть, і не читані ніким. Копій я не робив.

Посилав я також свої писання деяким старішим письменникам. Не Стефанику і Черемшині — де там, до них я не мав відваги звертатися. Та й, признатися, чим вони могли б допомогти молодому авторові, коли один жив у глухому селі, а другий працював адвокатом у містечку?.. До кого ще я мав звертатися за порадою — до коломийського письменника А. Чайковського, що писав уже тільки про «ходачкову» шляхту, або до безнадійного графомана Николишина? Ну, а один з старіших «радикальних» письменників у Львові повернув мені рукописи з єдиною «критичною» оцінкою: «Автор не знає правил української мови. Бог — ім'я власне, і його пишеться з великої букви. Автор же пише скрізь «бог». Прочитавши таке, я вже не посилав письменникам своїх рукописів.

Мрія про Львів не давала мені спокою. І ось на початку травня 1926 року мені пощастило добитися до цього міста — політичного центра поневоленої тоді Західної України. Саме в цю пору маршал Пілсудський робив тоді у Варшаві збройний фашистський переворот, забираючи державну владу в свої диктаторські руки. У місті було тривожно, відчувалася дезорієнтація і розгублення властей. Проте жодних робітничих страйків і демонстрацій не було у Львові. Керівники КПП, як виявилось згодом, також розгубилися й зберігали нейтральність до перевороту Пілсудського. На вулицях міста відверто демонстрували свою відданість варшавському учневі Муссоліні тільки нечисленні ватаги легіонерів, стшельців та

шляхетських паничів-студентів. У такій «революційній» атмосфері фашистським диктатором Польщі став Пілсудський і військова кліка полковників.

У Львові, в адміністрації щотижневого «соціалістично-радикального» органу «Громадський голос» працював тоді мій старший брат, у якого був досить-таки тонкий смак для художньої літератури. Він ото давав мені не раз літературні поради в листах, і завдяки йому й були надруковані в цій газеті кілька моїх сатиричних фейлетонів. Політичним прихильником «соціалістів-радикалів» я не був — мене, щонайменше, дивувало не раз їхнє ганебно-вороже ставлення до більшовицької революції та Радянської влади на Україні. Але ж не міг я нести свої писання й до таких ненависних трудовому людові ворогів, як націоналістичні панки-пройдисвіти з «Діла» чи то видавництва «Просвіта», до католицьких шахраїв з «Нової зорі» або до такої осоружної петлюро-емігрантської підворітні, як «Літературно-науковий вісник» Донцова. Я привіз до Львова більше десятка рукописів. Крім того, я мав про віщо писати і міг би писати для кожного номера газети, й мені здавалося, що в редакції підуть мені назустріч. З вдячністю скромного дебютанта в «Громадському голосі» я й запропонував редакції свої рукописи. Але редактор сказав мені, прочитавши:

— На жаль, наша газета не може це все друкувати. Ви, правда, ще молодий, але... чи ви не задумувались над тим, що ваші писання пахнуть, ну... більшовицькою пропагандою?.. Подумайте над цим, коли хочете стати письменником. А то все ви якось ставите в лоб, все у вас ніж на ніж з прокурором. Не можемо ж ми наражатися на цензуру.

Редактор дав мені кілька номерів журналу «Нова Україна», що випускався Винниченком у Празі, й сказав патетично:

— Ось де повчіться, молодий пане-товаришу, що таке народницький соціалізм і що таке більшовицька анархія та як нам треба служити ідеї соборної України по обох боках Збруча. Не забувайте, що ми — українські соціалісти-радикали — були, є і завжди будемо проти московського більшовизму й советів на Україні.

На щастя, я вже це знав не тільки від редактора «Громадського голосу», але й з політичних статей та брошур таких ненависників комунізму і Радянської вла-

ди на Україні, як празькі есери—опікуни львівських радикалів — Микита Шаповал, В. Винниченко, Карло Коберський та інші. Слідувати порадам редактора я й не збирався — не за цим я приїхав до Львова. У молодечій наївності я сподівався, що радикали надрукують щось з моїх писань і заплатять мені хоч десяток-два злотих на перші дні прожитку в незнайомому місті. Основною ж метою моєї мандрівки до Львова було — познайомитися з редакціями лівих, комуністичних періодиків, які не відповідали мені на посилки й листи. Мені здавалося, що товариші в газеті «Світло» або в журналі «Культура» не відпустять мене без дружньої поради і допомоги. Признаюся, я навіть сподівався дістати якусь, нехай і фізичну, роботу в адміністраціях цих періодиків.

Та довелося гірко розчаруватися. Хіба я, отакий безробітний і безтитульний селяк — рядовий активіст комуністичного підпілля на Покутті,— міг знати, що не тільки в оцих «лівих» редакціях, але і в тодішньому керівництві КПЗУ верховодять, як виявилось згодом, ідейні сподвижники харківського націоналіста Шумського? Ідейно ці панки нічим не відрізнялися від таких же буржуазних націоналістів і реакціонерів у «Ділі» та в «Новій зорі». Багато з них і тут, і там були єдинокровними «комбатантами» по військовій службі в легіоні українських січових стрільців під час світової війни в 1914—1918 роках. Одні і другі виношували безглузді мрії про переродження Радянської влади на Україні в буржуазну й соборницько-націоналістичну. І цих, і тих об'єднувала завжди антинародна й лакейська щодо польської шляхти ненависть до Москви, до російського народу — до «кацапів».

Звичайно, тоді я ще цього не знав. Вороги в революційному робітничому таборі маскувалися і тільки викриті і розгромлені скидали фальшиву личину. Та тієї весни я ішов до редакції «Світла» з юнацьким трепетом у серці й пошаною. Як-не-як, іду я до своїх, до справжніх товаришів-революціонерів...

У редакції газети «Світло» прийняв мене прихований буржуазний націоналіст, викинутий згодом з рядів КПЗУ і використаний потім гітлерівським відомством Геббельса у Львові. Цей редактор прийняв молодого автора ще гірше, ніж «соціаліст-радикал», він не потрудився навіть знайти надіслані до редакції рукописи.

— Оповідань ми не друкуємо і з авторами таких рукописів не листуємось. А фейлетоніст є у нас свій,— прорік він мені стоячи.

— А може б ви прочитали ці нові? — хотів я подати йому кілька рукописів.

— Гм! — незадоволено хмикнув він і навіть уже і взяв було рукописи, потім повернув мені, пригадавши: — Знаєте що, підіть ви до редактора «Культури». На Оссолінських, 8. У нього журнал, і поговоріть про це з ним.

Редакція журналу містилася в квартирі редактора. Ходив я сюди, мов дурень до липи, і ніколи не міг застати редактора вдома. Вкінці порадили мені знайти пана редактора в каварні «Віденській».

— Він там кожний день і перед обідом, і ввечері за одним столиком з Назаруком,— сказав мені якомсь знайомий наборщик.

— З ким, з ким? — здивувався я.

— З Осипом Назаруком, редактором «Нової зорі». Туди я їм ношу коректу.

«Нова зоря» була католицьким органом єпископа Хомишина. А «Культура» пропагувала марксистську ідеологію. Що кожний день в'яже редакторів цих видань за одним столиком у каварні?.. Слухаючи таке, я розгубився.

— Та вони ж приятелі ще з січових стрільців,— засміявся з мене наборщик.— А ти думаєш, що редактор «Світла» не сидить в ресторані разом з панамі редакторами «Діла» й «Нового часу»? Хе, хе-е, наївний ти...

Ось воно що! Кілька днів я ходив до цієї каварні, але сідати за столик у мене не було грошей, а підходити до редактора — не було сміливості. Той справді годинами сидів на приятельській розмові з подібним до горили редактором «Нової зорі». Вкінці пощастило мені дочекатися редактора «Культури» біля входу до «Віденської».

— Ну, гаразд! — сказав він мені, коли я відрекомендувався. — Прийдіть до мене завтра на вулицю Оссолінських об одинадцятій.

З «Культурою» також нічого у мене не вийшло. Редактор прийняв мене сухувато і, довідавшись, хто я і що,— тут же покартав мене, що я, мовляв, без вищої

освіти, що не знайомий я з багатьма напрямками в сучасній західноєвропейській літературі, що не знайомий з багатьма філософськими працями Канта і Гегеля, Каутського й Бауера, Маркса і Енгельса — одне слово: куди тобі, мовляв, хлопче з села, пхатися в літературу! Хіба ось я міг би написати якусь теоретичну марксистську статтю для «Культури»? Ото ж бо! Та ж я, мабуть, навіть не знаю, що таке імпресіонізм, футуризм і волюнтаризм у літературі й мистецтві, правда?..

— Ну, а дещо з цих ваших речей я читав,— сказав укінці, віддаючи мені кілька рукописів.— Що вам сказати? Я, правда, не спеціаліст по художній літературі, однак скажу, що пишете ви дуже просто і, так би мовити, примітивно. Ну, як Стефанік, тільки ж він — майстер! А я міркую, що Донцов хоч і ворог соціалістичної революції, проте він правду говорить, що українській літературі пора вже мати своїх Кіплінгів і Сенкевичів. І справді — де наш український Бальзак, де Шекспір, де хоч би Джек Лондон?.. Щоправда, є у нас Володимир Винниченко. Та хіба розуміють його, хіба може він жити й творити на Україні? Французька, бачите, революція дала Франції Віктора Гюго й Беранже, а українська — лише Хвильового й Тичину. Бо Шевченко як заплакав нам українську літературу, так і досі все вона скаржитьсья й плаче.

Таке я почув у редактора «Культури». Наведену розмову я подаю майже дослівно — її неможливо вигнати з пам'яті. Вийшов я з цієї редакції, мов з холодної купелі, й жорстоке розчарування хльостало мене по лиці на очах осоружного великоміського панства. Палив мене сором, я був близький відчаю. І не тому, що приятель мракобіса Назарука не схвалив мої писання — ні, я ж тоді й сам мало вірив у свої літературні спроби. Пекла мене образа за Шевченка й Івана Франка, на творах яких люди вчилися ненавидіти гніт і неволю. Було образливо й гірко за таких «товаришів» у редакціях «Світла» й «Культури», яких я уявляв собі здалека розумними і простими, як Ленін, марксистами, відважними революціонерами, людьми кришталево-ясними і чистими на високих щаблях ідейно-політичного керівництва комуністичним підпіллям у містах і селах поневоленої країни. «Невже,— думалось мені того

літа у Львові,— чесні, безкорисливі, ідейні й самовіддані комуністи можуть бути лише в народі, в гущі міських і сільських пролетарів? Невже кожний газетчик, кожний український політичний діяч — брехун, шахрай і обманець, незалежно від того, що він пише, що проповідує людям і в чому клянеться народові?..» Мені здавалося, що відомі галицькі «ботокуди» могли існувати лише в безпросвітній темряві минулого сторіччя, в часи революційної юності Івана Франка...

На щастя, в мене були знайомі у Львові студенти й скоро здружився я також з двома молодими робітниками з друкарні. Вони й розповіли мені багато цікавого і підтримували мене морально. Редактор «Культури» радив ще мені тоді «обов'язково» вчитися писати в М. Хвильового, радив також понести свої писання до... редактора «Літературно-наукового вісника» Донцова або до М. Рудницького в редакцію «Діло». Ні до одного, ні до другого оракула я не ходив. З їхніх опублікованих статей мені вже було відомо, що і той, і той ненавидять не тільки українську радянську, але й взагалі українську революційно-демократичну літературу та признають право існування письменника лише настільки, наскільки він реакційний, «проти Москви» й наскільки він — епігон котрогось із модних західноєвропейських письменників. Хвильового вони хвалили й величали тому, що саме в ту пору він висунув на Радянській Україні буржуазно-націоналістичний лозунг: «Геть від Москви, орієнтація на Західну Європу!»

У редакції «радянофільської» газети «Рада», яку видавав тоді політичний сателіт «президента» ЗУНР Костя Левицького — Гриць Микитей, обіцяли мені дати паршивенький заробіток коректора. Не зайво згадати, що пан Микитей був такий грамотний, що в одній з передових статей він опублікував прізвища Черчілля і Чемберлена за латинськими буквами — Хурхіль і Хамберляйн (Churchill і Chamberlain) на сміх читачам. Який вже я був би тоді непрофесійний коректор, однак таких «хамберляйнів» я б не пропустив у газеті.

Як і звичайно, з обіцянок нічого не вийшло, й до ссені я якось протримався у Львові, заробляючи на прожиток то в одній з фабричок, то в експедиції газети «Громадський голос». А потім і цієї роботи не стало.

І ніхто вже й не обіцяв мені будь-яку роботу під зиму. Отож, хоч-не-хоч мусив я повертатися з невеселими думами в рідне село.

Нестерпне, чорне і безпросвітне коло замикалося. І що ж далі, сіра людино?..

* *
*

Скільки талантів, скільки ж то юних ентузіастів зім'яла на моїх очах, знівечила й передчасно загнала в сиру матінку-землю жорстока і безглузда буржуазно-капіталістична дійсність!

Пригадую найближчого друга дитинства Петруся Веселовського. Який це був жвавий, веселий і кмітливий хлопчина! Все у нього горіло в руках. Ну, та й витримка була в нього надивовижу. Скаже бувало жартома наш дотепний сусід старий Онуфрій:

— Петрику, ти, бачу, не маєш роботи. А без роботи кров пліснявіє в жилах. Не міг би ти хоч посидіти на оптому стовпі півгодинки? — показує він на ворота.

— На стовпі? — прикидає Петрусь очима висоту цієї пропозиції. — А що ви дасте за те?

— Е, що дасте! — відповів Онуфрій. — За «що дасте» і єврей прийде з міста посидіти. А ти так посидь...

— Думаєте, не зможу?

— Ну, лізь, — квапить Онуфрій. — Дам на цигарку махорки.

І Петрусь спинається кішкою на стовп біля воріт. І терпляче сидить там, мов галка. За цигарку махорки...

Після війни батько віддав Петруся до Коломиї вчитися шевського ремесла в «пана майстра».

— Пане Мацею, — хвалився швець батькові, забігаючи сина у місто з мішками борошна та картоплі, — такого вам зроблю з хлопця шевчійка, же пальци облізаць, що й англійській крульовій він зможе навіть, мовляв, шити золоті черевички.

І справді, за чотири роки учнівства хазяїн випустив хлопця майстром шевської справи. Петрусь любив красу в житті, він навчився робити такі «панські», шикарні модні чобітки й черевички, що парубкам та дівчатам очі зривалися. Але ж хто у селі мав тоді гроші

на дорозі взуття з шевро та хрому? Від снігу й до снігу люди топтали на паґських ланах босоніж, а в морози та в стужу дякували богові і за прості постолі або латані-перелатані чоботища. У селах потрібний був дешевий «латкар» з шилом та дратвою, не умілий швець-майстер. І в тодішніх містах аж кишіло напівголодними шевськими челядниками, які більше пропивали з горя, ніж заробляли у власників фабричок та майстерень. Недаром і в польській пісеньці говорилося дівочими устами:

Шевчика не хчем, такого смика,
Мало зараб'я, дужо пшелика.
Бо тен шевчик над роботів зменчони,
Шевчикові спіритусу, не жони.

Восени 1929 року я несподівано зустрів Петруся у Львові. Був він, як завжди, жвавий, веселий, тільки сухий уже, мов судак, та ще в очах його таївся якийсь начебто боязкий сум.

— Що ти тут робиш? — спитав я його, привітавшись. — Працюєш у Львові?

— Та ні, — заперечив Петрусь, — я вчуся. На одно-річних курсах шоферів. Скоро шофером буду.

— А шевство? — спитав я.

— Хай йому біс з отим шевством! — відповів він. — Думаєш, тепер шевці ще десь людям потрібні? Полатайки потрібні, не такі майстри, як я. А я не можу й не хочу нидіти полатайком. І ось продав я братові свою частку ґрунту й приїхав сюди вчитися на шофера. Це все-таки краще, ніж швець.

Петрусь говорив, що після закінчення курсів йому обіцяють «посаду» десь на легковому форді або на автобусі. І, як звичайно, верховоди курсів обдурили наївного селяка. Автомашина в панській Польщі була майже міністерською рідкістю, автобусів ще менше, і, закінчивши курси, мій друг дитинства міг тільки зареєструвати ще один диплом, як безробітний. Тиняючись у розпачливих розшуках роботи, Петрусь захворів з горя туберкульозом та скоро й подався до праотців з двома професіями за душею. На землі в буржуазно-поміщицькому ярмі ці професії загнули юнака тільки в горі і смертельну недугу.

Я бачив Петруся у селі перед смертю. Він говорив мені тихою скаргою:

— Тато казали: «З ремеслом у руках не пропадеш на світі». А я ось і швець, і шофер та механік, і пішов би навіть за море, до дідька, щоб не дивитися лише на ці дипломи,— і ніде я не знайшов собі місця у місті. Львів мене загнав у сухоти, а я, дурень, вірив цим курсам...

Я теж повертався тоді під осінь із Львова з настроєм, гей же гей, яким нерадісним! Та любив я вже першим відчайдушним коханням тиху дівчину в селі, і любов ця, напевно, й стримала мене від самовбивчого кроку. Єдине, чого я добився того літа у Львові,— це адреси харківських літорманізацій на Радянській Україні, зокрема адрес «Плуга». Туди я й надіслав поштою кілька рукописів. Надіслав та й поволік своє безрбїтне горе в село. Аж ось через деякий час я одержав і відповідь з «Плуга»: «Ваші оповідання ми передали літорманізації «Західна Україна» в Києві». Еврика! Згодом написали і з Києва, що мої оповідання зацікавили всіх та що одне з них вони друкують в альманасі «Західна Україна». В листі просили також надіслати їм більше оповідань, і вони видадуть їх окремою книгою.

Оце так! Щобільше — ранньою весною я одержав посилку з оцим київським альманахом, а в книзі вставлене «Посвідчення», що я (прізвище, ім'я й по батькові) є членом Спілки революційних письменників «Західна Україна». Внизу «Посвідчення» красувалась велика червона печатка з такою ж назвою, всередині печатки п'ятикутна зірка й рядом підписи товаришів.

Альманах «Західна Україна» з моїм оповіданням справив на мене таке враження, ніби я самий опинився серед доброзичливих товаришів у Києві. А «Посвідчення» принесло мені і велику радість, і клопіт. При першому ж обшуку агенти дефензиви забрали його у мене й потім усякий раз слідчий тикав мені ним у вічі:

— Ви кажете, що не належите до комуністичної організації і не маєте безпосереднього контакту з Москвою... А оце що?

Проте я й досі з сердечним хвилюванням згадую те «Посвідчення», яке вперше й назавжди зв'язало мене з радянською літературою.

Після неfortunної мандрівки до Львова й, зокрема, після надійних вістей «з того боку», з-за Збруча, я твердо вирішив перебраться на Радянську Україну. Ще влітку перейшли туди два мої знайомі «вічні» студенти з сусіднього села, й вони писали мені захоплені листи з Полтавщини, де вже й працювали учителями. Листи щасливих перебіжчиків ще більше запалювали мене до мандрівки на той бік.

Але як же ж то перейти кордон на Збручі?.. Столярський робітник у Коломиї, товариш Остафійчук, у якого я одержував літературу й різні підпільні доручення, гаряче схвалював мою постанову, проте допомогти у цій справі не міг. Він сказав, що такі речі знають лише, мабуть, у Львові, й радив чекати приїзду товариша Матвія, який знав мене особисто. А бажаний товариш, як я довідався згодом, провалився в тюрму на Волині. А мені не терпілося...

І ось ранньою весною 1927 року знайшов я бажану нитку для переходу Збручу. В живописному селі Балинцях під Гвіздцем жила шкільна подруга щасливих перебіжчиків—Наня Матійчук. Дівчина закінчила учительський семінар в Коломиї, посади ніде їй не давали у школі, й молода вчителька мусила сидіти в батька-ковалю «на шиї» без усякої перспективи на краще. Можливо, що Наня й кохала когось із двох щасливих уже вчителів-галичан на Полтавщині. Цей «котрийсь» з обох нам знайомих Микол і писав їй з Машівського району та запрошував туди — і згорьована безробіттям дівчина також вирішила шукати щастя-долю за Збручем. Вона також знала, де саме та як оці два перейшли кордон у країну щастя. Для цього однак потрібна була моя допомога — і наші стежки зійшлися.

Необхідно було пробратися так на кордон, щоб не викликати підозріння ні в поліції, ні в прикордонників. А я знав, що на попівстві в Іване Пустому над Збручем сидить родич нашого перерівського пароха. Хто здивується чи то зверне особливу увагу на те, коли до іване-пустівського попа прийдуть гості? Потрібно лише, щоб там сподівались тих «гостей». Священик у моєму селі знав мене ще з дитинства. І хоч ми далеко вже не були в дружбі, проте — я це знав — він був чесна

й культурна людина, не націоналіст і цілком не активний мракобіс Ватикану, й можна було поставити перед ним справу відверто. Годиться згадати, що в ту пору буржуазно-націоналістичні політики УНДО писали ще в газетах про широкі культурні досягнення Радянської України, вони леліяли безглузді надії на «переродження» Радянської влади в буржуазно-націоналістичну, й мій панотець навіть сказав мені делікатно:

— А ви не думаєте, що «там» уже вивітріє вам з голови... ну, ви знаєте що?

— Побачимо,— ухилився я від іншої відповіді.

— Ну, гаразд, я напишу в Іване. Почекаємо відповіді.

Мені щастило ще більше — у коломийських товаришів я дістав скоро й адресу такого «цілком певного діда», що перекине мене за Збруч. І — просто казка — цей дід Корнель жив не деінде, тільки в Іване Пустому! Скажіть, не в сорочці я народився?..

У кінці травня можна було брати лахи під пахви. З якою радістю ніс я ці вісті безробітній ковалевій дочці! Від мого рідного села до Балинець сімнадцять кілометрів — і все полями без кінця й краю. Весна того року була рання, сонячна, щедра, й напроти мене гнали скрізь морським прибоєм буйно-хвилясті лави зелених жит, ячменів і пшениць. У низинах та в балках шовком похитувались соковиті трави, цвіли конвалії й польові незабудьки. Ніздрі скоботав запашний дух рум'янку й кінської м'яти. Світе тихий, світоньку ясний, скільки ж то в тобі багатства й краси! Та не на радість — на горе людям оця красота і багатство. Ці просторі лани, ці хліба, і ці запашні трави — все навкруги було панське.

Балинці тонули в густій зелені верб і садочків, лящали заливаючись солов'ї. Гуляючи тихим вечором понад річкою, Наня затигла сумовито, побренькуючи собі на цитрі:

Нині я ще тут, а завтра поїду,
Будеш, мила, припадати коло мого сліду.

Я не припадала й припадать не буду,
Горювала я при тобі та й без тебе буду.

...Тридцять першого травня ми вирушили назустріч сонцеві золотому — по золоте руно. До Іване Пустого

добилися без пригод — без пригод також і погостювали собі кілька днів на попівстві. Роздивилися, гуляючи цілком не підозрілою парочкою по селу та у полі. Знайшли й отого Харона, який за немалі для наших худеньких достатків гроші погодився перекинути нас через Стікс — звісно, не в пекло, тільки навпаки — з пекла до раю. Усе йшло, як по маслу.

В старого, але кремезного ще діда Корнеля нивка була над самим Збручем. Він звелів нам зайти увечері непомітно до напіврозваленної клуні, що чорніла ген-ген, на полі, неподалеку долини річки. Тут ми повинні були «спокійно спати» на сіні й чекати старого. Так ми й зробили увечері, але ж про сон тут у сторожкій пільмі не могло бути й мови. Їли нас сумніви й підозріння. Прийде він чи солдати з гвинтівками?.. Коротка літня ніч тяглася у безконечність.

На світанку появився наш Харон з сапою на плечі та з порожнім мішком за спиною.

— Роззуйтеся, приготуйтеся і йдіть за мною на віддалі,— сказав він.— Де перебрести — я покажу.

Так ми й потюпали росами. Серце колотилося так, що аж дух забивало. Навкруги ще тільки сіріло, й ми напружували весь зір, щоб не втратити з очей постать провідника попереду. В якомусь місці він зупинився на березі яру, розглянувся на всі боки й показав нам рукою униз. А сам швидко подався праворуч з сапою на плечі.

Ми хутко збігли до Збруча, переступили обереженьенько невисоку загорожу з кільчастих дротів і забрели у річку. Вона текла тут двома неширокими рукавами з острівцем посередині й була неглибока. За мить ми вже були на тому боці. Побігши уклоном яру наверх, ми посідали на березі захекано й радісно посміхнулись одне до одного. Повезло нам. Ну, хіба не щасливі вже ми на широкій Україні без хлопа й без пана, у вимріяній Країні Рад? О романтична юнацька наївносте! Кортіло, щоб миттю прийшов хтось з вільних радянських людей і схопив нас в обійми. Щоб схопив і сказав нам тепле слово привіту: «Ох, рідні ж мої, та невже це ви вирвались з чорної панської ночі? Вітайте й будьте гостями у нас!»

Та нікого ніде не було. Ми взулися, поправили одержу і, коли зійшло сонце, подались навпростець до

будиночка, що так і спалахнув ген-ген у ранковому сонці. Миттю роздався постріл. Ми оглянулись і вгледіли червоноармійця, що простував до нас збоку. Це був не то казах, не то узбек, і, підійшовши до нас, він спитав:

— Перебечік? Палять?

Де у біса палять?.. Не горіло ж ніде, і я заперечив. А той знов: «Перебечік, палять?..»

Ху, ти. Не скоро я второпав, що він ссь запитує нас: Перебіжчики ви? Поляки?

— Ні, не поляки ми, товаришу,— відповів я з полегшенням.— Українці.

— А, Україна,— посміхнувся червоноармієць.— Карашо, Україна, ступай.

Він привів нас до будиночка, над дверима якого горів транспарант: «Ленін умер, но есть ленинизм!» Яким же ласкавим і рідним видався мені тоді цей простиий лозунг! Здавалося, не напис, а якась мудра, доброзичлива і рідна людина заговорила до нас ласкавою мовою. І справді: Ленін умер, але ж є ленинизм!..

Нас тут не затримали довго. Розпитавши, хто ми та про життя на тому боці річки, вусатий, мабуть, командир, звелів тому ж самому казахові чи то узбекові, показавши на нас:

— На заставу. До Гукова.

Цей відкозиряв по уставу, сів на коня, і ми подалися в дальшу мандрівку.

Не знаю, скільки кілометрів було до Гукова. Мабуть, не дуже багато, проте ця дорога була для мене чи не найважчою в житті. Ми йшли увесь час ярмом долиною Збручу. Сонце шкварило немилосердно, а я був невиспаний і вичерпаний нервово до краю. Мучила думка, що ж далі. А моя супутниця просто вже розхворілася від переживань і геть, бідна, охляла. Я забрав у дівчини невеличкий саквояж і пальто, й ми волоклись за конем з таким, мабуть, виглядом, як Христос на Голгофу. Була неділя, й у селах співчутливо проводжали нас поглядом з-за камінних гинів жінки та дітвора. «Контрабанду або шпигунів, мабуть, спіймали», чув я також іноді за собою.

До Гукова ми приволоклися вже геть після полудня. Тут нас розпитали про все, записали у протоколі, забрали в нас польські паспорти, рештки невитрачених

доларів і мої рукописи. Високий і літній уже командир застави розмовляв з нами чистою українською мовою. Він спитав мене:

— Хто вас знає у Москві, Харкові або десь інде в Радянському Союзі? На кого ви можете покликатися?

На кого я міг тоді покликатися, кого я знав... В СРСР я нікого не знав, а знайомі студенти на Полтавщині не бралися в рахубу, мабуть, за правилом: «Свідчився циган своїми дітьми».

Командир застави сказав, що він передасть наші справи до вирішення в Кам'янці-Подільському, а нам треба чекати.

До вечора ми провалялися на траві у садочку застави. За виміняні карбованці доброзичливі солдати принесли нам хліб, ковбасу й молоко та навіть угощали червоноармійською кашею. Та ні їсти, ні спати нам не хотілося. Тільки увечері в дежурній кімнаті застави, де всю ніч дзвонили та кричали в телефон, я заснув, як убитий, на лавці.

Біля будинку застави були й арешти, де сиділа, як я довідався у солдатів, «усяка дрібна шпана». Серед арештантів вирізнялися два якісь чорні та зарослі щетиною чужоземці — румуни чи то мадяри. Звали їх на заставі — Пілсудський і Макдональд. Перший-бо й справді мав такі наїжені брови і вуси, як «пан маршалок», а другий, худорлявий, скидався фігурою на тодішнього англійського прем'єра. Розповідали, що Пілсудського і Макдональда поляки вже вдруге перекидають уперто сюди через Збруч...

Наступної ночі я вже любувався до місяця з-за ґрат одиночки в арештах. Не скажу, що приємно було мені опинитися під ключем. Та незачинене вікно моєї камери виходило в садок і, дізнавшись, що я — «заграничний письменник», молодий і повний ліризму вартовий солдат Вадим майже всю ніч читав мені з пам'яті вірші Лермонтова, Блока і Єсеніна. Я й досі бачу цього сердечного солдата під вікном камери в Гукові тихої літньої ночі...

Так ми й нудьгували та гуляли в саду кілька днів у тривозі. Аж ось, якось уже під вечір, нас покликали до контори застави. Знайомий уже нам командир повернув нам мовчки документи і рештки грошей, потім подумав і вийняв та поклав ще до купки свій червінець — і сказав з сумом:

— Ну, ось, не повезло вам, товариші. В Кам'янці вирішили перебіжчиків не приймати, й сьогодні ми відправимо вас назад. Не пощастило вам залишитися в нас.

— Чому? — спитав я відчайно, мов утопленик з ополонки.

— Не знаю, — розвів він руками. — Та ви не бійтеся, я сам вас проведу ніччю до річки і переправлю в безпечному місці.

Мало було від цього радості. Ясне було одне, що моя вимріяна ще в дитячих снах Україна Леніна й влади Рад — не прийняла мене. Палив мене біль і сором від того, що весь мій райдужний замок, який я будував собі для життя так наївно, мрійно і вперто, розвалився вмить тут же, на очах. Я ж стояв на руїнах, мов пень, і не міг уже й думати.

Командир застави велів ще мені залишитися після цього і сказав сам на сам:

— А вас, юний друже, запевно не повертали б, якби... Ви ж оце самі говорили мені, — комуніст?

— Так, — ледь процідив я від горя.

— Ех ви, молодо-зелено! — тикнув він пальцем у лоб. — Чому ж тоді ви не оформили свій перехід через ЦК вашої партії?

Еге, чому... Отим то й ба, що я не літав і не думав так високо літати! В тому то й річ, що такий я був тоді комуніст та ще й квапився! Недосвідчений, я дивився на життя ідеалістично та в романтичному серпанку, а воно вчило жорстоко, що тільки, мовляв, дурневі море по коліна та що дурнів і в церкві б'ють за нерозум...

Тихий червневий вечір заволокли густі хмари, збиралось на бурю. В затривоженій передгрозовій тишині навкруги, у різких спалахах блискавиць та в зловісному гуркотінні далеких ще громів, наш командир — неначе й справжній Харон — проводжав нас до річки, щоб переправити в пекло. «Lasciate ogni speranza» — «залишіть усяку надію» — ніби для мене, для нас, для цього повторного переходу Збручу писав колись Данте ці строфи...

Над рікою командир пояснив, якого напрямку нам триматися, щоб не потрапити на польські пости. В коротеньких перервах між спалахами блискавиць ми буквально шубовснули в воду і викарабкались на берег цілком мокрі. Та справжня купіль чекала нас попереду. Не встигли ми відбігти навмання від ріки й півкілометра,

як на полі в житах нас заскочила злива. Якийсь час ми сиділи, мов під водопадом, а потім майже до ранку поливав нас гарячі голови дрібненький дощик. Це була ніченька...

Вранці я піднявся з землі, мокрий, як хлющ, та обережно розглянувся навкруги. Сиділи ми в досить високому житі на схилі полів. Перед нами зеленіла хлібами широка долина, посеред якої повзала змією польова доріжка, а ген-ген, на горбі, видніло містечко — Скала над Збручем. Та добиратися туди не було й мови — необхідно раніше обсушитися, обігрітися, набрати людського вигляду. Моя промерзла супутниця уткнула, сидячи, бороду в коліна й скидалась на мокрий камінь. Обличчя в дівчини було сіре, застигле, й вона лише мовчки дивилась на мене якимись мутними, неживими та мов невидючими очима. Нелегко було вивести її з отупіння.

На щастя, скоро піднялося сонце, й нам стало відрадніше на серці. Почекавши аж сонце «нагріється» як слід, я порадив неfortunній учительці роздітися й розвішати плаття для сушки. Сам же подався житом трошечки далі, витоптав, мов собака, гніздо (ото десь селянин проклинав нас потім за ці гнізда!) й теж миттю роздівся, та порозкладав свої шати. На серці скребло гострими кігтями, а я не міг навіть запалити цигарку — таке все було мокре. Сидів у зеленому житі та й думав: «Не гонись за химерою, не для пса ковбаса, не для таких, як ось ти, золоте руно. Декому щастить у житті, хтось може і вчитися і вирости в люди, ну, а тобі, хлопче, не судилося. Не повезло. Повернули назад. Ну, й що?.. Чого б це там мали цяцькатися з отаким ні бе, ні ме, ні кукуріку, без професії і талану?.. Бери ж собі, Петре, на розум. Ну, хто ти такий — Маркс, Тельман або Джек Лондон, якого там повинні б схопити в об'яття?.. Таж дозволити отаким гольтіпакам, як ти, то не тільки вся наша галицька голота — півсвіту битих недолею пролетарів помандрувала б до СРСР на готовий хлібець...»

З такими думками я згодом ліг на вже підсохле пальто й скоро заснув, мов той наймит Данило під панською брамою в оповіданні Василя Стефаника «Май». Так же, як і над Данилом у траві, наді мною реготалося сонце й перестрибували мене польові коники...

Прокинувся я вже після полудня й, одягнувшись,

смачно запалив сигарету і подався до Нані. Суха і готова вже до мандрівки, дівчина сиділа, схилившись, і відчайсно ридала. Ох, ще ці нерадісні сльози дівочі! Цей плач за розбитими мріями... Заспокоївши супутницю, я побрів з нею навпростець до польової доріжки, й ми щасливо добралися до містечка.

Нам просто щастило в нещасті. Хотілося їсти, необхідно було купувати на станції залізничні квитки, а в нас були тільки радянські карбованці, виміняні й подаровані там, на заставі. І сам не знаю, як господар шинку, до якого ми зайшли безцеремонно, виміняв нам карбованці на польські злоті й не повідомив нишком поліцію. Тим більше, що обоє ми були далеко не охайні в одязі, пом'яті з дощу й, мабуть, явно збентежені в шинку. Просто везло. Пообідавши, ми подалися на станцію й скоро повезли своє горе додому. У вагоні я склав собі вірші:

На хвилях розпуки плину
Зі мною терпіння й недоля.
І де ж я пристану? І де відпічну,
Як в рідному краї — неволя?..

Так закінчилася моя мандрівка по золоте руно. І ось рівно через два роки після цього, такого ж чудесного місяця травня я їхав до Москви, Харкова й Києва уже не невдахою-перебіжчиком, тільки пролетарським письменником і гостем. Недарма говорить приказка: фортуна котиться колесом...

А ще через двадцять років, у 1947 році я несподівано одержав у Львові листа з далекої Канади:

Ньюбир, 15. I. 1947 р.

Дорогий тов. Козланюк. Я знаю, що Ви дуже здивуєтеся, коли дістанете до рук отсе моє письмо. Та й справді є чого дивуватися! То ось уже скоро 20 літ буде, як ми в останній раз бачилися. Се справді велика купка років наскладалась! І хто з нас був би подумав, що за такий довгий час я буду писати до Вас?

Може, Ви вже й не пригадаєте собі мене, бо знайомство наше не тривало довго, але я все думаю, що ті враження, яких ми зазнали, коли в 1927 р. разом ішли «на стрічу сонцю золотому»,

ще залишилися у Вашій пам'яті так, як і в моїй, бо се були враження, що глибоко лишаються в пам'яті.

Не раз приходилося мені згадувати про те все. Та в погоні за куском хліба я опинилася далеко-далеко від рідних, і оттак тут серед широких степів Канади я й постарілася вже.

Багато прийшлося пережити всячини. І не раз я вже думала: ех, коби то у мене був хист до писання, то усе так і в книжку списала б! Не тільки моя доля така, а всіх бідних людей, що прийшли сюди і мали тільки свою молодість і силу на продаж — та покупців не було.

...Напишіть багато про себе, як проживаєте, чи оженилися і чи велика родина та як перебули війну? Як маєте що з своїх творів, то, будь ласка, пришліть також.

Кінчу й ожидаю скорої відповіді.

Анна Тимчук

(Наня Матійчук з Балинець)

Минули роки... Розвалилася панська Польша, зник назавжди ненависний кордон на Збручі, який століття роздирав криваво живе тіло українського народу, світить над возз'єднаною Радянською Україною одне сонце радянське. І тільки прописка в польському паспорті нагадала мені про невеселу подію на Збручі:

Zgłosił swoje przybycie

Iwanie Puste, 1 czerwca 1927

Komisarz rządowy

Buraczuk.

НЕ СВЯТІ ГОРШКИ ЛІПЛЯТЬ

Восени 1927 року я вже впевнено, радісно й успішно працював у редакції газети «Сель-Роб», у Львові, серед таких прекрасних товаришів і друзів, як Кузьма Пелехатий та Михайло Заяць, незабутній «Зевес»-«Пітик» — Мелітон Голінатий та Ілько Довганик, дотепні завжди брати Возні та весельчак «пан Цибульський» — Яблонський, з адміністрації цієї газети, та інші.

Зима того року настала рано. В грудні лежали вже скрізь глибокі сніги і глибоко йшла також по всій Польщі та під'яремній Західній Україні підготовка до виборів до варшавського сейму й сенату. Щоб безцеремонним терором, підкупом і шахрайством забрати голоси виборців, правляча кліка Пiлсудського створила вмить організацію — так званий Безпартійний блок співпраці з урядом. Не вірячи в успіхи своєї «національно-демократичної» демагогії в масах трудящих, українські буржуї та попи з УНДО спряглися як стій у виборчий блок з галицькими сіоністами. Цей блок підписали голова УНДО Дмитро Левицький та вождь сіоністів пан Грінбаум, і з цього приводу навіть у далеко не прогресивному журнальчику «Комар» появилсь тоді дотепний віршик з малюнками:

А під мостом рибка з хвостом,
Тримаймося, Грінбаум, просто.

Гоп, Дмитруню, гоп, нівроки,
Мої послы, твої блоки.

Компартія діяла підпiльно в Польщі, й тому вся передвиборча агітація в масах трудящих Західної України падала на легальну прибудівку КПЗУ — масову селянсько-робітничу організацію Українське селянсько-робітниче соціалістичне об'єднання, або в скороченні Сельроб, яка видавала тоді дві газети у Львові й одну в Холмі. Керівники Сельробу, всі активісти в містах, містечках і селах, як і редактори газет та невелика кількість «пишучої братії» з редакції, весь час виборчої кампанії мусили бути в масах — на передвиборчих зборах, нарадах і вічах.

Пам'ятаю, як ми — десяток молодих активістів Сельробу зірвали ундовське передвиборче зборище в залі Музичного товариства по вул. Шашкевича у Львові. В президії засіли ундовські достойники та годовані, мов кабани, святоюрські попи — і давай паплюжити з трибуни нашу партію, нашу революційну діяльність, Радянську владу на Україні. Ми запротестували на це дружним свистом — і більшість робітників та студентів у залі підтримала наш протест. Тоді, на заклик з президії, боївка паничів з ОУН, без якої не відбувалося вже жодне націоналістичне збіговище, накинулася на нас з палицями

й кастетами. У відповідь на це обурені робітники почали паничів лупцювати, а в президію полетіли стільці. Знялася паніка, хтось виключив світло в залі, й під оклики з трибуни «Ганьба ундовцям і радикалам! Геть уряд буржуазії й капіталістів! Хай живе комунізм!» віче розбіглося, поки ще наспіла поліція.

Я з великою радістю й ентузіазмом працював тоді в редакції газети «Сель-Роб» і тільки що познайомився з В. Бобинським, який випустив уже сам перший номер журналу «Вікна». Ми чекали Степана Тудора з містечка Золочева, щоб порадитися над справою організації свіжих літературних сил навколо «Вікон». Тудор мав приїхати у неділю, а в суботу каже мені наш любий Зевес (так ми звали його за буйну й трохи сивувату чуприну) — Мелітон Голінатий з оргпартійного відділу:

— Ось тобі, Мережка, квиток на поїзд, ось тобі кожух Пелехатого — збирай, чоловіче, манатки і ще нині ж таки махай до Станіслава.

— Чого? — спитав я.

— Проведеш окружні виборчі наради Сельробу в Станіславі, Коломиї та в Снятині.

— Я??

— Ні, Кость Левицький... Мав туди їхати Пелехатий, але в Горохові він дістав від поліції по шиї, простудився в арешті й лежить тепер дома в гарячці.

— Оце новина! — сказав я.— Який же з мене оратор, бійтеся бога!

— Навчишся,— була відповідь Мелітона.— Не святі горшки ліплять. А втім, візьми ще, коли хочеш, Василя до компанії. І ауф відерзеен — я вже тебе не бачу. Тільки уважай мені там, не попадися...

Василь Возний з адміністрації газети був такий же оратор, як і я. Але він був хлопець дотепний і, головне— язик у нього був «підвішений» знаменито. Ото як заведе, як заведе, мов попик на місії, не про бога, звісно, а про біду та злидні галицького мужика-сіромахи... Навіть жінки було плачуть, як у церкві. А нам цього і треба. Удвох та з допомогою місцевих активістів Сельробу нам не важко було розправлятися з націоналістично-попівськими демагогами, що підсилалися на всякі збори селян. А з продажними агітаторами, чи то пак «виборчими гіенами» з «безпартійного» блоку Пілсудського, було навіть ще легше. Ці панки прибували на збори обов'яз-

ково в супроводі старостинського делегата і поліцейського. Продажний виборний оратор-гієна вимагав тільки, щоб пустити його першого для промови — і після цього покидав збори та й квапився їхати далі на «заробітки». Основним аргументом агітації цих панків було єдине: «Всі, як один, голосуйте, люди, за список маршалка Пілсудського, інакше буде вам біда!»

Спитав би хтось: а чому ж тоді депутатами до сейму й сенату потрапляли завжди в переважній більшості во-роги трудящого люду?

Відповідь одна — для цього й існує зовсім не хитра штука буржуазної «демократії». На те й «демократичні» вибори в країнах капіталізму, щоб обдурити трудящих. Механіка виборів має там у своєму розпорядженні всякі виборчі блоки, підкуп, обман, а то й безцеремонний поліцейський терор проти широких мас виборців. В колишній шляхетській Польщі, наприклад, бувало не раз і таке, що на урядовий список Пілсудського падало у виборчу урну значно більше бюлетенів, ніж було всіх виборців у даному окрузі. Це називалося «виборче чудо». Такі нахабні чуда і тайни виборчих урн процвітають ще, безперечно, й сьогодні в буржуазно-капіталістичних країнах Європи й Америки.

З поїздки я повернувся до Львова щасливо, незважаючи на дві доби холодного поліцейського арешту в Станіславі. А тут чекав мене новий клопіт.

— А, салям алейкум, Мережко! — зрадів мною невгломний Зевес і, за звичкою, взяв мене миттю за гудзик на піджаку. — Чи знаєш ти, творча душа, що зараз ти один єдиний, як палець, у нас в редакції?

— А де ж решта? — спитав я.

Він перелічив мені на пальцях руки:

— Той у Варшаві, той хворий, того посадили вже на Волині, а...

— А Ілько? — підхопив я.

— Довганик ховається від поліції і друкує нам виборчі листівки на циклостилї, — відповів Мелітон, поклавши палець на губи. — Так що куди не крути, а ти ось один мусиш робити газету.

— Як я? — аж стало мені млосно на серці. — Таж я не вмію робити газети!

— А писати умієш? — відповів на те Зевес. — А в

друкарні вже був?.. Там і навчишся. Не святі горшки ліплять.

Не святі... А сам Голінатий не навчився за роки й написати щось для друкарні по-людському і як слід! Я вже це бачив. Кожний матеріал Мелітона про організаційно-партійні справи на місцях викликає дружний сміх у редакції. Він уперто пише завжди не на чверть-аркушиках, як потрібно це для наборщика, — тільки на цілих листах та ще й підклеює нові листочки вниз і вниз. І виходить у нього не стаття для набору, тільки якийсь маніфест або довжелезна грамота китайського імператора, над якою потрібно сидіти комусь, переписуючи все заново.

Та що мені було робити? На щастя, я вже знав і правити коректу, і обробляти численні кореспонденції з сіл та міст — одне слово: нюхав уже друкарську фарбу. Журила тільки передова стаття для номера газети. Однак з поїздки привіз я масу вражень, і було мені ясно, що тепер головне й актуальне. Це, зрештою, підказували й кореспонденції та листи з місць...

Помозолившись у редакції та в каварні над свіжими газетами, я згорнув матеріали в кишеню й потюпав у «головний штаб», до друкарні. Тут, у наборному цеху, була в нас маленька кімнатка за параваном. Редактор тут і планував сторінки, і верстав, і сам таки робив на ходу правки й коректу. Наборщики все забирали з-під рук, тут же набирали вручну й давали потім щиткові відбитки. Мозолиста це була робота — верстати газету з ручного набору...

Товстий, солідний і добродушний власник друкарні Гоявічинський привітав мене за всіма правилами етикету:

— А-а, моє поважання, моє поважання, пане редакторе! Ми вже чекаємо другий день пана редактора.

Я спаленів від такого гонору. Оце ще я вам тут редактор! Господи, що мені, горопашному, тут робити, до чого братися й не провалитись від сорому?..

На щастя, досвідчений метранпаж друкарні був нашим симпатиком, і він міг сам зверстати газету і без редактора. Я просто й відверто пожурився перед ним отаким несподіваним редакторством, і він став виручати мене делікатно:

— Ось це ми, товаришу редакторе, заверстаємо так,

правда?.. А тут наберемо такий заголовок, іде?.. Ну, а цей матеріал годиться на підверстку до третьої сторінки, не заперечуєте? Мені здається, що так буде краще...

Так «ми» й звертали сторінки. Після цього, коли вже сторінки пішли на машину, власник друкарні вгостив нас, за звичаєм, пивом і закускою тут же за параваном, а старий робітник сказав мені, цокнувшись:

— Ваше здоров'я, товаришу редакторе! Тепер уже ви не зможете дихати без друкарської фарби. Це вже я знаю.

З того часу зробив я та зверстав не один номер газети. І метранпаж сказав правду. Запах друкарської фарби і досі для мене дорогий і приємний. Він усякий раз нагадує мені молодість та безапеляційну сентенцію незабутнього Мелітона: «Не святі горшки ліплять».

«ВІКНА»

Один з моїх товаришів по революційній боротьбі проти польського панства в Західній Україні, видатний у свій час діяч КПЗУ й КПП — Євген Ступ, що живе тепер у Варшаві, надіслав об'ємистий рукопис своїх мемуарів. Він був, як і я, сином сільського злидаря цесарської Галичини, отож і життєві пригоди та історичні події, які відбувалися тут, відновили мені в пам'яті чорні картини минулого нашого народу по цей бік річки Збруча.

Друга частина мемуарів тов. Ступа — історія нелегальної компартії Західної України в період з 1919 по 1930 рік. Читаючи правдиву розповідь комуніста-підпільника з рідних мені міст — Коломиї та Львова, я немов зробив мандрівку в своє юнацьке минуле. Тут і там я наче перегортав не сторінки рукопису товариша, а свої минулі дні в панській Польщі. Гей, гей, як же чітко й картинно постали переді мною окремі прізвища гідних і негідних людей, цілий ряд животрепетних справ і подій з-перед тридцяти й більше років! Читаючи мемуари, я немов бачив себе на львівських вулицях юнаком з ясними від світла ленінських гасел очима.

Ось хоч би й такі рядки зі спогадів товариша Ступа:

«Тут, у тюрмі по вул. Баторія, я сидів разом з відомим українським поетом-комуністом Василем Бобинським. В глибокій задумі він швидко ходив по камері.

Це була його звичка. Так він гуляв і по маленькому дворику, званому «спацером». Важко було відірвати його від думок. Поет не відривався від них і тоді, коли до камери заходив ключник або в'язень-голяр, не цікавився теж, коли приносили тюремну «зупу» в дерев'яному цебрі. Тільки ввечері після «апелю», коли ключник, перевіривши нас, замикав з грюкотом двері на залізний засув, товариш Бобинський оживав, заспокоювався і сідав писати вірші, новели, фейлетони. Сумне його обличчя ставало ясним і погідним, і після перших же рядків він ставав говірким. Наче кортіло йому обговорити задумане з товаришем по тюремній недолі, наче пробував перевірити свій твір на слухачеві. Сиділи ми тільки вдвійку, а розповідав він цікаво й захоплююче. Писав він переважно вірші з життя людей праці. Так минали місяці...»

В тюрмі В. Бобинський карався за комуністичну газету «Світло», яку він підписував як відповідальний редактор. В цій же тюрмі поет написав до десятиріччя з дня смерті Івана Франка поему «Смерть Франка», нагороджену згодом премією на конкурсі Народного Комісаріату Освіти УРСР в Харкові.

Я познайомився з Василем Бобинським у грудні 1927 року. Працював я тоді в газеті «Сель-Роб» по вулиці Валовій, 14. Поет через знайомих попросив мене зайти до нього додому на вулицю Набеляка (тепер вул. Котляревського), номер 5. Там же містилася й редакція журналу «Вікна», перший номер якого В. Бобинський сам один, як я знав, випустив кілька днів тому.

Іти самому до поета й редактора я, признаюся, не мав відваги, отож попросив собі до товариства знайомого наборщика з друкарні. «Удвійку все ж таки веселіше», вирішив я, пам'ятаючи свої неfortunні зустрічі з львівськими редакторами

Вже другий день з неба безперестанно валив густий сніг, а магістратські чинуші, мабуть, давно вже розкрали кошти на очистку вулиць від снігу, так що по місту навіть трамваї не їздили. Довелося брести до Бобинського пішки. Обтрусившись на вулиці, ми вийшли на поверх, і я, згідно з написом на дверях, двічі натиснув кнопку дзвінка,

Відчинив нам сам поет і редактор. Мрійноокий, охайний, з чітким виразом задушевності й теплоти на обличчі.

— А-а, Петро Козланюк? — зрадив він, дружньо тиснучи мені руку.— А я вже вас знаю, товаришу, знаю, читав я ваші речі. От добре, що ви вже у Львові, от добре... Буде вже нас три. Ви розумієте, як це чудесно!

Я не чекав такої сердечності, розгубився і, мабуть, соромливо спаленів, мов дівчина. Мені ж було тільки двадцять три роки. Допомігши роздягнутися, Бобинський посадив мене біля столу й потирав з радістю руки:

— А я і не знав, що ви вже працюєте в «Сель-Робі», от і не знав. Довідався випадково. А Степана Тудора ви знаєте? О, це, скажу я вам, письменник! І письменник, і розум! Нам таки конче треба всім трьом познайомитися.

Відповідаючи на запитання, я нишком пас очима навколо. І житло редактора, і редакція «Вікон» містилися в цьому одному «покоїку», піднаймленому в господарів квартири. В кімнаті панувало типово парубочьке та ще й поетичне безладдя. В особистому житті я цього не терплю, але ж багато письменників, за звичкою чи то навмисне, навіть люблять такий хаос. На столі, на шафі й на підлозі у В. Бобинського валялися рукописи, газети, книжки й журнали, а на підвіконні лежали різні комірці та запонки. Привертало увагу велике дзеркало з чепурним столиком та цілим сузір'ям різних кольорових коробочок, тюбиків, флаконів і флакончиків. Немов у дамському будуарі. Поет, видно, спіймав мій лукавий погляд, бо сказав тут же:

— Вас трохи здивувало це, правда? Маєте рацію, бо й справді — комуніст і парфуми,— засміявся він чисто-сердечно.— Ну, але це вже у мене слабкість. Люблю, як і жінка, гарний одяг, гарні краватки, люблю квіти й парфуми. Ось понюхайте цей флакончик — лілії, правда? А цей ось нагадає вам резеду в садочку...

Писав він тоді оповідання «Гість із ночі» та перекладав вірші Жана Аргюра Рембо. Деякі з перекладів Бобинський зачитав нам. Голос у поета був приємний, теплий, м'який, як і світло його добрих і мрійних очей.

Ми домовилися зустрітись після Нового року разом з С. Тудором, якому поет обіцяв написати про це до

Золочева. Треба було вирішити дальшу долю журналу «Вікна».

— Фактично нас уже чотири письменники біля «Вікон»,— радів Бобинський, називаючи прізвища.— Та Ярослав Галан не зможе взяти активної участі, бо він живе в Кракові, сказав мені, що після закінчення університету буде старатися про державну посаду. Так що справа лежить на нас трьох.

З Я. Галаном, правда, я вже кілька днів тому познайомився, він приїжджав до Львова на прем'єру свого «Дон-Кіхота із Еттенгайма» в «Українському театрі». Перша зустріч не справила на мене приємного враження. Зайшов він до редакції «Сель-Робу» таким модним «великосвітським» франтом у важких рогових окулярах (потім він ніколи не носив окулярів), таким важним і напускним меценатом Мельпомени, що навіть їдкий на слова рідний брат Ярослава з адміністрації газети дав йому епітет: «Англієць з Коломиї». В дійсності ж, як я переконався згодом, Ярослав Галан був цілком не такий, як здавався не тільки мені, але й багатьом людям з першого погляду.

В січні 1928 року, незважаючи на нашу домовленість з В. Бобинським, зустріч нашої трійки не відбулася. Саме тоді проходила виборча кампанія до польського сейму та сенату. Я був зайнятий по вуха як роботою в редакції і друкарні, так і частими виборчими поїздками поза Львів. Зібралися ми аж під весну вже на новій квартирі по вул. Міцкевича, 11, напроти резиденції митрополита Шептицького. Редактор «Вікон» піднаймав тут також одну кімнату в чужій квартирі. Горе мені було потім з хазяйкою цієї квартири. Побожна греко-католичка, вона фанатично не терпіла євреїв і було візьме та й затрісне перед таким відвідувачем двері. Доводилось тоді гукати до мене з вулиці у вікно, а хто меткіший, той просто влазив через вікно до редакції. Полаявшись з хазяйкою, таким способом діставався в редакцію молодий літератор з Перемишля Р. Ч. Виходячи вже дверима, він дражнив весело хазяйку:

— Ну і що, пані добродійко? І без вас я заходжу. До милого побачення!

Згодом я знайшов для редакції дві кімнати по вул. Коллонтая, 7, саме напроти тюрми «Бригідки» та по сусідству з комісаріатом політичної поліції — дефензивою.

Третю кімнату я взяв собі під житло. Не встигли ми розміститися, як поліція зробила в нас акуратну ревізію, потім покликав мене до комісаріату наш постійний «опі-кун» — начальник Львівських шпиків Войцеховський.

— Якого д'ябла ви влізли мені ось під бік? — спитав він мене, посміхаючись з поліцейським єхидством. — Кортить чим скоріше за ґрати? Коли якась директивочка КПЗУ, то знайте, що я, Войцеховський, і не з такими, як ви всі, вже впорався. Що ви там затіваєте до хо-лери?

— Нічого ми не затіваємо, — відповів я, — крім ви-дання журналу. Це ви й самі знаєте. Ну, а приміщення ми тут взяли тому, що ніде не знайшли кращого.

— Ну, так, — сказав із задоволенням Войцехов-ський. — Порядні люди й не пустять такі «Вікна» у свої двері, правда? Так, так, мій пане, навіть ваші українці з УНДО цілком не дивляться у такі «Вікна». Ну, а чого сидить у вас у редакції Калинчук?

— Він же наш письменник! — відповів я.

— Еге, письменник! — притакнув поліцай. — Сім літ він сидів на Волині в тюрмі, і нещодавно тільки його пустили з в'язниці.

— Ну і що? — підхопив я. — Василь Бобинський та-кож сидів у тюрмі, а проте конституція дозволяє йому наш журнал видавати. Твори ж Калинчука ми друкува-ли в журналі, коли він сидів ще в тюрмі, і поліція не конфіскувала їх.

— Про мене, — сказав Войцеховський, — збирайте собі там усіх кримінальників, а я попереджую вас, панове.

Я однак забіг уперед і відхилився від теми. Отож зібралися ми раною весною. Вже з першого знайом-ства Степан Тудор зробив на мене дуже приємне вра-ження. Поважний, врівноважений, маломовний, він ра-зом з тим був повний сердечності, якоїсь світлої радості в дружній розмові про долю журналу й наші завдання. Серед нас Тудор був і найстаріший віком, і найбільш досвідчений, і найбільш ознайомлений з теорією марк-сизму.

Справи журналу були погані, отож необхідно було рятувати від загибелі потрібний на Західній Україні почин Василя Бобинського. Це й було основною темою нашої зустрічі. «Каменем преткновенія» були фінансові справи журналу. Передплатників було обмаль, «Вікна»

сиділи по вуха в боргах, і мені доручили зв'язатися з керівництвом підпілля та з'ясувати питання коштів хоч на чергові два-три номери, поки журнал доб'ється постійних передплатників. Тоді ж ми вирішили також перейти на колективне редагування «Вікон», що й було здійснене з 5-го номера журналу.

Доручення пощастило мені виконати успішно, так що за тиждень ми зібралися в редакції вже з радісними обличчями. Спланувавши п'ятий номер журналу, ми вирішили питання дальшої роботи редакції,— досі ж бо все лежало на плечах Бобинського. Тудор серйозно хворів тоді на легені, крім того, він був безробітним, висів у свого брата на шиї і до Львова переїжджати не міг. Хворів і Василь Бобинський та збирався їхати на все літо в село на Поділлі. Таким чином справа окошилась на мені. Я, мовляв, повинен і маю можливість приходити кожний день до редакції та розмовляти з людьми, листуватися з авторами, підбирати й підготовляти рукописи, стежити за набором у друкарні, налагодити адміністрацію журналу і т. д. А вони обидва працюватимуть над рукописами та приїжджатимуть кожний раз на мій виклик.

Але ж я не міг кинути й роботу в редакції «Сель-Роб», де в мене був основний заробіток. Таким чином, робота у мене подвоїлася. Зранку й до обідньої пори я працював у «Вікнах», а після обіду — в редакції газети. Сюди приходила літературна молодь, і це навіть полегшувало мені роботу. Основним завданням журналу було тоді збирання навколо «Вікон» молодих літературних сил, талантів, ясна річ, з середовища революційних трудових мас. «До нас, хто серцем кучерявий!» надрукував В. Бобинський тичинівський заклик у четвертому номері журналу. І вони йшли в наші «Вікна» з палкими й кучерявими серцями для пролетарської справи. Ішли з робітничих кварталів Львова, з міст і сіл Гуцульщини і Покуття, Волині й Полісся, писали для нас і вітали нас з доброю справою десятки політв'язнів з польських тюрем, сердечно бажали нам успіхів радянські письменники з Москви, Харкова й Києва, поздоровляли і відзначали нашу працю пролетарські письменники Польщі, Чехословаччини, Німеччини і Болгарії.

Це був найщасливіший час у моєму житті — час, пов-

ний неповторної революційної романтики. З якою радістю і хвилюванням читав я листи та рукописи багатьох авторів, відповідав ї, хоч сам молодий, мусив давати таким самим молодим літераторам консультації і поради! Коли я йшов щодня зранку у «Вікна», все в мені наче співало, як співали й пташки в університетському парку.

Необхідно було налагодити й адміністративні справи журналу, що були хаотичні й занедбані. На адміністратора я підшукав молодого безробітного семінариста Василя Довганика, який чесно працював у «Вікнах» аж до розгрому їх з наказу варшавського уряду в 1932 році. Допомігав йому не раз як заробітчанин-поденщик старший брат Ярослава Галана — Іван, з університетською освітою, безробітний і завжди бідний, як церковна миша. Останній дивовижно поєднував ідею соціалістичної революції з толстовською проповіддю «непротивлення злу», отож, не захищаючись з принципу, він часто діставав від поліції стусани на робітничих мітингах та першотравневих демонстраціях. Після цього він скаржився перед усіма знайомими в місті, показуючи на пухлини та синяки:

— От каналії, от фараони! Людей б'ють невинних! Га?..

Іван Галан був ще гарячим поклонником письменства. Він знав усіх книгарів та букіністів у Львові, він ото й приносив нам завжди новинки німецької, польської та радянської художньої літератури в оригіналі й перекладах.

Не менше як раз, а то й двічі на місяць редколегія журналу проводила засідання. І Бобинський, і Тудор жили тоді в кімнаті редакції. Ми погоджували остаточно матеріали для чергового номера, планували наступний, розподіляли між собою різну редакційну роботу. Після цього С. Тудор їхав до Золочева, а В. Бобинський залишався ще на день або два верстати в друкарні черговий номер журналу. Коректора в нас не було, тож доводилось нам і верстати, і робити коректу, і перевіряти сторінки з машини. Потім Бобинський виїжджав на село, а я знов залишався сам у редакції.

Мені було важко працювати в двох редакціях, і воєни ми вирішили прийняти на роботу в «Вікна» ще

одного працівника—молодого критика К. Ярана. Він працював аж до заборони журналу. Після розгрому «Вікон» та всіх антифашистських редакцій у Львові наприкінці вересня 1932 року Яран не витримав лихоліття фашистського мракобісся і, заблудившись між трьома соснами хвильовізму, троцькізму та гітлеризму, перейшов на ганебну службу до ворогів Жовтневої революції — українських буржуазних націоналістів. Якимось я зустрів його після того, як він опублікував у націоналістичному «Новому часі» статтю про «повний крах» української літератури й мистецтва на Радянській Україні. Я спитав його:

— Скажи мені чесно й без обманства: невже ти сам віриш у те, що тепер пишеш у Тиктора?

Він винувато глянув тоді на мене своїми масляними й завжди сумними, мов у корови, очима й відповів стиха:

— Скажу тобі чесно—не вірю. Я наче сам собі плюю тепер у вічі. Гидко на душі, та що зробиш, знаючи, що ні ти, ні ви всі та й ніхто вже, мабуть, мені не повірять. У мене робота в «Новому часі» така: скачи, враже, як пан каже...

Я впевнений, що і всі теперішні недобитки українського націоналізму на закордонних смітниках абсолютно не вірять у те, що вони пишуть, говорять, і роблять те, що велять їм їхні псарі-хлібодавці в Америці й Західній Німеччині. Скачи, враже, як пан з Вашингтона і Бонна скаже. Зрада народу — страшна справа. Недарма трубадур українського націоналізму Євген Маланюк скаржився у хвилину відчаю на те, що, мовляв, «чорний гріх зради нас оплутав навіки».

Під зиму 1928 року Василь Бобинський повернувся до Львова на постійне проживання. Робота в журналі пішла жвавіше, тим більше, що навколо «Вікон» згуртувався вже значний авторський актив. Назрівала потреба організаційного оформлення письменників-вікнівців. Про це ми говорили вже і в редакції, і на квартирі Бобинського, де ми часто збиралися вечорами, коли приїжджав Степан Тудор. Низька дерев'яна халупа по вулиці Янівській (тепер вул. Шевченка), в якій тоді жили Бобинські, скидалася на стару галицьку корчму. Зима того року була незвичайно морозна й люта, і стіни в гостинній хаті поета часто були мокрі або вкриті

сніжком. Та ми відчували себе тут як одна сім'я. За склянками чаю тут Степан Тудор читав нам свою повість «Марія», тут я читав друзям оповідання «Вогонь», і в цій же хатині Василь Бобинський, мабуть, приглядаючись не раз до праці своєї любимої жінки біля швейної машини, написав прекрасний вірш «Швачка» з постійним рефреном:

Швидко мига стопка,
Човник біга швидко,
Блискає машина срібним колесцем,
В'ється довга нитка,
В'ється і снується,
На шитво кладеться колінце за колінцем.

Тієї зими сиділи ми не раз у цій хатині до пізньої ночі. Обмінюючись дружніми думками, ми раділи успіхам і досягненнями рідної літератури за Збручем, на Радянській Україні, і турбувалися тривожним станом західноукраїнської літератури, яку буржуазно-націоналістичні пройдисвіти донцови, маланюки й бабії, нигрицькі, лопушанські та їм подібні тягнули в антинародне багно реакції та клерикально-попівського одурманення й мракобісся. За рік роботи вже ясна була громадсько-політична платформа «Вікон», проте з старіших західноукраїнських письменників до нас ніхто не приєднався, боячись націоналістичного доносу: комуністична пропаганда. Зневірений у лайдацькій політиці української буржуазії, не подав нам дружньої руки й великий мужицький правдолюб Василь Стефаник, хоч ми й запрошували його до співробітництва. Українська буржуазія та вся клерикальна згряя львівського митрополита Шептицького і станіславського ставленика папи єпископа Хомишина охрестили нас «агеннтами червоної Москви», а з такою характеристикою була пряма дорога до поліції та в тюрму. Не один старіший галицький письменник боявся, очевидно, такої перспективи, отож нам залишалася тільки «серцем кучерява» літературна молодь. А її було вже чимало в містах і селах Західної України. Устами молодого поета з Волині ці молоді письменники бадьоро заявляли у «Вікнах»:

Молоді ми і бадьорі,
В нас буяє сила, дух.
У всесвітньому просторі
Креслимо широкий рух.

Буржуазно-націоналістичні критики довгий час уперто замовчували ці нові літературні сили, але ж вони росли з кожним місяцем і міцніли. Колінце за колінцем наші сили зростали — і під кінець зими в хатині В. Бобинського ми вирішили організуватись в один пролетарський загін революційного фронту. Для цього було вирішено скликати навесні у Львові першу нараду західноукраїнських пролетарських письменників.

Труднощів було дуже багато, але ж ми були молоді, «буяв у нас революційний дух». Всі труднощі вдалося нам перебороти, і 12 травня 1929 року вікнівський письменницький актив зібрався у Львові.

Нарада відбулася в редакції газети «Сель-Роб» по вулиці Валовій, 14. Перед початком зборів шпики намагалися потягти мене і В. Бобинського в поліцію, але присутній, на щастя, депутат польського сейму від партії Сельроб запротестував проти цього і прогнав їх за двері. Після цього нарада проходила нормально, хоч агенти поліції так і вертілися увесь час під дверима й на сходах будинку.

Обговоривши доповідь, учасники наради вирішили оформитися в літературну організацію «Горно». Перша нарада західноукраїнських пролетарських письменників одноголосно прийняла також Декларацію, опубліковану в 6 номері журналу «Вікна» на 1929 рік. В першому пункті Декларації говориться:

«Стоїмо на пункті пролетарської ідеології, обоснованої Марксом і великими практиками послідовного марксистського пролетарського руху». Тільки так — з цензурних причин — можна було завуалювати імена керівників більшовицької партії. Нарада надіслала також дружні привітання братнім літературним організаціям Радянського Союзу і Радянської України, пролетарським письменникам зарубіжних країн та дружній привіт усім борцям за визволення пролетаріату з-під гніту капіталу.

Інформацію про цю нараду у Львові помістили літературна преса Харкова і Москви, антифашистські газети Польщі, Німеччини й Чехословаччини, а також українські прогресивні газети за океаном. А згодом «Горно» було прийняте в члени Міжнародного бюро революційної літератури в Москві.

Ярослав Галан учителював тоді в Луцьку і не міг

приїхати на нараду. Він надіслав нам листа, що повністю підтримує наші заходи і бажає успіху. На цій основі ми й поставили його підпис під Декларацією. За це письменник і «погорів» на державній посаді. Прочитавши «Вікна», луцький воєвода — колишній міністр у «кабінеті» Петлюри — пан Юзефський звільнив Я. Галана з посади. Це було під час літніх канікул і, не відаючи лиха, саме тоді письменник-учитель одружився в Карпатах з дівчиною-селянкою. Восени 1929 року прийшов він, безробітний, з дружиною до редакції «Вікон» і каже зажурено:

— Що ж мені, о друзі, робити?

В редакції працював тоді вже і недавній політв'язень письменник Микола Калинчук, родом з Волині. Він був людина, як то кажуть, загониста, крім того трохи «заводна» і дивачна від кількالكітнього тюремного побуту. Звали ми його жартома Нимона, бо так він поволинському вимовляв слова «не можна». Калинчук тут же накинувся на Ярослава:

— Оце ще ви пролетарський письменник! Пролетарському письменникові ни мона журитися й хникати. Революцію ни мона робити з...

— Е, добре вам «ни мона»! — їдко перебив його Галан.— Краще порадьте, де заробити щось на життя.

— А звідки ви знаєте, що я вже — Нимона? — спитав Калинчук.

— Нізвідки,— засміявся лукаво Галан.— Самі ж ви кажете мені нимона та нимона.

Я порадив Галану писати що-небудь для наших газет: статті, фейлетони... Та він сказав зітхнувши:

— Який же з мене журналіст, бійтеся сокири! (так він завжди говорив, замість «бійтеся бога»). Таж я цілком не знаю такої роботи.

З тієї пори ми й подружилися з Я. Галаном аж до його трагічної смерті. Це була людина культурна, принципова, високоосвічена, хоч у ті роки з деяким нальотом міщанських навиків, які ми безпардонно вибивали з нього дружнім товариством. З вигляду понурий, неприступний, насправді він був дуже чуйний і сердечний. Співати він не вмів, голос у нього був нікудишній, проте Я. Галан пристрасно любив музику і знав напам'ять усі класичні опери й оперети. В той час він любив дома грати на скрипці і вигравав було здебільшого сумні арії

Бетховена, Моцарта, Шопена. Згодом, у 1931 році, письменник несподівано скрипку продав і сказав мені, що більше вже грати не буде.

— Чому? — спитав я здивовано.

— Колись тобі скажу, — відповів він.

Ярослав Галан часто журився, що в житті йому «не щастить» і все йде, немов з каменя. І дійсно, доля не щадила його. У тридцятих роках померла в селі його любима сестра, помер з важкої недуги та в злиднях останній з сім'ї брат письменника. Ярослав сидів тоді в тюрмі і нічим допомогти братові не міг.

У побутовому житті Ярослав Галан був абсолютно непрактичний. Він не вмів затопити печі в хаті, зварити собі чаю, зав'язати собі галстук і падав у паніку, коли було відірветься у нього гудзик від піджака або сорочки.

— І що ж мені тепер робитоньки? — скаржиться бувало.

До Львова привіз тоді молодий драматург п'єсу «Вантаж». Журнал «Вікна» гонорару авторам не платив або платив мізерні копійки, отож для заробітку Я. Галан надрукував п'єсу в львівському журналі «Нові шляхи», який пропагував ідеї возз'єднання Західної України з Радянською Україною. П'єса з успіхом була поставлена одним з українських театрів у Львові. Та прізвище драматурга-вікнівця дратувало антирадянську тічню української буржуазії й попівства, — і п'єсу було знято з репертуару. В 1929 році Ярослав Галан написав також антивоєнну п'єсу «Вероніка».

Того ж 1929 року ми познайомилися в редакції журналу з молоденьким Олександром Гаврилюком, що приїжджав до нас з Полісся, одержавши вікнівську премію за оповідання «Прощайте». Низенький, мускулистий, простий у розмові, цей вісімнадцятирічний парубійко з Полісся вже з першого знайомства вразив нас усіх своєю обізнаністю в літературних справах, начитаністю, грамотністю в політичних питаннях та вогнистою вірою в перемогу революції. Ми просто милувалися ним і, читаючи його нові оповідання та перший рукописний варіант більшої повісті, яка, на жаль, так і не побачила світу, пророчили О. Гаврилюкові велике літературне майбутнє. Мені здається, що й справді він став би великою славою нашої літератури, коли б не обірвала йому молодого

життя гітлерівська бомба. Характерно, що такі, здавалося б, два антиподи, як Гаврилюк і Галан, були зв'язані потім справжньою задушевною дружбаю, хоч перший не терпів ущипливих вихваток Ярослава і теж був гострий на слово.

В грудні 1929 року мене «перекинули» на організацію та видавання нової популярно-масової антифашистської газети «Сила», яка й з'явилась на світ з початком 1930 року. На моє місце у «Вікнах» прийшов Я. Галан, ставши водночас членом редколегії журналу. Тут і почалася його всебічна літературно-публіцистична діяльність. В журналі «Вікна» тих років Ярослав Галан проявив себе не тільки як талановитий новеліст і драматург, але саме тут він розпочав свій славний шлях видатного революційного сатирика і памфлетиста.

«Вікна» в 1930 році стояли вже міцно на ногах, журнал зайняв одну з важливих ділянок ідеологічної боротьби революційного фронту в Західній Україні. Переляканий успіхами соціалістичного будівництва на Радянській Україні, розгромом контрреволюційної «Спілки визволення України» та революційними виступами трудящих мас під керівництвом КПЗУ, реакційний табір української буржуазії та попівства, на чолі з святоюрським «князем церкви» А. Шептицьким, безсоромно плюнув на «національно-визвольні» інтереси й пішов на угоду з Пілсудським за обіцянку воєнної інтервенції проти СРСР. Боротьба загострювалась, посипались доноси й поліцейські переслідування діячів лівого, антифашистського руху. Перед редактором «Вікон» В. Бобинським була близька перспектива потрапити до в'язниці. А в сім'ї Бобинських було вже дитя, і всі вони жили з дня на день майже в злиднях. На заробітки у «Вікнах» В. Бобинський жити з сім'єю не міг і тому вирішив зректися польського громадянства та переїхати на Радянську Україну, до Харкова.

Постало питання про видавця та відповідального редактора журналу, і всі ми зійшлися на С. Тудорі. Він, правда, відмовлявся від цієї честі, говорив, що хворіє і не може жити у Львові, але ми підбадьорили колективом:

— Тим краще, що ви будете в Золочеві. Коли що,— скажете, що матеріалу ви не читали, і крамолу пропустили в редакції.

Влітку 1930 року ми проводжали Василя Бобинського до поїзда Львів — Здолбунів — Шепетівка й бажали йому успіху й щастя на рідній радянській землі. В лихолітті Західної України нам здавалося, що поет-щасливець матиме можливість пережити нас усіх...

На початку 1932 року С. Тудор готувався захищати наукову дисертацію в Львівському університеті і відмовився від обов'язків редактора «Вікон». Ми ледве знайшли на це місце безробітну людину з університетською освітою, перекладача з англійської мови Степана Кузика. Після розгрому «Вікон», «Сель-Робу», «Сили» і всіх інших антифашистських редакцій та організацій він потрапив у львівську тюрму, де сиділи й ми — кілька сотень «червоних» журналістів, письменників, діячів комуністичного підпілля. Уряд Пілсудського відмовляв комуністам у правах політичних в'язнів, і всю осінь та зиму в «Бригідках» велася запекла боротьба з тюремною адміністрацією та прокуратурою. В одній з таких сутичок тюремні сторожі та поліцейські витягли С. Кузика з камери в коридор і тут збили його на квасне яблуко. З тюрми вийшов він хворий.

Після Вітчизняної війни я зустрічався з ним у Львові. Працював він викладачем вузу, був блідий і скаржився, що тепер, мовляв, тільки б жити та бути, а здоров'я нема. Через кілька років останній редактор «Вікон» — Степан Кузик — помер.

Подорожі

В НАРОДНІЙ ПОЛЬЩІ

Хочеться почати цей нарис про поїздку в Польську Народну Республіку не від початку, а, як то кажуть, з кінця.

Напередодні повернення до СРСР нашу делегацію було запрошено на зустріч з керівниками Польської Об'єднаної Робітничої партії і народного уряду. Вона й відбулася в одному з нечисленних будинків Варшави, які вцілили від руйнації окупантів — тут був штаб гітлерівських бандитів. На красивих віконних решітках збереглись навіть старі чіткі вензели РРМ — Президія Ради Міністрів. Значить, тут колись пілсудські, складковські й беки приймали не раз гостинно своїх «пшияцюл» (друзів) по спільних дурацьких мріях розгрому СРСР — Герінга, Розенберга й Чіано. Сюди, мабуть, дзвонив, як додому, старий ватиканський шахрай — львівський митрополит граф Шептицький. І звідси, річ ясна, йшли накази поліції «брати за морду» робітників і селян Польщі та «приборкувати» ремнями й шомполами «збунтоване хлопство» в поневоленій і безправній тоді Західній Україні.

Я йду широкими сходами наверх, і раптом мені стає смішно від думки, як тут десь нітилися цуциками та озирались жебрацьки на швейцарів та згиналися в три погібелі перед шляхетськими верховодами падлючі представники буржуазного й завжди продажного українського націоналізму, продаючи пілсудчині інтереси

західноукраїнських трудящих і дзявкуючи на поведку в складковських та геббельсів: «Нашим природним союзником є гітлерівська Німеччина й шляхетська Польща».

Історія останніх п'ятнадцяти років дала і їм, і їхнім хазяям у тодішній Варшаві заслуженого ляпаса так, що всі вони, чи краще — нікчемні недобитки цієї антинародної банди, опинились тепер миршавими шавками на поведку американо-англійської розвідки.

Про це не міг я не думати, зустрівшись тут з таким же, як і я, колишнім «антидержавним елементом» у державі мосьціцьких і нині — одним з керівників уряду нової, демократичної Польщі. Востаннє ми зустрічались у Львові в 1936 році на антифашистському з'їзді та на робітничому мітингу, який поліція розганяла шаблями. До 1939 року ми ще могли зустрітися десь у тюрмі або в концтаборі Берези Картузької. Згадавши це, ми тепер засміялися радісно. Які ж неповторні історичні події сталися за цей час в житті українського і польського народів завдяки перемозі Жовтневої соціалістичної революції, завдяки існуванню могутнього, непереможного й дружнього новій, демократичній Польщі Союзу Радянських Соціалістичних Республік!

Ми, радянські делегати, сердечно бажаємо польському народові нових подальших успіхів у будівництві соціалізму в новій, демократичній Польщі. Керівники Польської Об'єднаної Робітничої партії й уряду Польської Народної Республіки гаряче дякували ЦК КПРС, Радянському урядові і всім народам СРСР за повсякденну, безкорисливу й братню допомогу по відбудові Варшави та будівництву нового і світлого життя вивільненого польського народу. Палкі їх оклики: «Нех жие вечиста пшиязнь народу польського з народами СРСР!» — звучали не тільки щиро, радісно й по-новому в цьому будинкові. Вони свідчили яскраво про нову, світлу, епохальну сторінку в історії польського народу.

* *
*

Іхав я до Польщі не без деякого хвилювання. Як-не-як, а двадцять років довелось мені походити в шкурі безправного громадянина колишнього «моцарства» (ве-

ликодержави) пілсудських, і сама згадка про це викликає у мене досить-таки неприємні рефлекси. Ця Польща була джерелом розкоші для поміщиків і капіталістів і тяжкою долею для мільйонних народних мас. Ця Польща була свавільним розгулом для всяких вельможних паразитів та поліцаїв — і цілковитою безправністю для робітника й селянина. Всяку трудову людину й чесного інтелігента, який не мирився з антинародними порядками в цій Польщі, чекали поліцейські лапи й катівні, тюрми, безробіття і голод. Акули Уолл-стріту і всякі міжнародні імперіалістичні бандити, темні мракобіси Ватікану й розбійники Гітлера, Муссоліні та генерала Франко почували себе й розпоряджалися в цій Польщі, як у своїй вотчині.

Церковний католицький амвон, школа, численна преса і радіо, розтлінна й антинародна буржуазна література й наука цієї Польщі виливала щоденно на голову польського народу потоки ненависті, злоби, брехні й наклепу проти ідей комунізму та держави робітників і селян в СРСР. Соціалістичну революцію і радянський лад вони називали «дикунством некультурного Сходу» й верескливо закликали до воєнного хрестового походу проти СРСР. Великий і волелюбний російський народ вони обвинувачували за злочинства царизму й розпалювали злобну ненависть проти Росії Пушкіна, Добролюбова й Чернишевського, проти народу, який дав світові геніального Леніна. На визволений народ Радянської України і на жорстоко гноблених та непокірних трудящих Західної України вони дивились очима озвірілих шляхцюр з ганебної трилогії Сенкевича і вчиняли та нахвалялись вчинити криваву розправу «огнем і мечем» над «хлопами і хамами» не тільки в Західній Україні, але й у «майбутніх» границях нової ягеллонської Польщі «від моря й до моря». Така пропаганда лилася в тодішній Польщі кожний день, і їй допомагали лакейським антинародним та антирадянським верещанням буржуазні українські націоналісти у Львові та недобитки петлюрівщини, дбайливо пригріті Пілсудським після розгрому їх народом Радянської України.

Разом з тим я знав також іншу Польщу — Польщу революційного робітничого класу й мільйонних мас позбавленого землі селянства; Польщу таких світлих

умів — представників прогресивної інтелігенції, як Ванда Василевська, Юліан Тувім, Галіна Гурська, Владислав Броневський, Леон Кручковський, Тадеуш Бой-Желенський та багато-багато інших. Ця Польща ніколи не мирилася із злочинними фашистськими порядками пілсудських і беків. Народну ненависть до шляхетського ладу й гарячі симпатії до великої Країни Рад—СРСР— вона демонструвала не раз багатотисячними мітингами і походами, кривавими страйками й барикадами на вулицях Варшави, Кракова, Львова, Хжанова, Лодзі і т. д. Ця Польща заповняла страхітливі поліцейські катівні й тюремні каземати, вона також завжди солідаризувалася з робітниками й селянами Західної України в боротьбі за їхнє визволення і возз'єднання з Радянською Україною.

Кошмарну ціну заплатив польський народ за два десятиріччя панування поміщиків і шляхти. Проданий і кинутий в 1939 році потворному Гітлеру в лапи, він опинився на краю повної загибелі. За наказом з Берліна гітлерівські горлорізи взялися до планового, систематичного і цілковитого знищення польського народу. Мільйони поляків — одна п'ята населення — були вже розстріляні, повішені, задушені й спалені в крематоріях Майданеку й Освенціму. Промисловість центральної Польщі знищена. Культурні й наукові багатства польського народу пограбовані й розкрадені гітлерівцями. Краса польських міст — столиця Варшава — була вже дощенту зруйнована квартал за кварталом, будинок за будинком під гітлерівським девізом: зробити з Варшави лише «географічне поняття».

День і ніч, не гаснучи, над містами й селами окупованої Польщі курилися страхітливі дими людських кострів і крематорійних печей Майданеку й Освенціму. Уперше в історії над польським народом — народом Коперніка і Міцкевича — нависла загроза поголовної смерті. Доблесно, чесно й по-братерському безкорисливо і впевнено міг врятувати поляків від смерті тільки великий радянський народ, його могутня і героїчна Радянська Армія.

І наш могутній нездоланною силою ідей Комуністичної партії радянський народ, наша безсмертна в славі побідної історичної битви з фашизмом Радянська Армія зробили це, врятували і визволили польський народ від

загибелі ціною власної крові. Про це свідчать численні братські могили радянських воїнів у Любліні і Варшаві, в Катовіцах і Седлеці та багатьох містах визволеної, нової, демократичної Польщі.

У східних народів є приказка: «Хай почорніє обличчя в того, хто в дні горя відвернеться від свого друга». Не без вини проклятого царизму й під впливом злобної пропаганди ксьондзів, поміщиків і буржуазії багато поляків вірило до 1939 року, що друзі незалежної Польщі перебувають на Заході, в парламентах і костьолах Лондона, Нью-Йорка, Парижа і Рима. Можна сміливо сказати, що сьогодні в це вірять тільки запеклі вороги визволеного польського народу й демократичного ладу Польської Народної Республіки та ідіоти з «польського уряду» в Лондоні. Кинутий шляхетськими правителями на загибель, ганебно зраджений західними «союзниками» та Ватиканом у криваві роки гітлерівської окупації, польський народ прекрасно вже розібрався, хто йому друг і хто недруг. Тільки в російського, українського, білоруського та інших народів Радянського Союзу не чорніє сьогодні обличчя за неподання дружньої, рятівної й кровної допомоги в дні смертельного лиха польського народу.

Це знають поляки, і над глибоким усвідомленням цього благородного акту радянських людей в історії нової, демократичної Польщі повсякденно й успішно працює школа, преса, література, радіо, партійна пропаганда республіки.

— Західна орієнтація, — говорив нам літній сілезький шахтар і передовик праці в Сосновці, — дала Польщі Мюнхен, Освенцім і Майданек, вона вигнала мене й тисячі таких, як я, на роки напіврабської праці в копальні Франції й Бельгії. Тільки після розгрому Гітлера Радянським Союзом я зміг повернутись на рідні шахти й стати вільним і повноправним громадянином нової, демократичної Польщі.

Кажучи мимохідь, на націоналізованих державою шахтах і підприємствах Домбровського і Сілезького вугільних басейнів працюють сьогодні десятки тисяч польських робітників, які повернулись на визволену батьківщину після багатьох років тяжкої підневільної праці в копальнях Бельгії, Франції і США. Радісні умови вільної праці, соціалістичні змагання на шахтах і заводах,

щедра допомога Радянського Союзу найновішою технікою, машинами, досвідом безперечно допомагають і допоможуть шахтарям польського вугільного басейну виконати державний план.

В центрі Варшави красується майже готовий зовні висотний будинок Палацу культури імені Сталіна — подарунок радянського народу столиці народної Польщі. По відбудованих з руїн центральних вулицях Варшави й досі курсують радянські тролейбуси, також подаровані польській столиці Радянським урядом ще в 1945 році. Велика безкорислива допомога радянського народу у відбудові Варшави, в будівництві нових промислових закладів, в устаткуванні шахт, заводів і фабрик передовою радянською технікою і найновішими машинами — видна скрізь і на кожному кроці.

Красуня Варшава встає з руїн, мов фенікс з попелу. Над відбудовою своєї столиці щоденно трудиться весь польський народ, тисячі молоді, жінки. Тут і там ви бачите транспаранти на риштуваннях: «Будує жіноча бригада». На будівництві застосовуються соцзмагання бригад, передові методи роботи радянських будівельників, радянська техніка. Скрізь і в усьому визволені трудящі Польщі спрагнено і з вдячністю вчать в радянського народу будівництва своєї нової, соціалістичної держави, будівництва соціалізму.

Вся Варшава в риштуваннях. Вже відбудовані красиві давньою архітектурою будинки Старого міста, мости на Віслі, піднялися з руїн широкі квартали Нового Світу, Краківського передмістя, Муранова й десятки інших кварталів і вулиць. Реставровано чудесний парк і будинки Лазенки. Відбудовуються театри, консерваторія. Зазеленіли деревами, кущами й квітами нові парки, бульвари, сквери. Столиця відбудовується за принципом народного уряду: дати максимум світла, вигоди й комфорту трудовому населенню, колись позбавленому цього в капіталістичній Варшаві.

Навколо міста вирости і будуються десятки нових заводів і фабрик. Нам довелося побувати на одному з великих механічних заводів на Волі. Великі світлі цехи заводу побудовані радянськими інженерами, підприємство устатковане прекрасними радянськими верстатами й машинами. Простий робітник-слюсар в минулому й

сьогодні директор цього великого підприємства сказав нам:

— В капіталістичній Польщі не було таких підприємств. Тільки радянська техніка, радянські інженери допомогли й навчили нас, польських робітників, випускати таку складну продукцію.

А секретар парторганізації заводу додав:

— Більшість промислових закладів санаційної Польщі пілсудчиків були запродані закордонним трестам і мільйонерам. А сьогодні вже ми, робітники,— господарі своїх соціалістичних заводів і фабрик. В цьому й радість польського народу, й головна запорука незалежності нашої народної республіки.

«Польські дороги» були колись глузливою приказкою — шляхів у Польщі не було. За двадцять років панування шляхетський уряд побудував єдине шосе Варшава — Люблін, яким і втік у вересні 1939 року до Румунії.

Сьогодні Варшава сполучена з усіма більшими містами Польщі прекрасними асфальтованими магістралями, якими невпинно мчать сотні автомашин. Останніх, до речі, також у довоєнній Польщі було мов кіт наплавав.

За шестирічним планом реконструкції столиці у Варшаві побудовано вже тисячі будинків, десятки шкіл, лікарень, кінотеатрів, клубів, дитсадків, відновлено міський транспорт, планується будівництво метро. Про розмах відбудови міста свідчать хоча б такі цифри. Коли на кінець 1945 року в Варшаві, разом з менше зруйнованим лівобережжям Праги, налічувалось 312 тисяч жителів, то сьогодні населення столиці сягає вже близько мільйона.

* *
*

Нам пощастило побувати на традиційному щорічному святі врожаю «дожинки», яке відбулося цього року у Любліні. За народним звичаєм в день «дожинок» (обжників) селяни всіх воеводств урочисто підносять «господареві», тобто президентові республіки, великий вінок з колосків і в святковому марші, з народними піснями й танцями, демонструють перед керівниками

Польської Об'єднаної Робітничої партії і народного уряду свої досягнення в сільському господарстві.

Яка ж прекрасна картина визволеного селянства розгорнулася перед нами на цьому святі! І різнорідна барвиста одяга, і радісні селянські обличчя, і ліс національних та червоних прапорів, транспарантів, і невимушені пісні й танці перед трибуною, і радісні оклики «нех жие» — все це яскраво доводило, що польський селянин уже ніколи не буде рабом у поміщиків і магнатів.

Разом з прапорами й транспарантами селяни кожного воєводства несли також дошки з показниками своїх досягнень в демократичній Польщі. Особливо радували яскраві показники досягнень скооперованих селян у сільськогосподарських виробничих кооперативах, які за прикладом радянських колгоспників стали на шлях колективного господарювання. Показники їхніх досягнень в урожайності зернових культур і в продуктивності громадського тваринництва були наочною агітацією вищості спільного господарювання.

Правда, державні й згуртовані у виробничих кооперативах сільські господарства демократичної Польщі займають на сьогодні лише 10 процентів земельної площі республіки. Віками поневолений, гноблений, забитий, спрагнений землі і не так давно визволений з лабет поміщиків, польський селянин тільки ще жадібно прислухається до великих досягнень його сусідів — радянських колгоспників у Росії, Білорусії й на Україні, він тільки починає ставати на світлий шлях колективного господарювання. Для цього немалі труднощі доведеться подолати польському селу з ксьондзами та монахами, з «кмецями»-куркулями та всупереч скаженій ворожій агітації, яка ллється щодень йому на голову з Ватикану й Лондона, з Нью-Йорка, Парижа та Бонна. Але ж весь бурхливий розвиток народної республіки свідчить про те, що при допомозі вірної насущним інтересам селянства Польської Об'єднаної Робітничої партії селяни Польщі підуть і стануть на цей шлях.

Польські селяни прагнуть миру й мирної праці на визволеній землі, вони знають, що в могутній Країні Рад, в радянському народі трудящі демократичної Польщі мають найкращого і найвірнішого безкорисливого друга. Яскраві свідчення цьому — численні транспа-

ранти «Хай живе Радянський Союз!» та «Хай живе польсько-радянська дружба!», які несли селяни перед трибуною.

Благородну допомогу подає Країна Рад польському народові у відбудові країни та будівництві соціалістичної держави. Досить сказати, що Товариство польсько-радянської дружби, очолюване головою Ради Міністрів Польської Народної Республіки тов. Ціранкевичем, налічує вже понад сім мільйонів членів. Товариство має свої філіали у всіх містах і волостях республіки, воно видає свої газети, сотні плакатів, книг і брошур, має сотні пропагандистів, які несуть у народні маси правду про великого друга визволеного польського народу — Радянський Союз.

Слід сказати, що в Польщі пілсудчини також влаштовували колись свято врожаю, його звали тоді «свєнто всі», тобто свято села. Я добре пам'ятаю такі «свєнта» — селяни з ехидством звали їх «свєнто вші» (святом воші), такі були села голодні й обдерті. Війти й поліцаї силоміць гнали селян у місто «на парад», і нерідко це свято перетворювалося на демонстрацію селян проти ненависного уряду пілсудчини.

І яке ж урочисте, буйне й радісне свято визвдлених польських селян бачили ми в Любліні! Демонстрація десятків тисяч хліборобів, які проходили повз трибуну з піснею, танцями, з ясними очима і гордо піднесеними головами, була демонстрацією вільних господарів своєї долі в новій, демократичній Польщі.

* *
*

Народна влада звільнила й польську жінку від важких пут капіталістичного рабства. Сьогодні рівноправну жінку-трудівницю ви побачите в Польщі скрізь: на кафедрі та в аудиторіях вузів, інженерами і робітницями на будівництві, вагоновожатими в трамваях, директорами шкіл і підприємств, кондукторами на залізниці і т. д.

Особливу увагу приділяє уряд Польської Народної Республіки вихованню молодого покоління громадян. Для польських дітей відкриті тисячі нових шкіл, дитсадків, лікарень, ідалень і санаторіїв. Переважна

більшість дітей захищена від отрути католицького мракобісся — церква в Польщі відокремлена від держави, і в школах ліквідовано викладання релігії й молитву перед уроками *. Шкільні підручники, дитячі журнали, поширені по всій Польщі піонерські організації «Гарцеж» сприяють вихованню дітей у матеріалістичному дусі, вони допомагають вирощувати юнаків і дівчат свідомими громадянами народної Польщі, прищеплюють їм любов і пошану як до народів великої Країни Рад, так і до всіх народів земної кулі.

Польська молодь організована в Спілці соціалістичної молоді, поширеній по всіх містах і селах республіки. Для неї, для дітей робітників і селян, позбавлених колись права на освіту і працю, відкриті зараз всі школи, університети, сотні промислових і фабрично-заводських шкіл та училищ. Багато юнаків та дівчат працюють зараз передовиками на відбудові Варшави, на заводах і шахтах демократичної Польщі.

В польській молоді велика жадоба до вивчення російської мови, мови великого народу Пушкіна й Леніна. Тому в середніх школах республіки російська мова викладається як предмет. Крім того, на багатьох заводах і фабриках, в численних організаціях та установах працюють постійні гуртки по вивченню російської мови.

Незабутнє й хвилююче враження справила на нас зустріч з дітьми і молоддю шкіл міста Седльци. Нас, радянських делегатів, посланці дітей і молоді чекали вже з квітами на границі цього повіту. У місті ж тисячі юнаків і дівчат, маленьких школярів і школярок зустріли нас на вулицях двома святковими рядами з прапорами і транспарантами, з квітами і радісними окликами на честь Радянського Союзу. Треба було бачити їх радісні лиця і личка, їх палаючі очі й оченята, коли вони підносили нам букети червоних гвоздик, співали пісень або танцювали перед гостями польські, російські й українські танці.

Ні, діти не вміють лукавити. Їхня любов і пошана до Радянського Союзу, до російського й українського народів — це дійсно радісне й нове у новій Польщі.

---

* Під натиском реакції в кінці 1956 року викладання релігії було, на жаль, відновлене в школах республіки.

Американо-англійські імперіалісти та їх сателіти — французькі буржуазні правителі — сьогодні вже явно й цинічно домовляються про відновлення гітлерівського вермахту в Західній Німеччині. Випущені з тюрем і дбайливо захищені американською воєнщиною перед гнівом народної справедливості, гітлерівські генерали відверто й нахабно готуються вже до нового реваншу за благословенням ділків Уолл-стріту. Кровожадний фашистський сатана на припоні в даллесів та аденауерів знов загрожує волелюбним народам Європи й Азії поголовним знищенням.

Та народи Європи не забули кривавих злочинств німецького фашизму, не забули мільйонів жертв, не забули і не забудуть ніколи славних, священних і героїчних подвигів Радянської Армії, яка визволила їх від моторошної смерті в газових камерах та крематорійних печах майданеків, освенцімів та десятків інших таборів смерті.

Гітлерівські табори смерті в Майданеку та Освенцімі й сьогодні залишаються гнівними обвинувальними актами як проти розгромленого гітлерівського фашизму, так і проти труп'ячих міазмів відродженого фашизму даллесів та аденауерів. Ці страхітливі й ганебні пам'ятники потворного імперіалістичного людоїдства й сьогодні закликають волелюбні народи Європи й Азії до великої пильності, до чуйності, до всесвітньої битви за мир, яку надійно очолює випробуваний друг всіх трудящих людей на землі — Радянський Союз.

Величавий пам'ятник соціалістичних досягнень людей мирної праці розміщений на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у Москві на площі 240 гектарів. А гітлерівський табір смерті лише в Майданеку під Любліном, огорожений кільчастим дротом, розташований на території 277 га. Тут і в Освенцімі під Краковом гітлерівці закатували в нелюдських муках, заморили голодом, задушили в газових камерах, спалили в диявольських крематорійних печах та на кострах мільйони людей з усіх кінців Європи.

Правда, здихаючи під штиками Радянської Армії, фашистська потвора намагалася замести сліди своїх злочинів, підірвати бараки, катівні й газкамери та

крематорії. Але ж їх так було багато, що не вдалося людоїдам замести сліди. Мороз іде поза шкірою в людини й пині, коли дивишся на ці, музейні вже, сліди злочинів гітлеризму. Ви тут побачите тонни волосся з загазованих і спалених людей та виткане полотно з цього волосся, яке відправлялося в Німеччину. Ви гнівно стиснете кулаки перед скиртою в 1350 кубометрів компосту з людських тіл і кісток. Є тут довгі і вщерть заповнені бараки людським одягом, взуттям, дитячими туфельками, сорочечками та іграшками вбитих, загазованих і спалених. Ви жахнетесь перед камінними могилами, в яких есесівці замурували людей на повільну смерть. Вам покажуть «стіну смерті» з бетонними рівчачками для крові розстріляних. Кожна людина здригнеться від священного обурення перед диявольськи побудованими й технічно устаткованими газовими камерами та крематорійними печами, у кожній з яких спалювалося щодня близько сотні чоловіків, жінок і дітей. Вам покажуть ванну шефа крематорію Гофмана біля цих печей та площадку побіля крематорію, на якій есесівці 3 листопада 1943 року розстріляли під гримку й веселу музику репродукторів 18 тисяч в'язнів фашизму...

На територію таборів і до крематорію заїжджали щодня поїзди, мов на вокзал. Були в таборах смерті й есесівці-хірурги та операційні палати — тут фашистські гієни потрошили трупи в пошуках дорогоцінностей. В одному з блоків вам покажуть оригінал листа Гімлера комендантові табору з подякою за надіслані йому золоті годинники вбитих в'язнів...

Оці ганебні табори, ці газкамери, ці крематорії, ці операційні — плювок у лице звироднілій буржуазній культурі, буржуазній техніці, буржуазній медицині і всій буржуазній «демократії», на гнойовищі якої і вилупилися такі монстри.

З polegшенням на серці дивишся на справедливу шибеницю, на якій польський народ повісив за судовим вироком головного ката Освенціму Гесса. Але тут же й обурюєшся, прочитавши, що одного з найбільш кривавих катів цього табору американці залюбки випустили з тюрми на просьбу — кого б ви думали? — «святішого» римського папи! Яке їхало — таке й здибало, як то кажуть.

Табори смерті в Майданеку й Освенцімі — сьогодні

є польськими державними музеями на вічну ганьбу фашизму. Їх відвідують кожного року десятки тисяч польських селян, робітників, інтелігенції й шкільної молоді. Приїжджають сюди й численні закордонні делегації. «Люди, будьте пильні!» кричать тут звідусіль тіні мільйонів жертв фашистського людоїдства.

Так, сьогодні визволений народ Коперніка і Міцкевича знає ціну своєї волі і незалежності. Вперше в історії маючи на західній границі дружню і мирну Німецьку Демократичну Республіку, спираючись на братню допомогу могутнього Радянського Союзу й живучи в дружбі з народами Китаю та з усіма країнами народної демократії, трудящі Польщі ніколи вже не допустять нового демагогічного фашистського лозунга: «Arbeit macht frei»*, який висить на воротах освенцімського табору смерті й про який знов мріють нині злочинно у Вашингтоні і Бонні.

Історія останніх десятиріч навчила визволений народ Польської Народної Республіки бути пильним на всякі замахы ворогів, на його волю, незалежність й соціалістичний розвиток.

1954

---

* Праця робить людину вільною.

КИТАЙ БЕЗ БІЗНЕСМЕНІВ І СЕТЛЬМЕНТІВ

(Подорожній щоденник)

Восени 1957 року в складі парламентської делегації СРСР мені пощастило побувати в Китайській Народній Республіці. Поїздка ця залишилася для нас незабутньою на все життя. Ми побували в багатьох містах та селах Китаю, знайомилися з величезним розмахом праці й досягненнями визволеного китайського народу, з його древньою і сучасною культурою, наукою, побутом, з далекосяжними планами й успіхами в будівництві нового, соціалістичного життя.

Під час 20-денного перебування нашої делегації в КНР ми відвідали міста: Пекін, Нанкін, Шанхай, Ханчжоу, Аньшань, Чанша, Кантон, Ухань, Дальній, Порт-Артур, Шеньян (Мукден) і Чаньчунь, покривши відстань близько 7 тисяч кілометрів. Члени нашої делегації побували на 16 великих промислових підприємствах, оглянули гігантський міст на Янцзи, відвідали порт Хуанпу, військово-морську базу в Порт-Артурі, сільськогосподарський кооператив, державне господарство, Пекінський та Уханський університети, інститут субтропічних культур у Кантоні, сільськогосподарський інститут в Шеньяні та ін.

Звичайно, що за такий короткий час наше знайомство з цією великою країною не могло бути досить глибоким. Але й те, що ми змогли побачити та почути в Китаї, справило на всіх нас величезне враження. Головне, що характеризує Китай наших днів, це винятково

високе піднесення творчої активності народу, його ба-
дьорий настроїв у селі й у місті й особливо — гарячі бра-
терські почуття китайських трудящих до Радянського
Союзу та всіх радянських людей.

Ми зустрічалися й розмовляли з керівниками Китай-
ської компартії й уряду Мао Цзе-дуном, Лю Шао-ці,
Чжоу Ень-лаєм, а також з багатьма іншими партійними,
державними і культурними діячами як столиці, так і
провінцій Китаю. І скрізь, де б ми не появлялися, нас
зустрічали винятково сердечно і приязно. Кожний з нас
бачив, що дружні почуття китайців до радянських людей
цілком щирі, вони йдуть з глибини душі простих людей
Китаю. Так само й наші розмови з китайськими това-
ришами були цілком відверті й щиросерді. Від нас не
приховували жодних недостач або труднощів і давали
нам повну можливість побувати де завгодно, а також
розмовляти з ким завгодно. Заходили ми і в житла ро-
бітників, і в фанзи китайських селян, і в гуртожитки
студентів, і до шкіл та дитсадків. До нашого приїзду в
будь-які місця ніхто не підготовлявся, і ми бачили жит-
тя китайців таким, як і в дійсності.

Скрізь нам впадали в очі притаманні для цієї країни
працьовитість, скромність та високий ступінь організо-
ваності й дисципліни китайських трудящих. Поряд з цим
ми бачили також на кожному кроці неабияку трудову
майстерність китайських друзів, їх кмітливість і здат-
ність оволодівати мерщій технічними й іншими знан-
нями.

Китайські люди живуть ще дуже просто і скромно.
Про життя трудящих нового, визволеного Китаю опублі-
ковано в нас багато цікавих записок, нарисів і вражень,
так що в мене немає потреби повторяти написане більш
компетентними авторами. Я поділюся з читачем лист-
ками свого китайського щоденника, в якому мої по-
дорожні враження занесені, так би мовити, згарячу й
наспіх.

28 вересня. На борту «ТУ-104».

О год. 9.50 ранку вилетіли на Омськ — Іркутськ —
Пекін. У Москві три градуси вище нуля, холодно.
«ТУ-104» колосальна машина, комфортабельна, вигідна.
Летимо високо над хмарами. В провітрі між хмарами
видна далека в глибині земля. Пливемо рівно, спокійно.

Швидкості літака не відчувається, порівняти її нема з чим. А летимо на висоті 9500 метрів із швидкістю 900 кілометрів на годину.

Яке ж над нами лазурове, чисте й бездонне небо! Такого з землі я ніколи не бачив. А внизу дивовижні снігові хмари різних кшталтів і форм: то молочні рівнини, то дикі й шпильчасті гори, то знов виривають на обрії якісь фантастичні замки, палати й фортеці. До чого ж гарно і любо!

Год. 10.50.

Під нами глибоко внизу суцільні хмари. Плинемо наче над морем збовтаного кислого молока. Пасажирська кабіна в літаку — цілий салон-вагон. Фотелі — по два обабіч бортів — досить широкі й вигідні. Вікно куди більше, ніж в «Ілі». А є ще салон, буфет, гардероби й туалети — такі вигідні і чисті, мов у шикарній квартирі.

Вилетіли ми не снідавши й думали, що полетимо так до Іркутська. Аж ні. Бортпровідниця рознесла маленькі столики на коліна, потім підноси з порціями ікри й масла, біфштекс з жареною картоплею, чашечку чаю, солодке печення і яблуко. Хліб, ніж, вилка, ложечка й салатетка в целофанових пакетиках.

От так штука! Ми і поспідали.

Год. 12.00.

Під нами сибірська земля. Внизу видніють сотні круглих та овальних озер, поблискуючи до сонця дзеркалами, ліси й переліски, якісь чорні квадрати, немов свіжа рілля. І ні одного населеного пункту. Сибір нехотимий!

Год. 12.30.

Приземлилися в Омську. Місто — видно було з повітря — велике, будинки здебільшого дерев'яні. На землі сухувій аж тріщить, дерева й трава сухі й жовті. Температура в Омську 25° тепла.

Гостинні сибіряки вгощають нас обідом в аеропорту. Говорять, що з травня тут не було дощу. Який жаль, що немає часу оглянути місто!

О год. 13.40 стартуємо на Іркутськ. Сибірське сонце ховається за обрій, ми летимо в ніч.

29. вересня, 6 год. ранку. Борт «ТУ-104».

Вчора о год. 16.30 (за місцевим часом — 21.30, і тепер я переводжу стрілки годинника на цей час, бо такий він і в Китаї) ми прилетіли до Іркутська. Ніч. За вечерею в аеропорту місцеві товарищі вгошали нас знаменитим сибірським омульом та харіусом. Потім їздили оглядати місто, їздили також на будівництво Іркутської ГЕС на Ангарі. На ній уже гребля. Яка ж це широка і бурхлива ріка! І який жаль, що ми тут не вдень! За сорок кілометрів від міста є злопам'ятний Олександрівський централ. Тепер тюрма ця скасована. А за 50 кілометрів від Іркутська побудовано в останні роки нове місто Ангарськ. Місто, розповідають, гарне й благоустроєне, та в нас немає часу поїхати туди, а так кортіло б мені побачити...

Ночували ми в готелі побіля аеропорту. Сибіряки розповіли, що від Москви до Іркутська повітрям 4700 км., а залізницею 5120 км. Ми покрили цю відстань за шість годин. Я згадав минуле і думаю: через які ж величезні простори волочили колись царські кайдани політичні мученики-в'язні і каторжні! Пригадалася пісня, яку співали ми колись, за режиму пілсудчини, і в львівській тюрмі:

Далеко в стране Иркутской,
Между гор и диких скал,
Обнесен стеной высокой
Александровский централ.

За вікном літака — ніч. До Пекіна дві з половиною години льоту. Летітимемо над озером Байкал. Боюся, що в п'ятмі ми не побачимо його.

Год. 6.15.

Світає, ось-ось зійде сонце. Летимо на висоті дев'яти з половиною кілометрів. Під нами в просвітах між туманами видніється озеро Байкал. На сході такі розкішні золоті, оранжові та цитринові кольори, що позаздрить їм найвибагливіший художник-декоратор. Ну й краса! А я кілька днів тому й не снів, що 29 вересня мені сходитиме сонечко за Байкалом.

Дивлюся у вікно й повертаюся думками в Іркутськ. Не так-то вже й давно, за царів, це було богом і людьми прокляте глухе місто, місто висланих, каторжних та

самодурів-губернаторів і чинуш. А сьогодні? Мені розповіли, що тепер в Іркутську понад 300 тисяч жителів, два театри, університет, медінститут, сільськогосподарський інститут, багато технікумів. Тут же і філіал Академії наук СРСР. Область багата лісом, вугіллям, різними копалинами. Скоро стане до ладу Іркутська ГЕС, будується в області могутня Братська ГЕС. Ось що сьогодні Іркутськ. Це вже Сибір радісний, без проклять.

О 6.30 зійшло окасте й вогнисте сонце. Я затагнув собі нишком пісню:

За Сибіром сонце сходить.
Хлопці, не зівайте,
Ви на мене, Кармалюка,
Всю надію майте.

Пейзаж унизу гористий, в долинах видніються глиняні, мабуть, монгольські юрти. Через годину летимо вже над територією Китаю. Під нами сухі та руді гори, тут і там піскові бархани. В зелених долинах над ріками китайські села. І знов сухі гори, а по них в'ється он сірою гадюкою древня китайська стіна. Небо чистеньке, глибоке, сонячне.

О год. 8.25 приземляємось на пекінському аеродромі. Внизу нас чекають у широченному каре тисячі людей з прапорами. Сходячи з трапів, ми чуємо гримкі привітання на честь Радянського Союзу та китайсько-радянської дружби: «Ченді-сулен — ваньсуй! Ваньсуй!» Дівчатка засипають нас квітами. Представники Компартії Китаю, уряду, профспілок, науки і мистецтва, армії вітають нашу делегацію так щиро, дружньо й сердечно, що мені виступають сльози на очах. Оце справжня соціалістична дружба й братерство!

29 вересня. Пекін.

Столиця Китайської Народної Республіки — одне з найдревніших міст цієї країни. Початок його сягає другого тисячоріччя до нашої ери. В Пекіні тепер 3 мільйони 300 тисяч жителів, серед яких більше половини робітників і службовців. Тут працює близько двадцяти вищих учбових закладів, серед яких є Пекінський університет, а також Центральна академія національних меншостей. Середніх та початкових, спеціальних шкіл і училищ налічується в столиці близько тисячі.

В місті й на околицях розташовані підприємства металургійної, машинобудівної, текстильної, харчової, цементної, поліграфічної та хімічної промисловості. Пекін здавен-давна славиться також своїми художніми ремеслами — виробами з перегородчатої емалі, ювелірними та лакованими, вишивками по шовку, швейними виробами та чудесними дерев'яними меблями й килимами. Значна частина цієї продукції йде на експорт.

Пекін місто велике, оригінальне й не подібне до жодного європейського міста. Великих кам'яних будинків тут мало, здебільшого ветхі, низькі й бідні домики й пагоди, серед яких тільки де-не-де красуються колишні аристократичні палаци й пагоди. Асфальтованих вулиць мало, і тому в місті багато пильної куряви.

Ми потрапили сюди напередодні святкування 8-ї річниці КНР, і всі вулиці та будинки й пагоди з химерними фасадами красувалися в оздобі державних прапорів та червоних транспарантів, а також в мереживі електричних лампочок. Золоті написи на червоному шовку транспарантів приваблюють очі чудесними рисунками ієрогліфів. Хоч сьогодні й неділя, проте в місті не видно святкової пустоти і нудьги. На вулицях тисячі велосипедів, рикш, двоколісних гарб та візків з усякою всячиною. І вже по дорозі з аеропорту до міста я побачив, як цінують в Китаї землю. Обочини вузького шосе дбайливо засаджені кукурудзою, соняшником, маїсом. І ніяких придорожніх полос тут немає, грядки кукурудзи, проса, джуту притикають до самісінького шляху.

Нас розмістили у побудованому нещодавно великому готелі «Пекін», або, як кажуть китайці, «Бекін». Готель комфортабельний, чистенький, без зайвої розкоші. На низенькому китайському столику з такими ж низькими фотелями в моєму номері я застав гостинну вазу з південними фруктами, чашечку й термос з гарячим чаєм, пляшку пільзенського пива і баночку сигарет. А на письмовому столі конверти з видами Пекіна, чистий блокнот, поштові конверти з червоними голубами та непочату пляшечку чорнила. Господарі, як видно, гостинні й завбачливі.

Переодягнувшись, ми відвідали наше посольство, а після того оглядали місто й особливо оригінальний та живописний парк Бен-хай, тобто по-нашому — північне море. На горі в парку високий старовинний храм,

а навколо—оригінальні та живописні кількасотлітні альтанки, споруди, пагоди. Ми з цікавістю оглядали також десятки чанів з дивовижними золотими, срібними, синьобілими, червоними й чорними рибами. В багатьох риб фантастичні хвости і плавці, пулькати жаб'ячі морди, осоружні очища драконів. Возили нас також по чудесному озері в парку, а потім показали нам живописну в китайському стилі стіну «Дев'яти драконів».

Роззявивши рота на всякі дива, я відстав від своїх та й загубився у парку. Отут мені, думаю, жаба й циці дасть! Грошей у мене бігма, по-китайському я знаю тільки одне словечко: Бекін. Як же я доберусь до готелю? Я ж не вмю навіть спитати, як з парку вийти! Сів я на лавку та й приглядаюся до китайців і метикую, що мені робитоньки. Аж угледів, на щастя, бальзаківську фігуру нашого супутника В. Рогова, що також, як і я, загубився тут. Ну,—схопився я назустріч йому,—ваньсуй! Чолов'яга ж пропрацював 15 років кореспондентом ТАРС у Китаї, і тепер я вже певний, що вийдемо з парку. А біля виходу розбивались за нами наші провожаті-китайці з машиною.

— Ні хао, тобто здрастуйте! — кажуть нам.— А ми вже вас чекаємо і розшукуємо.

— Се-се! — подякував їм мій напарник, як бувалий китаець!

Сьогодні вихідний день, неділя, а проте всі в місті одягнені дуже скромно й одноманітно — переважно в темносині блузи й штани. Навіть усі жінки й дівчата носять такі ж штани і блузи. Так само скромно одягнені й представники партії та уряду, тільки одяг у них з кращої матерії. Шовків на жінках і шерстяних костюмів на робітниках і службовцях майже немає. Дуже мало й шкіряних тувель — майже всі городяни, а навіть солдати ходять у легких тапочках. Жебраків я ніде не побачив. Немає в Пекіні й великоміських піжонів, розфуфирених фіф та стиляг.

Транспорт у Пекіні переважно велосипеди і так, і з причепами, і триколісні, а також двоколісні вози й теліжки, запряжені осликами. На вулицях багато легкових і вантажних рикш на велосипедах. Легковий і вантажний автотранспорт у місті — наші «Победи», зіси, зіми, газі, а також чеські шкоди. Китайці розповіли

нам, що скоро вже даватиме продукцію перший автомобільний завод у Китаї.

На вулицях і в парку впадає у вічі маса маленьких дітей. Майже в кожній китайки на руках немовля, на спині більшеньке дитя та й за нею дріботять діти. Дітей ведуть і чоловіки. Нам розповіли, що приріст населення в Китаї 12—15 мільйонів кожного року. Такий приріст став серйозною проблемою для КНР, власті якої прагнуть підвищити матеріально-побутові умови населення. Тому за закликом Компартії й уряду в Китаї ведеться тепер широка кампанія за обмеження дітонародження.

І на вулицях, і в парках Пекіна я бачив переважно старіших жінок з маленькими дитячими ніжками. Такі zdeформовані стопи були модними для класу панів у Китаї. Нещасливі модниці ходять на цих ніжках-калічках з трудом, наче й справді каліки.

Нас зустрічають скрізь так дружньо й радісно, що годі й описати. Яку ж дружню й могутню силу має наша Країна Рад у Китайській Народній Республіці! Ось чому так бісяться на СРСР та КНР американські покровителі Чан Кай-ші. Китай уже втрачений для них раз і назавжди.

Год. 12 ночі.

Вечері були на прийомі в голови Всекитайського Комітету народних представників Лю Шао-ці. Це, як виявилось, теоретик, філософ, дуже чемна й розумна людина. Більше години ми — за посередництвом перекладачів — розмовляли, а потім спільно з господарями «бенкетували» в живописному китайському залі. Я сидів з китайцями. До чого ж вони чемні, культурні, завбачливі і гостинні! А їхні страви — просто чудові. Я налічив аж сімнадцять страв цієї вельми оригінальної китайської кухні. Великих тарілок на китайському столі немає. Ідять усякі страви з маленьких чашечок і таких же тарілочок, мов для варення. Китайці беруть усе з підноса та ідять паличками. Я також пробував їсти паличками, але тримав їх так незграбно, що стало смішно. «До чого ж дивний звичай! — подумав я, взявши ножа і вилочку. — Адже по-європейському таки вигідніше».

Пора й спати. Подушок на моєму ліжку немає, замість них два пухові валки в узголів'ї. Що край, то звичай.

30 вересня. Пекін.

Зранку ми їздили за місто й оглядали літній палац Іхеюань, або Піднебесний палац імператриці Цзи-сі. Весь архітектурний ансамбль палаців поєднується тут з красою природи, створеної руками китайського народу, й нагадує інші відомі пейзажі Китаю. Раніше це був літній палац імператора, а тепер тут улюблене місце відпочинку трудящих столиці.

Скільки ж тут неповторної східної краси в ансамблях різних пагод і галерей, у мальовничих орнаментах та мозаїках, у містках та в озерах з лотосами, у бронзових павах, драконах та всяких химерах, у живописному парку та на озері! А колосальний золотий Будда у височенному храмі такий вам лагідний та добрячий, що так і кортить випити з ним чарку китайської горілки. Це не християнський Саваоф-феодал, бог-звір, бог-ненависник і мстивець за всякі дрібниці. Буддою, таким добродушним зображенням бога, легше, мабуть, і обманювати вірних.

По дорозі до міста ми бачили широке будівництво житлових та громадських будинків. Всі будинки великі, європейські й навіть гарні, хоч і прості та скромні. А в Пекіні я бачив новий будинок «з надмірностями». Він багатопверховий, суто європейського типу, а дах на ньому — ні пришити, ні прилатати — для пагоди. Цей недоладний тут дах коштував, розповідають, більше, ніж цілий будинок.

Гуляючи по вулицях, я дивувався, чого це в пекінчанок здебільшого ноги дугою, мов у кавалеристів. Потім знайшов причину. Всі китаянки носять дітей на спині. Дитя обхвачує ніжками мамині боки, та звідси потім і вигнуті ноги.

Год. 12 ночі.

День був «ущільнений». Після обіду нас приймав прем'єр Чжоу Ень-лай. Між іншим, він розповів нам і про те, чому партія кинула відомий лозунг «Хай розквітає сто квітів». Слухав я з інтересом, адже деякі наші літератори не зрозуміли китайських умов і хотіли таких «сто квітів» і в нас. А справа з цими «квітами» в Китаї проста і ясна. Між багатьма квітками виростають і будяки, які можна виполоти, ну й успішно виполують їх у Китаї. Чжоу Ень-лай розповів нам також, що Компар-

тія проводить тепер скрізь і провадитиме ще цілий рік у селі й в місті всенародну дискусію під лозунгом: соціалізм чи капіталізм у Китаї. Дискусія ведеться свobodно по всіх підприємствах, установах, учбових закладах, кооперативах, і наслідки її — позитивні й корисні для будівництва соціалізму в КНР. Керівникам партії й уряду значно легше, сказав він, очолювати народні маси, знаючи настрої робітників, селян, інтелігенції, студентської молоді і службовців. Дискусія, мовляв, допомогла виявити проміжні групи серед інтелігенції, викрити ворожі настрої та заміри правих груп, які всупереч волі народу намагаються повернути капіталізм у Китаї.

О 6 год. вечора нас запросили на урочистий вечір з нагоди восьмої річниці КНР, який відбувся в просторому залі готелю «Пекін». Разом з нами була тут і парламентська делегація Чехословаччини та прем'єр Угорської Народної Республіки Янош Кадар, що гостює тепер у Пекіні. Вечір відбувся навстоячки, стояла й президія на сцені. А після офіційної частини відбувся прийом а ля фуршет. Та бенкетували ми коротко, бо ж треба було їхати на прийом до Мао Цзе-дуна.

Улюблений вождь китайських трудящих прийняв нас просто, сердечно і дружньо, чекаючи гостей за порогом та вітаючись з кожним за руку. В півторагодинній розмові з нами Мао Цзе-дун торкнувся майже всіх основних проблем політики Китайської компартії і держави, а також міжнародного становища. Він ствердив, між іншим, що основною опорою світового табору соціалізму є Радянський Союз і в нього належить учитися всім. «Колі не вчитися будувати соціалізм на прикладі Радянського Союзу, то в кого ж тоді? — сказав він. — Можна або йти за прикладом Радянського Союзу, або на манівці ревізіонізму й капіталізму».

Мао Цзе-дун розповів нам також про всенародну дискусію, яка провадиться тепер у Китаї. Він сказав:

— Ми поставили перед народом питання: правильна чи ні політика табору соціалізму? Добре чи ні соціалізм у Китаї? Правильна чи ні політика нашої партії? Добре чи ні Радянський Союз? У минулому такі питання ніколи не обговорювались. І там, де вже відбулась дискусія, дисципліна трудящих зміцніла, а продуктивність праці значно зросла. Дотеперішній результат дискусії показав, що 90 процентів трудящих підтримують нас, вони за

соціалізм у Китаї. Лише праві елементи проти соціалізму в Китаї, проти Комуністичної партії, проти Радянського Союзу. Та запеклих ворогів соціалістичного ладу в Китаї небагато, якихось 2—3 проценти населення. Тому ми й не боїмося дискусії. І угорські події в нас абсолютно немислимі.

За столом зайшла мова і про високе дітонародження в КНР. Мао Цзе-дун сказав:

— У вас в СРСР не існує така проблема, а в Китаї вона серйозна. В нас значно більше людей родяться ніж умирають. І в нас мало ще зерна, мало бавовни, мало молока й м'яса, а високе дітонародження не дозволяє нам правильно планувати народне господарство. Ми, як соціалісти, плануємо все, тому й необхідний також план дітонародження. Ось чому ми ведемо кампанію за обмеження дітонародження в Китаї.

Ми ще спитали його про китайсько-американські переговори за посередництва послів у Женеві. Він відповів на те коротко:

— Америка не зацікавлена мати з нами зв'язки. Ну, а ми також не дуже рвемося. Американські імперіалісти захопили Тайвань, а ми їм кажемо: геть з Тайваню! КНР ніколи не зречеться Тайваню.

В кінці бесіди Мао Цзе-дун відзначив велику допомогу Радянського Союзу народному Китаю й сказав на прощання:

— Ми завжди виступали як друзі СРСР. Ми завжди будемо разом. Ніколи й ніхто нас не роз'єднає, не розлучить.

Вийшли ми зачаровані цією зустріччю. Кожний з нас знав, що Мао Цзе-дун — велика людина нашого часу, вірний і гідний продовжувач великої справи Маркса і Леніна, один з вождів міжнародного робітничого руху. Радісно жити, коли є ще така людина на світі.

Пекин напередодні свята купається в каскадах електричних вогнів. Здається, не електрика, а якесь казкове мереживо різнобарвних орнаментів на дахах та фасадах будинків і пагод. Такої краси я ще не бачив.

1 жовтня. Пекин.

Зранку були на параді військ та демонстрації трудящих з приводу 8-річчя КНР. Парад військ був чіткий, дисциплінований, приємний, хоч технікою нас не здиву-

вав. Зате колосальне враження справила на нас демонстрація трудящих і зокрема похід працівників мистецтв та фізкультурників. Це була начебто казка з тисячі і одної ночі.

Парад і демонстрація відбулися на величезній площі Тяньаньмін, прекрасному архітектурному пам'ятнику древнього Китаю. Тут колись оголошували укази імператора. А тепер китайський народ називає Тяньаньмін Червоною площею.

На площі вміщається 200 тисяч людей. Оформлена вона для демонстрації десятками тисяч трудящих з лісом прапорів та морем квітів різнобарвних кольорів усього сонячного спектра. І демонстранти в поході несуть червоні, сині, зелені, жовті та інші прапори й букети квітів. Зверху, з трибуни, похід скидається на хвилясте море прапорів та квіток. Площа оформлена також портретом Мао Цзе-дуна на центральній трибуні, а на протилежному боці площі великим портретом Сун Ят-сена, а з боків портретами Маркса й Енгельса, Леніна й Сталіна.

Демонстранти в поході жодних портретів не несуть. Біля трибуни вони самі гримко кидають різні лозунги й випускають у небо голубів та сотні кольорових балонів і балончиків з червоно-золотистими хвостами транспарантів. Грона балонів довго отак плавають під синім небом. Демонстранти випускають також у повітря маленькі моделі літаків з моторчиками та балони з ракетниць.

Незабутнє враження справив на нас похід кількох тисяч працівників мистецтв та фізкультурників. Казково-фантастичного оформлення цього походу не в силі описати жодне перо, а ми дивувалися: це сон чи дійсність? Ну і талановитий же китайський народ! Ми бачили й оперу, й цирк, і чудесні клумби квітів з людей, і ставки лотосів, і розтанцьованих левів та довжелезних драконів — батечки, чого тільки не було в цьому поході! Дивилися ми, мов зачаровані.

Під кінець демонстрації йдуть колони, які оформляли площу. До першої з них сходять з центральної трибуни керівники партії та держави, вітаються за руки і якийсь час марширують з ними в поході. Ніби в подяку їм за послугу оформлення спільного торжества.

На трибуні я познайомився з письменниками Лао Ше та Емі Сяо, а також з редактором «Женьміньжібао»

та професором російської мови й літератури Пекінського університету. Хороші люди, ввічливі й сердечно раді нашому перебуванню на їхній землі.

Після обіду в готелі ми співали українських пісень, а потім запросили мене в ресторан на «пекінську качку». Після обіду їхати в ресторан не було охоти, але мій нещодавній рятівник у парку В. Рогов сказав:

— Та хіба ви знаєте, що таке пекінська качка? Це ж чудо — не качка, і їдмо обов'язково.

Ми й поїхали. Товариство в нас було приємне — працівники ЦК партії в Пекіні та китайські журналісти. А «пекінська качка» й справді цілий кулінарний хоро-від, а не птах. Крім неї, в ресторані не готують нічого іншого. А подають з цієї качки аж сім чи то вісім страв. Спершу приносять на тарілочках смачні шматочки з качиних лапок, з крилець, потім страву з кишок, з шлунка, з серця — чергується на столі вся анатомія качки. Передостанньою стравою появляється у всій зажареній красі сама качка. Кухар у білому ковпаку тут же на столику обік обрізує з неї румяне м'ясо, а оголений «фюзеляж» качки несе на кухню і варить на кістках суп. За китайським звичаєм суп подається в кінці трапези.

Їдять оцю качку з різними соусами та підливами, з рисовими коржиками та блинами, а запивають міцною горілкою з бляшаних банок та рисовим вином. Китайці однак, як підмічаю, спиртні напитки п'ють мало. На прийомах ото поналивають чарки й агітують тостами «комбей», тобто «до дна», а самі хитрують випити якнайменше.

Вечері ми дивилися на фейерверки з центральної трибуни на площі Тяньаньмін. Різнобарвні, красиві, вони падали згори то розсипом зірок, то знов як великі люстри тощо. Тут же, на закритій площі обабіч трибуни, до пізньої ночі відбувалося народне гуляння. Виступали хорові й танцювальні колективи, артисти опери, цирку, ілюзійністи й жонглери. Всі веселилися, танцювали, й разом з усіма гуляли й танцювали також керівники партії й уряду. Якась китаяночка і мене попросила до вальса. Народне гуляння з музикою, піснями й танцями відбувалося також на всіх вулицях і площах Пекіна.

Цього ж вечора ми не могли не відмітити зразкової

дисциплінованості китайців. Я та ще декілька товаришів з нашої делегації вирішили пройтися пішки до готелю й подивитися на народне гуляння в місті. І не врахували ми, що нас, радянських людей, можуть упізнати на вулиці. Не встигли ми віддалитися від трибуни, як стихійно оточив нас велелюдним кільцем тисячний натовп. З радістю на обличчях, з окликами на честь Радянського Союзу та китайсько-радянської дружби сотні людей прагнули потиснути нам руки, подарувати квіти — і оточували щораз загрозливіше.

Кому не відомо, що таке стихійний натовп? Ну, думаю, тут нам і амінь, присяй-богу задавлять. Аж ні. На щастя, де не взявся міліціонер у білих нарукавниках, махнув паличкою — і натовп розступився вмить, мов біблейське Червоне море перед рукою Мойсея. Вузеньким проходом між натовпом ми й пішли до готелю, мов оті неймовірні іудеї з Мойсеєм по дну моря.

— Ну, дисципліна й порядок! — сказав я собі в хаті. — У нас десять міліціонерів сюрчали б, та й хто зна, що вийшло б.

20 жовтня. Пекін.

Зранку ми їздили до сільськогосподарського кооперативу «Китайсько-радянська дружба». Розмовляли з головою, заступником та бригадирами артїлі, потім оглядали господарство. Кооператив об'єднує понад шість тисяч селян, серед яких 1800 працездатних, має близько тисячі га землі, 120 коней і мулів, 50 корів, свині та кури й одну вантажну автомашину. Основні культури в артїлі — пшениця, яку збирають двічі на рік, кукурудза, арахіс та овочі. Земля тут пісна й без гною нічого не вродить. Останній у селі — велика цінність, в кожному селянському дворі є для нього цементована яма. Техніки тут майже немає — всі роботи на полі виконуються вручну. Та ще як запопадливо й любовно обробляють тут землю! Скрізь вона, мов грядки, без єдиної бур'янини. І майже нема в селі мух — китайці-бо й справді поголовно нищать цю заразу. Немає також ні єдиного горобця в селі. На моє здивування селяни відповіли, що горобці їдять їм посіви, тому вони ловлять їх і з'їдають. «Он воно що!» згадав я, що на якомусь з прийомів і сам уплітав смажених горобчиків.

Прибутки кооперативу непогані — близько 50 юанів

на сім'ю в місяць. Це майже середня зарплата службовця і робітника.

Заходили ми і до селянських фанз. Всі вони дерев'яні, не мазані й не білені, з дуже бідною обстановкою всередині. Китайські селяни живуть досить-таки примітивно, але чисто. І взагалі китайці охайні.

Оглядали ми також фанзу колишнього поміщика, що живе вже в своїй «кріпості» не сам, а з одним колишнім батраком, якому й дано тут мешкання. Вона відрізняється від селянських фанз лише більшим розмахом побудови, добротністю матеріалу, різьбою на стовпах та одвірках і високою стіною огорожі навколо з міцними воротами. Обстановка у цій фанзі така ж примітивна, як і в селянських. В розмові з цим екс-поміщиком ми довідались, що в нього було 100 му, тобто по-нашому «аж» чотири гектари землі. Ось як мало землиці і яка цінна вона в Китаї.

Кладовищ у китайських селах немає. Померлих ховають тут же біля хати, на грядці. Грядки біля кожної селянської хати вкриті зеленими могилками предків, наче бородавками. Розповідають, що тепер ведеться пропаганда за припинення цієї традиції.

Після обіду в готелі нас запросили на прийом до югославського посольства. Тут була й парламентська делегація Чехословаччини. Прийом був, хвала аллаху, навстоячки, й ми не гостювали тут довго. Сигарети «Честерфільд» на столиках у посольстві наче рекламували, що Югославія торгує з Америкою. Китай же впевнено буде соціалізм і без заокеанських «кемелів» та «честерфільдів».

Вечері були на прийомі, який влаштував прем'єр Чжоу Ень-лай на честь радянських спеціалістів у Китаї. А звідси поїхали на концерт, присвячений нашій делегації. Програма концерту була вельми оригінальна й різноманітна, і ми дивилися її залюбки. Особливо гарні й талановиті співачки. Характерно, що в китайському театрі можна палити, для цього є навіть попільнички на поруччях крісел.

Спимо по 4—5 годин на добу. Температура в Пекіні до 30 градусів, і ми паримося. А їдемо ж на південь...

3 жовтня. Шанхай.

Зранку вилетіли до Нанкіна. Через три години пе-

релетіли широку ріку й приземлилися в Нанкіні. Зустрічали нас тут з квітами й прапорами, дружньо і радісно.

Після контрреволюційного перевороту Чан Кай-ші в 1927 році Нанкін аж до 1949 року був столицею Китаю, а Пекін гомінданівці називали Бейпін. У місті близько півтора мільйона жителів. На жаль, ми затрималися тут лише 5 годин. Оглянули мавзолей Сун Ят-сена на високій горі з благоустроєним плато, потім чудесний парк на острові серед озер та резиденцію Народного Комітету Нанкіна. Звідси й вигнали Чан Кай-ші, який шкірить тепер поламані зуби на Тайвані, сидячи на американських штиках.

Транспорт, як і в Пекіні, рикші, велосипеди, двоколісні таратайки на муликах і кониках. Автомашини на вулицях Нанкіна переважно американські. Коли я спитав нанкінських товаришів, як же ці автомашини з'явилися тут без торговельних зв'язків КНР з США,— вони відповіли:

— З Гонконга. Там же сидять англійці, ми й купуємо в них.

Нанкін з вигляду більш європейський, ніж Пекін. Жителі міста одягнені скромно, бідно, проте вони чемні, ввічливі й охайні. Жебраків та попрошайок я й тут ніде не бачив. Дітей багато.

Нанкінські товариші вгощали нас обідом. Я ще раз переконався, що китайська кулінарія вельми багата, смачна й естетична. Такого асортименту страв ніде в світі немає. Вони переважно з м'яса домашньої та дикої птиці, з риби, рису, овочів та різних фруктів і трав. Все це приперчене й ароматизоване гострими спеціями й корінцями. Щоправда, ми гості, і частують нас з шиком, чим, так би мовити, китайська хата багата. Китайські ж робітники і селяни, як ми бачили, обідають вельми скромно — мисочку рису та фрукти. Зате їдять вони тепер кожний день, а до визволення,— розповідають,— мільйони пролетарів їли раз на дві або й три доби.

О год. 16.30 ми піднялися в повітря й за годину приземлилися у Шанхаї. Чи думав я колись, що побуваю тут? Це величезне місто я бачив не раз у Львові в американських кінофільмах.

Шанхай — великий промисловий і культурний центр Китаю. Ще з опіумної війни в 1840 році захопили його

імперіалісти. Англія, Франція, Японія та інші імперіалістичні країни створили собі тут сетльменти й концесії та з року в рік розширяли свої привілеї. В кінці 1937 року Шанхай загарбали японські війська, а після другої світової війни — американські імперіалісти за допомогою реакційного гоміндану.

До визволення майже вся промисловість міста, громадський транспорт і комунальне господарство були в руках іноземних капіталістів. Ринок затопляла повільно американських товарів, а китайська національна промисловість була вже напередодні загибелі. В Шанхаї були також розквартировані іноземні війська й серед них — американський військовий штаб у Китаї, американські військово-повітряний та військово-морський штаби. Імперіалісти створили тут безліч реакційних організацій та шпигунських гнізд. У місті розквітало грабіжництво, куріння опію, проституція, азартні ігри, а трудящі жили в неймовірно важких злиднях та в голоді.

Шанхай також місто славних революційних традицій. В 1921 році тут відбувся Перший з'їзд Компартії Китаю. В кінці 1926 і на початку 1927 року тут відбулися три збройні повстання пролетаріату, а 21 березня 1927 року робітники Шанхая захопили місто й передали його національно-революційній армії.

Імперіалісти й гомінданівці душили страйки й повстання шанхайських трудящих розстрілами. Тільки перемога китайської революції вигнала імперіалістичних злодуг з Шанхая раз і назавжди.

У місті тепер понад 7 мільйонів жителів. Після визволення матеріально-побутові умови шанхайських трудящих значно поліпшилися, хоч у місті ще десятки тисяч безробітних та бездомних, що живуть на човнах по каналу Сучжоу. Безробіття, як і житлову кризу в Шанхаї, спричинило також стихійне лихо в другій половині 1956 року в провінціях Цзяньсоу та Аньхой. Внаслідок страхітливої поводи близько мільйона селян цих провінцій покинули затоплені оселі й прибули до Шанхая. Народний Комітет міста проводить тепер роботу між поводьями за повернення їх у сільські райони.

Нас розмістили в комфортабельному готелі «Цзінь Цянь». Тут, мабуть, зупинялися колись капіталістичні п'явки та всякі авантюристи й пройди. З кімнати готелю можна, як прочитав я інформацію на столі, замовити

собі телефонну розмову з Гонконгом. Але в мене до Гонконга діла немає, і я зацікавлено вийшов у місто.

На вулицях Шанхая Європа поєдналася з Азією. Обік висотних будинків, кам'яниць, вілл, ресторанів і кафе, розкішних магазинів — бідні китайські домики, крамнички, харчівні. Поряд з тролейбусами, трамваями, блискучими автолімузинами — сотні мулів та осликів з таратайками, тисячі вантажних і пасажирських рикш на велосипедах. Правда, коляски пасажирських рикш тут м'які й шикарні — не такі прості, як у Пекіні й Нанкіні. А в крамницях, продуктових магазинах, гастрономах, універмагах повно всякого добра. Є навіть великі універмаги із закордонними товарами та магазини з прекрасними китайськими виробами на експорт. А купують скрізь мало, черг немає ніде. Значить, населення живе ще бідно, грошей на дорогі речі бігма. У нас же купували б не один з цих виробів нарозхват.

Величава набережна шанхайського порту на ріці Хуанпу. Сюди заходять морські кораблі з осадкою до 10 метрів, а причали порту розтяглися майже на 20 кілометрів. По набережній височать величаві будинки колишнього англійського сетльменту. В одному з них з двома великими британськими левами біля входу містився англійський банк, який спрутом душив національну економіку Китаю. Тепер тут приміщення Шанхайського Народного Комітету. Розповідають, що англійці хотіли забрати цих левів, та китайці не дали. Праворуч від цього будинку в саду колишнього англійського консульства видніється височенна тичка флагштока, на якому майорів колись над усім портом і містом державний прапор Великобританії. Майорів день і ніч більше ста років. Як же приємно дивитися на голу тичку флагштока!

4 жовтня. Шанхай.

Зранку оглядали Палац культури робітників, який відвідує щодня близько десяти тисяч чоловік. Тут є все для культурного відпочинку трудящих. Палац лунає музикою та юнацькими піснями. Ми з приємністю слухали в одному з залів дуети й солоспіви молодих китайчочок.

Потім ми відвідали скромний особняк Сун Ят-сена, в якому тепер меморіальний музей його імені, та музей

і могилу великого китайського письменника-демократа Лу Сіня. Я подарував музеєві книги українських перекладів творів цього письменника.

З приємністю і навіть гордістю оглядали ми також Палац китайсько-радянської дружби в Шанхаї. Цей величавий і прекрасний будинок проектували радянські архітектори, й він побудований в 1955 році протягом 10 місяців. Увечері ми слухали концерт у шикарному театральному залі цього Палацу. Не можна було не любоватися вокальними та цирковими номерами китайських співачок та артистів. Та особливе враження справили на нас два артисти — прекрасні імітатори різноманітного пташиного співу, собачого лаю, іржання коней, кудкудакання курей, гелготання гусей та гусенят, плачу немовляти і т. п. Ну і майстри! Слухаючи, ми хихотали до сліз.

Від офіційних прийомів та бенкетів мені вже в голові паморочиться. Однак варта уваги «чашка чаю» в гостинної та висококультурної вдови Сун Ят-сена — Сун Цін-лін, яка займає достойний державний пост у Шанхаї. Вона прийняла нас в саду своєї садиби на зеленій, мов килим, поляні серед пахучих кущів та дерев. Над нами кружляли весь час якісь оригінально-музичні голуби — такої голубиної музики я ще не чув. В саду грав нам навпереміну інструментальний та китайський народний оркестр. Молодих виконавців інструментального оркестру Сун Цін-лін виховала на свій кошт. На прощання вдова Сун Ят-сена подарувала мені гарну фарфорову статуетку древнього китайського поета Цюй Юаня.

Незабутня була в нас зустріч у місцевому Палаці піонерів. Близько тисячі хлопчиків та дівчаток зустріли нас до глибокого зворушення сердечно, радісно й рідно. А діти не лукавлять і не брешуть. Після оглядин Палацу дівчата гомінким натовпом проводжала нас на вулицю. Двоє дівчаток схопили мене за руки, провели до машини й просто не хотіли випустити з рученят. Одне з них подарувало мені маленьке фото з написом. Звуть її Шен Цун-мо. Прочитали мені й ієрогліфи на фото: «На пам'ять дорогому другові з Радянського Союзу».

Вечеряв я, — знов-таки на прийомі, — з шанхайськими письменниками, журналістами та актрисами за столом. Було досить дружньо й весело.

5 жовтня. Шанхай.

До обіду їздили ми на дві фабрики. Одна з них — фарбувальна — працює тепер лише на одну третину через тимчасому нестачу сировини. Колишні власники будували її з розрахунком на імпорту сировину. Оглядали ми й житла робітників на передмісті. Батечки, в яких хибарках та повітках живуть тут люди. Правда, власті тут же будують для робітників нові, великі будинки, та хіба можна настанчити житла, коли в Шанхаї понад 200 тисяч приросту населення кожного року? Дітьми в робітничих кварталах аж кишить. Та вони вже, щастя їм доле, не голодні, не знають хвороб — у всіх цих нужденних житлах відносно чисто. Є в цих кварталах і школи, і дитсадки для малечі.

Мер Шанхая сказав нам, що боротися за обмеження дітонародження досить важко й малоефективно тому, що в китайців є традиційна приказка: «Чим більше дітей, тим більше щастя».

Поміж тисячі велосипедистів та рикш на вулицях Шанхая сновигають сотні автомашин різних марок. І наші «Победи» та зіми, і чеські татри, і американські доджі та б'юїки, і німецькі мерседес-бенци, і які тільки не хоче.

По обіді була в нас кількагодинна розмова з членами Народного Комітету. Потім ми затіяли невдалу прогулянку по Хуанпу на катері. Вдень ми побачили б усі причали порту. А тепер була вже ніч, холодний вітер зганяв усіх з палуби в каюту, то так ми й «прогулялися», не бачивши нічогісінько.

Завтра вилітаємо до Ханчжоу, про який китайці говорять: «На небі рай, а на землі Ханчжоу».

6 жовтня. Ханчжоу.

Живописне, велике 600-тисячне місто в курортній місцевості. Нас розмістили в новому величезному й шикарному готелі «Інтурист». З нього вид на живописне місто. Навколо гори, а посередині велике озеро Сіху з чудесними островами, парками й дамбами. Вікна моєї кімнати виходять на озеро, воно тепер срібliste від місячного сяйва.

Розташувавшись, ми плавали на човнах по озеру й гуляли на острові з ставочками, повними золотих рибок,

з казковими містками, альтанками та ароматними кущами дерев, що пахнуть корицею і духами.

Ввечері місцеві власті, як звичайно, гостили нас у ресторані готелю. Я вечеряв з видатними ханчжоуськими артистами та письменниками, розмовляли ми увесь час дружньо й з приємністю. Які ж китайські інтелігенти щедрі для гостей, ввічливі, культурні, завбачливі і разом з цим — прості. Є чого повчитися в них. На радість, трапеза о 10 годині закінчилась, і я сів до блокнота.

У вікна кімнати дивиться з висоти місяць. Широке Сіху плавиться сріблом, а гори навколо дрімують. Затишно, дрімотно сюрчать цвіркуни, і час від часу наче кудкудакає пуга. Повітря тут мов хороше вино, дихати легко і радісно.

Вдень я чув на острові солов'їну пісню. А може, це якась інша пташина співала під соловейка? Досить, що вона нагадала мені рідний край і наволокла тиху тугу на серце.

7 жовтня. Ханчжоу.

Я прокинувся вранці о пів на шосту. За вікнами гра-ла різними барвами вранішня зоря. Потім сходило сонце, і гори праворуч озера наче вмились як стій янтарною водицею, стали вищі й урочисті в золотих шатах.

Наспих одягнувшись, я вийшов на озеро й побрів дамбою, мов по зеленій алеї. На озері пливли два човни з людьми. Навколо було тихо, врочисто, а на озері стояв білий туман, і човни в ньому плавали, мов у молоці. Бадьоро й радісно заспівали пташки. Я ж ішов сам, немов творець оцієї краси.

Після сніданку ми їздили на фабрику шовкових тканин «Дутіншін». Чудесні речі виробляє ця фабрика. Досить сказати, що лише в одному з цехів працює тут близько 200 художників. Ми з цікавістю оглядали виробничий процес, розмовляли з робітниками й робітницями, яких працює тут близько двох тисяч. Підприємство державне, а колишній власник цієї фабрики, інженер, працює тут заступником директора.

Відвідали ми також місцеву фабрику чаю та знайомилися з процесом виробництва. В цехах, де пил і курява, всі робітники з марльовими пов'язками на носі й устах.

У вільний час ми гуляли на острові та годували косяки золотих рибок. Є тут і великі риби, мов судаки. А біля музею над озером ми бачили оригінальну мідну цеберку з такими ж вушками. Цеберка наповнена водою. Коли змочити у воді руки й терти долонями вушка,— цеберка гуде, а вода в ній наче кипить і грає фонтанчиками. Кажуть, що таких цеберок в Китаї лише три і нової цеберки з вібрацією нікому не вдалося зробити. Це тайна древніх майстрів Китаю.

Серед особливостей Ханчжоу три величаві храми Будди, красу яких годі описати. Вони побудовані в горах між скелями. В одному з храмів височенний бронзовий божок сидить з голим пузом і задоволено сміється. На протилежному боці — висока стіна з фігурною ліпкою раю і пекла. Божки з голими пузами висічені і в скелях. Храми старовинні, вони побудовані у перші століття нашої ери.

Вечері ми слухали китайську оперу. Оригінальна вона й екзотична, та захоплюватися нею я не міг. Сидів я там, мов на дем'яновій юшці. Декорацій у китайській опері майже нема, співу нема, хору й танцю нема та й оркестру в нашому розумінні немає. Замість музики, тьякання однострунних інструментів, калатання дерев'яних калатал і час від часу якийсь металевий грохіт, наче в котельному цеху. Чоловічі ролі грають актриси. На сцені не співають, а тільки говорять, затягуючи під спів слова, або розмовляють пісенним речитативом. Все в опері якось умовно, немов грають діти. Зате костюми розкішні, вони міняються в кожній сцені. І гра виконавців блискуча. Актриса грають руками, пальцями, очима — міміка в них просто неперевершена. Опера йшла шаосінська. Пекінська ж опера, розповідають, ще більш умовна й цілком без декорацій.

Погода стоїть увесь час переважно сонячна й гаряча. Дерева і поля скрізь зелені. З якою впертістю і любов'ю китайські селяни обробляють кожний клаптик землі! І справді, величезні простори Китаю вкриті скелястими горами, отож треба любити так землю, як китайці, щоб збирати з неї й по два урожаї на рік. Якби в нас на Україні обробляли так землю, ми б засипали хлібом, овочами, маслом і фруктами весь СРСР. Кожний шматок орної землі в Китаї — справжня грядка, любовно поділена на квадратики.

Завтра вилітаємо до Кантона. Жаль покидати Ханчжоу, оцей справді «рай на землі». На диво, санаторіїв та дач тут багато як над озером, так і на схилах гір, а курортників майже немає. Коли ж китайці відпочивають? В нашому Сочі весь рік товчуться курортники.

8 жовтня. Кантон.

Летимо до Кантона. По дорозі зробили посадку в Чанша й оглянули місто. Велике воно, 700-тисячне і цілком неблагоустроєне. Мурованих будинків тут мало, переважно дерев'яні та глиняні бідняцькі хати й халупини. Каналізації немає, незабруковані вулиці повні куряви. Автомобільного транспорту, коней та мулів у місті мало — все тягнуть люди в шлеях возами або носять на коромислах у кошах: мішки, скриньки, дерево, вугілля, камінь, гній, землю... І це в той час, коли в Європі вже близько ста років працює електрика, різні машини, мотори, а в СРСР запустили штучного супутника Землі в космос.

Нелегко народному Китаєві вийти з злигоднів та відсталості, породжених століттями феодалізму та напівколоніального рабства в іноземних кровопивців-імперіалістів. Та коли подумаєш, що китайський народ уже вільний і впевнено вийшов на шлях будівництва соціалізму на своїй землі, то злидений вигляд Чанша, центра провінції, в якій народився Мао Цзе-дун, меркне перед його світлим майбутнім. В соціалізмі могутня сила народу, він не зживається з відсталістю й злиднями. Однак злість бере на згадку, що американські «демократи» з Білого дому «гніваються» на КНР й марять повернути на шию китайського народу колоніальне ярмо. Та безглузді їхні плани — марення, як то кажуть, відрубаної голови.

До Кантона (китайці звуть його Гуанчжоу) ми прилетіли під вечір. Це півтора мільйонне місто — центр провінції Гуандун — одне з найдревніших міст Китаю. Воно розташоване на березі широкої Жемчужної ріки і є найбільшим портом у південній частині країни. Кантон також місто славних революційних традицій, населення якого не раз виступало проти гніту іноземних капіталістів. Тут у 1923 році проходив IV з'їзд Компартії Китаю; тут у 1925 році англійські війська розстріляли демонстрацію робітників; тут також наприкінці 1927 року

під керівництвом Компартії вибухнуло відоме кантонське повстання робітників і в місті була створена Радянська влада.

В промисловості міста працює понад 110 тисяч робітників. Крім великих промислових підприємств, у Кантоні поширені також кустарно-ремісничі, які продукують лаковані вироби, віяла, парасольки, різні вироби з шовку, кості й бамбука. У місті працюють також п'ять вищих учбових закладів.

Вигляд міста — напів'європейський, напівазіатський. Воно недалеко від моря в долині, вкритій вічною зеленню пальм, бананів та бамбука. Жителі околиць займаються також рибальством, вирощуванням цукрової тростини й пахучої трави, з якої виробляють парфуми. По дорозі з аеропорту я нарвав кілька травинок, і вони пахли мені в готелі всю ніч. Температура тут понад 30 градусів за Цельсієм і так душно, що нічим дихати. Немов у Гагрі серед літа або в Батумі. А на деревах у саду нашого готелю стрибають папугайчики.

Вулиці в Кантоні такі ж, як і в Нанкіні та Шанхаї — широкі, асфальтовані. Тротуари замошені камінними плитками. У місті пошквалений рух автотранспорту й рикш, а пішоходи скрізь клацають сандаліями на дерев'яних підошвах. В інших містах китайці ходять у м'яких шкіряних тапочках, і дерев'янки я бачу тут уперше.

Вечері ми з грузинським поетом Абашідзе вийшли походити по місту. Деякі крамниці, склепики й різні кустарні майстерні вже зачиняли, інші ще торгували, виставивши товари й продукти до вулиці. Фронтальних стін у цих крамницях і майстернях немає, вони не зачиняються, люди в них і торгують, і працюють, і сплять. Тротуари в Кантоні — криті галереї на стовпах. Над ними живуть люди в двох, а то й триповерхових дерев'яних будиночках.

Ми ходили не в центрі з високими будинками та шикарними крамницями й магазинами, а в біднішому кварталі, куди, мабуть, не пхалися капіталістичні п'явки. Крамарі, ремісники та кустарі із сім'ями вечеряли тут же, у відкритих приміщеннях або й на тротуарі, інші варили на жаровнях вечерю, ще інші відпочивали вже, простягнувшись на нарах. Багато дітей лежало або вже й спало без подушок на солом'яних матах тут же, на

тротуарі. Старшенькі ще, мабуть, вивчали уроки та писали щось у зошитах при тьмяному світлі каганців та електролампочок. Дорослі крамарі й кустарі або вечеряли, або латали щось, або курили великі люльки та читали газети. Все тут на виду — від вулиці не ховаються ні вдень, ні вночі.

Тут навіть у найбільшій крамничках безліч південних овочів та фруктів: ананаси, банани, інжир, мандарини (апельсини й цитрини ще не дозріли), великі яблука, груші й що хочете. І на столі моєї кімнати повно цього добра. Між іншим, уперше в житті я пив тут чудесне кокосове молоко.

Наші пекінські перекладачі часто самі не розуміють кантонців, а ті знову їх. В Кантоні і провінції свій діалект. Ось і Китай!

9 жовтня. Кантон.

День був цікавий. Зранку ми їздили на катері по широченній Жемчужній ріці до військового порту — за якусь сотню кілометрів від міста. Вода в Жемчужній далеко не жемчужна і чиста. В порту ми оглядали величавий пам'ятник Сун Ят-сену й пили чай з моряками. Прогулянка по воді при 34-градусній спеці — сама приємність.

Нам показали також поля тропічних культур Кантонського сільськогосподарського інституту. Ростуть тут банани, ананаси, мандарини, лимони тощо. Кантон, як і вся провінція Гуандун, — у субтропічному кліматі.

Керівники інституту частували нас холодними соками й ананасами. Дивлячись на них, я пригадав собі колишню польську приказку за режиму Пілсудського:

Ананас на «Мадері» пан Пілсудський яда,
А на нас у країні дощ податків пада.

На могилі розстріляних у 1927 році героїв Кантонської комуни китайці побудували нещодавно величавий пам'ятник. Наша делегація поклала тут вінок. Такий же пишній, в китайському народному стилі, пам'ятник будується на могилах розстріляних в тому ж році співробітників радянського консульства. Китайські власті — скрізь це ми бачимо — не шкодують коштів для увічнення пам'яті тих, що загинули за волю народу.

В Кантоні варта уваги велика виставка китайських

експортних товарів. Який же тут широкий асортимент різних виробів та продуктів! І які ж вони різноманітні, добротні й гарні! Вони переконують, що в Китайській Народній Республіці величезні економічні ресурси.

Незабутнє враження справив на мене великий театральний зал ім. Сун Ят-сена в цьому місті. Він розмальований національним живописом, кольоровим орнаментом, різьбою, і дивишся на те все мов зачарований. Який же талановитий народ!

В цьому південному місті Китаю своєрідна кулінарія. Тут їдять змії, а в провінції є навіть спеціальні господарства, які плекають та заготовляють різних кобр та гадюк. Гостинні господарі й нас обіцяли вгостити гадючими делікатесами. Та ми не вірили й говорили їм, що не будемо їсти. Сьогодні ж за обідом вони таки почастували нас делікатесами з жаб, м'ясом дикої кішки та зміїним супом. Не відаючи, ми смачно їли й хвалили китайські присмаки, а дізнавшись потім, — реготали до сліз. Не кажи, мовляв, гоп, доки не перескочиш. Ввечері ми навіть відвідали ресторан, де їдять і продають гадюк. Чудеса й тільки.

По підлозі моєї кімнати бігають час від часу вночі якісь осоружні павуки-тарантули й таракани, тоненько пінчать комарі. А до сусіда забігало в пільмі якесь лихо з кректанням — і лінки, мовляв, було вставати й поглянути. Та я, герой, не боюся субтропічної напасті. Ліжко в мене під тоненьким шатром, і я сплю собі, мов султан або гетьман.

10 жовтня. Ухань.

В Ухані (він же й Ханькоу) понад 3 мільйони жителів. Місто в центрі європейського типу, з широкими вулицями, майданами й скверами. Однак благоустрою тут мало, а пилюки багато. І як скрізь — злиденні робітничі квартали в передмісті.

Ми оглядали тут новий міст на Янцзи. Могутня споруда. Він двоповерховий (внизу дві колії для поїздів), широкий, а довжина його 1700 метрів. Та й ріка тут широка. Міст із заліза й бетону. Проектували його та керували роботами радянські спеціалісти — річ ясна, з китайськими інженерами. Висота мосту 80-метрова, з них 40 метрів у воді та в дні ріки. Величезний міст на Янцзи вперше в світі побудований безкесонним способом.

Китайці звать його мостом китайсько-радянської дружби. Не від речі згадати, що ми приїхали сюди напередодні відкриття мосту й показував нам цю споруду радянський керівник будівництва інженер Силін.

Слід згадати Уханський університет, який ми відвідали. Це наче королівські палати за містом на живописному плато між горами та над чудесним озером. Крім основного учбового корпусу, тут милують очі колосальний ансамбль бібліотеки в китайському стилі, будинки різних факультетів, студентські гуртожитки, житлові будинки для професорів і викладачів, університетська їдальня, великий спортмайдан і т. д. Ми дружньо бесідували з професорами та студентами, яких тут навчається понад три тисячі.

В Китаї, як видно це скрізь, гарний звичай. Майже всі університети й інститути розташовані за містом, на лоні природи. І розумно, і здорово, і приємно.

Вранці вилітаємо на Дальній — Порт-Артур — Мукден. А звідти я можу, як солдат царської армії в 1904 році, написати листа на Україну: «Родная моя жена и детки. Кланяюся вам с далекой Маньчжурии и описываю вам свою горькую жысть. Не жысть, а терзание. Иголка здес стоит целый рупь. На улицу без винтовки не показывайся. Кроме этого все в этой стране ходют с косами, а гулять не с кемь. Вот какая наша солдацкая жистя».

11 жовтня. На борту літака.

По дорозі зробили посадку в Тяньціні. Поки літак заправлявся паливом, ми пили в аеропорту чай та розмовляли з керівниками місцевих властей. Характерно, що одним з заступників голови (мера міста) тяньцінського Постійного Комітету працює колишній капіталіст, який активно підтримує комуністів та веде боротьбу з правими буржуазними елементами. Ми тут же й познайомилися з ним. Він розповів, що зустрічався з К. Є. Ворошиловим, коли той був у Китаї, і ця зустріч пам'ятна для нього на все життя. «Я все віддам для Компартії і народної влади», сказав він.

Голова місцевого Комітету розповів нам також про ще одного колишнього капіталіста, який підтримує народну владу. Він обраний членом Постійного Комітету Тяньціня й очолює асоціацію міської торгівлі й промис-

ловості. Чотири його сини — члени Китайської компартії й працюють на відповідальних постах.

Дещо про звичаї в Китаї. Отож зелений, без цукру, чай п'ють тут скрізь. Куди б ми не їздили, з ким би не зустрічалися — нас угощають за розмовою чаєм, фруктами й сигаретами. Чай гасить спрагу. Спиртних напитків китайці майже не п'ють. Під час дводенного народного гуляння в Пекіні я не бачив на вулицях ні одного п'яного.

Кельнери в ресторанах і на офіційних прийомах обслуговують у білих рукавичках. В таких рукавичках і водії автомашин та міліціонери на вулицях.

Коли душно, в Китаї завжди і скрізь подають до столу змочені в гарячій воді бархатні рушнички, щоб витерти піт з обличчя й рук. Рушнички часто міняють.

На вулицях та в парках китайці не палять сигарет і не сміять. У всіх же холах та вестибюлях готелів, театрів, установ розставлені столики з попільничками. Театральні зали в китайських містах обладнані доброю вентиляцією, і в них можна палити. Та що вже театри — палити не забороняють і в китайському парламенті. На сесії Всекитайських Зборів народних представників ми сиділи в президії, й перед кожним з нас виднілись на столиках чашки гарячого чаю з покришкою, баночка китайських сигарет і попільничка.

В нас їдять фрукти переважно з лушпайками. А в Китаї навіть дітвора в бідних робітничих кварталах та в селах оббирають яблука й груші з лушпайок.

Від вуличної пилюки в містах тисячі китайців заслоняють роти і носи пов'язками з марлі. З такими ж пов'язками працюють тут і парикмахери та продавці гастрономів і продуктових магазинів. Носять пов'язки також робітники на фабриках і заводах, де пилюка на виробництві. Народна влада, як видно, дбайливо охороняє здоров'я трудящих. Ось чому при ще далеко не високому матеріально-побутовому рівні життя населення в Китаї немає вже ніде епідемій.

В китайській промисловості й торгівлі багато ще змішаних державно-приватних підприємств. Рідше директорами й частіше заступниками директорів працюють у них колишні власники підприємств, одержуючи п'ять процентів прибутку від закладеного ними капіталу, ну й щомісячну зарплату. Розповідають, що ці

люди—спеціалісти своєї бранжі й працюють вони в більшості чесно під державним контролем. Змішані підприємства—перехідне явище в КНР, власті якої стараються всякими засобами розвивати національну промисловість і торгівлю. Треба знати, що американські капіталісти глушили китайських підприємців демпінгом, руйнували їх, і тому китайська буржуазія радо пішла на форму змішаних підприємств. Однак це аж ніяк не затупляє гостроти питання рішучої боротьби Китайської компартії проти правих груп буржуазії, які прагнуть капіталістичного ладу в Китаї. Останнім часом боротьба Китайської комуністичної партії проти правих груп буржуазії набрала широкого всенародного розмаху й провадиться в містах і селах з великим успіхом.

11 жовтня. Дальній.

Аж не віриться, що я тут, у місцях, де в рік мого народження почалася розгромна для російського царизму воєнна баталія. До Порт-Артура звідси — 40 кілометрів. Дальній і Порт-Артур китайці звать Люйда, тобто Люньшуньюку — Порт-Артур і Дарлань — Дальній.

Місто велике й цілком європейського типу. Скрізь тут трамвай, вулиці асфальтовані, рикш немає. Бачив я навіть таке диво, як кінні фіакри.

Готель, у якому нас поселили, побудував ще тут царський уряд. У ванні моєї кімнати можна розмістити чумацького воза. Гей, гей, що тут не діялось, хто вже тут не жив, скільки в цьому готелі випито царськими та японськими офіцерами й комерсантами! Японські загарбники 40 років знущалися над китайським населенням цієї провінції. Тільки в 1945 році доблесна Радянська Армія розгромила Квантунську армію японських імперіалістів. Через десять років уряд СРСР передав Дальній та Порт-Артур Китайській Народній Республіці.

У центрі Дальнього височить великий пам'ятник радянським воїнам. У місті багато заводів і серед них великий кораблебудівний завод, на якому працює 13 тисяч робітників. До серпня 1957 року на заводі працювало, між іншим, 300 радянських спеціалістів. Тепер уже їх немає, на заводі працюють кадри китайських спеціалістів. Кмітливі китайці швидко оволодівають технічними знаннями.

Після розгрому імперіалістичної Японії в Дальньому був організований музей російської доблесті 1904—1905 років. Та китайські товариші сказали, що і Японія, і царська Росія чубилися на китайській землі за свої імперіалістичні інтереси, і музей реорганізовано. Тепер тут Музей воїнів Радянської Армії на пам'ять розгрому Квантунської армії в 1945 році. Ми й оглянули цей музей з інтересом.

Я бачив у Китаї багато, хоч і поверхово. Цю країну можна порівняти з величезним муравлищем. Як тут працюють скрізь люди і в селі, і в місті! Працюють чоловіки, жінки, діти запопадливо, чесно, кмітливо й мовчазно. Ніде ви не побачите такої всенародної працьовитості й чесності в праці на землі, на заводах і фабриках, на дорогах і будівництвах. І працюють тут люди переважно без машин і техніки — вручну — перевертають гори, будують заводи, житлові будинки і школи, шосейні й залізничні шляхи, освоюють неродючу, здавалося б, землю. Дивлячись на працьовите людське муравлище, віриш, що китайський народ усе зробить для свого добра, вирвавшись з кігтів феодалізму та імперіалістичного рабства. Крім того, має він — я це чую тут всюди і бачу на кожному кроці — любиму Компартію й рідний уряд, має розумних і скромних вождів та державних діячів, які й справді переконливо ведуть його до щасливого життя, до соціалізму.

«Гей, хоми невірні! — хочеться гукнути звідси до ревізіоністів усіх мастей, що розвелися останнім часом у каламуті імперіалістичної пропаганди доларових «демократів» з-за океану.— Ви не вірите в колосальні успіхи Радянського Союзу на соціалістичному шляху? Не вірите, що можна за прикладом СРСР, без доларових подачок Уолл-стріту здійснювати ідеї Маркса і Леніна навіть у відсталій економічно країні, що тільки вирвалась з оков напівфеодального й напівколоніального гніту? Засліпила вам очі полуда «гуманного» капіталізму з термоядерними бомбами проти здружених братством інтернаціоналізму країн соціалістичного табору?»

Поїдьте до Китаю. Тут ви побачите на кожному кроці, як 600 мільйонів трудящих всенародно, наполегливо, відважно, впевнено й чесно формують будівництво соціалістичного ладу на визволеній землі».

12 жовтня. Дальній — Порт-Артур.

Прокинувся я о 6 годині ранку. Тихо, окасто й радісно сходило сонце. І в місті тихо, на диво тихо. Як це не схоже на китайські міста, де вже з 4-ї ранку вулиці гомонять рикшами й торговцями. Напроти мого балкона — зелений сквер з макетом корабля, за ним високий будинок з позолоченим од сонця дахом, а далі сопки. «Сопки Маньчжурії».

День видався погідний, сонячний і безвітряний. По дорозі до Порт-Артура ми зупинилися на березі Ляодунської затоки, де рибалки тягнули сіті. Разом з рибою вони витягли також багато великих, мов свинячі туші, медуз. Їх теж використовують тут у виробництві.

Досить європейський Порт-Артур поділений на дві частини — старе й нове місто. Тут два музеї — військово-історичний та історичний. В останньому варті уваги добре збережені мумії людей з VII сторіччя нашої ери. А в зоопарку ми з цікавістю оглядали говорящих папуг, удавів, далекосхідних левів та мавп. Потім ми відвідали за містом форт № 2, де в 1904 році російські солдати на протязі чотирьох місяців хоробро захищалися від японців. Тут і загинув генерал Кондратенко.

Форт ще з того часу зруйнований, однак усі редути, фортифікації та підземні ходи напівзбереглися. Руїни від снарядів показують, яка тут відбувалася запекла баталія. Японці поставили тут пам'ятник перемоги. На місці смерті генерала Кондратенка вони теж поставили невеликий гранітний обеліск з японським написом. Характерно, що великий мармуровий пам'ятник японці поставили й на кладовищі російських солдатів з епітафією по-японському та по-російському: «Доблестным российским солдатам, оборонявшим Порт-Артур».

Поряд цього кладовища є також братські й окремі могили бійців та офіцерів Радянської Армії, що загинули тут у 1945 році. Власті народного Китаю поставили їм тут гідний гранітний пам'ятник. Величавий пам'ятник-obelіск височить також і в центрі міста на пам'ять перемоги над імперіалістичною Японією.

Видиралися ми й на славнозвісний з війни 1904 — 1905 рр. «Электрический утес» на уривистому березі моря. Фортифікації тут повністю збереглися, збереглися також і колишні казарми під горою.

Все тут нагадує пам'ятні історичні дати. І висока

«Перепелина» гора, що височить над містом, і колишній особняк недолугого царського намісника адмірала Алексеєва. В цьому особняку ми й обідали. Звідси, з гори, чудесний вид на панораму внутрішнього та зовнішнього рейдів моря, а ген збоку біліє між зеленню садів колишній особняк Стесселя.

В моїй пам'яті не зітруться відвідини китайських моряків у Порт-Артурі. Вони зустріли нас не тільки військовим парадом на кораблях. Такої радості на обличчях офіцерів і матросів, такого щиросердого прояву дружби й братерства не забудеш до смерті.

І взагалі китайські люди — робітники, селяни, інтелігенти, солдати, діти — зустрічають нас, де б ми не появилися, з задушевною радістю. Нам часто здається, що приїхали ми до своїх рідних, які чекають нас з нетерпінням, з хлібом-сіллю й з обіймами. Як же китайці люблять радянських людей! Як вони шанують і поважають Радянський Союз! І державні та політичні діячі, і представники науки й культури, і прості люди Китаю говорять нам скрізь, що китайська революція перемогла тільки наслідком Жовтневої соціалістичної революції та що вони скрізь і в усьому вчать в КПРС та в Радянського Союзу. Не можна не відмітити й не радіти, що Китайська компартія, китайський народ — найкращі й найвірніші друзі СРСР.

В Дальній ми поверталися морем на військовому кораблі. Сонце вже хилилось до сопок, а небо й вода були прозорі та чисті, мов кришталь. Такі ж чисті сердечною дружбаю були в нас усіх серця при прощанні з китайськими моряками в Порт-Артурі.

14 жовтня. Аньшань.

Типове китайське 800-тисячне місто. Зелені на вулицях мало, а пилюки багато. І більше тут автотранспорту, ніж у Льюда.

В Аньшані найбільший в КНР металургійний комбінат, який дає країні 60 проц. продукції сталі, чавуну, прокату. Тут працює близько 100 тисяч робітників — у тому числі близько восьми тисяч інженерно-технічних працівників. На комбінаті понад 11 тисяч передовиків виробництва. Комуністів тут 18 тисяч, а комсомольців 26 тисяч. За п'ятирічним планом комбінат значно розширюється.

В дружній розмові нам розповіли про матеріально-побутові умови робітників комбінату. Отже, 48 процентів з них забезпечені за невелику оплату заводськими квартирами. Робітники мають тут безплатне лікування в трьох великих лікарнях, вечірній інститут, кілька технічних шкіл, 36 дитсадків, клуб у кожному цеху тощо.

Заробляють тут місячно: на виробництві максимум 104 юані, мінімум 33. Інженери й техніки від 195 до 35 юанів. Службовці ж заробляють тут максимум 75 юанів щомісячно.

Мало це чи багато? Треба сказати, що рис і невибагливі продукти харчування в Китаї цілком недорогі. Дешеві тут також і бавовняні матеріали, які продаються ще в Китаї на карточки. Дорогі ж модельні туфлі коштують тут 24 юані, а гарна шовкова сорочка — 12 юанів.

Оглянувши величезні цехи комбінату та полюбувавшись багатотисячним мітингом робітників з музикою й прапорами, ми пообідали й вилетіли до Мукдена.

15 жовтня. Мукден.

Мукден, він же й Шеньян, — велике тримільйонне місто. На широких вулицях безперервний потік велосипедистів, автомобілів, курсують і тролейбуси. Рикш значно менше, ніж у Пекіні, Шанхаї й Кантоні.

Затримуватися тут ми не будемо й сьогодні ж вилетимо до Пекіна. Я вже втопився від безперестанних перельотів, поїздок та маси вражень.

Проте не шкодую, що поїхав на верстатобудівний завод у Мукдені. Обладнаний він радянськими верстатами й повністю механізований. Китайські робітники й робітниці зустріли нас з радістю і з гордістю показували нам тут своє вміння.

Однак не це привернуло нашу увагу. На всіх заводських щитах та огорожах впали нам у вічі сотні листків, записаних ієрогліфами. Багато ієрогліфів чорніло також на звичайних обривках газет.

— Що це таке? — спитав я товариша з заводууправління.

— Це пропозиції й критичні зауваження робітників заводу.

— Кого ж вони критикують?

— Кого завгодно. Бачите он транспарант біля клубу? На ньому ми й заохочуємо робітників: «Критикуй

сміливо і всякого, але щоб твоя критика допомагала виконанню виробничого плану».

— І ви встигаєте читати всі ці зауваження?

— Багато з них подібні одне до одного, є й нікчемні та маловартісні. Та є й дуже цінні зауваження й пропозиції. Вони й допомагають нам краще організувати виробничий процес.

Який жаль, що я не вмю читати ієрогліфів! Та й взагалі часто я відчуваю себе сліпим і без'язиким у Китаї, не знаючи мови цього великого народу. Розмовляти з людьми за посередництвом перекладачів і довго, і марудно, і важко.

Мукден — великий центр промисловості й культури країни. Тут десятки заводів і фабрик, понад 10 вищих учбових закладів, 15 театрів, десятки бібліотек. У промисловості зайнята майже половина населення міста. Поряд з основними жителями — китайцями — в Мукдені багато корейців, дунганів та монголів. Національні меншості в КНР мають всі права нарівні з китайцями.

16—17 жовтня. Пекін.

Цикл нашої подорожі по Китаю завершився. Ми знов у Пекіні, пролетівши близько десяти тисяч кілометрів. На аеродромі ми сердечно попрощалися з екіпажами літаків, які гостинно возили нас по різних містах. Під час мандрівок ми здружилися з ними, і тепер жаль було розставатися. Всього ж вам доброго, хороші друзі!

Погода вже змінилася, спеки в столиці немає. Цілу ніч бухав та гримів за вікном поривистий вітер, і я заснути не міг, хоч-не-хоч думалося про бачене й пережите на великій китайській землі. Я знов наче бачив перед очима тисячі незабутніх дружніх облич китайських робітників, селян, представників науки і культури, радісні личка дітей, ентузіазм студентської молоді. Під пориви вітру за вікном я знов наче чув бурю оплесків та радісні оклики тисячних натовпів на честь китайсько-радянської дружби, на честь Радянського Союзу й КНРС. І думалося мимоволі: яка ж це велетенська сила — народний Китай у могутньому таборі соціалізму, в спільному з СРСР та з країнами народної демократії інтернаціональному марші до комунізму!

Офіційні прийоми, на яких ми прощалися з керівниками Китайської компартії й уряду, були зворушливо

прості й задушевні. Голова Постійного Комітету столиці приймав нас пекінською качкою в ресторані. У вільний же час ми знайомилися з містом. Ходили по вулицях, заходили в крамниці та книжкові магазини, розмовляли з прохожими.

Відвідали ми також колишній Зимовий палац китайського імператора. Тепер він відкритий для всіх. Тут десятки — цілий лабіринт живописних дворів та двориків, і всі вони оригінальної національної архітектури, мистецької різьби й кольорового розпису. В палаці багатющі колекції gobеленів, вишивок на шовку, мистецькі вироби з слонової кістки, з фаянсу і фарфору, з малахіту і нефриту, з кварцу і скла. Тут стільки народних цінностей і краси, що й не опишеш пером. Особливо цінна й оригінальна в палаці багата колекція різних годинників з вісімнадцятого сторіччя. Кожний з них сконструйований з своєрідним дзвоном, з усякими рухами та фігурками, водоспадами, танцями тощо.

Іздили ми й до Пекінського університету. Він за містом у зеленому гаї. Тут і учбові корпуси, і бібліотеки, і студентські гуртожитки. Близько 9 тисяч студентів зустрічали нас так гомінко і дружньо, що годі було вирватися з їх обіймів. У Пекінському університеті працюють також і радянські викладачі на кафедрі російської мови й літератури. Тут навчаються й кілька студентів з СРСР.

На світанку 18 жовтня ми вилетіли з Пекіна. На аеродромі сходило нам сонце. Воно позолотило наші потиски рук і вмить засвітило яскраво вічною дружбою між китайським та радянським народами.

— Се-се. Дякуємо вам за все, любі китайські друзі.

В КРАЇНІ ВІЧНОЇ ЗЕЛЕНІ

(Записки з В'єтнаму)

О шостій годині ранку (в Москві тепер перша година ночі) спеціальним нашим радянським літаком ми вилетіли з Пекіна на Ханой. До В'єтнаму летить лише нас шестеро делегатів, решта завтра повертаються на батьківщину. Нас проводжають до кордону китайські товариші, з якими у нас за тижні мандрівок по Китайській Народній Республіці зав'язалася справжня, сердечна дружба. Працьовиті, мов мурашки, скромні, чесні, гостинні, передбачливі, тактовні — китайці вміють бути друзями незабутніми. І які ж дивовижно, безмежно й по-осячому гупі в своїй колонізаторській злості правителі сучасної Америки, що «не визнають» величезної Китайської Народної Республіки під комуністичними прапорами, «не бачать» гігантської праці й успіхів виволоненого китайського народу. Навіть смішно думати про таке, що нікчемна в суспільно нормальних умовах купка доларових магнатів «не визнає» нового історичного шляху 600-мільйонного народу Китаю. Та, як говорить мудра приказка: «Кого хоче аллах покарати, тому розум відбере».

За три тижні спільних поїздок по Китаї наша делегація стала єдиним дружнім колективом, і роз'їжджатися було нам жалко. За вечерею ми засиділися, як то кажуть, до третіх півнів, потім усім товариством поїхали в аеропорт, і в літак ми сіли не спавши. Та заснути під звичний рокіт моторів я вже не міг — думалось про

В'єтнам. Що я знаю про цю далеку країну? Тяжка «галицька біда» виганяла моїх земляків до Канади і США, до Бразилії і Аргентини, до Німеччини, Франції та Бельгії, однак до В'єтнаму ніхто з них не їздив, і я, мабуть, буду там першим з Західної України. І їду я туди не в пошуках заробітку, не найманцем французького іноземного легіону, не пройдисвітом-безбатченком, а парламентським представником славного і любимого у всьому трудящому світі СРСР. Я знаю, що В'єтнам довгі-довгі сторіччя був у колоніальних тенетах іноземних імперіалістів. Наслідки напівфеодального та напівколоніального гніту я бачив у містах і селах Китаю, їх не так легко і не так швидко можна позбутися. Коли я, наївний, спитав мера семимільйонного Шанхая, чому народна влада не замінює тисячі рикш на вулицях міста новими трамвайними і тролейбусними лініями, він відповів не задумуючись:

— А куди ж діти рикш? Вигнати їх на безробіття? Потрібні нові заводи і фабрики, щоб дати робітникам працю — ми й будуємо їх за державним планом. За планом ми замінимо й працю рикш механізованим транспортом. Час тепер у нас і працює на нас.

Економічні обставини в Китаї скидаються в деякій мірі на такі ж обставини в СРСР у першому десятиріччі Радянської влади. Та Китайській Народній Республіці значно легше переборювати труднощі соціалістичного будівництва, ніж оточеній капіталістичними ворогами першій у світі Країні Рад у даному періоді. Визволений Китай — одна з країн могутнього табору соціалізму, і китайський народ одержує безкорисливу дружню допомогу як Радянського Союзу, так і країн народної демократії. Трудящі Китаю глибоко вдячні за цю допомогу.

Успішне виконання п'ятирічного плану соціалістичного будівництва, розмах дальшого планового розвитку народного господарства, безмежна віра і відданість ідеям марксизму-ленінізму, висока працьовитість і дисципліна на підприємствах та скооперованих полях залишили в нас упевненість, що визволений великий, талановитий, кмітливий і разом з тим до зворушення скромний китайський народ буде собі світле соціалістичне завтра.

«А як же у В'єтнамі?» думав я, дивлячись у вікно

літака на червоні, мов іржа, китайські гори та зелені родючі долини. Відомо, що в'єтнамський народ лише три роки тому вирвався з жорстокого ярма французьких колонізаторів. Скільки самопожертви, відваги, відчайдушності, героїзму виявив волелюбний в'єтнамський народ у нерівній боротьбі з японськими, а потім з французькими імперіалістами. Ціною людської крові і надлюдських зусиль здобув В'єтнам свою волю.

Але відомо також, що не весь в'єтнамський народ користується сонцем волі. Тоді, коли в північній частині країни народ під проводом своєї славної Партії трудящих В'єтнаму став на шлях будівництва нового, вільного життя на основі демократії і соціалізму,— в Південному В'єтнамі французьких колонізаторів замінили американські. За допомогою нікчемної маріонетки Нго Дин Д'єма американські імперіалісти вперто зривають возз'єднання В'єтнаму на основі всенародних демократичних виборів і відновлюють у південній частині країни режим колоніального рабства.

Наш літак робить коло для посадки в місті Ухань, і ліворуч на борту виринув гігантський міст на Янцзи. Ми були тут нещодавно напередодні урочистого відкриття моста для автомобільного та залізничного транспорту, і нас дивувала винахідливість радянських і китайських інженерів. Китайці назвали його мостом китайсько-радянської дружби. Зараз по ньому сновигають сотні автомашин та десятки поїздів, зв'язуючи північну частину Китаю з південною.

Поснідавши в уханському аеропорту, ми знов піднялись у повітря і через три години опинилися в місті Наньїн. Тут уже границя Китаю з В'єтнамом. Вічнозелена рослинність та гарячий вітер нагадують, що ми наблизилися до тропіків. Від кількох років я переносу спеку з мукою, і вже кантонські субтропіки дух з мене виганяли. А наш товариш з Верховної Ради, який уже побував навесні у В'єтнамі, завжди «потішає» мене, мокрого від семи потів:

— Це ще не спека, ось побуваєте у В'єтнамі. Отам, скажете, душно!

Мене заспокоює тільки те, що зараз осінь, 18 жовтня, і тропічних злив та 40—45-градусної температури у В'єтнамі не буде.

Поки літак заправлявся паливом, ми оглянули Наньїн.

і зокрема — фортецю на високій горі з величезною гарматою. Потім попрощалися з китайськими друзями, які чекатимуть тут нашого повернення, і взяли курс на Ханой.

Дивлюся у вікно. Стрілчасті скелі або зелені гориджунглі; квадратики рисових полів та кучеряві гайки бананів; убогі сільські житла в долинах та попід горами.

Через годину ми приземлилися на ханойському аеродромі.

ХАНОЙ

У столиці Демократичної Республіки В'єтнам до 400 тисяч жителів. Місто велике і в широкій центральній частині суто європейського вигляду. Вулиці широкі, прямі, асфальтовані. Охайні кам'яні будинки здебільшого три- і чотириповерхові, багато чепурних котеджів за красивими залізними огорожами. В Ханой також кілька великих озер, які ніччю плавляться сріблом до місяця. Все місто потопає в бананових пальмах, тропічних садах та квітках. Яких лише дерев та кущів тут немає! Є навіть сади камфорових дерев. Зірвіть та розітріть пальцями листок з цього дерева — і долоні у вас довгий час пахнутимуть камфорою. А які чудесні та розкішно-сочисті троянди і гвоздики у В'єтнамі! Та, на жаль, тропічні квіти цілком не ароматні, запах у них якийсь неприємно гнилий.

У центрі Ханоя їздить трамвай, однак основний транспорт міста — легкові й вантажні рикші на велосипедах, — так, як і в китайських містах, — тільки китайські рикші возять коляску з пасажирами позад велосипеда, а в'єтнамські попереду, і в китайських містах багато вже автомобільного транспорту, а в столиці В'єтнаму автомашин мало. І, крім рикш, усякий вантаж носять і возять ще на двоколісних візках маленькі ослики.

Коли центр Ханоя, де жили нещодавно здебільшого іноземні багатії-експлуататори, красується чепурними, європейськими будинками, котеджами, магазинами, то скраїни міста й сьогодні кричать тяжким обвинуваченням проти японських та французьких колонізаторів. Не бачивши, важко уявити собі, в яких первісних умовах

і тепер ще живуть трудящі. Це не людські житла, в нашому, радянському розумінні, а непривабливий образ крайніх злиднів, яскрава картина непростимого злочинства колоніального ладу, за який і сьогодні б'ються французькі імперіалісти в Алжирі та який вашінгтонські «демократи» з Білого дому раді б накинути на шию визволеному Китаєві, Кореї, СРСР та всім країнам соціалістичного табору.

Слід сказати, що власті Демократичної Республіки В'єтнам роблять усе, щоб поліпшити побутові умови населення. Але ж не легко добитися цього в країні, яка лише три роки тому вирвалася ціною крові та надлюдських страждань з жорстоких пазурів колонізаторів. Імперіалістичні грабіжники не зацікавлені були в економічному розвитку В'єтнаму, вони затримали його розвиток на сотні років. Колонізатори зберігали лише тут нечуваний грабіж та визиск трудящих, постійний голод, злидні, епідемії, хвороби та неписьменність населення. Досить згадати, що середній вік життя людини був лише 35—40 років. Власті демократичного В'єтнаму проводять зараз всенародну кампанію як по ліквідації неписьменності серед населення, так і по ліквідації туберкульозу, трахоми, важких захворювань глистами та інших смертельних залишків колоніалізму.

Багато ханойської бідноти переселено з околиць міста в світлі квартири центра, планується і здійснюється в міру можливостей будівництво нових жител для робітників і службовців. На окраїнах столиці побудовано також великі корпуси першого у В'єтнамі механічного заводу, який почав працювати в 40-і роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції. Цей, так би мовити, завод заводів, первісток індустріалізації В'єтнаму, побудований і обладнаний чудесними верстатами за безкорисливою допомогою Радянського Союзу та радянських спеціалістів,— яскраве свідчення нових, дружніх взаємовідносин країн табору соціалізму.

Між капіталістичними країнами такі взаємовідносини неможливі, і про це свідчать обставини в Південному В'єтнамі. Американці, як розповідали нам в'єтнамські товариші, нічого там, крім воєнних баз, не будують, вони тільки ввозять та збувають за солони долари різні, не потрібні їм у США, товари. А щоб створити враження добробуту жителів південнов'єтнамської столиці —

Сайгона, американські колонізатори змусили свою маріонетку «прем'єра» вигнати десятки тисяч злидарів з міста. Це й робиться таким методом, що поліція палить і розвалює нужденні приміські житла робітничої бідноти, а самих злидарів тисячами вивозять у кліматично смертоносні для людського життя джунглі.

Варт пригадати, що теперішній в'єтнамський уряд у Ханой обраний у свій час всенародним голосуванням населення цілого В'єтнаму. Нашу делегацію помістили в приміщенні, напроти якого стоїть великий будинок Міжнародної комісії по нагляду і контролю у В'єтнамі. Комісія повинна закінчити свою діяльність після проведення всенародних виборів до Національних Зборів в обох частинах В'єтнаму. Але ж американські колонізатори за допомогою своєї маріонетки в Північному В'єтнамі всіма силами зривають здійснення таких виборів.

Жителі Ханоя, як і у всій країні, в переважній більшості низькорослі, щупленькі, дрібні. Вони дуже ввічливі, скромні, чемні та завбачливі до гостей, зокрема до гостей з Радянського Союзу. Гарячу, нестримну, задушевну любов в'єтнамців до нашої Країни Рад ми відчували там на кожному кроці. Про зворушливу повагу, любов і вдячність в'єтнамців до першої в світі країни соціалізму розповідали нам також працівники нашого посольства в Ханой, наші спеціалісти на в'єтнамських заводах та наші викладачі в Ханойському університеті.

Ханойці одягаються легко. Вони здебільшого ходять лише в тоненьких сорочках і таких же легеньких штанах. На голові в чоловіків і жінок широкополі тропічні брилі або коркові шоломи. В'єтнамські жінки, як і китайки, також ходять в штанах, однак в'єтнамки в містах носять ще поверх штанів якесь наче легеньке безрукавне платтячко з білої або рожевої матерії. І чоловіки, і жінки у в'єтнамських містах одягнені значно різноманітніше, ніж у китайських.

Міліції у Ханой немає. Службу по охороні населення, громадському порядку та по регулюванню руху на вулицях міст виконують тут солдати народної в'єтнамської армії в коркових шоломах, покритих рідкою сіткою. Ця сітка й відрізняє військові шоломи від цивільних. Я з любов'ю дивився завжди на цих воїнів визволеного в'єтнамського народу. Зростом це наче й не сол-

дати, а солдатики. Та коли згадаєш, що ці в'єтнамські «солдатики» героїчно вистояли у важких кровопролитних боях з озброєними найновішою технікою французькими колонізаторами і вигнали їх з рідної землі, то хочеться віддати їм глибокий поклін. Щастя вам доле, мужні захисники волі в'єтнамських трудящих!

На Україні говорять: що край, то звичай, а цікавість заведе і до пекла. Яюсь у китайському місті Гуанчжоу (Кантон) нам закортіло зайти в ресторан, де ідять і продають зміїне м'ясо. Це було після того, як вдома за обідом нагодували нас між іншим жабками та зміїним супом. Не відаючи, ми смачно їли й навіть хвалили ці страви, бо китайська кулінарія справді дуже вишукана й оригінальна. Жабки видавалися нам смаженими грибами, а зміїні пасмачка м'яса в бульйоні — курячими. Тільки після обіду гостинні господарі сказали, що ми їли.

У названий ресторан ми поїхали ввечері. Тут за столиками у великому залі вечеряли китайці, а в тилу ресторану містився склад змій. Ми й заглянули туди. В десятку великих кошиків були закриті гадюки. Гадюки ворушилися також у зав'язаних мішках. З кімнати поруч, де розрубують і продають зміїне м'ясо, вийшов кухонний майстер у гумових рукавицях по лікті й тут же вихопив з коша гнучку півтораметрову кобру. Наступивши живій гадюці на хвіст, він зручно зціпив її лівою рукою біля голови і притиснув до стола, правою вирвав кліщами ядовитого зуба в зміїній пащі. Потім схопив кобру посередині туловища й підніс її до нас, вигнуту знаком запитання та з плескатою головою і сичанням висунутого роздвоєного язика з пащі. На таку радість ми скоріш і чкурнули зі складу.

Цікавість завела мене і на критий міський ринок в Ханой. Чого тільки не продається на цьому ринку! Кожний може купити тут усяку мануфактуру, взуття, посуд, книги, папір і канцприладдя, різні мережива, оздоби та дитячі іграшки, узорчасто сплетені з бамбука та соломи й художньо розмальовані підноси й тарілки, жіночі торбинки, половики і циновки та безліч інших речей, яких не побачите в європейських містах. Та особливо цікаві ряди з продуктами харчування, де також і варять різні страви. Поряд з рисом, бананами, різною зеленню, свининою тут продається й собаче м'ясо, живі та сушені у

в'язочках жаби, кажани, якісь звірятка, подібні до щурів, тощо.

Це не означає, що в'єтнамці з голоду їдять ці продукти. Як ми довідалися від керівників уряду Демократичної Республіки В'єтнаму, населення країни після визволення вперше в історії забезпечене вдосталь основним «хлібом насущним» — рисом. Після проведеної демократичної земельної реформи в країні селяни одержали землю і значно збільшили за короткий час як урожаї рису, так і інших культур землеробства та садівництва. Але довголітнє панування хижаків-колонізаторів у В'єтнамі та крайні злидні трудящих залишили в народі звичаї, які він лише із зростом матеріального добробуту в країні цілком позбудеться.

На вулицях Ханоя, як і в інших містах В'єтнаму, ви побачите досить своєрідно-гарних жінок та дівчат. Але красу в'єтнамок, особливо селянок і робітниць, псує якийсь дивовижний народний звичай — покривати зуби чорним лаком. Жінки й дівчата з чорними ротами — неприємне і непривабливе явище. Тут і там ви зустрічаєте й чоловіків з чорними ротами, але їх значно менше. А в'єтнамок з чорними зубами повно і в селах, і на заводах, і на дорогах, і на вулицях міст. Правда, багато молодих дівчат у Ханойі уже не поганяють краси біленьких зубів чорним лаком, не чорнять ротів і в'єтнамські студентки та жінки-інтелігентки.

Я намагався довідатись, звідки взялася в жінок оця звичка, і мені відповідали всяко. Одні, що зуби у жінок та дівчат чорні від якогось корінця, зокрема корінця кохання «бетел», якого вони жують щоденно. І справді, в'єтнамки, а переважно селянки жують щось на ходу й на роботі, мов американці гумку. Інші пояснювали, що традиція чорних зубів сягає перших століть нашого літочислення, коли В'єтнам загарбала якась там китайська імператриця. Із заздрості на красу інших жінок та щоб відрізнити в'єтнамців від китайців, вона звеліла в'єтнамкам ходити з чорними зубами.

У Ханойському університеті навчається понад дві тисячі студентів, серед них і невеликий процент жінок. В красивому будинку університету просторі аудиторії, зал засідань, бібліотека, цілий ряд наукових лабораторій і кабінетів. Під час дружньої зустрічі в цьому храмі науки, де зараз вільно навчаються сини й дочки в'єтнам-

ських трудящих, професори, викладачі й студенти жваво цікавилися успіхами соціалістичної культури і науки в Радянському Союзі, розповідали нам також з радістю про свої скромні досягнення під сонцем народної демократичної влади. Виходячи з університету, кожний з нас ніс в руках букет пишних тропічних гвоздик, подарованих в'єтнамськими студентками.

Незабутня була в мене зустріч з в'єтнамськими письменниками в Ханой. Я з приємною несподіванкою довідався, що в Спілці письменників налічується понад 130 літераторів, у більшості прозаїків. На тринадцять мільйонів населення республіки кількість письменників досить поважна й відрадна. В дружній бесіді в'єтнамські літератори скаржилися на слабкі зв'язки з радянськими письменниками і засипали мене запитаннями про літературне життя в СРСР та про окремих літераторів, хибні твори і виступи яких залюбки й викривлено смакувалися в буржуазній пресі за кордоном. Вже з перших запитань мені стало ясно, що відомості про літературне життя в нашій країні в'єтнамські письменники здебільшого черпають з буржуазних французьких газет і журналів, які не інформують, а навмисне дезінформують читачів про все, що діється в СРСР. Мені там, наприклад, подавали наївні запитання: «Що діється з Еренбургом?», «Чи на волі ще Дудінцев?», «Чи друкують ще в СРСР книги Паустовського?». Перебуваючи під впливом буржуазної пропаганди та під впливом різних «модних» буржуазних французьких течій, багато в'єтнамських письменників не знають або мало знають про великі досягнення радянської літератури, не орієнтуються або дуже слабо орієнтуються в літературній дискусії над методом соціалістичного реалізму, яка ведеться останнім часом у радянській періодиці.

В міру можливостей я розповів в'єтнамським друзям про великі творчі досягнення славної в цілому світі радянської літератури і порадив їм зав'язати тісніші ділові й творчі зв'язки із Спілкою письменників СРСР. На прощання вони вручили мені кілька книг в'єтнамських письменників для передачі в Москву, а я, в свою чергу, подарував їм від нашої делегації прекрасну російську скриньку з портретом Володимира Маяковського.

В розмові з письменниками я поцікавився також, як у Ханой відзначали за рішенням Всесвітньої Ради Миру

сторіччя з дня народження великого українського письменника-демократа Івана Франка. Мені розповіли, що в Спільці письменників було проведено урочистий вечір, присвячений ювілеєві нашого Каменяря, а поет Нам Чан переклав та опублікував у ці дні ряд поезій Івана Франка й серед них «Наймит» і «Каменярі».

— А з якої мови ви перекладали? — спитав я Нам Чана.

— З китайської,— відповів поет.— На жаль, української або російської мови я не знаю.

Китайські письменники перекладали ряд поетичних і прозаїчних творів Івана Франка з російської мови. Таким чином, революційна поезія великого українського письменника зазвучала у В'єтнамі за посередництва братнього російського народу і великого народу Китаю. Про таку велику інтернаціональну дружбу народів і мріяв Франко на вершинах своєї творчості.

До 40-х роковин Великої Жовтневої соціалістичної революції в'єтнамські письменники підготували збірник перекладів творів радянських письменників — серед них і переклади бойової поезії В. Маяковського.

Досі я не сказав нічого про клімат В'єтнаму. Отож він такий, що нашому братові з України й Росії нагадує кожний день сиру й задушливу баню. Та з бані можна вийти надвір, на чудесне свіже повітря, а від в'єтнамського клімату нікуди. Прилетівши на аеродром у Ханой, я став собі під час офіційного мітингу в тінь під крилом літака і навіть залюбувався сліпучим тропічним сонцем. Повівав вітерець, і я радувався: «Е, мовляв, не такий, видно, страшний чортяка, як його малюють». Та вже по дорозі в місто я зрозумів, що таке тропіки. З автомашини я виліз, спливаючи гарячим потом з ніг до голови, а чуприна стала така, що хоч бери та й крути, як віхоть. З тієї пори вдень чи вночі, сонце надворі чи хмарно, я обсихав та охолоджувався лише під вентиляторами у кімнаті. Вентилятори є в кожному приміщенні у в'єтнамських містах, однак розкошувати під холодним їх вітерцем не так то й безпечно мокрому від поту й розпареному, як голубець у духовці.

А ми ж були тут у другій половині жовтня, коли вже минула весняно-літня пора страшної спеки й тропічних дощів. І хоч температура під час нашого побуту не сягала вище 34 градусів за Цельсієм, проте й вона далася

нам взнаки. Територія В'єтнаму розташована наче за нашою старою поліською приказкою: «Навколо вода, а в середині біда». Сирість повітря досягає тут 90 процентів. Підогрійте цю сирість палаючим тропічним сонцем — і одержите зразкову баню в'єтнамського клімату. Він і для аборигенів нездоровий, дошкульний. Обличчя в більшості в'єтнамців, незважаючи на загар, якісь водянистосірі, бліді, а рум'янцив на щоках я не бачив ніде і в дітей. Людині з помірною клімату акліматизуватися тут важко. Розповідають також, що деякі європейці божеволіють від тропічного клімату.

Ночі у В'єтнамі безвітряні, тихі, душні. І особливо чудесні зорі на небі. Вони всі великі, мерехтливі, яскраві і, здається, так вони низько, що можна б рукою дістати їх.

В ГОСТЯХ У ДРУЗІВ

Хо Ші Міна ми, на жаль, не застали в Ханой — президент трудящих визволеного В'єтнаму вилетів напередодні до Москви. Першого дня нашого перебування ми зустрілися і на офіційному прийомі, і за спільною вечерею в садибі нашої делегації з головою Національних Зборів республіки товаришем Тон Дик Тангом. Своєю невимушеною простотою, сердечністю, скромністю цей не за віком постарілий дідусь справив на нас незабутнє враження. Радіючи гостям з такої далекої, як він сказав, і рідної йому країни соціалізму, Тон Дик Танг настійливо просив залишитися в них хоча б місяць і відсвяткувати разом з в'єтнамським народом сорокові роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції. Наших пояснень про визначені дні нашого перебування у В'єтнамі милий дідусь наче й не слухав і говорив з журбою:

— А я думаю, що ви таки залишитеся і відсвяткуєте з нами, правда?

Ми довідалися, що до цієї сердечної й скромної людини з виглядом старого робітника трудящі В'єтнаму ставляться з великою пошаною. Тон Дик Танг з юності присвятив своє життя боротьбі за визволення в'єтнамського народу з колоніального ярма і за те сімнадцять років карався в сирій тюрмі на далекому морському

острові. Після розгрому японських загарбників теперішній заслужений обранець народу, голова Національних Зборів Демократичної Республіки В'єтнам кілька днів добивався човном по морі в рідну країну, щоб включитися в криваву боротьбу з французькими колонізаторами. Дізнавшись про те, я дивився на Тон Дик Танга з подивом і пошаною. Яка ж то волелюбна, відважна, чиста і ясна душа криється за природною простотою та скромністю цієї людини!

Другого ранку нас запросили на зустріч до прем'єра Ради Міністрів республіки Фам Ван Донга. Ми під'їхали до великого палацу в оточенні широкого парку. На широкій естакаді камінних сходів до будинку нам пояснили, що тут довгі роки розкошував на кривавому поті в'єтнамців французький губернатор Індокитаю, а потім царював тут неfortunний японський ставленик Бао Дай. Радісно було підніматися цими сходами, знаючи, що і одному, й другому колонізаторові визволені трудящі республіки вже надавали по шиях.

Офіційні зустрічі у В'єтнамі відбуваються так само, як і в Китаї — за чаєм, червоним вином і фруктами. В дружній розмові Фам Ван Донг та інші члени уряду просили нас передати щиру подяку в'єтнамських трудящих Комуністичній партії та урядові СРСР за безкорисливу політичну й економічну допомогу демократичній республіці й розповіли нам про свої успіхи й труднощі в будівництві нового життя у країні. Ми довідалися, що, незважаючи на значні багатства надр землі, промисловість у країні розвинута дуже слабо і потрібно скрізь будувати нові фабрики і заводи. Зараз же переважна більшість промислових підприємств у республіці — кустарні, їх налічується понад 53 тисячі або 61 процент у руках різних кустарів-власників. Державна промисловість налічує тут 39 процентів підприємств, і вона з року в рік збільшується.

Значних успіхів добилася республіка в галузі сільського господарства. Після визволення було націоналізовано в поміщиків і куркулів 700 тисяч гектарів землі і роздано селянам. Нам розповіли також, що вся праця по обробітку землі ведеться ще тут примітивними засобами, вручну, та що 40 процентів селянських дворів і досі не мають тягла. Щоб полегшити собі працю, визволені хлібороби В'єтнаму організували 197 тисяч бригад

селянської взаємодопомоги. При повсякчасній допомозі народного уряду й Партії трудящих В'єтнаму селяни з року в рік збільшують урожаї різних культур, а основною зерновою культурою — рисом — вони вже забезпечують населення республіки повністю.

Північний В'єтнам багатий на такі південні фрукти, як апельсини, лимони та банани; зокрема цінні «королівські» банани. Плануючи розширення й підвищення урожайності цих культур та наладнавши їх експорт, уряд республіки сподівається підвищити й добробут трудящих країни.

Ми попросили Фам Ван Донга показати нам цей величавий будинок, у якому, як нам стало відомо, живе також президент республіки Хо Ши Мін. Прем'єр, щоправда, неохоче, однак повів нас по залах і кімнатах палацу. Всі вони пусті, без обладнання й умеблювання. Виходячи раз назавжди з Ханоя, французькі колонізатори вивезли з будинку все до ниточки. А благородні в'єтнамці, мабуть, і не заперечували битим грабіжникам востаннє хапати всяке барахло й бебехи. Взяв, мовляв, дідько Івася, нехай бере й колыску.

— А де ж працює і живе Хо Ши Мін? — спитали ми господарів.

— Президент живе он там, у парку, — показали нам у вікно.

Ми й подалися туди занедбаними доріжками великого парку. На краю саду виднілись крізь тропічну зелень два невеликі будиночки — тут, мабуть, жили колись слуги і лакеї палацу. Біля цих одноповерхових будиночків походжав боєць в'єтнамської армії з автоматом на грудях. Він і відчинив нам гостинно двері.

— Тут працює і живе Хо Ши Мін, — пояснили нам керівники партії й уряду.

Три невеличкі, обставлені найскромнішими і найнеобхіднішими меблями кімнати. На підлогах звичайні в народному побуті бамбукові та солом'яні доріжки і мати. В ідальні простий стіл, кілька стільців і дешевий буфет; у спальні — скромно застелене ліжко, нічний столик та етажерка з книжками, а в кабінеті також лише письмовий столик, стілець та дві етажерки з книжками й паперами. Ні дорогих картин і килимів у хаті, ані теж гардин і довгих занавісок на вікнах. Здається

вам, скромна квартира якогось охайного нежонатого робітника.

Так живе любий усім в'єтнамським народом президент Демократичної Республіки В'єтнам. Хо Ші Мін— не жонатий і у вільний час любить працювати на грядках біля хати. Він копає їх, садить різні квіти й кущики, вирощує їх і доглядає весь час. Ми з приємністю оглядали різні квіти й кущики, посаджені президентом республіки — сердечним другом Країни Рад.

Неподалеку в парку такий же будиночок прем'єра. І такі ж грядки біля хати.

— В'єтнамський народ ще бідний,— сказав нам голова уряду,— живе він скромно, і всі ми живемо ще скромно.

Столиця демократичного В'єтнаму залишилася в моїй пам'яті ще одним незабутнім епізодом. На прощання прем'єр і голова Національних Зборів республіки дали банкет на честь нашої делегації за участю дипломатичних представників різних країн у В'єтнамі. Банкет відбувся навстоячки, а ля фуршет, і проходив він, на моє щастя, як у душному залі, так і в просторому саду з камфоровими деревами. На офіційному банкеті не знімеш піджака, не розстебнеш такого осоружного у в'єтнамському кліматі комірця з галстуком і, спливаючи річками поту, я ненароком глянув у дзеркало. Ой батечки, що я побачив, охлявши! Моя, як здавалось мені, «мила» дипломатична посмішка на лиці скидалася вже на усміх утопленика. Мокрий, як ошпарена курка, я вийшов у сад і пристав до гуртка китайських дипломатів, які і вгостили мене холодною оранжадою. Один з них знав навіть трохи російську мову, і ми собі й завели милу бесіду. Розмовляючи, я з приємністю втягував ніздрями гострий запах камфори і любувався яскравою плавкою срібла в'єтнамського місяця в кронах і поміж кронами дерев.

Раптом я почув знайому ще з дитинства рідну мелодію української пісні. Легесенько, пробуваючи, награвав її оркестр десь у глибині саду:

Гей, гиля, гиля, гусоньки, на став,
Добрий вечір, дівчино...

Українська народна пісня завжди хвилює мене, а тут і поготів. Спробуйте не схвилюватися, почувши її за ти-

сячі кілометрів від рідної землі! Я подався в глибину саду й побачив сцену літнього театру з опущеною завісою і внизу оркестр з музикантами. З нудьги, мабуть, скрипачі та флейтисти і награвали собі стихенька українську мелодію. Де вони завчили її?..

Скоро загадка з'ясувалась. Тут же, в саду, на естраді літнього театру, відбувся концерт молодого в'єтнамського ансамблю пісні і танцю. Він розпочався українським «танцем вишивальниць», у музиці якого повторюється часто мелодія «Гей, гиля, гиля». Миловиді і гарні одна в одну дівчата граціозно виконували його в українських вишиваних блузочках та сорочках. Товариш Тон Дик Танг, що сидів рядом, пояснив мені:

— У нас, у В'єтнамі, гостював нещодавно ваш український ансамбль танцю. Молоді наші артисти ансамблю і завчили від нього цей танець.

Мішаний хор ансамблю виконав також одну російську пісню. До пізньої ночі ми чарувалися під кронами камфорових дерев піснями, хороводами й танцями тала-новитого в'єтнамського народу.

У В'ЄТНАМСЬКОМУ СЕЛІ

В уяві українського читача село вириває з біленькими хатами і садочками, з головастими вербами і тинами, з річкою і ставком, з безконечними далями зелених або золотистих полів під синім небом. Одне слово, як у Шевченка:

...Село на нашій Україні
Неначе писанка. Село
Зеленим гаєм поросло.
Цвінуть сади, білють хати...

Крім густої тропічної зелені та бананових пальм, нічогосінько такого немає у в'єтнамському селі. Не від речі згадати, що ми вже перед тим побували в китайських селах, тож і не дуже дивувалися. Між іншим, в одному з китайських сіл нам закортіло побачити житло поміщика, який і досі живе собі нарівні з селянами. Щоправда, половину його фанзи народна влада віддала одному з сільських бідняків, який також тут живе. Фанза скидається на маленьку фортецю, обведену чотири-

кутною камінною стіною з дашком з оригінальної китайської черепиці та з високими й міцними воротами. Нутро ж цієї фанзи нічим не нагадує якогось багатства і розкоші. Тільки добротна будова та різьблені стовпи й мистецькі решітки на ганочку та вікнах свідчили, що не бідняцьке це житло. Ми спитали старого поміщика:

— Скільки ж у вас було землі?

— Сто му*.

— А зараз?

— Тепер я, як і всі, в сільськогосподарському кооперативі.

— З сусідом у фанзі не сваритесь?

— Для чого ж нам тепер лаятися? — відповів старий. — І він же, і я працюємо однаково.

Це абсолютно не означає, що після перемоги китайської революції між селянами й поміщиками в Китайській Народній Республіці була й досі триває скрізь така трудова ідилія. Я лише хочу підкреслити, як мало і яка цінна земля для обробітку в Китаї. І справді, коли поміщик мав «аж» чотири гектари, то скільки ж мали її трудові селяни?

Така ж цінна земля і в демократичному В'єтнамі. Досить згадати, що на 13 мільйонів населення республіки є тільки два мільйони гектарів землі для обробітку. Долини країни залиті водою і далеко не скрізь у цій воді можна вирощувати рис. Бананові й цитрусові гаї зеленіють тільки попід джунглі та на острівках у воді. Крім того, тваринництво в республіці розвинуте дуже слабо, а звідси органічних добрив для угноєння землі майже немає, немає ще також штучних добрив. Основна «техніка» сільського господарства у В'єтнамі — буйвол і соха. Отож народній владі республіки доводиться зараз усе організовувати, все будувати, все планувати і розгортати для будівництва соціалістичного завтра.

У в'єтнамське село під Ханоем ми поїхали в неділю зранку. Вузькими польовими доріжками поміж рисові поля ми якось добралися до хаток. Селяни, селянки, молодь і діти зустріли нас під селом задушевно й сердечно. Передусім вони повели нас на пагорок край села і показали величезне кількасотлітнє дерево, в дуплі якого ховалися партизани у боротьбі з колонізаторами.

---

* 100 му — близько чотирьох гектарів.

Потім ми пішли вузенькими вуличками, по яких наш український селянський віз не проїхав би.

Тини тут здебільшого з густих заростей бамбука та колючого кактуса, крізь який і курча не пролізе. Хати не хати, а криті очеретом, немазані й небілені повітки. Дверей у сільських халупках немає, замість них — широка розсувна бамбукова ліса. Немає тут ніде і заскле-них вікон по селах. В отворах, які служать вікнами, вертикально вставлені бамбукові прутики або така ж решітка. В багатших халупинах стовпи та одвірки оздоблені різьбою.

Заходили ми й до хат. Підлоги в них вимощені камінними плитками, стелі зовсім немає. Хатні пожитки складаються головню з одної-двох лавок, кількох глиняних мисок та горшків і широких нар, накритих солом'яною матою. Постелі ніде в хатах я не бачив, не бачив також ряден, ковдр та подушок. На цих нарах селяни і сплять, і їдять, і діти вивчають уроки. Є ще у в'єтнамських халупинах камінні ступки, а в заможніших примітивні жорна.

Корів у в'єтнамському селі дуже мало. Біля хат ми бачили маленьких курей, чорних собачок і тут і там таких же чорних свинок. В'єтнамські діти зараз мають можливість учитися рідною мовою. Відвідали ми і сільську школу. Вона цілком без стін — тільки дах на стовпах. Під ним на камінній підлозі грубо обстругані парти, а перед ними маленький столик для учителя та чорна дошка. Діти наввипередки показували нам свої зошити, мозольно записані латинськими рядками. Азбука у В'єтнамі латинська.

Храм Будди — єдиний показний і багатий будинок у селі. Він і побудований з показною сільською розкішшю і оздоблений зовні та всередині. Тут і позолочені божки, і накриті килимами вівтарі з палаючими свічечками, і постійний сизий дим фіміаму, що тліє перед божками. Фігури Будди є й добрі на вигляд, і злющі з вилупленими очищами, і веселі та розсміяні з голим пузом. В одному з переділів храму монах показав нам, між іншим, щось начебто червоний куток з великим портретом Хо Ші Міна на вкритому червоною китайкою столику.

В'єтнамці переважно буддійського віросповідання. Та є також в країні кілька мільйонів католиків. Пройжджаючи дорогами республіки, ви часто бачите тут і

там білі корпуси монастирів та гостроверхі вежі костьолів. Ватиканський спрут за допомогою колонізаторів та католицьких місіонерів простягнув і сюди свої щупальця. Ксьондзи і монахи закликали уярмлений народ до смиренства та обіцяли їм царство небесне, а колонізатори дерли з нього сім шкур.

Цікавий був також мітинг у цьому селі. Він проходив на невеличкій сільській площі з традиційним вибубнюванням барабанів напочатку. Чоловіки, жінки, дітвори в конусних солом'яних брилях та коркових шоломах сиділи на землі і бурхливо оплескували як наші привітання, так і промови своїх односельчан. З сердечної вдячності за відвідини та наші подарунки селяни піднесли нам свої дружні дари з розкішних південних фруктів.

— Комен донг ці! Цяо! — тобто, спасибі вам, друзі, до побачення! — проводжали нас натовпом аж за село.

ДО ХАЙФОНА

В колекції моїх в'єтнамських фотографій є одна, на якій моя персона могла б нагадати щупленьким в'єтнамцям злопам'ятну фігуру французького колонізатора. Справжнісінький отакений підприємець у білій сорочці та в корковому шоломі на голові розмашисто крокує в хайфонському порту, мабуть, відправляти в Марсель награбоване у В'єтнамі багатство. Це тому, що порівняно із зростом і комплекцією в'єтнамців я був, так би мовити, негабаритний у В'єтнамі. Не міг я там купити собі на пам'ятку ні оригінального пояска, ані легенької сорочки, такої необхідної в тропіках. Кинувши оком на мою — далеко, до речі, не велетенську — фігуру, ввічливі продавці тільки посміхались за прилавком.

Хайфон, крім Сайгона, друге портове місто країни. Воно розташоване за 130 кілометрів від Ханоя, і ми подалися туди на автомашинах. Ранок випав безвітряний, хмарний, і повітря було густе, як у бані. Протиснувшись через вузький 1600-метровий міст на Червоній ріці, машини вирвалися на таке ж вузеньке асфальтове шосе. Обабіч шляху туди і назад ішли ключем селяни й селянки з ношею на бамбукових коромислах. Коромисла під тягарем усякої поклажі в човноподібних ко-

шах гойдаються, гнуться, і селяни наче не йдуть, а підскакують на ходу. Зрідка зустрічаються на шляху й двоколісні візки, запряжені осликами.

Дивлюся у вікно. Такого сірого, бідного, одноманітного пейзажу я ще не бачив ніде. Скрізь, куди оком не кинеш, каламутна вода і вода. В цій брудній і стоячій воді згорблено працюють селяни, видно теж голови буйволів та зігнуті спини орачів за сохою. Годі збагнути, як можна обробляти ріллю під водою. Та ясно, що насушний хліб добувають тут справді в солоному поті чола. Праця в цих багнах не легка і не радісна, як на наших золотистих ланах. На цих полях не чути дівочих пісень, тут не співають і пташки над головами хліборобів. Коли б повірити біблейській легенді про гріхопадіння Адама і Єви, то можна думати, що ошалілий від старечої заздрості й гніву Саваоф вигнав наших прародичів з раю саме сюди, під убогі сільські стріхи В'єтнаму.

Зрідка, дуже зрідка ви побачите у воді чаплю та щось подібне до нашого лелеки. Зате скрізь під селом та край шляху ми бачили жаболовів. Ловлять жаб і старі, і малі, і жінки, і дівчата, і з човнів, а то й так, бродячи у воді з бамбуковими кошиками. Жаб, розповідають, тут сила-силенна, і ловлять їх цілий рік.

Убогі в'єтнамські села ховаються в буйній зелені бананових пальм та різних цитрусових дерев, у гущі бамбукових гайків. Вони наче зелені оази посеред одноманітної сірини води. Далі від шляху не видно примітивних людських жител, стрілчасті вежі костьолів лише височать тут і там. І часто край шосе та побіля населених пунктів впадають вам у вічі темносірі громаддя бетонних дотів — нещодавні гнізда французьких колонізаторів. Ці воєнні об'єкти зараз пусті, напіврозвалені, бо ж волелюбні в'єтнамці повиганяли всіх ворогів з гнізд, мов польових шкідників з темних нір.

Сумне й непривабливе враження справили на мене ці селища, ці болотяні поля й жаболови, оця примітивна і важка праця в'єтнамського хлібороба. Та коли я подумав, що в'єтнамський селянин уже вільний і він сам нині господар своєї долі; коли зважив, що визволена героїчним зусиллям народу Демократична Республіка В'єтнам твердо стала на ясний шлях соціалізму, а трудящі В'єтнаму тісно сплели вільні руки з дружніми

руками народів СРСР, Китаю та всіх країн могутнього табору соціалізму, то на серці стало легше і радісніше. Линучи думками в недалеке соціалістичне майбутнє цієї країни, я побачив в'єтнамські села веселими, багатими і щасливими, а працю сільських трударів колективною, легкою і радісною. Величезні досягнення трудящих СРСР за сорок років Радянської влади свідчать переконливо і яскраво, чого може добитися вільний народ під прапорами соціалізму.

В дорозі небо нам прояснилося, і в Хайфоні (Haiphong) ми поринули в 34-градусну спеку. Друге портове місто цієї країни побудовано на європейський лад, з високими й гарними багатопверховими будинками і котеджами, з широкими вулицями і проспектами. Однак буйних садів та зелених бульварів у ньому мало, отож камінні стіни будинків та асфальтовані покриття вулиць тут, здається, ніби аж шкварчать сковородами в спеці тропічного сонця. Воно так пече, що без коркового шолома на голові і не виходь з тіні на тротуар.

Після сердечної зустрічі з членами місцевого Постійного Комітету наша делегація попрямувала в Хайфонський порт проводити радянський пароплав «Олександр Мечников», що пливе з Індонезії до Одеси. Біля причалу стояв ще один японський пароплав та радянський корабель «Землесос», що працює тут же в порту.

Крім капітана й моряків, на палубі «Мечникова» нас задушевно, по-рідному зустріли також молоді художники Московського художнього інституту з професором. Під час цієї далекої морської подорожі молоді митці намалювали десятки картин, пейзажів, портретів і зробили цікаві зарисовки з натури. Багато з них і зараз працювали на палубі коло мольбертів. Обличчя у всіх художників загорілі, загартовані сонцем і вітрами, як у справжніх морських вовків. Погомонівши з рідними моряками й художниками під небом В'єтнаму та сфотографувавшись на пам'ятку, ми побажали їм щасливого плавання додому і махали їм на прощання руками вже з «Землесоса».

На палубі цього корабля я зустрів також земляків з України. Вони, як і брати росіяни, вгощали нас чудесним холодним боржомом та південними фруктами. Попиваючи гожу водицю, ми заспівали собі на палубі українську пісню, а на прощання земляки подарували

мені дві пачки львівських сигарет «Аврора». Після незвичних китайських сигарет цей подарунок був для мене подвійно дорогий і рідний.

В Хайфоні ми оглянули новенькі корпуси першого у В'єтнамі рибокомбінату, побудованого й обладнаного за допомогою радянських спеціалістів. Робітники комбінату зустріли нас гаряче, з незвичайним ентузіазмом. В розмові я довідався, що після новозбудованого механічного заводу в Ханой рибокомбінат є другим з 41 підприємства, побудованих і відновлених за три роки народної влади в республіці.

Рибокомбінат оснащений найновішими машинами, холодильниками, установками. Та використати його на всю виробничу потужність ще, на жаль, неможливо. Хоч республіка багата на цінні рибні ресурси, проте рибне господарство тут ще не вивчене як слід, не організоване і не сплановане, вилов риби здійснюють у країні примітивним кустарним способом. Уряд демократичної республіки вживає зараз всіх заходів, щоб налагодити рибну промисловість.

Прекрасний будинок міського театру в Хайфоні. Він вабить своєю як зовнішньою, так і внутрішньою красою. Фойє, балкони й ложі театру оздоблені чудесним орнаментом та художнім розписом, зал для глядачів світлий, вигідний, з доброю вентиляцією.

За якихось 25 кілометрів від Хайфона — широка бухта Тонкінської затоки Північно-в'єтнамського, або, як на картах позначено, Південнокитайського моря. Скориставшись вільним часом, ми й подалися туди, коли вже в'єтнамське сонце вертикально спускалося з zenіту до заходу. Дорога скидалася не так на вузьке шосе, як на високу дамбу між озерами. З пляжу затоки ми чарувалися величною картиною заходу сонця в море. Ліворуч нас бовваніли стрілчасто високі скелясті гори, а на морській гладі чорнів лише нерухомим павуком єдиний сторожовий катерок прикордонників. Навколо було так урочисто й тихо, неначе в храмі. Торкнувшись краєчком величезного червоного диска морської гладі, сонце начебто втішно підгулькнуло над водою, а протилежні далекі гори спалахнули вмить гігантською плавкою червоного золота. Так тривало кілька незабутніх хвилин, поки сонце не потонуло в морі.

Скупавшись у не цілком тут чистому морі, ми

пройшлися по березі затоки повз чепурні будиночки порожніх, як виявилось, дач у садочках тропічної зелені. Такі ж безлюдні дачі ми бачили і в чудесному китайському курортному місті Ханчжоу. Як там, так і тут курортників ми не бачили й дивувались, коли ж, мовляв, китайці і в'єтнамці відпочивають у цих чепурних будиночках!

Тут би, до речі, слід було б і заночувати, як зробили ми це наступної ночі. Та ми повернулися в місто до готелю. Але в готелі майже не було чим дихати. Ввімкнувши світло, я вгледів кілька чорних ящірок під стелею кімнати. І хоч у в'єтнамських, як і в китайських готелях, ліжка під легеньким шатром від напастей москітів, комарів та всякої тропічної погані, однак сусідство плазунів у кімнаті — неприємна річ. В Гуанчжоу (Кантоні) я бачив, наприклад, у своїй кімнаті готелю отакенного тарантула-павука, що так і шпарив собі від мого ліжка під шафу. Вигнавши і роздавивши мохнатого зайду, коридорний китаець пояснив мені на мигах, що павук вліз у вікно з саду, й порадив зачиняти сітку вікна. Порада була розумна, однак не велика це радість спати в духоті під шатром та ще й при зачинених вікнах.

Та ці ящірки, пояснили нам, цілком безпечні. Вони навіть корисні в кімнаті, бо ж гасають собі в п'їтьмі по стінах і поїдають комарів. Ну і гаразд, бігайте й їжте собі на здоров'я. Помившись від поту та прохолодившись під вентилятором, я вліз під постільне шатро, підтикав поліг з усіх боків, але заснути в духоті кімнати не міг. Помучившись зо дві-три години, я вийшов на балкон і став терпеливо чекати ранку. Вранці-бо ми вирушаємо в цікаву мандрівку по Тонкінській затоці. Цілих п'ять годин будемо на воді, й нам обіцяють показати чудеса джунглів.

Отож давай ранок!

В ГОРАХ ЧОРНОГО ЗОЛОТА

На моєму робочому столі красується вельми оригінальний чорний лев. Роззявлена паща, довгий тулуб, ноги і хвіст у мого короля джунглів відшліфовані до блиску, а буйна грива та скеля, на яку звір загрозливо поставив лапу, — матовотемного кольору.

Лев майстерно вирізаний з вугілля, він — іменний

подарунок в'єтнамських шахтарів у вугільному центрі Гонгаї. Цей подарунок вручили мені вуглярі під час незабутньої на все життя нашої сердечної зустрічі у шахтарському клубі в Гонгаї.

Подорож до цього вугільного району залишилася в моїй пам'яті на все життя. Раннім ранком ми відчалили на невеличкому катері з Хайфонського порту в напрямі до Камфа. Настрій у всіх нас був піднесений, адже відомо, що плистимемо повз джунглі. Кому не кортіло б спинитися в них, знаних з повістей Кіплінга та з кінофільмів? Ми просили в Ханой повезти нас у джунглі, але гостинні господарі або мовчали на те, або відповідали з поблажливим здивуванням:

— Іхати в джунглі? Там же немає доріг.

— А як же ходили по них бійці вашої армії в битві з французькими колонізаторами? — питали ми.

— Е, бійці... Ви ж у нас гості, не бійці. А джунглі ви побачите.

І ось ми пливемо назустріч високим горам на далекому обрії. Десь там, на тих горах, в'єтнамські шахтарі добувають відкритим способом вугілля. Бувалий у тих місцях супутник, наш радянський посол у Ханой, говорить піднесено:

— Ми попливемо попід джунглі й побачимо не дива природи, а чудеса. Жалко, що сонця сьогодні немає. Підготуйте фотоапарати.

Більше години гойдаємось на каламутних хвилях широченної Червоної ріки. Береги її, як і намулісті острови, вкриті зрідка мізерними кущами, пейзаж обабіч ріки якийсь убогий, одноманітний, нерадісний. Тут і там по березі та на островах бродять в'єтнамці з палицями в руках і, никаючи поміж кущі, щось запопадливо виколупують з намулу. Кортіло б побачити чайок на цій водяній пустелі, але їх ніде тут немає, як немає теж галок і щebetливих пташок у повітрі. І ніхто, крім нас, не пливе по воді. Наш катерок єдиний, здається, живе під цим небом.

Та ось каламутно-рудуваті води ріки, мов під лінійку, обриваються, і ми випливаємо на Тонкінську затоку. В небесах провітліло, й ген-ген чітко виринули перед нами високі контури джунглів. Виринули картинно звідти і звідти — ми наче в'їжджали в широченні ворота цих гір. Окремі контури гір вималювалися також якимись

казковими замками, фортецями й баштами серед гладких вод затоки. Скоріше, скоріше туди!

Ось і джунглі. Праворуч і ліворуч височеннострілчасті, обривисті, дикі й скелясті гори, густо вкриті тропічною зеленню та звисаючим могуззям ліан. Такі ж чудесні острови й острівки зелених гір ми оминаємо також посеред затоки. Оригінальність, краса та неймовірні форми цих гір, острівків і скель просто фантастичні. Такі дива природи не народяться в уяві навіть найгеніальнішого художника або архітектора. Годі й намагатися описати неповторну красу цих незайманих творінь природи, перо письменника тут безпорадне. В горах і скелях, що височать серед води, загадкові печери, чарівні галереї і гроти, казкові ворота й арки, дивовижні фігури скель та наскрізні протоки крізь гори-острови. А які привабливо-чарівні пляжі, бухточки й піскові лагуни оглядали ми на берегах під джунглями! До однієї з лагун ми й намагалися причалити, щоб налюбуватися дивами природи. Та наш рульовий побоявся сісти на міліну і майже біля берега дав раптом хід назад.

— А хто нас витягне звідси? — сказав він на наші протести.

І справді, за весь час плавання по затоці нам зустрілися тільки два військові катерки — море було безлюдне.

Кілька чудесних годин пливли ми попід джунглі та поміж казково живописними скелями-горами. Зачарований невимовною красою цих див, я міркував собі на палубі:

«Побудувати б на берегах та на терасах цих гір готелі, ресторани, павільйони й станції для туристів... Зняти б цю живописну красу на кольорову кіноплівку... Випустити з фотографій цих див природи кольорові альбоми, поштові листівки, рекламні проспекти... Гей же, гей, скільки ж то багатих, зануджених безділлям і ласих на екзотику снобів з капіталістичної Європи й Америки залишили б тут золота для бюджету країни!»

Про це я говорив потім з в'єтнамськими письменниками під час нашої зустрічі в Ханой. Думка про кінохроніку їм сподобалась, а про готелі сказали:

— А де взяти гроші на будівництво? В нас же, як бачите, все треба будувати.

До брудного причалу в Камфа наш катер пришвар-

тувався о першій годині дня. В порту бушував рвучкий, холодний і сирий вітер так, що я вперше за всю мандрівку щільно загорнувся в плащ. Не гаючи часу, камфаські товариші зразу повезли нас у гори на вугільні розробки. Крутими зигзагами, з тераси на терасу, наші автомашини пнулися все вгору та вгору, мов жуки. Праворуч нас виднівся крутий обрив, а внизу ген сіріли води затоки, вкриті гігантськими скелями. Зверху здавалося, ніби якісь мамонти й велетні бредуть громадами на штурм джунглів.

Та ось ми на верху високої гори. На широченному, оголеному від каміння й породи плато нам відкрилися багатства чорного золота. Шахти тут непотрібні, цінне вугілля робітники добувають просто з відкритих стін і траншей. Пласти ж вугілля тут багатющі — по 40—50—60 метрів завтовшки. Дивишся на ці пласти, і серце радіє за багатства в'єтнамського народу. Якби тут була наша радянська техніка, як у Донбасі, то Камфа було б не містечко, а велике промислове місто В'єтнаму. Але ж японські й французькі колонізатори не мали потреби витратитись на техніку, робоча сила в'єтнамців на цих вугільних розробках і так була для них напіврабською і дешевою. Та що говорити, французький уряд за Женевським договором у 1954 році й тепер ще здирає кожного року солоні гроші з В'єтнаму за це вугілля. На якій підставі, здивуєтеся? На підставі капіталістичного розбишаки, що не міг забрати чужого добра, утікаючи з В'єтнаму. Спитайте про це правих французьких соціалістів, які і в 1954 році командували урядом Франції та яких так боліло серденько за «покривджених» земляків-колонізаторів.

Камфаські шахтарі поки що добувають вугілля примітивними засобами — кайлом і лопатою. І працюють вони тут лише на дві зміни. Коли ми спитали в управлінні, чому не працює третя, нічна, зміна, нам відповіли.

— Робітники бояться тигрів уночі.

— А хіба ж не можна поставити охорону?

— Можна, звичайно.

Бачили ми на вугільних розробках у Камфа й першу ластівку майбутньої механізації виробництва — наш радянський вугільний комбайн. Отож покидали ми Камфа з вірою, що за два, три, п'ять років примітивні кайла і

лопати відійдуть тут у безповоротне минуле. Про свої успіхи та про плани механізації виробництва розповідали нам також з ентузіазмом шахтарі вугільного центра Гонгай:

— Ми вчимося працювати так, як працюють шахтарі Радянського Союзу,— говорили вони.— Ми й будуватимемо нове життя за прикладом СРСР. З вашою допомогою, в дружбі з народами великого табору соціалізму трудящі республіки впевнені, що тільки соціалістичний шлях приведе в'єтнамський народ до багатства й культури.

До Гонгая ми їхали вузьким шосе серед джунглів. Могутнє і загадкове враження справляють на людину ці гори. Вони так густо й щільно порослі всякими деревами, хащами, цупким павутинням ліан, що й голови не просунеш. В джунглях водяться тигри, отруйні гадюки, є також мавпи. Мені розповідали про випадки нападу тигрів на людей на шляху.

Гонгай — невелике, охайне містечко з невисокими будинками та зеленими скверами і бульварами. По дорозі на переправу через ріку ми бачили колишню тюрму французьких колонізаторів. В'єтнамські патріоти томилися тут у вузьких, тісних і страшних камінних нішах з товстими ґратами просто до вулиці. Всяк міг дивитися на нелюдські страждання ув'язнених. А на верху цих камінних домовин з живими людьми шикарна біленька вілла колишнього французького адміністратора. Коли думаєш з обуренням про те, що французькі імперіалісти за огидною допомогою правих «соціалістів» і сьогодні ще вогнем і мечем намагаються зберегти колоніальний ґніт в Алжирі, вбивають під національним прапором Франції, мучать у казематах і стинають голови волелюбним алжирським патріотам і патріоткам на гільйотинах, то як же хочеться бачити славний народ Вольтера, Руссо, Жореса, Барбюса й Кашена вже без потворного струпа цієї «цивілізованої» ганьби!

З Гонгая до Хайфона ми вирушили вже надвечір'ям. Перед нами були чотири переправи на поромач через широкі ріки, і три з них ми робили вже поночі, при світлі фар і ліхтарень. Чекаючи порома, ми заходили в селянські житла на березі, розмовляли з чоловіками й жінками, знайомилися з їх життям і побутом. В кожній хатині батьки й матері з радістю показували нам

шкільні підручники й зошити — ось бачите, мовляв, наші діти вже вчать. Ще з більшою гордістю підносили нам до миготливого гнотика «сліпачка» фотографію чоловіка, сина або брата у військовому мундирі. «Він служив або служить в нашій Народній армії!» хвалилися перед нами. Любить народ республіки свою героїчну Народно-визвольну армію.

Пізнім вечором ми добилися до Хайфона. Та в готелі вже не зупинялися — з ходу подалися на узбережжя затоки. Втомленим і сповненим багатих вражень цього дня, нам приємно було засинати в чистеньких дачках під плюскіт морського прибою.

* * *

Можна ще розповісти, як дружньо й сердечно зустрічали нас на вулицях міста тисячі жителів Нам Диня і з яким ентузіазмом вітали нашу делегацію робітники місцевого Текстильного комбінату. Та це не внесе чогось нового в мої записки — скрізь у В'єтнамі зустрічають радянських людей з глибоким довір'ям і радістю. Зустрічають з любов'ю і пошаною як представників славної Країни Рад, що дала людству невмирущу правду визвольних ідей геніального Леніна та що перша в світі побудувала соціалістичний лад на широких просторах могутнього СРСР. Порвавши ненависні кайдани колоніального рабства, трудящі Демократичної Республіки В'єтнам бачать у Радянському Союзі свого першого, вірного, певного і цілком безкорисливого друга, в якого можна знайти повсякчас і необхідну допомогу, і розумну та доброзичливу пораду по будівництву нового життя.

Волелюбний, працьовитий, добрий і скромний в'єтнамський народ пролив у боротьбі за своє визволення і волю море крові й зазнав нелюдських страждань. Скинувши французьке колоніальне ярмо, він хоче жити вільно, а навпіл розірвана країна прагне до возз'єднання, до злуки під прапором народної влади. Отож безглузді й даремні намагання доларових «демократів» з Уолл-стріту відновити й закріпити знов у В'єтнамі американське колоніальне рабство. Антинародний режим Нго Дин Дьема в Південному В'єтнамі тримається на доларових подачках і багнетах так само, як тримається

на американських доларах і багнетах нікчемний Чан Кай-ші на Тайвані, продажна креатура Лі Син Ман у Південній Кореї та ряд інших ставлеників заокеанських монополістів у країнах Південної Америки і арабського Сходу. Та колоніальний режим віджив свій вік, він на наших очах тріщить усюди й розвалюється. Недалекий час, коли й нові претенденти на колоніальне рабство народів — американські імперіалісти — безповоротно проваляться із своїми планами в ганебну яму історії.

Вилітали ми з Ханоя, радіючи за такі очевидні і значні успіхи молодого республіки в будівництві нового життя і твердо переконані, що в'єтнамський народ виїшов на вірний шлях до свого щасливого соціалістичного завтра.

Щасти ж вам золота доле, дружні, милі й добрі люди В'єтнаму!

ПРИМІТКИ

ЩО ПИСАТИ?

¹ *Мережка* — один з псевдонімів П. Козланюка.

² *Сельроб* — прогресивна організація Українське селянсько-робітниче об'єднання. Орган цієї організації — газета «Сель-Роб».

³ *Ундовці* — члени реакційної буржуазно-націоналістичної партії УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання).

⁴ «*Слово польське*», «*Газета поранна*», «*Місіонар*», «*Діло*», «*Нова зоря*», «*Новий час*» — польські й українські буржуазно-націоналістичні і клерикальні газети та журнали.

СОЦІАЛІЗМ

¹ *Пепесяки* — члени ППС (Польська партія соціалістична).

² «*Громадський голос*» — орган української буржуазно-націоналістичної т. зв. Української соціалістично-радикальної партії.

УСЬОГО ПО ШМАТОЧКУ

¹ *УСДП* (Українська соціал-демократична партія), *УСРП* (Українська соціалістично-радикальна партія), *УХО* (Українське християнське об'єднання) — буржуазно-націоналістичні партії.

² *Даниловичева «партія»* — створена підсудчиками т. зв. Українська хліборобська партія.

³ *Стахів* і *Ганкевич* — верховоди УСРП і УСДП.

КОРИТО

¹ «*Народна справа*» — реакційна буржуазно-націоналістична газета у Львові. Щоб заохотити селян до передплачування цього брудного листка, редакція обіцяла видавати премію, коли в когось з передплатників загине корова. Тому цю газету прозвали «коров'яча».

² *«Неділя», «Поступ», «Литаври» й інші «подобія господні»* — націоналістично-клерикальні газети й журнали, що виходили у Львові.

МИСТЕЦТВО

¹ *Банк рольни* (Сільськогосподарський банк), *Ліга помоци пшемисловей* (Ліга промислової допомоги) — установи, якими керували польські реакціонери.

² *М. Голубець* — український буржуазно-націоналістичний діяч, письменник.

НЕ РИДАЯ

¹ *Бачинський* — український буржуазно-націоналістичний діяч, публіцист.

ВДАР ОБ СТИЛ

¹ *Земельний банк, Маслосоюз* — установи, якими керували українські буржуазні націоналісти.

² *«Сила»* — антифашистська газета, одним з редакторів якої був П. Козланюк.

ЕГЕ!

¹ *Дмитри ундовські* — Дмитро Паліїв і Дмитро Левицький, верховоди УНДО.

Є ЧИ НЕМАЄ?

¹ *Союз українських хліборобів* — спілка українських поміщиків і куркулів.

² *«Дністер»* — українське страхове товариство у Львові.

БАГАТСТВА

¹ *Цар* — один з міністрів у польському буржуазному уряді.

ВЕЛИКДЕНЬ

¹ *...ще деякі «ації»* — йдеться про паціфікацію — криваву розправу з повсталими українськими селянами.

ДОЗРІВАЄ ЖНИВО

¹ *«Мета»* — клерикально-націоналістична газета, заснована митрополитом Шептицьким у Львові.

² *«Дзеннік людови»* — польська буржуазна газета.

І СВИНІ ПОДЕШЕВИЛИ

¹ *Голуфко* — відав справами нацменшостей у польському уряді.

² *Український католицький союз* (УКС) — партія націоналістично-клерикальної реакції, створена митрополитом Шептицьким.

³ *М. Галуцинський* — український буржуазний націоналіст, голова тов-ва «Просвіта» у Львові.

⁴ *Центросоюз* — установа, що об'єднувала кооперативи Львівщини.

КІЛЬКА ШМАТКІВ

¹ § 65 — стаття державного закону, за якою шляхетські суди карали робітників і селян за революційну діяльність.

БОРИТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!

¹ «*Вікна*» — літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал, орган «Горно» — літературної організації західноукраїнських пролетарських письменників.

ХТО ЩЕ НЕ ЧУЄ

¹ «*Розбудова нації*» — журнал українських націоналістів, що виходив у Празі.

ТРОХИ ПРО НАЙКРАЩЕ

¹ *Повітряна ліга* — державно-громадська організація, яка мала дбати про розвиток авіаційної справи.

² «*Іжте цукор*» — лозунг польських цукрових промисловців, які підтримували в країні надзвичайно високі ціни на нього, звучав особливо іронічно в умовах крайньої бідності західноукраїнських трудящих.

ВІД'ІВ НОГИ ТА Я ПЛАЧЕ

¹ *Макдональд* — англійський реакційний політичний діяч, один із засновників і лідерів лейбористської партії.

1931

¹ *Ставропігія* — Інститут Ставропігійського братства у Львові.

ПРО СЕЯМ І КІЛОГРАМИ

¹ *ББ* — *Безпартійний блок* — урядова партія Пілсудського.

ПЕРСПЕКТИВИ

¹ *Р. Дмовський* — польський політичний діяч.

² «*Свят*» — польський журнал.

МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ

¹ «Ілюстрований кур'єр щоденний» — польська буржуазна газета в Кракові.

НАДІЯВСЯ ДІД НА МІД...

¹ УКНП — реакційна т. зв. Українська католицька народна партія.

² «Час» — українська фашистська газета, що видавалась у Львові на кошти гітлерівської Німеччини.

ІДЕ ВЕСНА

¹ Окцидент — так українські націоналісти називали буржуазно-фашистський Захід.

ФАЙНА КЛЬОПА

¹ Кость Левицький — український буржуазний діяч.

НІЧ НА ЛИЧАКОВІ

Йосафат Кунцевич — єпископ, який запровадив церковну унію на Україні.

² Собінський — польський шовініст, куратор львівського шкільного округу, вбитий українськими студентами.

СЕРЦЕ НЕ НАВЧИТИ

¹ Ундоня — партія УНДО.

² Панич з Варшави — прем'єр-міністр польського буржуазного уряду, Славој-Складковський.

³ Тітка Мілена — українська буржуазна націоналістка, депутат польського сейму Мілена Рудницька.

⁴ Вуйко Уесернюк — партія УСРП.

⁵ Вуйко Уесдепівський — партія УСДП.

⁶ Вуйко Уксак — партія УКС.

⁷ Вуйко Назарос — український буржуазний націоналіст Осип Назарук, редактор клерикально-націоналістичної газети «Нова зоря».

ТЮРМА

¹ Цей тюремний репортаж був надрукований в 1931 р. у львівському журналі «Вікна» і повністю skonфіскований поліцією, так що друга його частина не збереглася.

БІБЛІОГРАФІЯ
ТВОРІВ П. С. КОЗЛАНЮКА ТА ЛІТЕРАТУРИ ПРО ЙОГО
ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ

Матеріал в перших двох розділах цієї бібліографії розміщено в хронологічному порядку, в третьому розділі — за алфавітом авторів чи назв.

Хронологічно бібліографія охоплює період від 1925 р. по червень 1959 р.

Всі матеріали бібліографії, за винятком тих, що друкувалися в канадських прогресивних українських виданнях, переглянуто *de visu*.

І. ВИДАННЯ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ТВОРІВ П. КОЗЛАНЮКА

Художні твори:

- ЛЕГКИЙ ЗАРОБОК. [Оповідання]. — Громадський голос, 1926, 2 січня.
- ШКІЛЬНИЙ ПЛЕБІСЦИТ. [Оповідання]. — Громадський голос, 1926, 17 і 24 квітня.
- ПРОЩАННЯ. [Оповідання]. — Воля народу, 1927, 14 серпня.
- У ЛІКАРЯ. — Воля народу, 1927, 4 вересня.
- В СЕЛІ. — В кн. Західна Україна. Літературно-громадський збірник. К., ДВУ, 1927, с. 155—164; Робітниця, 1928, № 22.
- ЩАСЛИВА ДУМКА. [Оповідання]. — В кн.: Західна Україна, 1927, зшиток перший, с. 37—41; Робітниця, 1927, № 22.
- ХЛОПСЬКІ ГАРАЗДИ. Оповідання. [К.], «Західна Україна», 1928, 111 с.

- ІНВАЛІД. [Оповідання].— Робітниця, 1928, № 20.
- ОСЕЛЕДЧИКИ. [Оповідання].— Робітниця, 1928, № 23.
- ПАСИНКИ ЖИТТЯ. [Оповідання].— Робітниця, 1928, № 24.
- ЩАСЛИВА ДУМКА. [Оповідання].— Вікна, 1928, № 3, с. 5—6.
- НА РИБУ. Оповідання.— Вікна, 1928, № 7, с. 1—2, з портр.
- БІЛЯ МЕДУ. Ескіз.— Вікна, 1928, № 8—9, с. 15—16.
- ПІСНІ.— Вікна, 1928, № 11, с. 4.
- РОЗЛИВСЯ ГОМІН.— Світ, 1928, № 15—18, с. 8.
- ЗАСУДЖЕНИЙ. [Оповідання].— Життя і революція, 1928, № 12, с. 6—15.
- В СЕЛІ. Оповідання.— К., Б-ка газети «Пролетарська правда», 1929, 48 с.
- ВОГОНЬ. [Оповідання].— Вікна, 1929, № 1—2, с. 5—8; Світло, 1929, № 4, с. 49—53; № 5, с. 43—47.
- ВАРІЯТ. [Оповідання].— Вікна, 1929, № 6—7, с. 2—3.
- ЗАДЗВОНІМ! Слова П. Козланюка. Музика М. Колесси.— Вікна, 1929, № 6—7, с. 13.
- НЕ ЗРАДИВ. [Оповідання].— Нове життя, 1929, 10 жовтня.
- ВОГОНЬ. Збірка оповідань з сільського життя. Львів, «Книжка», 1930. 64 с. з іл.
- ВОГОНЬ. Оповідання.— Х., ДВУ, 1930. 148 с.
- ЗАСУДЖЕНИЙ. [Оповідання].— Харків — Одеса, ДВУ, 1930, 23 с. (Масова б-ка).
- ОСЕЛЕДЧИКИ. [Оповідання].— Х., «Книгоспілка», 1930. 14 с.
- ОСЕЛЕДЧИКИ. [Оповідання. Х.],— «Український робітник», 1930. 13 с.
- ПАСИНКИ ЖИТТЯ. Оповідання.— Х., «Книгоспілка», 1930. 30 с.
- ПОХОРОН. [Оповідання].— Вікна, 1930, № 1, с. 35—57; Гарт, 1930, № 2, с. 104—131; Західна Україна, 1930, № 2, с. 9—24.
- ТЮРЕМНА. [Поезія].— Вікна, 1931, № 2, с. 6.
- ДІТИ. Оповідання.— Ілюстрована газета, 1933, 18 червня.
- В ДОРОЗІ (Нарис).— Ілюстрована газета, 1933, 25 червня.
- ГАНЯ. [Оповідання].— Робітниця, 1933, 15 червня, с. 13—15.
- БОРОТЬБА.— Гарт, 1933, 28 травня. (Додаток до цієї газети: «Літературний гарт», № 1, с. 4); Робітниця, 1933, № 9; Українські робітничі вісті, 1934, № 1—4.
- НА ДАХУ. [Фоторепортаж].— Робітниця, 1933, № 9.
- ЛИСТ. [Оповідання].— Українські робітничі вісті, 1933, № 137; Поцейбіч (Альманах), Львів, 1934, с. 47—54.
- ЛИСТ. Оповідання.— В альманасі: Поцейбіч, Львів, 1934, с. 47—54.
- З МИНУЛИХ ДНІВ. (Вибрані оповідання і нариси).— К., Вид-во «Радянський письменник», 1940, 274 с.

- ІВАН ДОВБНЯ. Оповідання.— Література і мистецтво, 1940, № 2, с. 17—21.
- ВЕЧІР. Оповідання.— Література і мистецтво, 1940, № 4, с. 18—19.
- СУД. (Уривок з оповідання «Смерть Івана Довбні»).— Вільна Україна, 1940, 6 вересня.
- СЕМЕНОВА АЗБУКА. Оповідання.— Вільна Україна, 1941, 21 січня.
- ЛИСТ. Оповідання.— Вільна Україна, 1941, 21 лютого.
- ДІТИ. Оповідання.— Вільна Україна, 1941, 29 березня.
- ЗОЛОТО. Оповідання.— Література і мистецтво, 1941, № 4, с. 7—11; Українське слово, 1946, № 34.
- НА ПРИВАЛІ. [Оповідання].— Літературний журнал, 1941, № 5, с. 18—19.
- КОСАРІ. Оповідання.— Укр. життя, 1942, № 51.
- КАЛИНА. Оповідання.— Укр. життя, 1943, № 10.
- ОПОВІДАННЯ.— Львів, «Вільна Україна», 1945. 59 с.
- СНИТЬСЯ... [Оповідання].— У збірнику: Декламатор. К., 1945 с. 28—30.
- ВОВКУЛАК. Оповідання.— Радянський Львів, 1945, № 1, липень, с. 16—23; Українське слово, 1946, № 31.
- ЗАПРОДАНЦІ. [Комедія на 3 дії].— Радянський Львів, 1945, № 2—3, серпень—вересень, с. 9—17.
- ЧЕРЕВИКИ. (Розділ з повісті «Юрко Крук»).— Радянський Львів, 1945, № 5—6, листопад—грудень, с. 14—24.
- МАНДРІВНИКИ. (Повість-казка).— Львів, «Вільна Україна», 1946, 80 с.
- ЮРКО КРУК. (Роман).— Книга перша. Львів, «Вільна Україна», 1946. 150 с.
- ТІНІ ДОВБУША. Оповідання.— Українське слово, 1946, № 33.
- РОМАНТИЧНА ІСТОРІЯ. Оповідання.— Українське слово, 1946, № 37.
- НА ПЕРЕЛОМІ. (Вибрані оповідання і нариси). [Передмова Б. Буряка, с. 5—11].— Львів, «Вільна Україна», 1947, 159 с. з портр.
- ЗОЛОТІ РУКИ. (Оповідання).— Вільна Україна, 1947, 18 січня.
- ЗОЛОТІ РУКИ. (Оповідання).— Львів, «Вільна Україна», 1947, 20 с.
- ВЕСНА. Розділи з повісті.— Радянський Львів, 1947, № 4, с. 3—17.
- ЛЕЛЕКИ ПРИЛІТЕЛИ.— Радянський Львів, 1947, № 11, с. 34—38.
- НА ТОЙ БІК. Оповідання.— Радянський Львів, 1948, № 2, с. 10—14.
- ОПОВІДАННЯ ІВАНА КЛЕНА.— Радянський Львів, 1948, № 6, с. 3—11; Українське слово, 1951, № 25—28; Українське життя, 1951, № 48.
- КАНІКУЛИ. [Оповідання].— Радянський Львів, 1948, № 12, с. 4—11.

- ПОВІСТІ І ОПОВІДАННЯ.— К., «Радянський письменник», 1949. 308 с.
- ОСТАННЯ НІЧ.— У збірнику: В єдиній великій радянській сім'ї. К., 1949, с. 48—51.
- ЛІТАКИ. (Уривок з 2-ї частини роману «Юрко Крук»).— Вільна Україна, 1949, 16 лютого.
- ОПОВІДАННЯ ІВАНА КЛЕНА. [Золсті руки. Оповідання].— К., Держлітвидав України, 1950. 47 с.
- ЮРКО КРУК. Роман. [Книга перша і друга].— Львів, «Вільна Україна», 1950. 358 с.
- ЮРКО КРУК. Повість.— Українське життя, 1950, № 19—52.
- СПОВІДЬ. (Розділ з 2-ї книги роману «Юрко Крук»).— Вільна Україна, 1950, 9, 12 липня.
- ЮРКО КРУК. (Глава з 2-ї книги роману).— Вільна Україна, 1950, 1, 2, 4 листопада.
- ЮРКО КРУК. Роман. Книга перша і друга. [Іл. Л. Левицького].— Львів, Кн.-журн. вид-во, 1951. 346 с. (Декада українського мистецтва та літератури. 1951).
- МЕТЕЛИКИ. (Уривок з 3-ї книги роману «Юрко Крук»).— Жовтень, 1951, № 5, червень, с. 28—34.
- ВЕСНЯНИЙ ШУМ. (Оповідання).— Львів, Кн.-журн. вид-во, 1952. 108 с.
- ЛЕЛЕКИ ПРИЛЕТІЛИ. [Оповідання].— К., Держлітвидав УРСР, 1953. 82 с.
- ОПОВІДАННЯ.— К., «Радянський письменник», 1953. 66 с. (Б-ка українського оповідання).
- ОПОВІДАННЯ.— К., «Молодь», 1954. 56 с. (Домашня б-чка школяра).
- ТВОРИ В ДВОХ ТОМАХ.— К., Держлітвидав, 1954.
т. 1. 415 с. з портр.
т. 2. 340 с.
- АНДРІЙ ДМИТРОВИЧ. (Уривок з роману «Юрко Крук»).— В альманасі: Навіки з тобою, Росіє. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1954, с. 41—55.
- КЛОПІТ З КОНЕМ. [Оповідання]. Мал. О. Лопухова.— Україна, 1954, № 10, с. 13—14.
- МАНДРІВНИКИ. (Повість казка). [Іл. Л. Левицького].— Львів, Кн.-журн. вид-во, 1955. 96 с. з іл.
- МАРИНА. Оповідання.— Жовтень, 1955, № 1, с. 40—47.
- РІК 1920. (Уривок з 3-ї книги роману «Юрко Крук»).— Вільна Україна, 1955, 24 березня.
- ЮРКО КРУК. Розділи з 3-ї книги роману.— Радянська Україна, 1955, 22, 27 травня.

- КОМЕРСАНТИ. Оповідання.—Українське слово, 1955, № 34—36.
- ЮРКО КРУК. (Розділ з третьої книги).—Українське слово, 1955, № 38—42.
- ЮРКО КРУК. Роман. Книга третя.—Львів, Кн.-журн. вид-во, 1956. 212 с.
- ЮРКО КРУК. Роман. Книга 3-я.—Жовтень, 1956, № 1, с. 11—50; № 2, с. 36—59; № 3, с. 13—50; № 6, с. 8—40.
- НА ЛЕВАДАХ. Розділ з 3-ї книги романа «Юрко Крук».—Літературна газета, 1956, 9 лютого.
- ДОСИДІВСЯ ДО ЛИКА. [Оповідання].—Барвінок, 1956, № 6, с. 10—11.
- ХРЕСТИНИ. (Розділ з повісті «Весна»).—Вільна Україна, 1956, 5, 7, 8 серпня.
- СІЛЬСЬКА ПОЕЗІЯ. Оповідання.—К., Держлітвидав, 1957. 32 с.
- СОНЦЕ НАД ВЕРХОВИНОЮ. Оповідання і нариси.—Львів, Кн.-журн. вид-во, 1957. 153 с. з іл.
- ЮРКО КРУК. Трилогія. [Післямова «Трилогія Петра Козланюка «Юрко Крук», с. 550—577, Ю. Кобилицького].—К., Держлітвидав УРСР, 1957. 580 с.
- БОРОТЬБА. Оповідання.—Жовтень, 1957, № 8, с. 75—84.
- ВЕСНА. Уривок з повісті.—В кн.: «Зорі назустріч». Альманах, Львів, 1957, с. 82—99.
- ЗОЛОТО. [Остання ніч.—Іван Довбня. Оповідання].—Львів, Кн.-журн. вид-во, 1958. 48 с. («На добрий вечір». Б-чка оповідань).
- ЧЕРЕВИКИ. [Оповідання. Для молодш. віку. Іл. Є. Цивірко].—К., Дитвидав УРСР, 1958. 39 с. з іл. (Домашня б-чка школяра).
- ПАНІКА В НЕБЕСАХ. Комедія-сатира на 1 д. в 3-х картинах.—Вільна Україна, 1958, 7 червня.
- ШМАТОК САЛА. [Оповідання].—Літературна газета, 1959, 21 липня.

Публіцистика і критика

- З ВЕСНОЮ. Малий фейлетон.—Громадський голос, 1925, 18 квітня.
- ГОЛОВА-ХВІСТ. Малий фейлетон.—Громадський голос, 1925, 23 травня.
- ПРО ЗАРАЗУ. Малий фейлетон.—Громадський голос, 1925, 4 липня.
- ПАНСЬКА ЩЕДРОЛЮБИВІСТЬ. Малий фейлетон.—Громадський голос, 1925, 25 липня.
Конфісковано.
- МИМОХОДОМ. [Фейлетон].—Сель-Роб, 1927, 18 грудня.
- ЩЕ ЛИШЕ ТРОШЕЧКИ. Малий фейлетон.—Сель-Роб, 1928, 12 лютого.

- ПО ВИБОРАХ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 25 березня.
- ПРО П'ЯТКУ, ФІРУ СІНА ТА ДЕЯКИХ РЕДАКТОРІВ. [Фейлетон].— Сель-Роб, 1928, 31 березня.
- МАКСИМ ГОРЬКИЙ. В 35-ліття літературної творчості пролетарського письменника.— Сель-Роб, 1928, 16 квітня.
- КУЛЬТУРА. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 1 травня.
- КОНСТИТУЦІЯ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 13 травня.
- ДЕЩО ПРО ЗЕМЛЕТРУСИ, ПОЛІТИКУ ТА КІНЕЦЬ СВІТУ.— Сель-Роб, 1928, 20 травня.
- «ГЕНІАЛЬНИЙ» СОЦІАЛІЗМ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 27 травня.
- ЕХ, ЯКБИ ВИ ЗНАЛИ!. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 17 червня.
- ЩО РОБИТИ? Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 24 червня.
- КОНГРЕСИ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 1 липня.
- ЩО ПИСАТИ? Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 22 липня.
- НОВИНИ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 14 жовтня.
- Конфісковано.
- ВИ ЛИШ ІЖТЕ УНДІВСЬКІ ДУЛІ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 28 жовтня.
- СОЦІАЛІЗМ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 18 листопада.
- ОТАК СОБІ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 25 листопада.
- ПОЕЗІЯ В ПРОЗІ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1928, 16 грудня.
- УСЬОГО ПО ШМАТОЧКУ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 6 січня.
- ЯК ТО «НАРОД» ПРАВИТЬ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 3 лютого.
- РАДИКАЛЬНИЙ «СОЦІАЛІЗМ», АБО ПАНСЬКО-ПОПІВСЬКЕ ЕТИКОЧТЕНІЄ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 24 лютого.
- ТЯМТЕ ПРО ЦЕ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 17—24 березня.
- СУЧАСНА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. [Стаття].— Західна Україна, 1929, № 4, с. 43.
- СКАЖІТЬ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 7 квітня.
- 1-Е ТРАВНЯ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 1 травня.
- Е-ЕХ, ВОЛИНЕ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 19 травня.
- А НЕ ХАЛАСУЙТЕ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 26 травня.
- ТАК ЧИ НІ? Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 29 вересня.
- ОТАК-ТО СТАЛОСЯ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 13 жовтня.
- ДОБРЕ, ІВАНКУ? Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 20 жовтня.
- КОРИТО. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 3 листопада.
- І ТАК-ТО СТАЛОСЯ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 10 листопада.
- ПРО ЛІТЕРАТУРУ, ВПЛИВ ЇЇ НА «ХРИСТІЯНИНА» І ПИСЬМЕННИКІВ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 24 листопада.

ЗАСВИСТАЛИ КОЗАЧЕНЬКИ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 15 грудня.

АНУ НЕ СПІМ! Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1929, 29 грудня.

ЕГЕ! [Фейлетон].— Сила, 1930, 2 січня.

БОРОТЬБА З АЛКОГОЛЕМ. [Фейлетон].— Сила, 1930, 9 січня.

CITTA DEL VATICANO. [Фейлетон].— Сила, 1930, 16 січня.

ОТ ТОМУ БІДА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 23 січня.

ПРО ПУПОК, РЕФОРМАЦІЮ Й УНДІВСЬКОГО «ЛЕГІНІКА»

ДМИТРА ПАЛІУВА. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1930, 26 січня.

ОЩАДЖУЙ, НАРОДЕ! [Фейлетон].— Сила, 1930, 6 лютого.

ЧИТАЙ, СЕЛЯНИНЕ! [Фейлетон].— Сила, 1930, 13 лютого.

НЕ РИДАЙ... [Фейлетон].— Сила, 1930, 6 березня.

ПРОТЕСТИ! [Фейлетон].— Сила, 1930, 13 березня.

Конфісковано.

МИСТЕЦТВО. [Фейлетон].— Сила, 1930, 20 березня; Західна Україна, 1930, № 5, с. 56.

«ВИЗВОЛИТЕЛІ». [Фейлетон].— Сила, 1930, 27 березня.

ЙОЙ!.. [Фейлетон].— Сила, 1930, 3 квітня.

БАГАТСТВА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 10 квітня.

ВЕСНЯНА «ПОЕЗІЯ В ПРОЗІ». [Фейлетон].— Сила, 1930, 24 квітня.

КУЛЬТУРА Й ТЕХНІКА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 8 травня.

МАХНО НА ВОЛИНІ. [Фейлетон].— Сила, 1930, 15 травня.

Є ЧИ НЕМАЄ? [Фейлетон].— Сила, 1930, 22 травня.

МАТЕМАТИКА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 12 червня.

«ГРІШНИКИ». [Фейлетон].— Сила, 1930, 6 липня.

ДЕМОКРАТІЯ ПРОПАДАЄ... [Фейлетон].— Сила, 1930, 13 липня.

ПОТОПА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 20 липня; Українські робітничі вісті, 1930, № 95.

СКАЗАТИ ГОЛОСНО? [Фейлетон].— Сила, 1930, 10 серпня; Українські робітничі вісті, 1930, № 104.

ТАКОЖ СОЦІАЛІСТИ. [Фейлетон].— Українські робітничі вісті, 1930, № 106.

ВСЕ Є, ТІЛЬКИ НЕ ДУМАЙ, ІВАНЕ! [Фейлетон].— Сила, 1930, 27 липня.

ВДАР У СТІЛ... [Фейлетон].— Сила, 1930, 3 серпня.

ТЕЖ «СОЦІАЛІСТИ». [Фейлетон].— Сила, 1930, 24 серпня.

Частина фейлетона сконфіскована.

ЩО НОВОГО? [Фейлетон].— Сила, 1930, 30 листопада.

Частина фейлетона конфіскована.

ВІД ЙОСИФА ДО ЮЗЕФА. [Фейлетон].— Сила, 1930, 7 грудня; Українські робітничі вісті, 1931, № 5.

- УСМІШКА КРИЗЬ ГРАТИ. Фейлетони. Після конфіскації нове видання.— Львів, «Життя», 1931. 66 с.
- СТРАХІТТЯ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 4 січня.
Половина фейлетона конфіскована.
1931. [Фейлетон].— Сила, 1931, 18 січня.
- УНР. [Фейлетон].— Сила, 1931, 25 січня; Українські робітничі вісті, 1931, № 21.
- ЛАСИМ НА ДУРНИЧКУ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 1 лютого.
- ФАБРИКАЦІЯ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 8 лютого.
Конфісковано.
- ХТО НЕ ПОВІРИТЬ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 15 лютого.
- ДЕЩО ПРО ПОБОЖНИХ РАДИКАЛІВ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 22 лютого.
- СВОБОДИ ДЕМОКРАТИЧНІ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 15 березня.
Конфісковано.
- ХТО ЩЕ НЕ ЧУЄ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 22 березня.
Конфісковано.
- ЧОРНА КАВА. [Фейлетон].— Сила, 1931, 29 березня.
Половина фейлетона конфіскована.
- КАЖУ ВАМ ПРАВДУ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 5 квітня.
- ВЕЛИКДЕНЬ.— Сила, 1931, 19 квітня.
Конфісковано.
- ВІКНА. [Фейлетон].— Сила, 1931, 26 квітня.
Значна частина фейлетона конфіскована.
- КРИЗА. [Фейлетон].— Сила, 1931, 1 травня.
- ТРОШКИ МАТЕМАТИКИ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 17 травня.
- РОЗОРУЖУЮТЬСЯ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 24 травня.
- НАЦІОНАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1931, 31 травня.
- РОЗМАХАЛИСЬ ЧАСИ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 31 травня.
- ДАВАЙТЕ. Малий фейлетон.— Сель-Роб, 1931, 14 червня.
Частина фейлетона конфіскована.
- ДОЗРІВАЄ ЖНИВО. [Фейлетон].— Сила, 1931, 14 червня.
Конфісковано.
- І СВИНІ ПОДЕШЕВІЛИ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 5 липня.
Частина фейлетона конфіскована.
- КООПЕРАЦІЯ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 12 липня.
Частина фейлетона конфіскована.
- КІЛЬКА ШМАТКІВ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 2 серпня.
- СТЕЖКАМИ ДО ІНТЕРВЕНЦІЇ. [Рецензія на антирадянський пасквіль В. Юрченка].— Сила, 1931, 9 і 23 серпня.
- ВІД'ІВ НОГИ ТА Й ПЛАЧЕ.— Сила, 1931, 23 серпня.
Конфісковано.

ГЕНІАЛЬНА СКАРБОНКА. [Фейлетон].— Сила, 1931, 20 вересня.
ДАВНЄ Й НОВЕ.— Вікна, 1931, № 9, с. 21—25; Західна Україна,
1931, № 10, с. 54—59.

Конфісковано цілком.

ОТ, КУДИ «ГОЦНУЛИ». [Фейлетон].— Сила, 1931, 27 вересня.
ПРО СЕЙМ І КІЛОГРАМИ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 11 жовтня;
Українські робітничі вісті, 1931, № 130.

БОРОТЬБА З БЕЗРОБІТТЯМ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 1 листопада.

Частина фейлетона конфіскована.

ТРОХИ ПРО САМЕ ГАРНЕ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 8 листопада.

Значна частина фейлетона конфіскована.

БОРІТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ. [Фейлетон].— Сила, 1931, 15 листопада.
Українські робітничі вісті, 1931, № 148.

Конфісковано.

ПРО ВИХІД ІЗ КРИЗИ. Малий фейлетон.— Сила, 1931, 13 грудня.
Конфісковано.

КОТЯЧА АВТОНОМІЯ. Малий фейлетон.— Сила, 1931, 20 грудня.
Конфісковано.

ВЛАСНИМИ СИЛАМИ.— Українські робітничі вісті, 1931, № 78.

ЛИСТ ДО МУССОЛІНІ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 7 січня.

НА ВІДТИНКУ. [Фейлетон].— Сель-Роб, 1932, 3 січня.

НОСН НІТЛЕР. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 21 січня; Українські робітничі вісті, 1932, № 17.

НАДІЯВСЯ ДІД НА МІД... Малий фейлетон.— Сила, 1932, 21 січня.
Конфісковано.

СПРАВА ЯСНА. H. R. Knickerbocker. Szerwony handel. Варшава, 1932. Накладом друкарні Фрухтмана. [Рецензія].— Сила, 1932, 28 січня.

ПРОТИРАДЯНСЬКА МАКУЛАТУРА. [Рецензія на книгу Я. Бохенського].— Вікна, 1932, № 2, с. 61—62.

ЛІТЕРАТУРНА МОБІЛІЗАЦІЯ. [Рецензія на антирадянський пасквіль В. Юрченка].— Вікна, 1932, № 2, с. 62—63.

ЛНВ У «ПОГОТІВЛІ».— Вікна, 1932, № 2, с. 63—64.

ПОЛІТИКА. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 11 лютого.

МОБІЛІЗУЮТЬ ОДВЕРТО. [Рецензія].— Сила, 1932, 18 лютого.

КОНФЕРЕНЦІЯ РОЗЗВРОЄННЯ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 6 березня.

Конфісковано.

ЛИХО З ГАЗЕТАМИ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 27 березня.

ПАРИЗЬКА КОМУНА. 1871 р. (Коротка історія й відгуки галицької преси).— Вікна, 1932, № 3, с. 31—39.

- ЖОВТО-БЛАКИТНА ПОЛІТИКА. Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1932, № 31.
- ГОЛОДНА ГУЦУЛЬЩИНА.— Вікна, 1932, № 4, с. 13—16.
- КОНФЕРЕНЦІЯ РОЗЗБРОЄННЯ. Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1932, № 36.
- ІДИЛІЯ. Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1932, № 57.
- ЩО БУДЕ? Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1932, № 74.
- 1 ТРАВНЯ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 1 травня.
- ХРУНІВСЬКА ІСТОРІЯ.— Сила, 1932, 26 червня.
- Частина фейлетона конфіскована.
- ДВА РОКИ І ПІВ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 3 липня.
- Частина фейлетона конфіскована.
- ХОЧУ ПРАВДИ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 10 липня.
- ГУМАНІТАРИЗМ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 11 серпня.
- НОВІ ЗАКОНИ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 14 серпня.
- ШТРАФ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 16 серпня.
- Частина фейлетона конфіскована.
- ЧУТЛИВІ «СОЦІАЛІСТИ».— Сила, 1932, 23 серпня.
- РЕАЛЬНА ПОЛІТИКА.— Сила, 1932, 25 серпня.
- Конфісковано.
- МІЖНАРОДНЕ ПОЛОЖЕННЯ.— Сила, 1932, 28 серпня.
- ПЕРСПЕКТИВИ. Малий фейлетон.— Сила, 1932, 18 вересня.
- Конфісковано.
- ГАНЯ.— Ілюстрована газета, 1933, 1 березня.
- ІДЕ ВЕСНА... Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 15 березня.
- ПРО БУК І СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 1 квітня.
- ПРОТОКОЛ. Малий фейлетон.— Робітниця, 1933, № 10.
- ДАВНЄ Й НОВЕ. [Репортаж].— Робітниця, 1933, № 12.
- НАУКА. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 15 квітня.
- МАРКС МИМОХОДОМ. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 1 травня.
- НІЧ НА ЛИЧАКОВІ. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 15 травня; Українські робітничі вісті, 1933, № 66.
- ДВІ ІСТОРІЇ. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 11 червня.
- НАШІ «ГАЙЛЬ-ГІТЛЕРИ». Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 18 червня.
- В ДОРОЗІ. (Нарис).— Ілюстрована газета, 1933, 25 червня.
- ЛИСТИ ВІД НИКИФОРА ЗЛИДЕНЮКА. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 25 червня.

- ТА ТУМАН ЯРОМ... Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 2 липня.
- НА ДАХУ. (Фоторепортаж).— Ілюстрована газета, 1933, 9 липня.
- НЕ ГАЛАСУЙТЕ, ПАНОВЕ! Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 30 липня; Українські робітничі вісті, 1933, № 101.
- КРАСА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ. Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1933, № 113.
- СПОМИНИ БЕЗРОБІТНИХ.— Українські робітничі вісті, 1933, № 114—119.
- ФІРМАНКА. Малий фейлетон.— Ілюстрована газета, 1933, 1 жовтня.
- ФАЙНА КЛЬОПА. Малий фейлетон.— Праця, 1934, 29 квітня; Українські робітничі вісті, 1934, № 68.
- ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИПРАВИ. Малий фейлетон.— Українські робітничі вісті, 1934, № 68.
- ДРУЖБА (За Оск. Уайльдом переробив П. Козланюк).— Робітниця, 1934, № 23—25.
- ЯК ЩУРИ ВЕЛИКДЕНЬ З'УЛИ. [Фейлетон].— Праця, 1934, 8 квітня.
- ЛІТЕРАТУРНА ХРОНІКА. [Підписання групою письменників: О. Гаврилюком, С. Тудором, Я. Галаном, П. Козланюком, В. Василевською та іншими декларації про солідарність з постановами Паризького конгресу захисту культури].— Знання, 1935, № 4, с. 10.
- З НОВІТНЬОЇ БУРЖУАЗНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. [Рецензія на антирадянську книгу Ю. Горліса-Горського].— Наш голос, 1935, 1 квітня.
- СЕРЦЕ НЕ НАВЧИТИ. Історична драматизована п'єса в 5-тих діях з чаркою, співами і гопаком. (Премійована Т-вом письменників і журналістів у Львові дня 15. ІІ. 1935).— Наш голос, 1935, 18 квітня.
- СТОВПИ.— Українські щоденні вісті, 1935, 18 липня.
- ВБИВСТВА, ПОЖАРИ І МОРДУВАННЯ.— Вільна Україна, 1939, 1 жовтня.
Співавтор: Пелехатий К.
- ПАНЩИНА.— Вільна Україна, 1939, 6 жовтня.
- ЧУДОВИЙ ФІЛЬМ. «Багата наречена» в кінотеатрі «Копернік».— Вільна Україна, 1939, 10 жовтня.
- ПАНСЬКЕ МАЙНО НАЛЕЖИТЬ НАРОДОВІ.— Вільна Україна, 1939, 13 жовтня.
Записав П. Козланюк.
- ТИМЧАСОВЕ УПРАВЛІННЯ ЗА РОБОТОЮ.— Вільна Україна, 1939, 19 жовтня.

- ПРАЦЮЄМО З ПІДНЕСЕННЯМ.— Вільна Україна, 1939, 18 жовтня.
- СЕЛЯНИ ПРО СВОГО ОБРАНЦЯ.— Вільна Україна, 1939, 19 жовтня.
- ПРАЦЮЄМО ВІЛЬНО І РАДІСНО.— Вільна Україна, 1939, 20 жовтня.
- ДО ПИСЬМЕННИКІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.— Літературна газета, 1939, 22 жовтня.
- Лист підписали: Я. Галан, Я. Кондра, П. Козланюк та інші.
- ВИБОРИ В БАТЯТИЧАХ.— Вільна Україна, 1939, 24 жовтня.
- ДРУГА МОЛОДИСТЬ ГАННИ ФЕДОР. [Кореспонденція].— Вільна Україна, 1939, 27 жовтня.
- МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ.— Вільна Україна, 1939, 7 листопада.
- АПОЛОГЕТ КУРКУЛЬСТВА. [Про роман У. Самчука «Волинь»].— Вільна Україна, 1940, 10 січня.
- СТРАШНА КОНСТИТУЦІЯ. [Конституція панської Польщі].— Вільна Україна, 1940, 5 лютого.
- ОСАДНИКИ — ЛЮТІ ВОРОГИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.— Вільна Україна, 1940, 26 лютого.
- Співавтор: Л. Сокол.
- ПИСЬМЕННИК-БОЄЦЬ [В. Василевська].— Вільна Україна, 1940, 29 лютого.
- ШЕВЧЕНКО — НАШ! — Вільна Україна, 1940, 11 березня.
- ДЕНЬ НАРОДНОГО ГНІВУ. [До четвертих роковин квітневих подій у Львові].— Вільна Україна, 1940, 16 квітня.
- Співавтор: Я. Галан.
- ВЕСНЯНА ПІСНЯ. [Колгоспне будівництво на Львівщині].— Вільна Україна, 1940, 12 травня.
- ІВАН ФРАНКО І БУРЖУАЗНІ НАЦІОНАЛІСТИ.— Вільна Україна, 1940, 28 травня.
- ДВАДЦЯТИЙ РІК.— Вільна Україна, 1940, 12 червня.
- В ГОСТЯХ У ФРАНКІВ.— Вільна Україна, 1940, 24 червня.
- СЕЛЯНСЬКИЙ СТРАЙК В ГАЛИЧИНІ 1902 р.— Вільна Україна, 1940, 27 червня.
- НА ВЕЛИКУ СПРАВУ.— Вільна Україна, 1940, 7 липня.
- В РІДНОМУ СЕЛІ ІВАНА ФРАНКА.— Вільна Україна, 1940, 12 липня.
- НАРОДНИЙ ГЕРОЙ БУКОВИНИ. [Лук'ян Кобилиця].— Вільна Україна, 1940, 17 липня.
- КРАЇНА КУЛЬТУРИ І ДОБРОБУТУ. [СРСР].— Вільна Україна, 1940, 31 липня.
- ЗУСТРІЧІ З ФРАНКОМ. [Записано від В. Коцка, с. Млинки Шкільні, Дрогобицької області].— Вільна Україна, 1940, 7 вересня.

ЕКСКУРСІЯ В МАЙБУТНЄ.— Вільна Україна, 1940, 17 вересня.
ГЛУМ І НАСИЛЬСТВО. [Вибори в панській Польщі].— Вільна
Україна, 1940, 2 жовтня.

В ПАЛАЦІ КУЛЬТУРИ ЗАЛІЗНИЧНИКІВ.— Вільна Україна, 1940,
23 жовтня.

Співавтор: К. Днепров.

ЖУРАВЛІ. [Нарис].— Вільна Україна, 1940, 7 листопада.

ПРО ХРУНІВ І ГРОМИЛ.— Вільна Україна, 1940, 30 листопада.

СВІТОГЛЯД І ТВОРЧИСТЬ О. М. ГОРЬКОГО. [Про лекцію Б. Куб-
ланова].— Вільна Україна, 1940, 25 грудня.

КОЛГОСПНИЙ ХЛІБ. [Кореспонденція].— Вільна Україна, 1941,
4 січня.

ЗАПИСКИ ІСТОРИЧНОГО ТА ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТІВ
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. [Рецен-
зія].— Вільна Україна, 1941, 28 січня.

ГОСТИННІСТЬ І ПІКЛУВАННЯ. [Колективний лист групи львів-
ських письменників: Я. Галана, О. Гаврилюка, П. Козланюка,
С. Тудора, Я. Кондри та інших].— Літературна газета, 1941,
7 лютого.

«УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА САТИРА І ГУМОР». [Рецензія].—
Вільна Україна, 1941, 15 лютого.

ШЛЯХ ДО СОНЦЯ. [Рецензія на книгу П. Карманського «До сон-
ця»].— Вільна Україна, 1941, 14 березня.

РАТУША. Історичні пам'ятники Львова.— Вільна Україна, 1941,
28 березня.

«НОВІ ОБРІІ». [Рецензія на перший номер літературно-громад-
ського журналу польською мовою «Нове віднокрєнгі»].— Літе-
ратура і мистецтво, 1941, № 3, с. 47.

«ГЕТЬМАНСЬКІ ВАЛИ» і «ЄЗУІТСЬКИЙ ГОРОД». [Стаття].—
Вільна Україна, 1941, 4 квітня.

ПІСНІ І ТАНЦІ РАДЯНСЬКОЇ КУБАНИ. [Концерт Держ. ансамб-
лю пісні і танцю кубанських козаків].— Вільна Україна, 1941,
6 квітня.

ВЕСНА. [Нарис].— Вільна Україна, 1941, 1 травня.

ОЛЕКСА ДОВБУШ.— Вільна Україна, 1941, 11 червня.

СЕВЕРИН НАЛИВАЙКО.— Вільна Україна, 1941, 22 червня.

ПЕРЕМОГА БУДЕ ЗА НАМИ.— Вільна Україна, 1941, 24 червня.

ШТУРМАН АЛЕКСАНДР ЛЕВИН.— В кн.: Люди одного авиа-
полка. Київ — Харьков, 1941, с. 14—19.

Співавтор: А. Новицкий.

ФАШИСТСЬКІ РОЗБІЙНИКИ.— Вільна Україна, 1941, 27 червня.

ФАШИЗМУ ПОЩАДИ НЕ БУДЕ.— Комуніст, 1941, 7 липня.

- ХВАЛЬБА ФАШИСТАМ СОРОЧКИ НЕ ДАСТЬ. (Малий фейлетон).— Комуніст, 1941, 9 липня.
- ЛЮДИ ОДНОГО ЗАВОДУ.— Комуніст, 1941, 3 серпня.
- БЕЗСТРАШНИЙ СОКІЛ.— Комуніст, 1941, 10 серпня.
- Співатор: О. Новицький.
- ПОШТОВОЮ СУМКОЮ.— Комуніст, 1941, 22 серпня.
- ЩУРИ В БОЧЦІ.— Комуніст, 1942, 25 січня.
- САРАНА ХОЧЕ ЖЕРТИ. [Малий фейлетон].— Комуніст, 1942, 22 березня.
- КАЛИНА.— Комуніст, 1942, 11 квітня.
- СВЯТО ХОРОБРИХ.— Комуніст, 1942, 29 травня.
- СНИТЬСЯ...— Комуніст, 1942, 22 жовтня.
- КРОВОПИВЦІ В СНІГУ.— Комуніст, 1942, 27 листопада.
- ПАРАД МЕРЦІВ. [Збірка фейлетонів].— М., Укрдержвидав, 1943, 38 с.
- ГІРЧИЦЯ ПІСЛЯ ОБІДУ.— Комуніст, 1943, 15 січня.
- ШВЕЙК НА КАВКАЗІ.— Комуніст, 1943, 16 січня.
- КРОВОПИВЦІ В СНІГУ. Фейлетон.— Українське життя, 1943, № 12.
- ПОЕТ БОРОТЬБИ. [Стаття про І. Франка].— Українське слово, 1943, № 19.
- МУЗИКА ДЛЯ ФАШИСТІВ. Фейлетон.— Українське слово, 1943, № 46.
- ВОЛЯ НАРОДУ.— Радянська Україна, 1943, 30 жовтня.
- МУЗИКА ДЛЯ ФАШИСТІВ. [Фейлетон].— Перець, 1943, № 18, с. 6.
- НА ГУЦУЛЬЩИНІ.— Радянська Україна, 1943, 23 листопада.
- ПОЛУМ'ЯНИЙ ПАТРІОТ-БОЄЦЬ. [С. М. Кіров].— Радянська Україна, 1943, 1 грудня.
- ЧОТИРИ ПОДРУЖКИ.— Радянська Україна, 1943, 19 грудня.
- КОЛЬКА В БІК. [Малий фейлетон].— Радянська Україна, 1943, 31 грудня.
- СОНЦЕ ВСТАЄ НА СХОДІ.— Радянська Україна, 1944, 8 січня.
- КЛОПОТИ ПАНА КУБІЙОВИЧА.— Радянська Україна, 1944, 23 березня.
- ВЕСНЯНИЙ ШУМ.— Радянська Україна, 1944, 14 квітня.
- БУКОВИНСЬКА ЗЕМЛЯ.— Радянська Україна, 1944, 2 і 3 червня; Укр. життя, 1944, № 49; Укр. слово, 1944, № 50.
- Співатор: Я. Галан.
- ЗЕМЛЯКИ З КОЛОМИЙЩИНИ.— Радянська Україна, 1944, 18 липня.
- ОЛЕКСА ДОВБУШ.— Українська література, 1944, № 9—10, с. 147—150.
- БУКВОІДЕНКО ТА ІНШІ. [Фейлетон].— Перець, 1944, № 17—19, с. 5—6.

- WIECZNA HAŃBA SPRZEDAWCZUKOM NIEMIECKIM! Промова на обласній нараді інтелігенції.— Czerwony sztandar, 1944, 6 grudnia.
- ЗЕМЛЯ. [Нарис].— Радянська Україна, 1945, 11 вересня.
- СМЕРТЕЛЬНА СПРАВА. Панські вибори в Західній Україні.— Вільна Україна, 1945, 9 грудня.
- ОЛЕКСАНДР ГАВРИЛЮК. [Вступна стаття].— В кн.: Гаврилюк О., «Берега». З посмертної літературної спадщини. Львів, «Вільна Україна», 1946, с. 3—4.
- ДЕСЯТЬ ЛЕТ ТОМУ НАЗАД. Антифашистский конгресс культуры во Львове.— Львовская правда, 1946, 29 мая.
- ОЛЕКСА ДОВБУШ — ОБОРОНЕЦЬ НАРОДНИХ ПРАВ.— Українське життя, 1946, № 32.
- ГОЛОБЛЯ. Фейлетон.— Українське життя, 1946, № 39.
- ВЫШЕ УРОВЕНЬ ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ. Областное со-
вещание по вопросам идеологической работы.— Львовская правда, 1946, 24 июля.
- Короткий виклад виступу П. С. Козланюка на нараді.
- ІВАН ФРАНКО. [До 90-річчя з дня народження].— Радянський Львів, 1946, № 8—9, с. 55—62.
- СТЕПАН ТУДОР. [Життя і творчість].— В кн.: Тудор С. День отця Сойки. Роман. Львів, вид-во «Вільна Україна», 1947, с. 5—11.
- ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕМІЩЕННЯ.— Перець, 1947, № 5, с. 2.
- ЛІСЬКЕ ПОВСТАННЯ.— Вільна Україна, 1947, 13 липня.
- ПРОМОВА [на пленумі правління Спілки радянських письменників України].— Літературна газета, 1947, 2 жовтня.
- О MARSHALLACH I MARSZACH. Maly felieton. [Про агресивну політику американських імперіалістів].— Czerwony sztandar, 1947, 5 października.
- ІВАН ФРАНКО.— Львовская правда, 1948, 28 мая.
- В СІМ'І БРАТНІЙ, ДРУЖНІЙ.— Літературна газета, 1948, 23 вересня.
- ПИСЬМЕННИК І ДВА СВІТИ.— Радянський Львів, 1948, № 12, с. 33—38; Львовская правда, 1948, 30 ноября.
- СЧАСТЬЕ СВОБОДЫ.— Литературная газета, 1948, 4 декабря.
- З ПРОМОВИ [на II з'їзді радянських письменників України].— Літературна газета, 1948, 18 грудня.
- ДВІ БІОГРАФІЇ. Історія будинку [Львівського облвиконкому].— Історія життя. [Про голову Львівського облвиконкому К. М. Пелехатого].— Радянський Львів, 1949, № 4, с. 38—42.
- НЕЗАБУТНІ ДНІ.— Вільна Україна, 1949, 29 вересня.
- СВІТЛОЮ ДОРОГОЮ. [Літературне життя західних областей УРСР].— Радянська Україна, 1949, 19 жовтня.

- СТЕПАН ТУДОР.— В кн.: Тудор С. День Отца Сойки. Роман. Пер. с укр. В. Тарсиса, М., «Сов. писатель», 1949, с. 3—8.
- ВІДРОДЖЕННЯ НАРОДУ. Статті і нариси. [Передмови Б. Буряка, с. 3—61]. Львів, «Вільна Україна», 1950. 88 с.
- ВМЕСТО ПРЕДИСЛОВИЯ.— В кн.: Гаврилюк А. Стихи и поэмы. Пер. В. Глотова. Львов, «Вільна Україна», 1950, с. 3—5.
- МАРКО ЧЕРЕМШИНА. Вступна стаття.— В кн.: Черемшина М., Новели. Львів, «Вільна Україна, 1950, с. 3—4.
- МИХАЙЛО ЯЦКІВ.— В кн.: Яцків М. Оповідання, К., «Радянський письменник», 1950, с. 3—4.
- СТЕПАН ТУДОР.— В кн.: Тудор С. День отца Сойки. Роман. Пер. с укр. В. Тарсиса. Львов, «Вільна Україна», 1950, с. 3—8.
- В КОЛІ НАРОДІВ ВІЛЬНИХ.— Українське життя, 1950, № 4.
Співавтор: В. Беляєв.
- «СМЕРТЕЛЬНОЕ ДЕЛО». Панские выборы в Западной Украине.— Львовская правда, 1950, 19 февраля.
- ЗАВЖДИ З НАРОДОМ. [Кандидат у депутати Ради Союзу, голова виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих К. М. Пелехатий. Бродівський виборчий округ].— Вільна Україна, 1950, 5 березня.
- ODDAMU SAŁY TWORCZY ZAPĄŁ DLA DOBRA OJCZYZNY. [Відкриття Львівського філіалу Центрального музею В. І. Леніна].— Czerwonoy sztandar, 1950, 25 kwietnia.
- БРАТНІЙ НАРОД — БРАТНЯ ЛІТЕРАТУРА.— Вітчизна, 1951, № 5, с. 16—18.
- ВЕЛИКЕ СВЯТО.— Жовтень, 1951, № 5, с. 10—11; Львовская правда, 1951, 13 июля.
- МОЛОДОСТЬ ДРЕВНЕГО ГОРОДА.— Правда Украины, 1951, 17 ноября.
- СТОЛИЦА МИРА.— Львовская правда, 1951, 27 ноября.
- СЛОВО ПИСАТЕЛЯ-БОРЦА. [Рец. на книгу Я. Галана «Те, чога не забувають»].— Правда Украины, 1952, 14 февраля.
- О БИБЛИОГРАФИЧЕСКОМ УКАЗАТЕЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЯРОСЛАВА ГАЛАНА.— Львовская правда, 1952, 15 апреля.
Співавтор: Ю. Мельничук.
- МЫ С ВАМИ, ТОВАРИЩИ! — Правда Украины, 1952, 30 апреля.
- БОРЕЦ ЗА ВЕЛИЧИЕ ОСВОБОЖДЕННОГО ЧЕЛОВЕКА. [Я. Галан].— Львовская правда, 1952, 26 июля.
- СТЕПАН ТУДОР. [До 60-річчя з дня народження].— Вільна Україна, 1952, 24 серпня.
- ВСЕНАРОДНЕ СПАСИБІ — Радянська Україна, 1952, 17 вересня.
- В ЄДИНІЙ СІМ'І РАДЯНСЬКИХ НАРОДІВ.— Вільна Україна, 1952, 1 листопада.

- НАШЕ ЗАВТРА — КОММУНИЗМ.— Львовская правда, 1952, 6 ноября.
- ПОД ЖИВОТВОРНЫМ СОЛНЦЕМ ОКТЯБРЯ.— Правда Украины, 1952, 6 ноября.
- ПРЕГРАДИМ ПУТЬ ВОЙНЕ!— Львовская правда, 1952, 12 декабря.
- НАВЕКИ ВМЕСТЕ.— Львовская правда, 1952, 30 декабря.
- ОЛЕКСАНДР ГАВРИЛЮК. [Вступна стаття].— В кн.: Олександр Гаврилюк. 1911—1941. Рекомендаційний покажчик літератури. Львів, 1953, с. 5—8. (Львівська бібліотека АН УРСР).
- МИХАЙЛО ЯЦКІВ. [Вступна стаття].— В кн.: Яцків М. Вибрані оповідання. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1953, с. 3—4.
- ЛЕСЬ МАРТОВИЧ. [Вступна стаття].— В кн.: Мартович Л. Оповідання. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1953, с. 3—4.
- ОНОВЛЕНА ЗЕМЛЯ. [Вступна стаття «Публіцистика Петра Козланюка» Ю. Мельничука, с. 3—22]. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1953. 203 с.
- МЫ СТРОИМ КОММУНИЗМ.— Львовская правда, 1953, 1 мая.
- НЕПОРУШНА ЄДНІСТЬ.— Жовтень, 1953, № 5, с. 3—6.
- СТЕПАН ТУДОР. [К 12-й годовщине со дня гибели писателя].— Львовская правда, 1953, 21 июня.
- ДЛЯ БЛАГА РАДЯНСЬКОГО НАРОДУ.— Жовтень, 1953, № 11, с. 3—12.
- ЩАСТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. 300-річчя возз'єднання України з Росією.— Радянська Україна, 1954, 18 січня.
- [СЛОВО ПРО ВІРНИХ ДРУЗІВ].— Літературна газета, 1954, 22 квітня.
- УКРАИНА ЛИКУЕТ.— Правда Украины, 1954, 22 мая.
- ВОЛНУЮЩЕЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. О пьесе Я. Галана «Ячейка».— Правда Украины, 1954, 12 августа.
- СОНЦЕ НАД ВЕРХОВИНОЮ. Дорожні нотатки.— Жовтень, 1954, № 9, с. 63—69; Українське слово, 1955, № 29—31.
- ПИСАТЕЛЬ — СЛУГА НАРОДА.— Львовская правда, 1954, 10 сентября.
- У НАРОДНІЙ ПОЛЬЩІ. [Враження члена радянської делегації].— Радянська Україна, 1954, 21 жовтня.
- ВОЛЕЮ ПАРТИЙ.— Правда Украины, 1954, 31 октября.
- ПРОМОВА [На Третьому з'їзді радянських письменників України].— Літературна газета, 1954, 11 листопада.
- ПРОМОВА [НА ДРУГОМУ ВСЕСОЮЗНОМУ З'ЇЗДІ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ].— Літературна газета, 1954, 30 грудня.

- ИДЕТ МАЙ...— Львовская правда, 1955. 1 мая.
- КОМЕРСАНТИ. [З минулого].— Жовтень, 1955, № 6, с. 78—86.
- В ИНТЕРЕСАХ ЗАГАЛЬНОГО МИРУ І БЕЗПЕКИ.— Жовтень, 1955, № 9, с. 3—5.
- ДЕСЯТЬ ЛЕТ ТОМУ НАЗАД. Антифашистский конгресс культуры во Львове.— В кн.: Антифашистский конгресс работников культуры во Львове в 1936 г. Документы и материалы. Составитель — Т. Е. Козачук. Редактор П. С. Козланюк. Львов, 1956, с. 102—105.
- ЩУРИ В БОЧЦІ. [Сатира і гумор]. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1956, 295 с.
- ЛЮБОВ І ПОШАНА НАРОДУ. До сторіччя з дня народження І. Франка.— Вільна Україна, 1956, 16 квітня.
- ДВА ЛИСТИ.— Радянське слово, 1956, 9 грудня.
- МУДРІСТЬ І ВОЛЯ НАРОДУ. Нарис.— Жовтень, 1957, № 3, с. 3—7.
- ПАПСЬКА ОДАРКА.— Вільна Україна, 1957, 23 березня; Літературна газета, 1957, 29 березня.
- ПРО СПОРТ І ПОРЯДОК. Гумореска.— Радянська Україна, 1957, 24 березня.
- НАВЕКИ С РОССИЕЙ.— Львовская правда, 1957, 29 марта.
- ЗАВОРУШЕННЯ У МАТНІ. [Малий фейлетон].— Вільна Україна, 1957, 14 квітня.
- БУТЕРБРОД З ФОКУСОМ. [Малий фейлетон].— Вільна Україна, 1957, 21 квітня.
- У КРЕМЛІВСЬКОМУ ПАЛАЦІ. Нотатки депутата.— Робітничая газета, 1957, 9 травня.
- КАЖДОМУ — СВОЕ. Фельетон.— Рабочая газета, 1957, 26 июня.
- У ДОРОГИХ ДРУЗЕЙ.— Львовская правда, 1957, 23 октября.
- ОКТАВРЬ ШЕСТВУЕТ ПО ЗЕМЛЕ.— Львовская правда, 1957, 6 ноября.
- АМЕРИКАНСЬКА СИНИЦЯ. Фейлетон.— Вільна Україна, 1958, 3 січня.
- БУЛО ТА Й ЗАГУЛО. Фейлетони: Протокол.— Жовто-блакитна політика.— Готуються до виправи.— Усепартія.— Нова «хлібоїдщина».— Ідилія.— Жовтень, 1958, № 1, с. 77—84.
- «ВІКНА». [З історії видання журналу].— Жовтень, 1958, № 2, с. 113—120.
- В СТРАНЕ ВЕЧНОЇ ЗЕЛЕНИ. [В'єтнам].— Львовская правда, 1958, 2, 3, 4 апреля.
- ПРО СЕБЕ ТА ПРО ЛІТЕРАТУРУ.— Дніпро, 1958, № 5, с. 128 —

- ЗАПИСКИ З В'ЄТНАМУ. Нарис.— Дніпро, 1958, № 6, с. 100—114.
- КИТАЙ БЕЗ БІЗНЕСМЕНІВ І СЕТЛЬМЕНТІВ.— Жовтень, 1958, № 8, с. 86—107.
- ВІТАЄМО ТЕБЕ, БРАТЕ! (До приїзду М. Тарновського у Львів).— Вільна Україна, 1958, 22 жовтня.
- РОКИ ТВОРЧОГО ЗМУЖНІННЯ.— Літературна газета, 1958, 26 грудня.
- ПОДОРОЖІ. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1959. 83 с. з іл.
- ПРЕКРАСНИЙ НЕПОВТОРНИЙ ЧАС.— Вільна Україна, 1959, 27 січня.
- ПИСЬМЕННИК І ЖИТТЯ НАРОДУ.— Жовтень, 1959, № 1, с. 129—138.
- ДОМИСЛИ І ПЕРЕКРУЧЕННЯ ПІД ВИГЛЯДОМ НАУКИ. [Рец. на книгу В. Малкіна «Русская литература в Галиции»].— Жовтень, 1959, № 2, с. 132—145.
Співавтори: А. Брагінець, Ю. Мельничук, М. Нечиталюк, Д. Павличко, В. Півторадні, С. Шаховський.
- ТЕНИ ПРОШЛОГО И КОНТУРЫ БУДУЩЕГО. [Львовская область].— Правда України, 1959, 3 марта.
- В ЧЕМ СИЛА ПИСАТЕЛЯ.— Літературна газета, 1959, 7 марта.
- МОГУТНІСТЬ СЛОВА.— Вільна Україна, 1959, 10 березня.
- ВСІ ТВОРЧІ ДЕРЗАННЯ НАРОДОВІ. [З промови на IV з'їзді письменників Радянської України].— Літературна газета, 1959, 17 березня.

Переклади, виконані письменником.

- ВАСИЛЕВСЬКА В. Втеча. [Уривок з повісті «Трое проти міста»]. Переклад з польської.— Вільна Україна, 1940, 22 лютого.
- ВАСИЛЕВСЬКА В. Дорога до нових днів. [До річниці визволення Західної України. Переклад з польської].— Комуніст, 1940, 17 вересня; Більшовицька зброя, 1940, 25 вересня.
- БЖОЗА Я. Тринадцять цеглин. [Переклад з польської].— Вільна Україна, 1940, 21 вересня.
- ДЗЕДЗІЦ Є. Прозріння. [Нарис. Переклад з польської].— Вільна Україна, 1941, 19 лютого.
- ПШЕМСЬКИЙ А. Листування І. Франка з Є. Ожешко. До 25-річчя з дня смерті І. Франка. [Переклад з польської].— Вільна Україна, 1941, 17 травня.
- БЖОЗА Я. Лодзя-трамвайниця. [Оповідання. Переклад з польської].— Радянський Львів, 1945, № 1, с. 44—46.

- БЖОЗА Я. Червона смужка. [Оповідання]. Переклад з польської.— Радянський Львів, 1945, № 1, с. 46—47.
- ВІНЦЕНЗ С. На високій полонині. Дума про бідняцького сина Довбуша молоденького. Переклад з польської.— Радянський Львів, 1946, № 1, с. 42—55; № 2—3, с. 36—48; № 4, с. 32—47; № 5—6, с. 26—42; № 7, с. 38—47.
- МЕДВЕДЕВ Д. Загін поспішає на Захід. [Переклад з російської].— Радянський Львів, 1948, № 4, с. 3—41
- ВАСИЛЕВСЬКА В. На вільній землі. Переклад з польської.— В альманасі: В єдиній великій радянській сім'ї. К., 1949, с. 33—37.
- ФАЙЗИ Р. Подарунок. Оповідання. Переклад з узбецької.— Жовтень, 1951, № 11, с. 71—78.
- ПРУС Б. Форпост. Повість. Переклад з польської. Львів, Кн.-журн. вид-во, 1955. 223 с.
- КРУЧКОВСЬКИЙ Л. Кордіан і Хам. [Повість. Переклад з польської].— Львів. Кн.-журн. вид-во, 1955. 244 с.

II. ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ П. КОЗЛАНЮКА

На російську мову

- РАССКАЗ ИВАНА КЛЕНА. Пер. с укр. В. Хоменко.— Закарпатская Украина, 1948, 16 июля.
- ЮРКО КРУК. Роман. Авториз. пер. с укр. В. Россельса. [Л.], «Советский писатель», 1948. 236 с.
- НА ТУ СТОРОНУ.— Львовская правда, 1948, 31 декабря.
- ЮРКО КРУК. Роман. Пер. с укр. [В. Россельса, авториз.].— М., Гослитиздат, 1950. 164 с.
- НОВОСТЬ. Рассказ. Пер. с укр. М. Бирюкова.— Львовская правда, 1950, 21 апреля.
- ПЕСНЯ. [Из 2-й кн. романа «Юрко Крук»]. Пер. с укр. И. Костюка.— Львовская правда, 1950, 27 апреля.
- ПОДАРОК РУССКОГО СОЛДАТА. [Разделы из 2-й кн. романа «Юрко Крук»]. Пер. с укр. Н. Далекого.— Львовская правда, 1950, 22 мая.
- ИЗБРАННОЕ. Авториз. пер. с укр. В. Россельса.— М., «Советский писатель», 1951. 576 с. с портр.
- ОТЕЦ. [Рассказ]. Пер. с укр.— Львовская правда, 1951, 25 марта.
- РАССКАЗ ИВАНА КЛЕНА. [Золотые руки. Рассказы. Пер. с укр. К. Басенко].— К., Гослитиздат Украины, 1952. 47 с.

- ЮРКО КРУК. Роман. [Авториз. пер. с укр. В. Россельса].— К., «Радянський письменник», 1952. 354 с.
- РАССКАЗЫ. Авториз. пер. (с укр.).— М., «Правда», 1953. 56 с. с портр.
- ИЗБРАННОЕ. [Роман «Юрко Крук» и рассказы]. Авториз. пер. с укр. В. Россельса.— М., «Сов. писатель», 1954. 590 с.
- ЮРКО КРУК. Роман. Авториз. пер. с укр. В. Россельса. Илл. А. Щербакова. Кн. 2. Послесловие Н. Шевелева.— М., Гослитиздат, 1956. 175 с.; 1 л. илл.
- ЮРКО КРУК. Роман. Авториз. пер. с укр. В. Россельса. Рис. С. Забалуева.— М., Детгиз, 1956. 303 с. с илл. (Школьная б-ка. Для сред. школы).
- ИДУТ МИЛЛИОНЫ. Глава из третьей книги романа «Юрко Крук».— Правда Украины, 1956, 3, 4, 5 февраля.
- ЗА ЗЕМЛЮ І ВОЛЮ. Глава из 3-й книги романа «Юрко Крук».— Львовская правда, 1956, 13, 17, 20, 23, 26 мая.
- ПАПСКАЯ ОДАРКА. [Фельетон]. Пер. с укр. К. Млинченко.— Крымская правда, 1957, 8 июня.
- ЮРКО КРУК. Роман. Авториз. пер. с укр. В. Россельса.— М., «Советский писатель», 1958. Кн. 3. 223 с.
- ПУТЕШЕСТВЕННИКИ. Повесть-сказка. Для детей. Авториз. пер. с укр. Т. Сперанской.— Львов. Кн.-журн. изд., 1958. 91 с. с илл.

На білоруську мову

- ЗАЛАТЫЯ РУКІ. Апавяданне. Пер. с укр.— «Польмя», 1954, № 9, с. 83—93.

На польську мову

- ZBAWIENNY POMYSŁ. — Miesięcznik literacki, 1931, № 16.

На словацьку мову

- JURKO KRUK. [Пер. Viera Gajdosova].— Братислава, «Slovensky spisovateľ», 1955. 197 с.

На чеську мову

- JURKO KRUK. [Doslov R. Hůlka, с. 389—394].— Praha, «Mlada Fronta», 1955. 404 с.

- ЫЛТТАН АЛАСЕМ. [Золоті руки]. Пер. С. Павлов кусарна.— В кн.: Украина калавесем. Шупашкар, Чуваш. АССР Государство издательстви, 1953, с. 111—129.
- ҚАНИКУЛТА. [Канікули]. Калав. Пер. Ник. Евстафьев кусарна.— «Ялав», 1954, с. 23—26.

III. ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

П. С. КОЗЛАНЮКА

- АВТОМОНОВ П. Книга про галицьке село. [Рецензія на роман «Юрко Крук», книга друга].— Вітчизна, 1951, № 6, с. 160—163.
- БАЖАН М. Українська радянська література в боротьбі за побудову комунізму. Доповідь голови правління Спілки письменників України... на IV з'їзді письменників Радянської України 10 березня 1959 року.— Літературна газета, 1959, 11 березня.
- БАЙДА Ю. В. Жизненный и творческий путь Петра Козланюка. К., 1955, 15 с. [М-во высш. образования СССР. Киевский гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. Кафедра укр. литературы].
- БАЙДА Ю. Слово історичної правди. [Рецензія на книгу «Оновлена земля»].— Літературна газета, 1954, 22 січня.
- БАЙДА Ю. Трилогія Петра Козланюка. [Роман «Юрко Крук»].— Жовтень, 1958, № 4, с. 123—127.
- БАЛЕНКО С. Щастя прийшло зі Сходу. [Про оповідання П. Козланюка «Золоті руки»].— Радянський Львів, 1947, № 2—3, с. 74.
- БЕЛЯЄВ В. Велична тема радянської літератури.— Рад. літературознавство, 1957, № 3, с. 15—18, 19.
- БЕЛЯЄВ В. Більше гнівних, нещадних слів. [Про оповідання «Вовкулак» і уривок з комедії «Запроданці»].— Вільна Україна, 1945, 20 жовтня.
- БЕЛЯЄВ В. Львов'яни перед з'їздом. [До 2-го з'їзду радянських письменників України].— Літературна газета, 1948, 7 жовтня.
- БЕЛЯЄВ В. Начиная второй год.— Львовская правда, 1946, 30 марта.
- БІЛОУС Д. На творчій трасі.— Літературна газета, 1954, 21 жовтня.
- БІРЮКОВ М. Письменник і його герої. [Рецензія на «Твори», т. I і II, К., 1954].— Вільна Україна, 1955, 16 липня.
- БУРЯК Б. Герої знаходять свою долю.— В кн: Буряк Б. В сім'ї щасливій. Літературно-критичні нариси. Львів, «Вільна Україна», 1949, с. 53—76.

- БУРЯК Б. Доля героїв.— В кн.: Буряк Б. Літературні портрети. Збірник літературно-критичних нарисів. [Життєвий і творчий шлях письменника]. Львів, 1952, с. 219—261.
- БУРЯК Б. Доля героїв. [Рецензія на роман «Юрко Крук», Львів, 1951].— Дніпро, 1951, № 12, с. 110—114.
- БУРЯК Б. Історія молодого людини. [Рецензія на трилогію «Юрко Крук»].— Україна, 1957, № 9, с. 25.
- БУРЯК Б. Петро Козланюк. Нариси про львівських письменників.— Вільна Україна, 1949, 20 серпня.
- БУРЯК Б. Петро Козланюк.— В кн.: Українські радянські письменники. Критичні нариси. Вип. 2, К., 1957, с. 240—283.
- БУРЯК Б. Письменник і його герої. [20 років літературної і громадської діяльності П. Козланюка].— Вільна Україна, 1947, 28 травня.
- БУРЯК Б. Писатель и два мира.— В кн.: Буряк Б. Служение народу. Очерки жизни и творчества С. Тудора, А. Гаврилюка, Я. Галана, П. Козланюка. М., «Сов. писатель», 1955, с. 283—338.
- БУРЯК Б. Під п'ятою цісарської монархії. До виходу I і II книг роману П. Козланюка «Юрко Крук».— Вільна Україна, 1951, 15 квітня.
- БУРЯК Б. Правдивий, хвилюючий твір. [Рецензія на роман «Юрко Крук»].— Україна, 1953, № 5, с. 35.
- БУРЯК Б. Роман про тривожну юність. [Рецензія на третю частину роману «Юрко Крук», надруковану в журналі «Жовтень», №№ 1, 2, 3, 5, 6 за 1956 р.]— Дніпро, 1956, № 12, с. 118—121.
- БУРЯК Б. Служіння народів. Нариси про життя і творчість Степана Тудора, Олександра Гаврилюка, Ярослава Галана, Петра Козланюка.— К., Держлітвидав УРСР, 1954, с. 295—350.
- БУРЯК Б. Шлях письменника.— Літературна газета, 1954, 12 серпня.
- БУРЯК Б. і ІВАНОВ С. Революційна література Західної України.— Комуніст України, 1955, № 7, липень, с. 39—50.
- ВАСИЛИШИН П. Публіцистика П. Козланюка. [Рецензія на книгу «Оновлена земля»].— Жовтень, 1954, № 6, с. 90—94.
- ВІЛЬНИЙ В. Слово, що влучає в ціль. [Рецензія на книгу «Щури в бочці»].— Колгоспне село, 1957, 8 лютого.
- ВОВК П. З глибин життя. [Рецензія на трилогію «Юрко Крук», К., 1957].— Радянська Україна, 1957, 28 вересня.
- ВОГОНЬ. [Рецензія на однойменну збірку].— Сель-Роб, 1930, 30 березня.
- ВОЄВОДА Б. Сатира Петра Козланюка. [Рецензія на книгу «Щури в бочці»].— Прикарпатська правда, 1956, 11 листопада.

- ВОЕНБОЙМ С. Писатель Петро Козланюк в гостях у школьников.— Львовская правда, 1957, 26 марта.
- ГАЙСИНОВИЧ М. Писатель-большевик.— Львовская правда, 1947, 26 ноября.
- ГАЛАН Я. Товарищ.— Львовская правда, 1947, 29 мая.
- ГРИГОРОВИЧ М. «Возрождение народа». [Рецензия на однойменную книгу].— Львовская правда, 1950, 10 октября.
- ГУМЕНЮК М. Письменник і його герої. [Рецензия на книгу «Весняний шум»].— Радянська Буковина, 1953, 18 січня.
- ГУМЕНЮК М. Слово публіциста. [Рецензия на книгу «Відродження народу»].— Літературна газета, 1950, 7 вересня.
- ГУМЕНЮК М. Служіння народів.— Прикарпатська правда, 1954, 11 серпня.
- ГУРЛАДІ М. Зброєю сатири. [Рецензия на книгу «Щури в бочці»].— Вільне життя, 1957, 31 березня.
- ГУРЛАДИ М. [Рецензия на книгу «Сонце над Верховиною»].— Львовская правда, 1958, 28 мая.
- ДАЛЕКИЙ М. «Юрко Крук». [Рецензия].— Ленінська молодь, 1951, 29 квітня.
- ДЕСНЯК О. Сучасна тематика в творчості львівських письменників. [Оповідання «Іван Довбня»].— «Література і мистецтво», 1941, № 4, с. 34; Літературна газета, 1941, 25 квітня.
- ДЗЕВЕРИН И. Боевое слово писателя-публициста. [Рецензия на книгу «Оновлена земля»].— Львовская правда, 1954, 5 февраля.
- ДИМАРОВ А. Правдиве зображення життя. [Про роман П. Козланюка «Юрко Крук»].— Радянська Волинь, 1951, 8 квітня.
- ДНІПРОВИЙ Ан. Сторінки життя. [Рецензия на книгу «Избранное», видану в перекладі на російську мову в Москві з нагоди 300-річчя воз'єднання України з Росією].— Червоний прапор, 1954, 19 червня.
- ДОМНИЦЬКИЙ М. і РАДЧЕНКО Є. Петро Козланюк.— Радянське слово, 1954, 11 серпня.
- ДОРОШЕНКО І. Книга про боротьбу за землю і волю. [Рецензия на 3-ю книгу романа «Юрко Крук»].— Прикарпатська правда, 1957, 8 лютого.
- ДОРОШЕНКО І. Фейлетони П. Козланюка. [Рецензия на книгу «Щури в бочці»].— Літературна газета, 1957, 8 лютого.
- ДЯК Б. [Рецензия на трилогію «Юрко Крук»].— Альманах, 1958, кн. 3, с. 128—132.
- ДЯЧЕНКО О. Петро Козланюк. [Літ.-критичний нарис].— Дніпро, 1949, № 11, с. 104—111.
- ЗА КАНДИДАТІВ НАРОДНОГО БЛОКУ КОМУНІСТІВ І БЕЗПАРТІЙНИХ. Зустріч трудящих Бродівського виборчого округу

- № 474 з кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР т. Козланюком.— Радянська Україна, 1954, 4 березня.
- ЗВЯГИН Ю. Глазами писателя. [Рецензія на книгу «Подорожі»].— Львовская правда, 1959, 31 марта.
- ЗИНЧЕНКО В. Сторінки минулого. [Рецензія на роман «Юрко Крук»].— Соціалістична Харківщина, 1953, 8 квітня.
- ИНГУЛЬСКИЙ П. Писатель и жизнь. К выходу в Москве на русском языке произведений П. Козланюка.— Придунайская правда, 1952, 1 марта.
- ИНГУЛЬСЬКИЙ П. Твори П. Козланюка російською мовою. [Про «Избранное»].— Вільна Україна, 1952, 8 квітня.
- ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, т. 2. Радянська література.— К., Вид-во Акад. наук УРСР, 1957, с. 86, 91, 92, 184, 248, 249, 251, 297, 298, 304, 305, 316, 320, 340, 375, 376, 383, 386, 388, 389, 579, 714, 728—745.
- КАРАБУТЕНКО И. Грозное оружие. Рецензія на книгу «Щури в бочці».— Літературная газета, 1956, 29 ноября.
- КАРАБУТЕНКО И. Картины народной жизни. Рецензія на «Избранное». М., 1951 р.— Знамя, 1952, № 2, с. 176—180.
- КИРИЛЮК Є. Рецензія на книгу «Хлопські гаразди».— Критика, 1928, № 5, с. 176—178.
- КОБИЛЕЦЬКИЙ Ю. Петро Козланюк. В кн.: Кобилецький Ю., Літературні портрети, К., 1958, с. 59—133.
- КОБИЛЕЦЬКИЙ Ю. Юрко Крук та його покоління. [Рецензія на роман «Юрко Крук», Львів, 1950].— Прапор, 1957, № 4, с. 83—88.
- КОЗЛАНЮК Петро Степанович. [Кандидати в депутати Верховної Ради Союзу РСР].— Вільна Україна, 1954, 27 лютого.
- КОЗЛАНЮК Петро Степанович.— В кн.: Большая советская энциклопедия. Т. 51, Изд. 2-е, М., 1958, с. 156.
- КОРНІЙЧУК О. Українська радянська література після постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» и «Ленинград». Співдоповідь на XI Пленумі Правління Спілки радянських письменників СРСР.— Літературна газета, 1947, 10 липня.
- КРАВЧУК П. Бойові, братерські єднання.— Жовтень, 1957, № 7, с. 141—149.
- ЛЕСИК В. Революційні письменники Західної України. [Про вивчення в середній школі творів С. Тудора, О. Гаврилюка, Я. Галана, П. Козланюка].— Література в школі, 1951, № 4, с. 11—23.
- ЛЕСИК В. Роман П. Козланюка «Юрко Крук».— Правда України, 1951, 25 мая.

- ЛИСЕНКО В. З народом, для народу. [До 50-річчя з дня народження Петра Козланюка].— Вітчизна, 1954, № 8, с. 98—106.
- ЛИСЕНКО В. Замітки про післявоєнну дитячу прозу.— Вітчизна, 1954, № 10, с. 178.
- МАЛИНА М. Повісті й оповідання П. Козланюка. [Рецензія на книгу, видану в Києві в 1949 році].— Радянська Україна, 1949, 25 листопада.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Вірний син народу.— Жовтень, 1954, № 8, с. 66—82.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Зброєю сатири і гумору. [Про маловідомі твори П. Козланюка].— Вільна Україна, 1955, 3 вересня.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Перечитывая книгу... [Рецензія на роман «Юрко Крук»].— Львовская правда, 1954, 31 июля.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Петро Козланюк.— В кн.: Мельничук Ю. Слово про письменників. Статті та критико-бібліографічні нариси. Львів, 1958, с. 312—377.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Письменник-комуніст.— Вільна Україна, 1954, 12 серпня.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Письменник П. С. Козланюк. Кандидати в депутати Верховної Ради СРСР.— Вільна Україна, 1954, 10 березня.
- МЕЛЬНИЧУК Ю. Разюча зброя. Про маловідомі твори П. Козланюка.— Жовтень, 1955, № 12, с. 82—102.
- МИГАЛЬ Т. Син народа.— Львовская правда, 1958, 4 марта.
- МІЛЬЧИНА Б. [Рецензія на книгу «Відродження народу»].— Прикарпатська правда, 1950, 14 грудня.
- Нарис історії української радянської літератури.— К., Вид-во АН УРСР, 1954, с. 196, 197, 203, 204, 262, 266, 298, 329, 351, 382—384.
- НЕБОРЯЧОК Ф. «Юрко Крук». [Рецензія на другу книгу].— Львовская правда, 1951, 27 марта.
- НЕПРАН М. Малім про велике. [Рецензія на роман «Юрко Крук»].— Радянська Донеччина, 1955, 3 березня.
- НИКОЛАЕВ Ю. «Юрко Крук». [Рецензія на першу частину роману, видану у Львові в 1946 році].— Львовская правда, 1947, 7 августа.
- НОВИЧЕНКО Л. Начало пути. [Рецензія на «Избранное», М., 1951].— Литературная газета, 1952, 8 января.
- НОВИЧЕНКО Л. Разом з народом.— Радянська Україна, 1954, 14 серпня.
- ОВЧАРОВ Г. «Література і мистецтво». [Про однойменний журнал, що видавався у Львові].— Літературний журнал, 1941, № 1, с. 111.
- ОМЕЛЬКОВЕЦЬ А. Письменник-патріот. До 50-річчя з дня народження П. Козланюка.— Радянська Волинь, 1954, 11 серпня.

- ПАРХОМЕНКО М. Дитинство героя. [Рецензія на роман «Юрко Крук», Львів, 1946].— Літературна газета, 1947, 15 травня.
- ПАРХОМЕНКО М. Советський письменник.— Львовская правда, 1947, 29 мая.
- ПАРХОМЕНКО М. «Юрко Крук». [Рецензія на третю книгу роману, видану Львівським кн.-журн. вид-вом у 1956 р.].— Львовская правда, 1957, 24 мая.
- ПЕТРО КОЗЛАНЮК.— В кн.: Історія української літератури. Т. 2. Радянська література. К., Вид-во АН УРСР, 1957, с. 728—745. (Акад. наук Української РСР. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка).
- ПОЛИЩУК Ф. Епопея народної життя. Роман Петра Козланюка «Юрко Крук» — Правда України, 1957, 15 октябрю.
- ПРИГОДИЙ М. Полум'яна публіцистика письменника-патріота. [Рецензія на книгу «Відродження народу»].— Радянське слово, 1951, 13 січня.
- 50-РІЧЧЯ ПЕТРА КОЗЛАНЮКА.— Літературна газета, 1954, 19 серпня.
- РЕЧМЕДІН В. Дитинство Юрка Крука. [Рецензія на роман «Юрко Крук», виданий в 1951 році у Львові].— Літературна газета, 1952, 14 лютого.
- РЕЧМЕДІН В. Образ вірного сина народу. «Юрко Крук» П. Козланюка.— Радянська Буковина, 1957, 9 березня.
- РЕЧМЕДІН Л. Про що шуміли смереки... «З минулих днів» П. Козланюка. Вид-во «Радянський письменник», 1941.— Вільна Україна, 1941, 5 червня.
- РУБАШОВ М. На оновлених землях. [Рецензія на книгу «Оновлена земля»].— Колгоспне село, 1954, 16 листопада.
- РЫЛЬСКИЙ М. Петро Козланюк.— Правда Украины, 1954, 14 августа.
- САВЧЕНКО І. Правдиві оповідання. [Рецензія на збірку, видану вид-вом «Молодь», К., 1954].— Радянська Волинь, 1954, 8 червня.
- СИДОРЕНКО Н. Правдивая книга. [Рецензія на першу книгу роману «Юрко Крук»].— Правда Украины, 1947, 6 июля.
- СТАТИВКА І. Роман про старе галицьке село. [Рецензія на російський переклад роману «Юрко Крук», К., 1952].— Радянська Україна, 1953, 12 лютого.
- СТЕЦЮК Я. «Юрко Крук». [Рецензія].— Прикарпатська правда, 1951, 17 червня.
- СУГАК М. [Рецензія на книги «Вогонь» і «Засуджений»].— Західна Україна, 1930, № 10, с. 52—53.

- ТАРАНЕНКО В. Два світи — дві долі. [Рецензія на книгу «Відродження народу»].— Вітчизна, 1951, № 3, с. 183—186.
- ТВОРЧЕСКИЙ ВЕЧЕР ПЕТРА КОЗЛАНЮКА.— Літературная газета, 1947, 19 июля.
- ТКАЧЕНКО Г. Дорогою щастя. [Рецензія на книгу «Весняний шум»].— Радянська жінка, 1953, № 7, с. 24.
- ТРОФИМУК С. До висот творчої майстерності. [Рецензія на двотомне видання «Творів». К., 1954].— Жовтень, 1955, № 2, с. 103—107.
- ТРОФИМУК С. Поезія протесту і боротьби.— В кн.: Революційні поети Західної України. К., 1958, с. 3—32.
- ТРОФИМУК С. М. Развитие революционной литературы в Западной Украине. (1918—1939). Автореферат дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук. К., 1954. 16 с.
- ТРОФИМУК С. Розвиток революційної літератури в Західній Україні.— К., Держлітвидав, 1957. 241 с.
- ТРОФИМУК С. Спільними шляхами.— «Рад. літературознавство», 1957, № 5, с. 124—131.
- Указ Президиума Верховного Совета СССР. О награждении украинского писателя Козланюка П. С. орденом Ленина.— Правда, 1954, 15 августа.
- УТЕВСЬКА П. Дитинство Юрка Крука. [Рецензія].— Вітчизна, 1947, № 9, с. 172—174.
- ХАЛІМОНЧУК А. Порівнюючи нове з старим. [Рецензія на книгу «Весняний шум»].— Вітчизна, 1953, № 7, с. 181—183.
- ХИЖНЯК А. Співець рідної землі.— Літ. газета, 1958, 14 березня.
- ЦЬОХ Й. Зброєю слова. [Рецензія на книгу «Щури в бочці»].— Червоний прапор, 1956, 16 червня.
- ЦЕХ И. Писатель-коммунист.— Львовская правда, 1954, 12 августа.
- ЦЕХ И. Правдивые рассказы о жизни народа. [Рецензія на книгу «Рассказы», М., 1953].— Львовская правда, 1953, 29 августа.
- ЦЬОХ Й. У весняному цвітінні. [Рецензія на книгу «Весняний шум»].— Вільна Україна, 1952, 30 листопада.
- ЦЬОХ Й. Шлях до майстерності. [Рецензія на «Твори», т. I].— Закарпатська правда, 1955, 30 вересня.
- ЧЕБРЕЦЬ В. В ногу з життям. [Рецензія на книгу «Оновлена земля»].— Вільна Україна, 1954, 16 квітня.
- ШАРОВ А. Дитство Юрка Крука. [Рецензія на російський переклад роману «Юрко Крук», М., 1948].— Літературная газета, 1949, 22 октября.
- ШАХОВСЬКИЙ С. Журнал «Радянський Львів». [Про комедію

- П. Козланюка «Запроданці» та оповідання «Вовкулак». — Літературна газета, 1945, 27 грудня.
- ШЛАПАК Д. Минуте і сучасне. [Рецензія на книгу «Відродження народу»]. — Радянська Україна, 1950, 24 серпня.
- ШЛАПАК Д. Разом з народом. Українська радянська художня публіцистика періоду Великої Вітчизняної війни. 1941—1945. К., вид-во КДУ ім. Т. Г. Шевченка, 1955, с. 108—111, 137—138.
- ШЛАПАК Д. Сатира Петра Козланюка. [Рецензія на книгу «Щури в бочці»]. — Вітчизна. 1956, № 10, с. 182—185.
- ШЛАПАК Д. Сатирические произведения Петра Козланюка. [Рецензія на книгу «Щури у бочці»]. — Львовская правда, 1956, 5 июля.
- ШЛАПАК Д. Творчість в ім'я народу. До 50-річчя з дня народження П. Козланюка. — Колгоспне село, 1954, 13 серпня.
- ШМИГЕЛЬСЬКИЙ А. Літературний вечір Петра Козланюка. — Літературна газета, 1947, 25 червня.
- ЯРАН К. Петро Козланюк. Хлопські гаразди. Оповідання. — «Західна Україна», Київ, 1928, ст. 128. [Рецензія]. — Вікна, 1929, № 4, с. 11.
- ЯЩЕНКО А. Произведения, полные жизненной правды. [Рецензія на «Избранное», М., 1951]. — Львовская правда, 1952, 11 января.

ПСЕВДОНИМИ П. КОЗЛАНЮКА

- Емка.** В газетах: «Сила», «Українські робітничі вісті».
- К — К** В газеті «Сель-Роб».
- КА —** В газеті «Сель-Роб».
- К. П.** В газеті «Українські робітничі вісті».
- Капе.** В газеті «Сель-Роб».
- М-а.** В журналі «Робітниця», в газетах: «Українські робітничі вісті», «Ілюстрована газета».
- Мер.** В газетах «Сель-Роб», «Українські робітничі вісті».
- Мережка.** В газетах: «Сель-Роб», «Сила», «Українські робітничі вісті», «Наш голос», «Українські щоденні вісті».
- П. К.** В журналі «Вікна».
- Панько Кризусовий.** В газеті «Праця».
- Прутовий.** В газеті «Громадський голос».

Бібліографію склав М. П. ГУМЕНЮК

З М І С Т

САТИРА І ГУМОР

Що писати?	7
Поезія в прозі	11
Конституція	14
Ще лише грошечки	16
Мимоходом	18
Соціалізм	20
Усього по шматочку	24
Корито	27
Отак-то сталося	31
І так-то сталося	36
Мистецтво	40
Не ридай	43
Вдар об стіл	46
Egel	48
Є чи немає?	52
Дещо про землетруси, політику та кінець світу	54
Культура і техніка	56
Багатства	59
Citta del Vaticano	61
Великдень	63
Дозріває жниво	66
І свині подешевіли	69
Кілька шматків	72
Борітеся — поборете!	74
УНР	76
Хто ще не чує	79

Дещо про радикалів	82
Боротьба з безробіттям	84
Трохи про найкраще	86
Від'їв ноги та й плаче	88
Фабрикація	91
1931	93
Розмахались часи	97
Про сейм і кілограми	100
Про вихід з кризи	102
Котяча автономія	104
Кооперація	107
Нові закони	111
Перспективи	113
Міжнародне становище	115
Реальна політика	117
Штраф	119
Перше травня	121
Хочу правди	123
Надіявся дід на мід...	125
Роззброюються	128
Гуманізм	130
Геніальний «соціалізм»	131
Геніальна скарбонка	134
Протокол	137
Іде весна	140
Про ломаку і соціал-демократів	142
Дві історії	144
Маркс мимохідь	146
Як шури великдень з'їли	149
Файна кльопа	152
Ніч на Личакові	154
Серце не навчити	157
Без цукру	163
Щури в бочці	165
Новий порядок	167
Гітлерівські фокстроти	170
Невеселі перспективи	173
Між приятелями	175
Хапенброт на Україні	177
Не для пса ковбаса	179
Коаліція пана Геббельса	181
Оглянувся куций	183
Гітлер у пеклі	185

Голобля	187
Дурень під логоками	191
Кінець диктатора	193
Німецькі загадки	196
Міхелеве пужално	198
Муха на шпильці	200
Марш на Схід	203
Полювання в Будапешті	205
Утоплена	207
Весняні мелодії	209
Питання про переміщення	212
Французька анкета	215
Клопоти французьких міністрів	218
Всякому — своє	220
Папська Одарка	223
Спорт і порядок	226
Веселе заняття	230
Паніка в небесах (<i>Комедія-сатира</i>)	234

СТАТТІ Й НАРИСИ

Тюрма	251
Земля	260
Відродження народу	274
Олекса Довбуш	277
Панські «вибори»	284
Ліське повстання	290
Незабутні дні	295
Два життєписи	301
На оновленій землі	309
У них і в нас	315
Сонце над Верховиною	318
Колись і сьогодні	330
Мудрість і воля народу	336
Радісні зміни	344

СПОГАДИ

З днів юності	351
-------------------------	-----

НА ЛІТЕРАТУРНІ ТЕМИ

Олександр Гаврилюк	395
Іван Франко	400

Степан Тудор	413
Братній народ — братня література	420
Письменник і два світи	424
Про себе та про літературу	434
Про незабутнього друга	445

ПОДОРОЖІ

В народній Польщі	459
Китай без бізнесменів і сеньйментів	472
В країні вічної зелені	507
Примітки	535.
Бібліографія	539

Петро Степанович Козланюк
Сочинения, т. III
САТИРА. ПУБЛИЦИСТИКА
(На українском языке)

*

Редактор *М. Ш. Дубинський*
Художник *А. Ф. Пономаренко*
Художній редактор *К. К. Калугін*
Технічний редактор *П. Д. Цуркан*
Коректори *І. Г. Адамець, Б. Г. Тарасевич*

*

БФ 02724. Здано на виробництво 9. X. 1959 р.
Підписано до друку 4. III. 1960 р.
Формат паперу 84×108¹/₃₂. Папер. арк. 8,937.
Друк. арк. 29,315. Обліково-видавн. арк. 27.
Ціна 10 крб. Замовл. 1067. Тираж 6000.

*

Державне видавництво художньої літератури,
Київ, Володимирська вул. № 42.

*

4-а поліграффабрика Головополіграфвидаву
Мінстерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.